
3 1761 09702605 8

EL GÈNESI

EL GÈNESI

VERSIÓ · SEGONS · ELS
TEXTOS · ORIGINALS · I
AMB · ANOTACIÓ · DE · MN
FREDERIC CLASCAR

Institut de la Llengua Catalana

NIHIL OBSTAT

El Censor,

Francesc Faura, Pvre.

Barcelona, 7 de desembre de 1914

IMPRIMATUR

El Vicari General,

Josep Palmarola

Per manament de Sa Sria.,

Lic. Salvador Carreras, Pvre.,

Scri. Canc.

LES PRIMERÍES DEL MÓN

La Creació

(C. 1) Al començament creà Deu el cel i la terra. I la terra era deserta i buida. I la tenebra era damunt la faç de l'abís. I l'Esperit de Deu s'estenía damunt la faç de les aigües. I digué Deu: Sia la llum. I la llum fou. I veié Deu que la llum era bona. I destrià Deu la llum de la tenebra. I Deu anomenà la llum dia i la tenebra anomenà nit. I fou vespre i fou matí, dia primer.

I digué Deu: Sia un firmament en mig de les aigües qui faci partió entre aigües i aigües. I formà Deu el firmament i despartí les aigües qui són davall el firmament, de les aigües qui són damunt el firmament. I fet és així. I Deu anomenà el firmament cel. I fou vespre i fou matí, dia segón.

I digué Deu: Apleguin-se a una banda les aigües davall el cel i aparegui la àrida. I fet és així. I la àrida Deu anomenà terra i l'aplec

de les aigües anomenà mar. I veié Deu que era bo. I digué Deu: Germini verdor la terra: plantes qui llevin sement i arbres fruiters qui facin fruit, cada un segons llur mena, llevant sement damunt la terra. I fet és així. I produí la terra verdor de plantes qui lleven sement, cada una segons sa mena, i d'arbres qui fan fruit llevant sement, cada un segons sa mena. I veié Deu que era bo. I fou vespre i fou matí, dia terç.

I digué Deu: Sien lluminars en el firmament del cel per destriar el dia de la nit i sien ells per senyals i pels temps i pels dies i anys, i sien per lluir en el firmament del cel i per il·luminar la terra. I fet és així. I formà Deu els dos grans lluminars: el lluminar major, de sobirà del dia, i el lluminar menor, de sobirà de la nit, i els estels. I Deu els posà en el firmament del cel per ço que il·luminin damunt la terra i per dominar el dia i la nit i per destriar la llum de la tenebra. I veié Deu que era bo. I fou vespre i fou matí, dia quart.

I digué Deu: Criin les aigües reptils d'ànima vivent i ocells volin damunt la terra, per la faç del firmament del cel. I creà Deu les grosses besties i tota ànima de vida rocegant que crien

les aigües, segons les llurs menes, i tot ocell pennat, cada un segons sa mena. I veié Deu que era bo. I els beneí Deu, dient: Creixeu i multipliqueu i ompliu les aigües de la mar, i multipliqui l'ocell en la terra. I fou vespre i fou matí, dia quint.

I digué Deu: Crii la terra animals vivents, cada un segons sa mena: besties i reptils i feres de la terra, cada un segons sa mena. I fet és així. I va fer Deu les feres de la terra, cada una segons sa mena, i les besties, cada una segons sa mena, i tot reptil de la terra, cada un segons sa mena. I veié Deu que era bo. I digué Deu: Fem un home a imatge nostra, a semblança nostra, qui domini sobre els peixos de la mar i sobre els ocells del cel i sobre les besties i feres de la terra i sobre tot reptil rocegant damunt la terra. I creà Deu l'home a sa imatge: a imatge de Deu el creà: home i dòna els creà. I Deu els beneí. I els digué Deu: Creixeu i multipliqueu i ompliu la terra i someteu-la. Domineu sobre els peixos de la mar i sobre els ocells del cel i sobre tot animal qui es mou damunt la terra. I digué Deu: Vetaquí, tota planta llevant sement jo us don de damunt la faç de tota la terra, i tot arbre qui fa fruit

d'arbre llevant sement: Sia això de menjar per vosaltres i per tots els animals de la terra i per tots els ocells del cel i per tot ço qui amb esperit de vida es mou damunt la terra. Tota verdor de plantes sia de nodriment. I fet és així. I veié Deu totes les coses que havía fetes. I vetaquí, totes elles molt bones. I fou vespre i fou matí, el dia sisè.

(C. 2) I foren acabats el cel i la terra i tot el llur estol. I al setè dia acabà Deu la obra que ell havía feta. I reposà el dia setè de tota la obra que havía feta. I per ço beneí Deu el dia setè i el santificà, per tal com és el dia que reposà ell de tota sa obra, la qual, per fer-la, Deu havía creada.

El Paradís terrenal

AQUESTES són les generacions del cel i de la terra en essent ells creats.

Llavors que Jahvè Deu formà la terra i el cel, ni una mata del camp hi havía encara en la terra ni cap herba del camp germinava encara, car no feia ploure Jahvè Deu damunt la terra, i home no era per colre la terra. Mes un broll pujà de la terra qui regà tota la faç de la terra, i formà Jahvè Deu l'home del fang de la terra i aspirà en sa faç alè de vida, i fet és l'home ànima vivent. I plantà Jahvè Deu un hort a Edem, a l'Orient, i allí posà ell l'home que havía format. I Jahvè Deu va fer brotar de la terra tota llei d'arbres, goig dels ulls, delicia de la boca, i al mig del Paradís, l'arbre de la vida i l'arbre de la ciencia del bé i del mal. I un riu sortía d'Edem per regar el Paradís, i d'aquí s'esbargía i feia quatre caps. Nom de l'un, Fissó i ell cenyeix tota la terra

d'Hevilà, allí on se troba l'or—i l'or d'aquella terra és el bo—i allí el bedeli i la pedra d'ònix. I nom del segón riu, Geó i ell cenyeix tota la terra de Cus. I nom del riu terç, Tigris qui va devés l'Orient d'Assur. I el riu quart, l'Eufrat.

Prengué, doncs, Jahvè Deu l'home i el collocà en el Paradís d'Edem, que el conreués i servés. I açò Jahvè Deu posà a l'home de manament:—De tot arbre del Paradís a ton pler menjaràs, mes de l'arbre de la ciencia del bé i del mal no en menjaràs, que el dia que en menjaràs, de mort moriràs.

I digué Jahvè Deu: No és bo que l'home sia sol. Li faré un ajut a ell avinent. I Jahvè Deu formà de la terra tot animal del camp i tot ocell del cel i els amenà a l'home per veure què els cridaría. I tot ço que els cridà l'home d'ànima vivent, açò és nom llur. Posà, doncs, l'home nom a tota bestia i a tot ocell del cel i a tot animal del camp. I per l'home no trobà ajut a ell avinent. Jahvè Deu, llavors, féu caure un sòn damunt l'home i, adormit ell, prengué una de ses costelles i clogué carn en son lloc. I de la costella que havía presa de l'home, formà Jahvè Deu la dòna. I la dugué a l'home. I digué l'home:

Ara, açò és òs dels meus òssos
i carn de la meva carn.
Aquesta, doncs, se dirà muller,
perquè d'hom ella ha estat presa.

I per ço deixa l'home pare i mare i s'uneix a sa muller i són ells una sola carn.

La caiguda

(c. 3) I tots dos eren nus, Adam i sa muller, i l'un de l'altre no s'avergonyíen.—Però el serpent era llest més que tots els animals del camp que Jahvè Deu havía fet, i digué a la dòna:—Doncs, què us ha dit Deu: No menjareu de cap arbre del Paradís?

I respòn la dòna al serpent:—Del fruit dels arbres del Paradís bé mengem; mes del fruit de l'arbre qui és al mig del Paradís, ens ha dit Deu: No en menjareu ni el tocareu, que morireu.

I diu el serpent a la dòna:—Què, de mort morireu! El que és, que Deu sab que el dia que en menjareu s'obriràn els vostres ulls i sereu com Deu, coneixedors de bé i de mal!

La dòna, llavors, veient el bo que sería l'arbre per menjar i el goig que feia als ulls i com era l'arbre, per veure-hi, cobejable, abastà del seu fruit i en menjà. I en donà encara al seu home qui era amb ella. I ell en menjà. I oberts

els foren a tots dos els ulls, que conegueren ells ésser nus i amb fulles de figuera entre-lligades ja es feien cenyidors.

I oiren la remor de Jahvè Deu, qui anava pel Paradís a l'oreig de l'hora baixa. I ells, l'home i sa muller, s'amagaren de la faç de Jahvè Deu, hort endins, per entre els arbres. Mes cridà Jahvè Deu l'home i li digué: —On ets? Ell respòn:—Ta remor he oída en el Paradís i he temut: só nu, i m'he amagat. —I qui t'ho ha ensenyat, diu, que eres nu? Per ventura has menjat de l'arbre, del qual t'havía manat no menjar? Diu l'home:—La dòna que em donares de companya, ella m'ha dat de l'arbre i n'he menjat. I diu Jahvè Deu a la dòna:—Per què açò has fet? Respòn la dona:—El serpent m'ha enganyada i n'he menjat.

Llavors digué Jahvè Deu al serpent:—D'haver fet açò:

Maleída tu entre totes les besties
i entre tots els animals del camp.
Ventre en terra caminaràs,
i terra menjaràs tots els dies de ta vida.
Enemistat posaré entre tu i la dòna,

i entre ton sement i son sement:
Ell sotjarà ton cap,
i tu son peu sotjaràs.

I a la dòna digué:—

Molt multiplicaré tos treballs i tos prenys,
en dolor fills infantaràs;
tu al teu home duràs passió,
i ell ton senyor serà.

I diguè a l'home:—Perquè t'has escoltada la veu de la muller i has menjat de l'arbre, del qual t'havía manat, dient: No en menjaràs:

Maleída la terra per ta culpa!
En treball en menjaràs tots els dies de ta vida.
Espines i cards brotarà per tu,
les herbes del camp seràn la teva menja.
Amb la suor del teu front menjaràs el pa,
fins en tornar a la terra d'on fores pres,
que pols ets i a la pols tornaràs.

I l'home posà nom a sa muller: Eva, per tal com ella és mare de tots els vivents.

Llavors Jahvè Deu va fer, per Adam i sa muller, gonelles de pell i els vestí. I digué Jahvè Deu:—Vetaquí, ja l'home s'és fet com un de nosaltres, coneixedor de bé i de mal. Ara, doncs, no sia que allargui la mà i hegui també de l'arbre de la vida i en mengi i visqui eternament... I el llençà Jahvè Deu de l'hort d'Edem, que colrés la terra de la qual fou pres. Va treure'n l'home i col·locà a l'Orient de l'hort d'Edem els Querubins, amb el glavi de foc brandant, per guardar el camí de l'arbre de la vida.

Caín i Abel

(c. 4) ADAM conegué sa muller Eva, la qual concebé i infantà Caín.—He hagut, diu, un home de Jahvè! I tornà ella a infantar: un germà seu, Abel. I fou Abel pastor de bestiar i Caín conreador de la terra. I al cap de temps açò s'esdevenía, que oferí Caín, dels fruits de la terra, un present a Jahvè. I Abel, també ell, oferí de les primicies—i les més grasses—del seu bestiar.

I esguardà Jahvè envers Abel i envers son present; mes envers Caín i envers son present no esguardà. I molt s'aïrà Caín i caiguè sa faç.

I Jahvè li digué:—Per què t'ets aïrat, ni per què ta faç és caiguda? No és pas que si obres bé, l'aixeques i si no obres bé, l'acotes? El pecat jeu, que et glateix, mes tu el dominaràs.

Caín, però, s'enfelloní contra son germà Abel. I vetaquí que, en essent ells al camp, se

rebaté Caín contra son germà Abel i el matà.

I digué Jahvè a Caín: — Ton germà Abel on és?

Ell respòn:—No ho sé. Só el guarda jo de mon germà?

Diu:—Què has fet? La sang de ton germà clama fort a mi de la terra! Ara, doncs, maleit sies tu de la terra qui ha oberta sa boca per rebre de ta mà la sang de ton germà. Quan la terra treballaràs, no et darà ella sa virtut. Vagant i errant seràs pel món.

I diu Caín a Jahvè:—Massa gros és el meu crim, que me n'aixequi. Vetaquí, tu em llences avui de damunt la faç de la terra, i jo, de ta faç amagant-me, vagant i errant seré pel món, i s'esdevindrà que tothom qui em trobarà mort me darà.

I li diu Jahvè:—Doncs, qui a Caín matarà, set voltes punit serà.

I posà Jahvè a Caín un senyal, que qui el trobés no el matés. I sortí Caín de la faç de Jahvè i habità en terra de Nod, a sol-ixent d'Edem.

Els fills dels hòmens

I conegué Caín sa muller, la qual concebé i infantà Henoc. I edificà una ciutat i posà nom a la ciutat com el nom de son fill: Henoc. I a Henoc li nasqué Irad. I Irad engendrà Maviael i Maviael engendrà Matusael i Matusael engendrà Lamec. I prengué Lamec dues mullers: nom de la una, Ada; nom de l'altra, Sel·la. I Ada infantà Jabel i ell és pare dels qui habiten en tendes i amb bestiar. I el nom de son germà, Jubal i ell és pare dels qui tanyen cítara i flauta. I Sel·la, també ella, infantà Tubal-Caín, forjador de tota eina de cóure i ferro. (I la germana de Tubal-Caín, Noema). I digué Lamec a ses mullers:—

Ada i Sel·la, oiu ma veu.
Dònes de Lamec, escolteu ma paraula:
un hom jo occeix, si em ferirà;
un noi, si blau me farà.

Que Caín serà venjat set voltes?
doncs Lamec setanta set.

I conegué altre camí Adam sa muller, la qual tingué un fill i li posà de nom Set. M'ha posat Deu — digué ella — altre sement per Abel, perquè el matà Caín. I també a Set li nasqué un fill i li posà de nom Enòs. Llavors es començà de invocar en el nom de Jahvè.

Els fills de Deu

(c. 5) AQUEST és el llibre de les generacions de Adam:

El dia que Deu creà Adam, a semblança de Deu el va fer. Home i dòna els creà i els beneí. I el dia que els creà, els posà de nom Adam.

I visqué Adam 130 anys i engendrà a sa imatge, a sa semblança. I posà-li de nom, Set. I foren els dies d'Adam, després d'ell engendrar Set, 800 anys, i engendrà fills i filles. I foren tots els dies que visqué Adam 930 anys, i morí.

I Set visqué 105 anys i engendrà Enòs. I visqué Set, després d'ell engendrar Enòs, 807 anys, i engendrà fills i filles. I foren tots els dies de Set 912 anys, i morí.

I Enòs visqué 90 anys i engendrà Cainàn. I visqué Enòs, després d'ell engendrar Cainàn, 815 anys, i engendrà fills i filles. I foren tots els dies d'Enòs 905 anys, i morí.

I Cainàn visqué 70 anys i engendrà Malaleel. I visqué Cainàn, després d'ell engendrar Malaleel, 840 anys, i engendrà fills i filles. I foren tots els dies de Cainàn 910 anys, i morí.

I Malaleel visqué 65 anys i engendrà Jared. I visqué Malaleel, després d'ell engendrar Jared, 830 anys, i engendrà fills i filles. I foren tots els dies de Malaleel 895 anys, i morí.

I Jared visqué 162 anys i engendrà Henoc. I visqué Jared, després d'ell engendrar Henoc, 800 anys, i engendrà fills i filles. I foren tots els dies de Jared 962 anys, i morí.

I Henoc visqué 65 anys i engendrà Matusala. I caminà Henoc amb Deu, després d'ell engendrar Matusala, 300 anys, i engendrà fills i filles. I foren tots els dies d'Henoc 365 anys. I caminà Henoc amb Deu i ell no fou, car se l'emportà Deu.

I Matusala visqué 187 anys i engendrà Lamec. I visqué Matusala, després d'ell engendrar Lamec, 782 anys, i engendrà fills i filles. I foren tots els dies de Matusala 969 anys, i morí.

I Lamec visqué 182 anys i engendrà un fill i li posà de nom Noè, dient: Aquest ens consolarà del nostre treball i de la fadiga de

les nostres mans en la terra que maleí Jahvè. I visqué Lamec, després d'ell engendrar Noé, 595 anys, i engendrà fills i filles. I foren tots els dies de Lamec 777 anys, i morí. I Noè era de 500 anys, que engendrà Sem, Cam i Jafet.

La corrupció

(c. 6) I açò s'esdevingué, quan començà l'home de multiplicar-se damunt la faç de la terra i els nasqueren filles, que els fills de Deu, veient les filles de l'home com eren belles, se'n preníen mullers de totes les qui els plaíen. I diu Jahvè:—No perdurarà mon esperit en l'home per eternitat: per l'erro llur, ell és carn i cent vint anys seràn sos dies.

Els Nefilim eren a la terra els dies aquells —i també després—car els fills de Deu entraren a les filles dels hòmens i elles els foren deslliurantes: són aquells gegants de l'antigor, hòmens de nom. I va veure Jahvè com era molta la malicia de l'home en la terra i com tots els pensaments llurs i esguards del cor no eren sinó mal tots-temps. I penedí's Jahvè d'haver posat l'home a la terra. I adolorit en son cor, diu Jahvè:—Jo esvairé de la sobrefaç de la terra l'home que vaig crear: de l'home fins a la bestia,

del verm fins a l'ocell del cel, car me penedesc d'haver-los fet.—Mes trobà Noè gracia als ulls de Jahvè.

I aquests són els fets de Noè: Era Noè home just, perfet en ses generacions: Amb Deu caminà Noè. I engendrà Noè tres fills, Sem, Cam i Jafet. I la terra s'era corrompuda davant de Deu. I complí's la terra d'iniquitat. I mirà Deu la terra i vetaquí, era corrompuda: tota carn havía malmès els seus camins damunt la terra. I va dir Deu a Noè:—La fi de tota carn ve al davant meu; plena de iniquitat és la terra a causa d'ells, i vetaquí, ells i terra jo destruiré. Te bastiràs, doncs, un arca de fusta reïnosa. Faràs a l'arca compartiments i la untaràs de betum de dins i de fora. I així l'arca construiràs: 300 colzades la llargaria, 50 colzades l'amplaria, 30 colzades l'alçaria. Obriràs a l'arca una finestra i, part damunt, una colzada endalt, hi estendràs la coberta. A l'un costat de l'arca hi posaràs la porta i, adins, tres estatges: pla, mig i dalts.

I jo, vetaquí, faré venir el diluvi, aigües damunt la terra, que es perdi tota carn qui té sota el cel alè de vida: Tot ço que hi ha en la terra finarà. Mes amb tu clouré mon pacte, i

entraràs a l'arca, tu i els teus fills, ta muller i les mullers de tos fills amb tu. Encara de tots els animals, n'entraràs a l'arca, que visquin amb tu, una parella, mascle i femella, de tota carn: dels ocells segons la llur mena, i de les besties, segons la llur mena, i de tot verm de la terra segons sa mena. De tot n'entrarà amb tu una parella, que conservin la vida. Tu, doncs, te proveiràs de tota vianda que es menja i ho aplegaràs amb tu i serà per nodriment teu i d'ells. I Noè ho va fer. Tot ço que Deu li havía manat, féu talment.

El Diluvi

(c. 7) I diu Jahvè a Noè: —Entra a l'arca tu i tota la teva casa, car t'he vist just a ma faç entre aquesta generació. De tota bestia pura te'n pendràs set parelles, mascle i femella, i dues parelles, mascle i femella, de tota bestia no pura. Així mateix dels ocells del cel: set parelles, mascle i femella, que se'n servi llavor damunt la faç de tota la terra. Car, set dies encara, i faré ploure sobre la terra quaranta dies i quaranta nits, i destruiré tota substancia que he feta del damunt la faç de la terra.

I feu Noè totes les coses segons Jahvè li manà. Tenía llavors Noè 600 anys. I vingué el diluvi, aigües damunt la terra. I entrà Noè a l'arca i sos fills amb ell i sa muller i les mullers de sos fills, davant de les aigües del diluvi. I de tota bestia pura i de tota bestia no pura i dels ocells i de ço qui rocega damunt la terra n'entraren amb Noè parelles, mascle i femella, a

l'arca, tal com a Noè havía manat Deu. I passats els set dies, açò s'esdevingué: que foren les aigües del diluvi damunt la terra. L'any 600 de la vida de Noè, al mes segón, al dissetèn dia del mes, aquell dia:

Totes les dèus del gran abís foren rompudes,
i les cataractes del cel foren obertes,

per durar la pluja quaranta dies i quaranta nits damunt la terra. I just aquell dia, entraven Noè i Sem i Cam i Jafet, fills de Noè, i la muller de Noè i les tres mullers de sos fills amb ells, a l'arca. Ells i animals de tot llinatge i tota mena de besties i tota llei de cosa rocegant damunt la terra i tot ço qui vola, segons natura llur: tot ocell i tota cosa alada. De tota carn qui té alè de vida n'anaren parelles a Noè, a l'arca. I adins que foren els entrants, mascle i femella, de tota carn, tal com Deu li havía manat, tancà Jahvè darrera seu. I durà el diluvi quaranta dies damunt la terra. I s'engroixiren les aigües i arboraren l'arca, la qual s'aixecà de terra. I muntaren les aigües i molt s'engroixiren damunt la terra. I l'arca anava sobre la faç de les aigües. Tant muntaren les

aigües damunt la terra que colgaren arreu els munts més alts dessota tots els cels. Quinze colzades endalt dels munts que cobríen, pujaren les aigües. I finà tota carn qui es mou damunt la terra: ocells i besties i feres i tota cosa rocegant damunt la terra, i tots els hòmens. Tot ço qui respira alè d'esperit de vida, tot ço qui en sec és, morí. Tota substancia qui era damunt la faç de la terra fou desfeta. De l'home fins a la bestia, del verm fins a l'ocell del cel, tot fou esvait de la terra. Noè sol fou romàs i els qui amb ell eren a l'arca. I foren grosses les aigües damunt la terra cent cinquanta dies.

El brot d'olivera

(c. 8) Mes se recordà Deu de Noè i de tots els animals i de totes les besties qui eren amb ell a l'arca. I avià Deu un vent damunt la terra i amainaren les aigües. I foren closes les dèus de l'abís i les catarates del cel.

De dalt el cel fou aturada la pluja, i poc a poc s'entornaren les aigües de damunt la terra i al cap de 150 dies ja minvaven. Així doncs al setè mes, al dissetèn dia del mes, reposava l'arca dalt els cims de l'Ararat. I les aigües anaren minvant, minvant, fins al desè mes. I al desè mes, el dia primer, ja s'oviraven els pics de les muntanyes.

I açò al cap de 40 dies s'esdevingué, que obrí Noè la finestra de l'arca que havía feta i avià el corb, el qual sortí i anava i venía fins a tant que's rebegueren les aigües de damunt la terra. Esperà set dies més i avià, de dins, el colom, per veure si de damunt la faç de la

terra eren ja minvades les aigües. I el colom, no trobant on posar el peu, li tornà a l'arca: pus encara hi havíen aigües per tot, damunt la faç de la terra. I tragué la mà i, agafant-lo, l'entrà amb ell a l'arca. Esperà encara set dies més i, de dins de l'arca, tornà aviar el colom. I allà a hora-baixa li tornà el colom i vetaquí, portava al béc un brot tendre d'olivera. Llavors conegué Noè les aigües com eren minvades de damunt la terra. Mes esperà encara set altres dies i avià el colom i ja més no li tornà venir. Vetaquí, doncs, que l'any 601, al primer mes, al dia 1 del mes, s'eren escolades les aigües de damunt la terra. Llavors apartà Noè la coberta de l'arca, mirà i, vetaquí, la faç de la terra era eixuta.

I al mes segón, dia vint-i-set del mes, que la terra era ben seca, parlà Deu a Noè, dient: —Ix de l'arca, tu i ta muller i tos fills i les mullers de tos fills amb tu. Tots els animals qui amb tu són, de tota carn: ocells i besties i tot verm rocegant damunt la terra, treu-los amb tu, que s'escampin per la terra i creixin i multipliquin damunt la terra.

I sortí Noè i sos fills i sa muller i les mullers de sos fills amb ell. Tot animal, tot verm

i tot ocell i tota cosa rocegant damunt la terra, segons natura llur, sortiren de l'arca.

Noè llavors aixecà un altar a Jahvè i prenent de tota bestia pura i de tot ocell pur, oferí un holocaust damunt l'altar. I olorà Jahvè la olor de suavitat. I digué Jahvé per son cor: D'ara més, no tornaré jo a maleir la terra per causa de l'home, que l'esguard del cor de l'home és mal del seu néixer. No, no tornaré a destruir tot vivent com ara he fet: Mentres la terra sia

sement i messes—fret i calor,
estiu i hivern—nit i dia,

no fallaràn.

Les paus

(c. 9) LLAVORS beneí Deu Noè i sos fills:—Creixeu, els digué, i multipliqueu i ompliu la terra. Temor de vosaltres i paúra vostra sia sobre tot animal de la terra i sobre tot ocell del cel: Tot ço qui es mou en la terra i tot peix de la mar, a vostra mà són donats. Tota cosa qui es mou i té vida, sia per vosaltres de nodriment. Tal com l'herba verdejant, tot ho don a vosaltres. Una sola cosa no menjareu: Carn amb sa vida, amb sa sang. I una sola cosa requeriré: La vostra sang, la vida vostra. I de tot animal ho requeriré i de tot home: De mà d'home germà seu demanaré jo la vida de l'home:

Qui sang d'hom escamparà,
sa sang, d'hom serà escampada.

Que a imatge de Deu féu ell l'home.

Vosaltres, doncs, creixeu i multipliqueu-vos; escampeu-vos per la terra i domineu-la.

Encara parlà Deu a Noè i a sos fills amb ell, dient:—Vetaquí, mon pacte jo pos amb vosaltres i amb la semença vostra després de vosaltres i amb tota ànima vivent qui amb vosaltres és: ocells, besties i tota fera de la terra amb vosaltres: amb tot ço que sortí de l'arca i amb tots els animals de la terra. Pacte cloc amb vosaltres i no serà mai més destruída tota carn per aigües de diluvi: D'ara més, diluvi no serà per destruir la terra. I aquest és, diu, el senyal de l'aliança que faig entre jo i vosaltres i amb tota ànima vivent qui amb vosaltres és, per eternitat de generacions: L'arc meu pos en els núvols. Ell serà per senyal d'aliança entre jo i la terra. I açò s'esdevindrà, que en ennuvolar jo la terra, apareixerà l'arc en els núvols, i em recordaré del pacte que hi ha entre jo i vosaltres i amb tota ànima vivent, de tota carn, i no vindràn més a esvair tota carn les aigües del diluvi. Sortirà el meu arc en els núvols; jo el veuré i em recordaré del pacte etern entre Deu i tota ànima vivent, de tota carn, qui és sobre la terra.

Açò, tornà Deu a Noè, és el senyal de l'aliança que faig entre jo i tu i amb tota carn qui és damunt la terra.

Maledicció de Canaàn

Els fills de Noè qui sortiren de l'arca eren Sem, Cam i Jafet. (Cam és el pare de Canaàn). Aquests tres són fills de Noè i d'ells s'és dispersada tota la terra.

Noè, quan començà de conreuar la terra, plantà vinya i, bevent vi, s'ubriagà i era nu al mig de sa tenda. I Cam (pare de Canaàn) veié les nuors de son pare i ho anà a dir a sos germans al defóra. Però Sem prengué, amb Jafet, el mantell, i ells dos, amb el mantell estès a les espatlles, caminant part darrera, cobriren les nuors del pare. Així és que, girada la faç, no veren ells les nuors del pare. I es deixonda Noè del seu vi, i quan sab el que son fill menor li havía fet, diu:—

Maleït sia Canaàn!
Esclau d'esclaus serà de sos germans.

Després digué:—

Beneït sia Jahvè, Deu de Sem,
i Canaàn sia son esclau.
Així estengui Deu a Jafet,
que en les tendes de Sem reposi.
I Canaàn sia son esclau.

I visqué Noè, després del diluvi, 350 anys. I foren tots els dies de Noè 950 anys. I morí.

Les gèneres de Noè

(c. 10) AQUESTES són les gèneres dels fills de Noè, Sem, Cam i Jafet, als quals nasqueren fills després del diluvi:

Fills de Jafet: Gomer, Magog, Madai, Javàn, Tubal, Mosoc i Tiràs.—Fills de Gomer: Ascenez, Rifat i Togorma.—Fills de Javàn: Elisa, Taràs, Cetim i Dodanim. D'aquests foren poblades les illes dels gentils. Tals són els fills de Jafet en les terres llurs, cada un segons sa llengua; en les nacions llurs, cada un segons sa familia.

Fills de Cam: Cus, Mesraim, Fut i Canaàn. Fills de Cus: Sabà, Hevilà, Sabatà, Regmà i Sabtecà. Fills de Regmà: Sabà i Dadàn.

Cus engendrà Nemrod. Aquest és qui començà a ésser potent en la terra. Brau caçador fou ell davant de Jahvè. D'aquí ve la dita: Es un Nemrod, brau caçador davant de Jahvè. I fou el començ de son reialme:

Babel i Arac i Acad i Calannè, en terra de Sennaar. I d'aquella terra s'estengué dret a Assur, edificant-hi Nínive, Recobot-Ir, Calè i Resen, entre Nínive i Calè. I aquesta és la gran ciutat.

Misraim engendrà els Ludim, els Anamim, els Laabim, els Neftuim, els Patrusim, els Casluim — d'on sortiren els Pelistim — i els Caftorim. Canaàn engendrà Sidón—son primogènit,—i Het i el Jebuseu i l'Amorreu i el Gergeseu i l'Heveu i l'Araceu i el Sineu i l'Aradeu i el Samareu i l'Amateu.

I després que els pobles del Canaaneu foren desfets, el terme de Canaàn és: De Sidón, anant per Gerara, fins a Gaza; anant cap a Sodoma i Gomorra i Adamà i Seboïm, fins a Lesa.

Tals són els fills de Cam, per families i per llengües, en les terres i nacions llurs.

Sem, el pare de tots els fills de l'Heber, germà gran de Jafet, també ell engendrà.

Fills de Sem: Elam, Assur, Arfaxad, Lud i Aram. Són fills d'Aram: Us i Hul i Geter i Mes. Arfaxad engendrà Salè i Salè engendrà Heber. A Heber li nasqueren dos fills: nom de l'un, Faleg, per tal com en sos dies fou repartida la terra. Nom de son germà Jectàn. I Jec-

tàn engendrà Elmodad, Salep, Asarmot, Jarè, Aduram, Uzal, Decla, Ebal, Abimael, Sabà, Ofir, Hevilà i Jobab. Tots aquests són fills de Jectàn. I fou la llur habitació: de Messa fins a Sefar, muntanya de l'Orient.

Tals són els fills de Sem, per families i per llengües, en les terres i nacions llurs.

Aquestes són les families dels fills de Noè, per gèneres, en llurs nacions. I d'aquests s'escamparen després les gents damunt la terra després del diluvi.

La torre de Babel

(c. 11) Era llavors tota la terra un llavi i una llengua. I açò s'esdevingué que, en partint ells de l'Orient, si en troben una plana en terra de Sennaar. I hi sojornaren. I l'un ja en deia a l'altre:—Veniu, fem maons i coguem-los al foc. I maons els foren per pedres i betum per morter.

—Veniu, deien, bastim-nos una ciutat i una torre que arribi fins al cel; fem-nos un nom que no ens esparramem per la sobrefaç de tota la terra.

Mes davallà Jahvè per tal de veure la ciutat i la torre que edificaven els fills de l'home.—Vetaquí: un poble i un llavi tots, deia Jahvè. I açò han començat ells a fer, i ara, cap pensada que tinguin, no es deturaràn. Sí, davallem-hi i confonguem-los la llengua, que l'un l'altre no s'entenguin. I els escampà d'allí Jahvè damunt la faç de tota la terra. I es deixaren d'edi-

ficar la ciutat. Per ço el seu nom és Babel, perquè allí confongué Jahvè el llavi de tota la terra i perquè d'allí els dispersà Jahvè damunt la faç de tota la terra.

Gènera de Sem

Aquestes són les gèneres de Sem. Sem era home de 100 anys que engendrà Arfaxad, dos anys després del diluvi. I Sem visqué, després d'ell engendrar Arfaxad, 500 anys i engendrà fills i filles. I Arfaxad visqué 35 anys i engendrà Salè. I visqué Arfaxad, després d'ell engendrar Salè, 403 anys i engendrà fills i filles. I Salè visqué 30 anys i engendrà Heber. I visqué Salè, després d'ell engendrar Heber, 403 anys i engendrà fills i filles. I Heber visqué 34 anys i engendrà Faleg. I visqué Heber, després d'ell engendrar Faleg, 430 anys i engendrà fills i filles. I Faleg visqué 30 anys i engendrà Reú. I visqué Faleg, després d'ell engendrar Reú, 209 anys i engendrà fills i filles. I Reú visqué 32 anys i engendrà Sarug. I visqué Reú, després d'ell engendrar Sarug, 207 anys i engendrà fills i filles. I visqué Sarug 30 anys i engendrà Nacor. I visqué Sa-

rug, després d'ell engendrar Nacor, 200 anys i engendrà fills i filles. I Nacor visqué 29 anys, i engendrà Tarè. I visqué Nacor, després d'ell engendrar Tarè, 119 anys i engendrà fills i filles. I Tarè visqué 70 anys, i engendrà Abram, Nacor i Aram.

ELS PATRIARQUES

La Casa d'Abraham

I aquestes són les gèneres de Tarè: Tarè engendrà Abram, Nacor i Aràn. I Aràn engendrà Lot. I morí Aràn a la faç de Tarè, son pare, en la terra del seu néixer, a Ur dels Caldeus. I Abram i Nacor prengueren muller: nom de la muller d'Abram, Sarai; nom de la muller de Nacor, Milca, filla d'Aràn, pare de Milca i pare de Iesca. I Sarai era estéril, no tenía fills. I prengué Tarè Abram son fill i Lot son net, fill d'Aram, i Sarai sa nora, muller d'Abram son fill, i se els endugué de Ur dels Caldeus, per anar en terra de Canaàn. I anaren fins a Haràn i allí habitaren. I foren els dies de Tarè 205 anys. I morí Tarè a Haràn.

La vocació d'Abraham

(c. 12) MES Jahvè havía dit a Abram:—Ix de la teva terra i de ta niçaga i de la casa de ton pare devés la terra que et mostraré, que vull fer de tu un gran poble i et beneiré i tant alt posaré ton nom, que tu mateix seràs benedicció: Jo beneiré als qui et beneeixin, i als qui et maleeixin maleiré, i en tu se beneiràn totes les gèneres de la terra. I sortí Abram com Jahvè li havía dit. I Lot també se n'era anat amb ell. Ara, en partint ell de Haràn, tenía Abram 75 anys. Prengué, doncs, Abram Sarai sa esposa i Lot fill de son germà i, amb tots els béns que posseíen i amb tota ànima feta a Haràn, sortiren camí de la terra de Canaàn. I arribats que foren a la terra de Canaàn, atravessà Abram la terra fins al lloc de Siquem, fins a l'alzina de Morè. (A la terra llavors hi havía el Canaaneu). I s'aparegué Jahvè a Abram i li digué:—Aquesta és la terra

que vull donar a ta semença. I aixecà allí un altar a Jahvè qui se li era aparegut. D'aquí, avençà devés la muntanya, a l'Orient de Betel. I hi plantà sa tenda, amb Betel a ponent i Hai a llevant. I aixecà allí un altar a Jahvè i invocà el nom de Jahvè.

La primera fam

Mes li calgué a Abram fer via enllà, cap al Negueb, car vingué la fam a la terra i era cosa de baixar-se'n Abram a l'Egipte i sojornar-hi. Tant grossa a la terra era la fam. I vetaquí que, en essent a la vora d'entrar a l'Egipte, diu ell a Sarai, sa esposa:—Vetaquí, massa veig com ets tu dòna de gentil faisó i s'esdevindrà que els egipcis te veuràn i diràn: Aquesta és sa muller, i em mataràn a mi i et deixaràn a tu viva. Si deies, doncs, que ets germana meva? que se'm farà bé per amor de tu i viurà per ta gracia l'ànima mia.

I talment, tantost entrà Abram a l'Egipte, ja els egipcis s'adonaven de la dòna com era molt gentil. La veren els prínceps de Faraó, li'n feren a Faraó lloances i la dòna era presa per la casa de Faraó. I Faraó féu bé a Abram, per amor d'ella. I va heure ovelles i bous i àsens i esclaus i esclaves i someres i camells.

Mes Jahvè flagel·là de grans flagells el Faraó i sa casa, a causa de Sarai muller d'Abram. I crida Faraó a Abram i diu:—Què és açò que m'has fet? És prou que no m'ho haguessis fet saber que era ta esposa. Com és que deies que era germana teva, perquè jo me l'emportés per muller? Ara, doncs, vetaquí ta esposa: pren-la i vés.

I Faraó manà sobre ell hòmens qui l'acompanyessin, ell i sa muller, amb tot ço que
(c. 13) tenía.—I se'n pujà Abram de l'Egipte, ell i sa
muller amb tot ço que tenía—i amb ell també
Lot—devés el Negueb.

Abraham i Lot

Abram era molt ric en bestiar i en argent i or, i, per ses jornades, anà avençant del Negueb a Betel, fins en essent a l'indret on era abans sa tenda, entre Betel i Hai, al lloc de l'altar que ell, de primer, havía aixecat i on havía Abram invocat en nom de Jahvè. I Lot, qui anava amb Abram, també ell tenía bestiar i bous i tendes. I la terra no els comportava, que hi poguessin viure aplegats: l'un i l'altre teníen molt, i aplegats, no hi podíen ésser.

I hi hagueren raons entre els pastors de les ramades d'Abram i els pastors de les ramades de Lot—llavors el Canaaneu i el Faretzeu habitaven la terra—i diu Abram a Lot:

—Mira, no hi hagi renyines entre jo i tu ni entre els meus pastors i els teus pastors: som germans. No tens tota la terra al davant teu? Prec-te, doncs, que et separis de mi: Que

te'n vas a esquerra, jo iré a dreta. Que ten, vas a dreta, jo iré a esquerra.

Lot estengué la mirada i va veure el pla del Jordà, que tot, fins a Segor, era regat: talment l'hort de Jahvè, com la terra d'Egipte (açò abans de Jahvè destruir Sodoma i Gomorra). I escullí Lot per ell tota la vall del Jordà i se n'anà devés sol-ixent. I es destriaren l'un de l'altre: Abram habità en terra de Canaán; Lot habità en les ciutats de la vall, plantant les tendes fins tocant de Sodoma. I la gent de Sodoma era mólt perduda i pecadora davant de Jahvè.

I Jahvè va dir a Abram, després de Lot anar-se'n d'ell:—Alça els ulls i, d'aquí on ets, mira devés Boiral i devés Mitjorn i devés Llevant i devés Ponent... Doncs, tota la terra que veus et donaré, a tu i a ta semença, a perpetuitat. Jo faré ta semença com la póls de la terra. Si hom la póls de la terra pot comptar, ta semença també comptarà. Alça't, segueix la terra al llarg i a l'ample, que a tu te la donaré.

I, per sojorns, se'n vingué Abram a habitar a l'alzina de Mambré, a Hebrón. I ací aixecà un altar a Jahvè.

La guerra dels nou reis

I açò s'esdevingué als dies d'Amrafel, rei de Sennaar; Arioc, rei d'El·lassar; Codorlaomor, rei d'Elam, i Tadal, rei de Goïm: que declararen ells la guerra contra Barà, rei de Sodoma; Bersa, rei de Gomorra; Sennaab, rei de Adamà; Semeber, rei de Seboïm, i Balac, rei de Bala — ço és Segor. — I s'aplegaren aquests, tots, en la vall de Siddim, ço és, mar de la Sal. Dotze anys que servíen ells a Codorlaomor, quan al tretzèn any se rebel·laren. I al catorzèn any vingué Codorlaomor i els reis qui eren amb ell i feriren als Rafaïm a Astarot-Carnaïm i als Zuzim a Ham i als Emim a la plana de Cariataïm i als Corites en els munts de Seir fins a El-Faràn, tocant del desert. I se'n tornaren, anant-se'n dret a En-Misfat — ço és Cades, — i feriren tota la regió dels Amalecites i també l'Amorreu, qui habitava a Sassòn Tamar. I sortiren el rei de Sodoma

i el rei de Gomorra i el rei de Adamà i el rei de Seboïm i el rei de Bala, ço és Segor, i en la vall de Siddim pararen la gent contra d'ells: contra Codorlaomor rei de Elam, contra Tadal rei de Goïm, contra Amrafel rei de Sennaar i contra Arioc rei de El·lassar. Quatre reis contra cinc! Mes a la vall de Siddim tot eren pous i pous de betum, i com els reis de Sodoma i Gomorra haguessin de recular, caigueren dins i els qui no, fugiren a la muntanya. I s'apoderaren aquells de tota la riquesa de Sodoma i Gomorra i de tots els queviures i se n'anaren. I anant-se'n, s'endugueren també, amb ço que ell tenía, el fill del germà d'Abram l'hebreu, Lot, qui habitava a Sodoma.

Mes vingué un dels escapats i en féu noves a Abram l'hebreu, qui habitava a l'alzina de Mambré l'Amorreu, germà d'Escol i germà d'Aner, senyors d'aliança d'Abram. I Abram, tantost oí que el seu germà havíen fet pres, recomptà sa gent provada, esclaus nats a casa—318 hòmens—i els anaren a l'encalç fins a Dan. I s'escampà damunt d'ells, de nit, ell i els seus hòmens, i els ferí, encalçant-los fins a Hoba al nord de Damasc. I s'entornà tots els béns i recobrà Lot, germà seu,

amb tot ço que era d'ell, i les dònes i el poble.

I en essent que ell tornava de la desfeta de Codorlaomor i dels reis qui eren amb ell, sortí al seu encontre el rei de Sodoma en la vall de Savè, ço és la vall del rei, dementre que Melquisedec, rei de Salem, ofería pa i vi—era ell sacerdot d'El Elión—i el beneía dient:

Beneït sia Abram d'El Elión,
senyor de cels i terra,
i beneït sia El Elión
qui en tes mans ha posat tos enemics.

I com Abram li donava el delme de tot, diu a Abram el rei de Sodoma:—Torna'm a mi la gent i pren per tu les riqueses. Mes Abram açò al rei de Sodoma féu de resposta:—La mà alç a Jahvè El Elión, Senyor de cels i terra: que fil de roba o corretja de sandalia, rès no pendré jo que sia teu. No diràs tu: Jo he enriquit Abram. Rès, fòra ço que mos servidors han menjat i la part dels hòmens qui amb mi són vinguts, Aner, Escol i Mambrè. Aquests hauràn la llur part.

La promissió de Canaàn

(c. 15) AQUESTES coses passades, paraula de Jahvè era feta a Abram per visió, dient:—Abram, no temis. Jo só el teu escut i molt gran serà el teu guasardó.

Diu Abram: — I què em donaràs, Jahvè missenyor, si me'n vaig sense fills? Tu no m'has donada semença, diu Abram, i vetaquí, Eliesser, fill del majordom de ma casa, ell té d'ésser mon hereu.

Paraula de Jahvè per resposta: — No serà aquest ton hereu. Qui de tos lloms eixirà, ell ton hereu serà.

Llavors se l'emmena afòra i li diu:—Esguarda el cel i compta els estels, si és que pots comptar-los. Així, li diu, serà ta semença.

I tingué fe en Jahvè i ella li fou comptada a justicia.—Jo só Jahvè, li va dient, qui t'he dut de Ur dels Caldeus per donar-te en possessió la terra aquesta.

—Missenyor, Jahvè, fa ell, i d'on puc saber jo que la posseiré?

—Pren, li diu, una vaca de tres anys i una cabra de tres anys i un moltó de tres anys i una tórtora i un colomí.

I com tot açò ell hagué pres, els migpartí i ho anà posant per meitats, acarades les unes a les altres. Mes els ocells no els partí. I davallaven les aus damunt els cossos. Però Abram les esventava. I quan el sol anava de posta, caigué un sòn damunt Abram, i vetaquí, paúra i espessa foscor s'apoderà d'ell.

I diu ell a Abram:—Entendràs i sabràs que peregrinant serà ta semença en terra no seva i allí serviràn i quatre cents anys gemegaràn. Mes també a la nació a qui serviràn, jo la jutjaré i després se n'eixiràn amb gran riquesa. Tu iràs en pau a tos pares; amb bona vellesa iràs a la fossa. Mes ells, fins a la quarta generació no tornaràn aquí, que la iniquitat de l'Amorreu no és encara a mesura.

Era sol post, i una espesa calitja fou feta, i vetaquí, un forn fumejant i una falla de foc passà per entre les meitats aquelles. Aquell dia Jahvè cloía pacte amb Abram dient:

—A ta semença donaré la terra aquesta: del

riu d'Egipte fins al riu gran, el riu Eufrat, i els Cineus i els Cenetzeus i els Cedmoneus i els Heteus i els Feretzeus i els Rafaïm i els Amorreus i els Canaaneus i els Gergeseus i els Jebuseus.

Sara i Agar

(c. 16) SARAI, muller d'Abram, no li llevava fills. Mes tenía ella una esclava egipcia, de nom Agar, i diu Sarai a Abram:—Ja veus que Jahvè m'ha closa, que no llevi fruit. Si entraves a ma esclava, que tal volta d'ella m'afillaría.

Abram escoltà la veu de Sarai. I Sarai, muller d'Abram, prengué sa esclava Agar la egipcia—feia llavors deu anys que habitava Abram en terra de Canaàn—i la donà per muller a Abram son marit. I entrà ell a Agar. I ella concebé. I quan ella es veié concebent, s'avilí ja a sos ulls sa senyora. I diu Sarai a Abram:—Damunt teu recaigui ma opressió! Jo mateixa he dut a ton sí ma esclava i ara, de veure's ella concebent, a sos ulls só avilida. Jutgi entre jo i tu Jahvè.

—Vetaquí ta esclava, diu Abram a Sarai, a ta mà és ella: fes d'ella ço que a tos ulls serà

bé. I Sarai l'afligí. Tant, que li fugí ella de sa faç. I era ella al desert i, prop d'una dèu d'aigües, vora aquella font camí enllà de Sur, si l'encontra l'àngel de Jahvè i li diu:

—Agar, esclava de Sarai, d'on véns ni a on vas?

Respòn ella:—Fujo de la faç de Sarai missenyora.

I li diu l'àngel de Jahvè:—Torna a ta senyora i ajup-te sota sa mà.

I li diu l'àngel de Jahvè:—Jo multiplicaré així ta semença, que de tanta no es podrà comptar.

I li diu l'àngel de Jahvè:—Vetaquí, tu has concebut i un fill hauràs i li diràs de nom Ismael, per tal com ha oït Jahvè la teva aflicció:

Home ase esquiu serà ell
sa mà, contra de tothom;
tothom contra d'ell la mà,
davant tots sos germans habitarà.

Llavors ella invocà el nom de Jahvè qui li parlava:—Tu ets Deu de visió. Cert, deia ella, allí jo l'he vist i encara visc. Per ço d'aquell pou en diuen: Pou del vivent-vident. I és entre Cades i Barad.

Agar, doncs, tingué un fill a Abram. I al fill que tingué Agar, li posà Abram de nom Ismael. I tenía Abram 86 anys, llavors d'Agar tenir-li Ismael.

L'aliança de Jahvè

(c. 17) Abram tenía llavors 99 anys. I s'aparegué Jahvè a Abram i li va dir: — Jo só el Deu Totpoderós. A ma faç camina: sies perfet, que el pacte entre jo i tu establiré i mólt i mólt et multiplicaré. Abram caigué sobre sa faç. I Deu així li parlà: — Jo, vetaquí: el meu pacte amb tu vull fer, i seràs pare de multitut de pobles. Per ço no et diràs més de nom Abram, sinó que et diràs Abraham, car pare de multitut de pobles t'he constituit. Mólt i mólt et faré créixer: en nacions et constituiré i reis de tu eixiràn. Mon pacte vull establir entre jo i tu, i amb ta semença després de tu, en ses gèneres: Un pacte etern de que jo et seré Deu, de tu i de ta semença després de tu. I a tu, i a ta semença després de tu, donaré la terra del teus sojorns, tota la terra de Canaàn, en possessió, a perpetuitat, i d'ells jo seré Deu. I tu, digué Deu a Abraham, mon

pacte servaràs, tu i ta semença després de tu, per totes ses gèneres.

I aquest és el meu pacte que, entre jo i vosaltres i amb ta semença després de tu, servareu: Que tot home d'entre vosaltres serà circumcís: la carn del vostre prepuci circumcidareu i serà açò per senyal del pacte entre jo i vosaltres. Infant de vuit dies, tot home d'entre vosaltres serà circumcís, per totes les vostres gèneres. I circumcís serà tot servent, nat a casa o fill d'estrany, qui no és de ta semença, comprat amb diner. Serà, doncs, circumcís el nat dins ta casa o comprat amb diner teu. Així mon pacte serà en la vostra carn per aliança eterna. I tot incircumcís, tot home qui la carn de son prepuci no haurà circumcisa, sia la seva ànima esborrada de son poble: el meu pacte ell ha romput.

Digué encara Deu a Abraham: — A Sarai ta muller tampoc li diràs de nom Sarai, que es dirà de nom Sara. I jo la beneiré i també d'ella et donaré un fill. La beneiré i serà mare de pobles: reis de nacions eixiràn d'ella.

Abraham caigué sobre sa faç i rigué. Deia ell per son cor: Als 100 anys, a un hom néixer

un fill? I Sara, als 90, infantar? I digué Abraham a Deu:—Bon goig que per ta gracia Ismael me visqui.

—Verament, respongué Deu, Sara, ta muller, te darà un fill i li diràs de nom Isaac. Amb ell, i amb sa semença després d'ell, establiré jo mon pacte en aliança eterna. I d'Ismael, també t'he escoltat: Vetaquí, jo el beneiré i el faré fruitar i molt i molt el multiplicaré. Dotze ducs engendrarà i en nació gran el constituiré. Mes el meu pacte, l'estatuiré amb Isaac, el que per aquest temps, l'any vinent, et tindrà Sara.

Acabà de parlar amb ell i se'n pujà Deu d'Abraham.

Llavors prengué Abraham son fill Ismael i tots els nats de sa casa i tots els comprats amb diner seu. I, aquell mateix dia, a tot hom de la gent de la casa d'Abraham fou circumcisa la carn de son prepuci, tal com Deu li havía manat.

Abraham era home de 99 anys, llavors que circumcidà la carn de son prepuci. Ismael, son fill, era noi de 13 anys, quan ell fou circumcís en la carn de son prepuci.

Així, aquell mateix dia, fou circumcís Abra-

ham i Ismael, son fill. I tots els hòmens de sa casa, nats a casa o fills d'estrany comprats amb diner, amb ell foren circumcisos.

L'aparició de Hebrón

(c. 18) LLAVORS que Jahvè se li apareixía a l'alzina de Mambré s'estava ell, a la calor del dia, assegut a la porta de la tenda, quan vetaquí que alça els ulls i veu, plantats al davant seu, tres hòmens. Els veu i, de la porta de la tenda, corre a llur encontre i adora en terra i diu: — Missenyor, pus a tos ulls trobí gracia, no passis, prec-te, enllà de ton servent. Que portin, voldreu, un poc d'aigua i, rentats vostres peus, recolzeu-vos sota l'arbre. Iré a cercar un mòs de pa, refeu el vostre coratge i partiu després, que per ço vos escaieu passar per davant vostre servent.

—Fés així com has dit — responen ells.

I, corrents, se'n va Abraham a la tenda, a Sara: — Cuita, li diu, prens tres mesures de farina, la flor, amasses i fas pans afollats. Se'n corre llavors Abraham a les vaques i tria un vedellet, tendre, gras, i el dòna al minyó,

que s'hi mogui a fer-lo. I, amb llet i formatge que en prenía encara, els posà al davant el vedell que havía fet fer. I, dret ell al davant, allí, sota l'arbre, menjaren. I ja li diuen: — Sara, ta muller, on és?

—Allà, respòn ell, a la tenda.

Diu: — T'assegur que, al temps de la vida, jo et tornaré i vetaquí, un fill Sara ta muller haurà.

Sara, de la porta estant de la tenda, just darrera d'ell, escoltava. Abraham i Sara eren vells, entrats en dies. A Sara l'havía ja deixada femenil costum. Sara, doncs, va riure per dins: — Ara, deia's ella, ara hauré delit... a mes velleses... i vell el meu senyor.

Diu Jahvè a Abraham: — Doncs, Sara per què ha rigut, dient: Tant mateix ara, jo, a mes velleses, infantaré! Hi ha cosa difícil per a Jahvè? Al temps dit, al temps de la vida, jo et tornaré i un fill haurà Sara.

Sara negava: — Que no he rigut, deia. (La por la tenía).

—Sí que has rigut, diu. I s'aixecaren d'allí els hòmens, fitant l'esguard devés Sodoma. Abraham caminà un troç amb ells per darlos comiat.

Intercessió d'Abraham

I Jahvè es deia: — Per ventura ço que vaig a fer, he d'amagar-ho a Abraham, havent d'ésser Abraham, com serà, cap d'una nació gran i forta, i beneïdes en ell totes les nacions de la terra? Que jo el conec per a manar ell a sos fills, i a sa casa després d'ell, que guardin el camí de Jahvè, obrant dret i justicia, perquè Jahvè faci venir sobre Abraham ço que sobre ell ha parlat. Diu, doncs, Jahvè: — El clam de Sodoma i Gomorra, cert, va creixent i el pecat llur massa s'agreuja. Davallaré, doncs, a veure si, segons el clam que em puja, són o no al cap damunt. Ho experimentaré.

I en essent que els hòmens giraren d'allí i partiren camí de Sodoma, i Jahvè era encara a la faç d'Abraham, s'hi atança Abraham i diu: — I perdràs tu el just amb el culpable? Pot ésser s'hi trobaràn cinquanta justos dins

la ciutat. I destruiràs, no perdonaràs tu el lloc per amor dels cinquanta justos que hi hauràn dins? Lluny de tu el fer cosa tal, que facis morir el just amb el pecador, que sia l'innocent com el culpable. Lluny de tu! El Jutge de tota la terra no farà justicia?

Jahvè li fa de resposta: — Si trob a Sodoma, dins la ciutat, cinquanta justos, tot el lloc, per amor d'ells, perdonaré.

Respòn Abraham i diu: — Vetaquí, goso a parlar amb Missenyor, jo pòls i cendra: Pot ésser n'hi mancaràn cinc als cinquanta justos. Per cinc perdràs tota la ciutat?

Diu: — Si quaranta cinc n'hi trob, no la perdré.

Li torna a parlar encara i diu: — Pot ésser se n'hi trobaràn quaranta.

Diu: — Per amor dels quaranta no ho faré.

—No vulgui Missenyor aïrar-se, diu, i parlaré: Pot ésser se n'hi trobarán trenta.

Diu: — Si trenta n'hi trob, no ho faré.

—Vetaquí, diu, goso a parlar a Missenyor: Pot ésser se n'hi trobaràn vint.

Diu: — Per amor dels vint no destruiré.

—Oh, torna ell, no s'enutjarà Missenyor,

i aquesta volta no més parlaré: Pot ésser se n'hi trobaràn dèu.

Diu: — Per amor dels dèu, no destruiré.

I acabà Jahvè de parlar amb Abraham i partí. I Abraham se'n tornà a son lloc.

Destrucció de Sodoma

(c. 19) Els dos àngels arribaven a Sodoma al vespre. Lot, justament, seia al portal de Sodoma. I com els veiés, s'aixeca Lot a llur encontre, adora en terra i diu:

—Oh, missenyors, prec-vos que vingueu a casa el vostre servent a fer-hi nit; rentareu vostres peus i demà, dejorn, vos lleveu i fèu vostra via.

—No, fan ells de resposta, dormirem aquí al defora.

Com ell, però, molt els forcés, se n'hi anaren. I entren a sa casa, i els fa fer sopar i, amb pa sense llevat que els va coure, menjaren. I encara no eren a dormir, que hòmens de la ciutat, hòmens de Sodoma, ja assetjaven la casa: de jóvens i de vells, de tot el poble, fins al darrer estament. I criden Lot i li diuen:

—On tens els hòmens qui et són vinguts aquesta nit? Treu-nos-els, que els coneguem.

Lot els surt al portal i tanca darrera seu la porta i els diu: — No, mos germans, prec-vos que mal no fèu. Mireu, tinc dues filles qui hom no han conegut: vos les treuré, doncs, i fèu d'elles ço que a vostres ulls serà pler; mes no em toqueu aquests jóvens, que per ço a l'ombra de ma coberta són vinguts.

—Fes-te enllà, contesten. Un despariat, qui ens és entrat aquí, diuen, un passanant, i encara vol fer de jutge! Doncs ara més pitjor et farem a tu que a ells.

I es rebateren amb furia damunt séu, damunt Lot, i anaven per esbotzar les portes, quan allarguen aquells jóvens la mà i entren Lot amb ells, a la casa. I barraren la porta. I als hòmens de fòra la casa, petits i grans, feriren d'encegament, que es fadigaren per trobar la porta.

I diuen els jóvens a Lot: —Qui hi ha més aquí dels teus? Gendres, fills, filles, tothom dels teus de ciutat, amena'ls d'aquí, que hem d'assolar nosaltres aquest lloc. El clam sobre ells gros s'és fet a la faç de Jahvè, i Jahvè ens ha tramesos que l'esvaïm. I sortí Lot i parlà als séus gendres, els qui preníen ses filles: — Lleveuvos, els diu, sortiu d'aquest lloc, que Jahvè

vol arrasar la ciutat. Però, al pensar de sos gendres, ell els feia un jòc.

Mes, al punt de trenc d'alba, ja els àngels empenyíen Lot, dient: — Aire! Pren la muller i les dues filles teves qui es troben aquí, no sia que moris en la malvestat de la ciutat. I com ell se torbava, ja els jóvens li prenen la mà i igualment la mà de sa muller i les mans de ses dues filles — per la llàstima que en tenía Jahvè — i els treuen i amenen fòra la ciutat. I a fòra que els hagueren duts, diu: — Salva't, per ta vida! I no et giris a mirar ni et deturis en lloc de la plana! Salva't a la muntanya, que no sies assolit! — Oh no, Missenyor, els diu Lot. Vetaquí que ton servent ha trobada gracia a tos ulls i gran ha estat la misericordia que amb mi has mostrada salvant-me la vida; mes jo, a la muntanya, no m'hi puc salvar, que m'assolirà el flagell i moriré. Mira, per fugir-hi, aquesta ciutat a la vora! I que és poca cosa! Podría acollir-me allí. No veus que és poca cosa? Així viurà l'ànima mia.

—Vetaquí, li diu, també he acceptada ta faç en aquesta paraula: No destruiré la ciutat de la qual has parlat. Corre, salva't allí, que no puc fer rès que no hi siguis dins.

(Per açò aquella ciutat se diu Segor.)

Era sol-ixent damunt la terra, que entrava Lot a Segor. I Jahvè féu ploure sobre Sodoma i Gomorra sofre i foc de Jahvè, del cel. I destruí les ciutats aquestes i tota la plana, tot: habitants de les ciutats i plantes de la terra. Fins la muller de Lot, qui a la reraçaga d'ell mirava, fou feta columna de sal.

L'endemà, a primera hora, pujà Abraham al lloc on era estat a la faç de Jahvè; estengué la mirada devés Sodoma i Gomorra i per tot el volt de la terra plana. Mirà i vetaquí, pujava de la terra una fumera, així com la fumera d'una farga.

Les filles de Lot

LLAVORS que Deu destruí les ciutats de la plana i es recordà Deu d'Abraham i, assolant les ciutats que Lot habitava, s'endugué Lot de'n mig la destrucció, se'n pujà Lot de Segor i, amb les dues filles, se n'anà a soplugar-se a la muntanya. (No li feia goig romandre a Segor). I allí sojornaven, dins una balma, ell i ses dues filles, quan diu la més gran a la més petita:

—El pare es fa vell i hom no hi haurà al món qui ens entri, segons és ús arreu de la terra. Si dàvem beure vi al pare i dormíem amb ell? que així servaríem semença del nostre pare.

I a la nit donaren beure vi al pare, i hi entrà la més gran i dormí amb son pare. I ell no s'adonà ni del jaure's ella ni del llevar-se ella. I ve l'endemà que diu la més gran a la més petita: — Jo, vetaquí, a la nit só jagut amb

el pare; tornem-li a dar vi aquesta nit, i hi entres tu i hi jaus i així servarem semença del nostre pare.

I també aquella nit donaren beure vi al pare i hi anà la més petita i dormí amb ell. I ell no s'adonà ni del jaure's ella ni del llevar-se ella. I les dues filles de Lot conceberen del pare. I la més gran tingué un fill i li posà de nom Moab. I aquest és pare dels Moabites, fins avui dia. I la més petita, també ella, tingué un fill i li posà de nom Ben-Ammí. I aquest és, fins avui dia, pare dels fills d'Ammón.

La feta d'Abimelec

(c. 20) Abraham, d'allí, se n'anà devés la terra del Negueb i acampà entre Cades i Sur. I sojornava a Gerara. I Abraham anava dient de Sara, sa muller: — És germana meva.

I Abimelec, rei de Gerara, trameté i robà Sara. Mes, a la nit, per somni, va Deu a Abimelec i li diu: — Vetaquí, mort ets a causa de la dòna que has robada, que maridada és.

Abimelec, no s'era atançat a ella i diu: —Senyor, per ventura també la gent justa perdràs? No m'ha dit ell: És germana meva, i ella igual: És germà meu? En senzillesa de mon cor i en puritat de mes mans açò he fet.

I, per somni, li respòn Deu: — Prou sé jo que en senzillesa de ton cor açò has fet i també jo t'he privat que pequessis contra mi. Per ço no t'he deixat que la toquessis. Ara, doncs, torna la muller al marit, que profeta és ell i pregarà per tu i viuràs. Mes si tornador no seràs, en-

tengues que de mort moriràs, tu i tot ço que teu hauràs.

I, Abimelec, de matí que es llevava, crida tots sos servents i els fa oïdors de totes aquestes paraules. I tothom era en gran temença. Llavors Abimelec crida Abraham i li diu: — Doncs, què ens has fet? En què t'he jo agraviat, que tan fort greuge portis damunt mi i damunt el meu realme? Fetes que no es fan has fet amb mi. Quins esguards portes, que açò faces? Açò digué Abimelec a Abraham.

I respòn Abraham: — És que m'he dit: No hi dèu haver temor de Deu en aquest paratge. Que, a causa de ma muller, no em matin... D'altra banda, és prou cert que és ella germana meva, filla de mon pare, sols no filla de ma mare. I muller mia fou feta. I vetaquí que, en fent-me Deu errar de casa mon pare, jo diguí a ella: Mercè teva serà ço que amb mi faràs: que a tot arreu que entrarem, diràs de mi: És germà meu.

Llavors Abimelec prengué ovelles i bous i esclaus i esclaves i, fent-ne ofrena a Abraham, li tornà sa muller Sara. I diu Abimelec:—Vetaquí, a ta faç la meva terra és: on bé plaurà a tos ulls, sojorna. I diu a Sara: — Vetaquí, mil

argents he donats a ton germà. Vel d'ulls sia açò per a tu i per a tots els qui amb tu són: Així ets en tot justificada. Llavors Abraham orà a Deu. I Deu guarí Abimelec i sa muller i ses concubines. I foren elles deslliurantes. Car Jahvè havía closa i reclosa tota udra en la casa d'Abimelec, a causa de Sara muller d'Abraham.

Naixement d'Isaac i llençament d'Ismael

(c. 21) JAVHÉ, com ell havía dit, visità Sara. I obrà Jahvè amb Sara com li havía parlat: Sara concebé i donà un fill a Abraham, a les velleses ell, al temps que Deu li havía predit. I Abraham, al fill qui li era nat, que li havía tingut Sara, li posà de nom Isaac. I circumcidà Abraham son fill Isaac, nadó de vuit dies, segons li havía manat Deu. I en naixent-li son fill Isaac, tenía Abraham cent anys. I diu Sara: — Oh, riure m'ha fet Deu i tothom qui em senti, sobre mi riurà. Qui, feia ella, qui es creia dir a Abraham: Sara alleta fills? Pus jo, a ses velleses ell, li n'he tingut un!

I cresqué el noi, i el deslletaren. I el dia que deslletaren Isaac, féu Abraham un gran convit. I Sara veu ja gaudir, amb Isaac, el fill que a Abraham tingué Agar la egipcia. I diu a Abraham:—Treu-me aquesta esclava i son fill, que poc ha d'heretar, amb mon fill Isaac, el

fill d'aquesta esclava. I molt greu fou açò als ulls d'Abraham, per la sort del noi.

I digué Deu a Abraham:—Greu no sia a tos ulls ço del noi i ço de ta serventa. En tot ço que Sara t'ha dit, escolta sa veu, que per Isaac és com te serà cridada semença. Mes també el fill de la esclava, jo en poble el constituiré, que semença teva és.

I al matí, dejorn que es llevà Abraham, amb pa i una odra d'aigua que li posà a l'espatlla, donà el noi a Agar i l'acomiadà. Partí ella i errant que era pel desert de Bersabee, vetaquí que s'acabà l'aigua de la odra. I deixà ella el noi sota d'un arbroll i, anant-se'n, va seure's enllà, endavant, cosa d'un tret d'arc.—No, deia ella, no veuré jo el meu fill morir-se. I allà endavant asseguda, rompé el senglot i plorà. Mes oí Deu la veu del noi i, del cel, crida l'àngel de Deu a Agar i li diu:

—Què tens, Agar? No temis, que Deu escolta la veu del noi allí on és. Alça't, doncs, pren el noi i ten forta en ell la mà, que en gran poble el constituiré.

I com Deu li obrís els ulls, si en veu un pou d'aigües. I anant-hi, complí d'aigua la odra i donà beure al noi.

I fou Deu amb el minyó. I s'anà fent home i habità en el desert i fou tirador d'arc. I habitava ell en el desert de Faràn, quan sa mare li prengué muller de la terra d'Egipte.

El pacte de Bersabee

I per aquest temps, açò s'esdevenía: Que Abimelec, amb Ficol son capitost, diu a Abraham:

—Deu amb tu és en tot ço que tu fas. Ara, doncs, jura'm aquí, per Deu, que tort no'm faràs, ni a mi ni a mes gèneres i progèneres, sinó que, segons la amistat que amb tu he feta, així faràs amb mi i amb la terra on sojornes.

—Jur, digué Abraham. Llavors Abraham féu qüestió a Abimelec per causa d'un pou d'aigües que els servents d'Abimelec havíen arrebaçat. I diu Abimelec:—No sé pas qui cosa tal haurà feta. Ni tu me n'havíes dit rès, ni fins ara jo un mot n'havía oït.

Llavors prengué Abraham ovelles i bous, i en féu present a Abimelec. Y així ells dos clogueren pacte: Posà Abraham set anyells del bestiar a banda. I diu Abimelec a Abraham: —Què són aquí aquests set anyells que has posats a banda?

Diu. — Que els set anyells pendràs de la meva mà, que em sien de penyora com jo he cavat aquest pou.

Per ço s'anomena aquell lloc Bersabee, per tal com allí l'un i l'altre juraven i en el pou de Bersabee cloïen pacte.

I s'aixecà Abimelec i, amb Ficol son capitost, se'n tornà a la terra dels Pelistim.

Abraham, llavors, plantà a Bersabee un tamariu i invocà allí en nom de Jahvè, Deu eternal. I sojornà Abraham molt de temps en terra dels Pelistim.

La prova

(c. 22) I açò s'esdevenía després de les coses aquestes: que Deu, per provar Abraham, li diu:

—Abraham!

—Vetme aquí, respòn ell.

—Pren, diu, el teu fill, el teu únic, el que ames, Isaac, i ves-te'n a la terra de Morià i ofereix-lo allí en holocaust dalt una de les muntanyes que et diré.

I en essent matí, dejorn, se llevà Abraham, guarní el seu ase, prengué amb ell dos moços séus i, amb son fill Isaac, en havent tallada llenya pel sacrifici, s'alçà i partí dret al lloc que Deu li havía dit. I al dia terç alçà Abraham els ulls i, de lluny, ovirà el lloc. I diu Abraham als seus servents:

—Espereu aquí amb l'ase, que jo i el noi irem fins allà: adorarem i tornarem a vosaltres.

I agafà Abraham la llenya de l'holocaust i la posà a coll de son fill Isaac. Ell portava a la

mà el foc i el ganivet. I així tots dos feien via, quan Isaac parla a Abraham son pare i diu:

—Mon pare.

—Vetme aquí, fill meu, respòn ell.

Diu:—Prou veig el foc i la llenya, mes la víctima del sacrifici on és?

Abraham, per tota resposta: — La víctima del sacrifici... Deu se'n proveïrà, fill meu.

I seguiren tots dos camí avant. I vetaquí que són ja al lloc que Deu li havía dit. I hi aixeca Abraham l'altar i hi arranja la llenya. Després lliga son fill Isaac i l'ajau dalt l'altar, damunt la llenya. I estén Abraham la mà i agafa el ganivet per a degollar son fill, quan el crida, del cel, l'àngel de Jahvè, i diu:

—Abraham, Abraham!

—Vetme aquí, respòn ell.

—No estenguis, diu, la mà sobre el noi ni cosa li facis, que ara conec que tems tu Deu, per tal com no em planyíes tu el teu fill, el teu únic.

I alçà Abraham els ulls, mirà i vetaquí, un moltó, darrera séu, era pres per sos corns dins un arçar. I hi anà Abraham i agafant el moltó l'ofería en holocaust en lloc de son fill. Abra-

ham, llavors, posà de nom al lloc aquell: Jahvè proveïrà. Per ço diuen avui: A muntanya Jahvè proveïrà.

I, del cel, l'àngel de Jahvè torna a cridar Abraham. Diu:—Per mi mateix ho he jurat: Paraula de Jahvè! Per tal com açò tu has fet, que no'm planyíes ton fill, el teu únic, molt i molt te beneïré: molt i molt multiplicaré ta semença, com les estrelles del cel, com l'arena de la ribera de la mar; posseïrà ta semença les portes de sos enemics i en el teu sement se beneïràn totes les gents de la terra. Açò, en pac d'haver tu escoltada la meva veu.

I se'n tornà Abraham als seus servents. I s'aixecaren i partiren, aplegats, dret a Bersabee. I allí a Bersabee féu Abraham sa estada.

I passats aquests fets, ja noves eren trameses a Abraham, dient: — Vetaquí que Milca, també ella, ha tingut fills a Nacor ton germà: Hus (el primogènit) i Buz germà séu i Camuel (el pare d'Aràn) i Cased i Azau i Feldàs i Jedlap i Batuel. (Batuel engendrà Rebeca.)

Aquests vuit fills tingué Milca a Nacor germà d'Abraham. I encara sa concubina, de nom Reúma, li va tenir Tabee i Gaam i Taàs i Maaca.

Mort de Sara

(c. 23) FOREN la vida de Sara 127 anys. Açò foren els anys de la vida de Sara. I morí Sara a Kiriat-Arbee — ço és Hebrón — en terra de Canaàn. I anà Abraham a doldre's de Sara i a plorar-la. I alçà's Abraham de la faç del séu mort i així parlà ell als fills de Het: — Peregrí só i sobrevingut entre vosaltres: doneu-me, entre vosaltres, possessió de sepultura, que, de ma faç, hi soterri el meu mort.

I els fills de Het açò feren a Abraham de resposta: — Placia't, missenyor, escoltar-nos: Un príncep de Deu ets tu en mig de nosaltres. En qual te plaurà dels nostres sepulcres, soterra-hi ton mort. Hom de nosaltres son sepulcre no et privarà, que el teu mort hi soterris.

S'alçà Abraham, adorà la gent de la terra, els fills de Het, i parlà amb ells, dient: — Pus

és voluntat vostra que, de ma faç, soterri el meu mort, escolteu-me: Mijanceu per mi davant Efròn fill de Seor, que em doni la espluga de Macpelà, propietat seva, a l'extrem del séu camp; que, per cabal diner, davant vostre, me la doni ell en possessió de sepultura.

Efròn seia allí, en mig dels fills de Het. I Efròn el Heteu, a oídes dels fills de Het, de tants com entrada teníen a les portes de sa ciutat, açò féu a Abraham de resposta:

—Placia't, missenyor, escoltar-me: El camp te dón i la espluga que hi ha en ell te dón: a ulls dels fills de mon poble, jo te la dón. Sepulta-hi ton mort.

Adorà Abraham a la faç del poble de la terra i, a oídes del poble de la terra, parlà a Efròn, dient: — Certament, pus t'hi avens, vulgui ta mercè escoltar-me: El preu del camp jo donaré: pren-me'l, i soterraré allí el meu mort.

I respongué Efròn a Abraham, dient: — Mercè sia, missenyor! Escolta'm: Quatrecents sicles d'argent que val la terra, entre jo i tu, què són? Soterra-hi ton mort.

Convingué Abraham amb Efròn, i pesà Abraham a Efròn l'argent que, a oídes dels

fills de Het, havía dit ell: quatrecents sicles d'argent, segons era corrent al mercat. I fou ferm el camp d'Efròn, que és a Macpelà, davant Mambré: el camp amb la espluga que hi ha en ell, amb tots els arbres del camp i de tot el séu terme al redol: per Abraham, en possessió, a ulls dels fills de Het, de tothom qui entrada tenía a les portes de sa ciutat.

Així és que Abraham soterrà Sara la seva esposa en la espluga del camp de Macpelà, davant Mambré — ço és Hebrón — en terra de Canaàn. I fou ferm el camp i la espluga que hi ha en ell, per Abraham, en possessió de sepultura, per part del fills de Het.

Les esposalles d'Isaac i Rebeca

(c. 24) ABRAHAM era vell, entrat en dies. I Jahvè en tot havía beneït Abraham. I digué Abraham a son servent, son majordom, curador de tot el séu:

—Posa, prec-te, ta mà davall ma cuixa que et faré jurar per Jahvè, Deu dels cels i Deu de la terra, que, per a mon fill, muller no triaràs de les filles dels Canaaneus entre els quals jo habito; que a ma terra iràs i a familia meva, i allí pendràs muller per mon fill Isaac.

—Potser, li fa el servent, no voldrà la donzella venir-se'n amb mi a aquestes terres! Tornaré, doncs, ton fill a la terra d'on tu ets eixit?

Abraham li féu de resposta:

—Guarda que allà mon fill no tornis. Jahvè, Deu dels cels, qui em prengué de casa mon pare i de la terra del meu néixer, qui parlà amb mi i em jurava, dient: A ta semença dona-

ré la terra aquesta, ell enviarà son àngel davant teu, que per a mon fill allà prenguis muller. I si la donzella amb tu no se'n voldrà venir, lliure ets d'aquest meu jurament. Tan sols el meu fill no tornaràs allà.

Llavors el servent posà la mà davall la cuixa d'Abraham son senyor i jurà-li sobre la paraula aquesta. I prengué el servent dèu camells dels camells de son senyor i partí; s'alçà, emportant-se'n de son senyor tota llei de riqueses, i partí camí d'Aram-Naaraim, devés la ciutat de Nacor.

Aquí, féu agenollar els camells fòra ciutat, vora el pou de les aigües. Era hora-baixa, l'hora de fer-hi cap les pouadores. I diu: — Jahvè, Deu de missenyor Abraham, prec-te que em donis ara ventura: Fes misericordia amb missenyor Abraham. Vetaquí, vora la font de les aigües jo m'estic; les filles dels hòmens de la ciutat eixiràn a pouar aigua. Sia doncs: La donzella a la qual jo diré: Decanta, mercè sia, ta gerra que beuré, i qui em respondrà: Beu i encara tos camells abeuraré, ella és la que hauràs senyalada a ton servent Isaac, i en açò coneixeré que amb missenyor hauràs feta misericordia.

Ell encara les paraules no havía complides, vetaquí, surt, la gerra a l'espatlla, Rebeca, filla de Batuel fill de Milca muller de Nacor germà d'Abraham. Donzella era de fort gentil faisó, verge, qui hom no coneixía. I davallà a la font i complí la gerra. I amunt se'n pujava, quan el servent corre a son encontre i li diu:

—Si em daves de ta gerra una gracia d'aigua!

—Beu, missenyor, respòn-li ella. I llesta en davalla a les mans la gerra i li'n dona beure. I quan prou li'n donà beure, ella li diu: —Encara per tos camells ne pouaré, que tots s'abeurin. I, corrents, aboca la gerra a la pica, i s'entorna amb delit al pou a treure aigua, que per tots sos camells n'anà pouant...

Ell, mut, se la contemplava, per a conèixer si Jahvè l'havía dut o no a venturós camí.

I vetaquí, que en acabant d'abeurar els camells, se'n treu l'home una nasel·la d'or, de mig sicle, i la hi posa al rostre i encara dues braçarol·les d'or, de dèu sicles, als braços. I ja li'n demana: —De qui ets filla, m'ho diríes? No hi haurà lloc a casa ton pare que hi facem nit?

Respòn-li ella: —Filla só de Batuel fill de

Milca, el que tingué a Nacor. I a casa nostra, encara li diu, bé palla i fenc hi haurà i prou lloc que hi faceu nit.

L'home es prosternà i adorà Jahvè, dient: —Beneït sia Jahvè, Deu de missenyor Abraham, qui, envers missenyor, gracia i feeltat no ha deixada, que a mi a via m'ha dut Jahvè de casa el germà de missenyor.

La noia se n'era anada corrents a casa sa mare a anunciar totes les coses aquestes.

Tenía Rebeca un germà, de nom Labàn. I Labàn se'n va córrer a l'home, en fòra, a la font, bon punt la nasel·la veié de sa germana i les braçarol·les als braços, i més, de sentir les paraules de Rebeca sa germana quan deia: Això i això l'home m'ha dit. Se'n va devés l'home, qui no s'era mogut dels seus camells, al peu de la font, i li diu: — Entra, oh beneït de Jahvè! Còm ací fòra t'estàs? La casa tinc parada i el lloc per als camells.

I s'endugué l'home a la casa. I ja li desguarneix els camells, i li porta pels camells palla i forratge, i aigua per a rentar-se ell els peus i també els seus hòmens. I quan són a posar-li al davant que mengés:

—No, fa ell, no pendré rès, que no hagi dites jo les meves paraules.

—Parla, doncs, li diuen.

I digué: — Servent só jo d'Abraham. I molt Jahvè ha beneït missenyor i l'ha enriquit: que ovelles i bous li ha dats, i argent i or i servents i serventes i camells i àsens. I Sara, muller de missenyor, un fill tenía a missenyor, a ses velleses ell, al qual ell ha deixat tot ço que és séu. I jurar me féu missenyor, dient: Muller no triaràs, per a mon fill, entre les filles dels Canaaneus en terra dels quals jo habito, sinó que a casa mon pare iràs i a familia meva, que hi prenguis muller per a mon fill. Pot ésser, diguí jo a missenyor, no voldrà venir-se'n amb mi la donzella. I ell me féu de resposta: Jahvè, de qui a la faç camino, ell son àngel amb tu enviarà i ventura darà a ton camí, que per a mon fill prenguis muller de ma familia i de casa de mon pare. I absolt seràs de mon jurament, si a ma familia iràs. I absolt, igual, de mon jurament seràs, si ells no te la daven.

Só vingut avui i, a la font, he dit: Jahvè, Deu de missenyor Abraham, placia't al camí que faig, donar ventura:

Vetaquí, vora la font de les aigües jo m'estic. Sia doncs: La donzella qui sortirà a pouar i a la qual jo diré: Si em daves de ta gerra una gracia d'aigua, i qui em respondrà: Beu i encara per tos camells ne pouaré, ella serà la muller que Jahvè haurà senyalada per al fill de missenyor. Jo encara no havía acabat de parlar dins mon cor, vetaquí, surt Rebeca, la gerra a la espatlla. I ja en davalla a la font i ha pouat. I jo li'n dic: Si em daves beure! I corrents ha davallada del damunt séu la gerra i m'ha dit: Beu, i encara els teus camells abeuraré. I jo he begut i encara els camells ella abeurava.

I jo li'n demàn i dic: De qui ets filla? I ella ha respost: Só filla de Batuel fill de Nacor, el que li tingué Milca.

I ja li'n poso la nasel·la al rostre i les braçarol·les als braços. I prosternant-me, he adorat Jahvè. I he beneït Jahvè, Deu de missenyor Abraham, qui a dret camí m'ha dut de pendre, per a son fill, la filla del germà de missenyor.

Ara, doncs, si gracia i feeltat amb missenyor fareu, dieu-m'ho. I si no, dieu-m'ho també, que a dreta o a esquerra me'n tornaré.

Labàn i Batuel, per tota resposta, li feren: —De Jahvè és eixida la paraula, mal o bé, rès no podem dir-t'hi. Vetaquí Rebeca, al teu davant és, pren-la, vés, i, tal com Jahvè ha dit, muller ella sia del fill de ton senyor.

El servent d'Abraham, tantost oïdes les paraules d'ells, adorà en terra Jahvè. I se'n treu el servent joiells d'argent i joiells d'or i estofes, i en fa ofrena a Rebeca. I també donà regals a son germà i a sa mare. Llavors menjaren i begueren, ell i els seus hòmens. I hi feren nit. I de matí que es llevaven, diu:

—Doneu-me comiat per a missenyor.

I el germà d'ella i sa mare li fan:—Que passi la noia l'any amb nosaltres... un més, doncs. Després partirà.

—No vulgueu deturar-me, els respòn ell, que Jahvè mon camí ha fet venturós; doneu-me comiat i tornaré jo a missenyor.

Llavors ells digueren: — Cridarem, doncs, la noia i veurem ella què hi diu.

I criden Rebeca i li demanen: — Iríes amb aquest home?

—Iré, respòn ella.

I daren comiat a Rebeca la germana, amb sa dida, i al servent d'Abraham i als séus hò-

mens. I beneïren Rebeca i així li digueren: — Oh germana nostra, que per milers de miriades sies i que ta semença posseeixi les portes de tos enemics!

I s'alçà Rebeca amb ses serventes i cavalcant dalt els camells, partiren amb l'home. Prengué, doncs, el servent a Rebeca i féu via.

Justament Isaac s'esqueia ésser al desert de Ber-Lecai-Roí, pus ell habitava en terra del Negueb. I un dia, al caient de la tarde, que era eixit Isaac al camp a esbargir-se, aixeca els ulls, mira, i ja en veu camells venir. També Rebeca, com alcés els ulls, veu Isaac i baixant del camell, demana al servent:

—Qui és l'home aquell qui ve pel camp devés nosaltres?

—És missenyor, respòn el servent.

I prengué ella el vel i es cobrí. Llavors el servent contà a Isaac totes les coses que havía acomplides. I entrà-la Isaac al tabernacle de Sara mare seva. I prengué ell Rebeca. I ella fou sa muller. I la amà. I aconortà's Isaac a les derreríes de sa mare.

Mort d'Abraham

(c. 25) ABRAHAM havía presa encara una muller, de nom Cetura, la qual li tingué Zimram i Jecsàn, Madàn, Madiàn, Jesboc i Suè. I Jecsàn engendrà Sabà i Dedàn. I de Dedàn són fills els Assurim i els Latusim i els Leomim. I els fills de Madiàn foren Efa i Ofer i Henoc i Abidà i Eldaà. I tots aquests són fills de Cetura.

Abraham deixà a Isaac tot ço que havía. I als fills de les concubines que tenía Abraham, amb dots que els donà Abraham de son vivent, els trameté de prop son fill Isaac, devés l'Orient, a la terra de Quèdem.

I aquests foren els dies i els anys que durà la vida d'Abraham: 175 anys. I espirà. Morí, doncs, Abraham en bona vellesa, anyat, ple de dies. I fou congregat a son poble. I soterraren-lo sos fills Isaac i Ismael dins la espluga de Macpelà, al camp d'Efròn fill de Seor el

Heteu, davant Mambré: aquell camp que comprà Abraham dels fills de Het. Allí són soterrats Abraham i Sara sa esposa.

I s'esdevingué que, després de la mort d'Abraham, Deu beneí son fill Isaac. I habitava Isaac a Ber-Lecai-Roí.

Gènera d'Ismael

AQUESTES són les gèneres d'Ismael fill d'Abraham, el que a Abraham tingué Agar la egipcia, serventa de Sara.

I vetaquí els noms dels fills d'Ismael, anomenats segons foren les gèneres llurs: Nabaiot — el primogènit d'Ismael — i Cedar i Adbel, Mabsam, Mismà, Dumà, Massà, Hadar i Temà; Jetur, Nafis i Cedmà: Tals són els fills d'Ismael i aquests els noms llurs per clastres i campaments: Dotze ducs amb les tribus llurs. I aquests foren els anys de la vida d'Ismael: 137 anys. I espirà. Morí i fou congregat a son poble. I habitaren de Hevilà fins a Sur, a l'entrant de l'Egipte, si vas tu dret a l'Assiria. Habità, doncs, a la faç de sos germans.

Naixement i primogenicia de Jacob

Aquests són els fets d'Isaac fill d'Abraham: Abraham engendrà Isaac. I era Isaac home de 40 anys, que prenía per muller Rebeca filla de Batuel l'Arameu, de la planicia d'Aram, germana de Labàn l'Arameu. I orava Isaac a Jahvè per sa esposa, per tal com ella era estèril. I Jahvè s'apiadà d'ell. I concebé sa muller Rebeca. I vetaquí, baralles d'infants eren en son ventre. I diu ella:—Si així, perquè jo això? I anà ella a consultar Jahvè.

Resposta de Jahvè:—

Dues gents en ton ventre són,
dos pobles se destriaràn de ta claustra.
L'una tribu l'altra tribu guanyarà:
el major al menor servirà.

I es compliren els dies d'ella deslliurar i com de fet, bessons en son ventre. I sortí el

primer, roig, tot ell com un pelliç de pèl, i li posaren de nom Esaú. I sortí després son germà i aquest, amb la mà agafant el taló d'Esaú. Li posaren, doncs, de nom Jacob. I era Isaac home de seixanta anys, llavors que ell els engendrà.

I es feren grans els minyons. I fou Esaú llest caçador, home de la selva. Jacob, al revés, home de pau, habitant de tendes. I Isaac amava Esaú, per ço com li sabía bona la caça. Rebeca, no, més s'estimava Jacob.

Un dia Jacob arranjava un plat. Justament Esaú tornava llavors de la foresta. Venía famolenc i diu Esaú a Jacob: — Deixa'm menjar d'això roig... d'això roig d'aquí. Estic esvaït. (Per ço també li diuen Edom). Jacob que respòn: — Ven-me tu avui la primogenicia. Diu Esaú: — Ah! jo mor, que n'acabaré, doncs, de la meva primogenicia?—Ara mateix jura-m'ho, fa Jacob. I ell l'hi jurà. I vengué a Jacob sa primogenicia. Llavors Jacob donà pa a Esaú i un plat de llentíes. I menjà i begué. I s'aixecà i partí. Així menyspreà Esaú la seva primogenicia.

Traspàs de la promissió

(c. 26) I vingué la fam a la terra—no aquella primera fam vinguda als dies d'Abraham, un altra—i se n'anà Isaac a Abimelec rei dels Pelistim, a Gerara. I se li aparegué Jahvè i li diu:—No davallis a l'Egipte; habitaràs en la terra que et diré: Sojorna en aquesta terra, i jo seré amb tu i et beneiré, que et vull donar, a tu i a ta semença, totes les contrades aquestes i compliré el jurament que jo fiu a Abraham ton pare: Jo multiplicaré ta semença, com les estrelles del cel i a ta semença donaré totes les contrades aquestes i en ton sement se beneiràn tots els pobles de la terra. Açò, en pac d'haver Abraham obeída ma veu i guardada ma observança, mos manaments, mos estatuts, les lleis meves.

Habità, doncs, Isaac a Gerara i en demanantli de sa muller els hòmens del lloc, feia ell·—És germana meva. Se temía de dir: És ma muller.

No sia, — deia's ell, — que els hòmens del lloc em matin per amor de Rebeca; massa és ella de faisó gentil. I com de fet, s'allarguen els dies d'ell estar-se allí, i Abimelec rei dels Pelistim, guaitant per la finestra, si en veu Isaac gojar la seva muller Rebeca. I crida Abimelec a Isaac. Diu: — Que tant mateix és ta muller? És prou que diguessis: És germana meva? Isaac li fa de resposta: — És que he dit: No mori jo per amor d'ella! Mes li torna Abimelec: — Què és açò que has fet amb nosaltres, que per poc s'ajusta qualsevol del poble amb ta muller i ens adús tu una culpa al damunt? I manà Abimelec a tot el seu poble, dient: — Qui l'hom aquest ni sa muller tocarà, de mort morirà.

Isaac i la gent de Gerara

ISAAC sembrà en aquelles terres i, aquell any, hi trobà el cent per hu. Jahvè, doncs, l'havía beneït. I s'enriquí l'home i anà pujant i creixent, que molt ric va fer-se: Tenía séu possessió d'ovelles i possessió de bous i molts de servents; tant, que els Pelistim li duien enveja. (Un dia els Pelistim li cegaren, omplint-los de terra, tots els pous que havíen cavat els servents de son pare, encara son pare Abraham era en vida). I diu Abimelec a Isaac: — Vés-te'n de nosaltres, que massa te ens ets fet potent.

Isaac se'n anà d'allí, acampant, llavors, en la vall de Gerara. I com allí s'estés, tornà Isaac a cavar els pous de les aigües que, als dies d'Abraham son pare, havíen cavat i que, mort Abraham, havíen-li cegat els Pelistim. I els posà ell de nom els mateixos noms que els havía posats son pare. I tot cavant els servents

d'Isaac en la vall, ja en troben un pou d'aigües vives. I es disputaren els pastors de Gerara amb els pastors d'Isaac, dient: — Nostres són les aigües. I llavors ell posà de nom al pou: Esec, per les baralles amb ell hagudes. Caven un altre pou i com també hi moguessin raons, li posà de nom: Sitnà. I se n'anà d'allí i cavà un altre pou, i com sobre aquest no hi hagueren baralles, li posà de nom Recobot, car: Espai — diu — ens ha dat ara Jahvè, que poguem estendre'ns en la terra.

D'allí muntà ell a Bersabee. I, aquella nit mateixa, se li apareixía Jahvè, dient: — Jo só el Deu d'Abraham ton pare. No temis, que amb tu só jo, i et beneiré i multiplicaré ta semença per amor d'Abraham mon servent. I ell aixecà allí un altar i invocà en nom de Jahvè. I estengué allí sa tenda. I també allí els servents d'Isaac cavaren un pou.

I Abimelec anà a ell, de Gerara, amb Ocozat son confident i Ficol son capitost. I els diu Isaac: — A què em veniu vosaltres, que així m'aborríeu, que de vosaltres m'aviàreu?

I ells feren de resposta: —Massa hem vist que amb tu és Jahvè, i ens hem dit: Si féiem jurament entre nosaltres — entre nosaltres i tu. —

Cloguem, doncs, pacte amb tu: Que mal a nosaltres no ens faràs, tal com a tu no et tocàrem, sinó que sols bé férem amb tu, pus en pau te trametíem i per ço ara ets tu beneït de Jahvè.

Llavors els féu ell un convit. I menjaren i begueren. I dematí que es llevaven, juraren-se l'un a l'altre. I els donà Isaac comiat i partiren d'ell en pau.

I s'esdevingué, el dia aquell, que vingueren servents d'Isaac amb noves del pou que havíen cavat: — Hem trobada aigua, li diuen. I li posà de nom: Sebà. Per ço el nom de la ciutat és Bersabee, encara avui dia.

La subplantació

Esaú era home de 40 anys, que prenía per mullers Judit, filla de Beerí el Heteu, i Basemat, filla de Elòn el Heteu. I elles foren la pena del cor d'Isaac i Rebeca.

* * *

(c. 27) I s'esdevingué que Isaac s'envellí, i sos ulls s'afebliren que no hi veia. Crida ell, doncs, Esaú son fill major i li diu:

—Fill meu.

—Vetme aquí, li respòn.

Diu: — Ja veus que só vell i no sé jo el dia del meu morir. Si ara, doncs, preníes tu els teus estres de caçar, el teu buirac i el teu arc, i sortíes a la foresta i em caçaves una peça; que em faràs un requisit, com me sab bo, i me el portaràs i menjaré i així, abans no em mori, et beneïrà l'ànima mia.

Rebeca escoltava, de mentre que Isaac parlava amb son fill Esaú, i just sortía Esaú al defora, a caçar una peça per son pare, crida Rebeca son fill Jacob i li diu: — Mira, he oït ton pare parlar amb ton germà Esaú i com li deia: Porta'm caça i fes-me un requisit, que menjaré i aixís, a la faç de Jahvè, abans no em mori, et beneïré. Ara, doncs, fill meu, escolta ço que et dic i ço que et man: Vas al bestiar i m'agafes d'allí dos bells cabridets; que en faré un requisit, com bo li sab, per ton pare, i a ton pare ho portaràs, i en menjarà i aixís ell, abans no es mori, et beneïrà.

I respòn Jacob a sa mare Rebeca: — Sí, però mon germà Esaú és home pilós i jo home llis i si el pare em palpa, no sia jo als seus ulls com qui escarneix i no adugui jo sobre meu maledicció i no benedicció.

I sa mare, per tota resposta, li fa: — Damunt mí aquesta maledicció teva, fill meu! Creu ço que et dic: Ves i porta.

Anà, doncs, a cercar-ho i ho portà a sa mare. I ja en fa sa mare el requisit, com bo li sabía a son pare. I pren Rebeca les vestidures d'Esaú son fill major, les bones, que ella les tenía a casa, i les posa a son fill petit Jacob; després,

amb les pells dels cabridets, li embolca les mans i les llisors del coll i dóna a son fill Jacob, a la mà, el requisit i el pa que havía fet. I entra ell a son pare i diu: — Mon pare.

—Vetme aquí, fa ell. I qui ets tu, fill meu?

Respòn Jacob a son pare: — Só Esaú, el teu primogènit. He fet ço que em manares. Lleva't, doncs, i sèu, que menjaràs de la meva caça, per tal que em beneeixi la teva ànima.

I fa Isaac a son fill: — Com tantost n'has trobada, fill meu?

Diu: — Oh, és que Jahvè, ton Deu, me l'ha feta venir al davant.

Llavors Isaac diu a Jacob: — Si t'atançaves, que et palparía, fill meu, a veure si ets o no el meu fill Esaú.

Jacob s'atançà a Isaac son pare. I ell tot palpant-lo, deia:

La veu, la veu és de Jacob;
Mes les mans, les mans són d'Esaú.

I poc ell el conegué, car eren les seves mans, com les mans de son germà Esaú, piloses.

I així és com el beneí:

Diu: — Tu ets mon fill Esaú?

Respòn ell: — Jo.

Diu: — Porta, doncs, que menjaré de la caça de mon fill i et beneïrà l'ànima mia. I l'hi porta i menjà. I li posà vi i begué. Acabat, li diu Isaac son pare: — Atança't, fill meu, i besa'm. Ell s'atançà i el besà. I amb la olor com sentí de ses vestidures aixís el beneía, dient:

Cert, la olor de mon fill!
Com la olor de la foresta
que Jahvè ha beneït.
Deu te dó de la rosada del cel
I de la grassor de la terra:
forment i most en abundor.
Pobles te serveixin
i nacions se t'ajupin.
Sies senyor de tos germans,
corbin-se a tu els fills de ta mare.
Qui et maleïrà, maleït sia!
Qui et beneïrà, beneït serà.

Mes vetaquí que tantost Isaac acabava de beneïr Jacob, i just sortía Jacob de la presencia de son pare Isaac, son germà Esaú arriba del séu caçar. I també ell arranja un requisit i se n'entra a son pare. I diu a son pare:

—Alçaría-s mon pare, i menjarà de la caça de son fill, per tal que em beneeixi la teva ànima?

—I qui ets tu? li diu Isaac son pare.

—Só el teu fill, diu, el teu primogènit, Esaú.

I esbaleí's Isaac tot ell de fort esbaleïment i diu: — Qui, doncs, és estat qui agafava caça i me l'ha portada i jo, a pler, abans de tu venir, n'he menjat i l'he beneït... i beneït serà!

Esaú, en oint les paraules de son pare, udolà de gros udol i amb amargor de l'ànima diu a son pare:

—Beneeix-me també a mi, pare meu!

Diu: — Ton germà, de frau, és vingut i t'ha presa la benedicció.

—Oh, ell respòn, bé es diu ell Jacob de nom, que m'ha subplantat ja dues voltes: ma primogenicia em prenía i vetaquí, ara em pren la benedicció. Per ventura — diu — benedicció per mi no has servada?

Isaac respòn a Esaú i diu: — Vetaquí, senyor damunt teu l'he posat; tots sos germans li he donat per servents; de forment i most l'he proveït. Per tu, doncs, ara, què faría, fill meu?

I respòn Esaú a son pare: — Per ventura no

més una benedicció téns tu, mon pare? Beneeix-me també a mi, pare meu! I rompé Esaú el senglot i plorà. I Isaac son pare açò li diu per tota resposta: — Vetaquí,

Lluny de la terra grassa serà el teu sojorn;
lluny de la rosada del cel, endalt.
De ton glavi hauràs de viure,
de ton germà seràs esclau.
Mes vindrà que tu estrevaràs
I el séu jou del teu coll esbatràs.

I duia Esaú mala sang a Jacob per la benedicció amb que el beneí son pare. I deia Esaú del séu cor: — Tantost els dies del plany vinguin per mon pare, jo mataré a mon germà Jacob. I com fessin noves a Rebeca de les paraules de son fill major Esaú, tramet ella a cridar son fill menor Jacob i li diu:

—Mira, ton germà Esaú glateix matar-te. Ara, doncs, fill meu, escolta ço que et dic: Alça't, fuig-te'n a Labàn el meu germà, devés Haràn, i estiga't amb ell un quant de temps, fins a tant que es reposi la ira de ton germà, fins a tant que a ton germà li passi la furia contra de tu i oblidi ço que li has fet.

Llavors enviaré i d'allí t'amenaré. Perquè de vosaltres dos, en un dia, sería jo orbada?

Diu, doncs, Rebeca a Isaac: — Lassa só de viure a causa de les filles de Het. Si Jacob pren muller de les filles de Het, com aquestes, de les filles de la contrada, per mi a què el viure?

La destría

(c. 28) ISAAC, doncs, crida Jacob, el beneeix i açò li fa ell de manament: — No pendràs muller, li diu, de les filles de Canaàn; t'alçaràs i te n'iràs a la planicia d'Aram, a casa de Batuel pare de ta mare, i d'allí et pendràs muller, de les filles de Labàn germà de ta mare. Que el Deu Totpoderós te beneeixi i et faci fruitar i et multipliqui, i sies tu per congregament de pobles. La benedicciò d'Abraham te dó ell, a tu i a ta semença amb tu, per ço que heretis tu la terra dels teus sojorns, la qual donà Deu a Abraham. I donà Isaac comiat a Jacob, i partí aquest devés la planicia d'Aram, a Labàn fill de Batuel l'Arameu, germà de Rebeca mare de Jacob i Esaú.

Esaú, llavors, veient que Isaac havía beneït Jacob i que ara el trametía ell a la planicia d'Aram que hi prengués muller, i amb sa benedicció i amb aquest manament: No pendràs

muller de les filles de Canaàn, i que Jacob, escoltant son pare i sa mare, partía devés la planicia d'Aram, massa conegué Esaú que poc eren bones als ulls de son pare Isaac les filles de Canaàn. I se n'anà Esaú a Ismael i, a més de les dònes que ja tenía, prengué per muller Maelet filla d'Ismael fill d'Abraham, germana de Nabaiot.

El somni de Betel

SORTÍ, doncs, Jacob de Bersabee, camí de Aram, i s'encontrava ell ésser en el Lloc, i sol post que era, hi féu nit. Prengué, doncs, una de les pedres del Lloc i posant-se-la de capçal, dormí en el Lloc aquest. I somnià. Somnià una escala qui, dreta en terra, de cap tocava el cel i vetaquí, en ella, àngels de Deu muntant i davallant i, a la vora séu, dret, Jahvè qui així li parlava: —Jo só Jahvè, Deu de ton pare Abraham i Deu d'Isaac. La terra on jeus, a tu te la donaré i a ta semença; que serà ta semença com la póls de la terra i t'escamparàs devés Ponent i devés Llevant i devés Boiral i devés Mitjorn, i beneïdes seràn en tu i en ta semença totes les tribus de la terra. I vetaquí, jo seré en tu i et guardaré on se vulla que iràs i et tornaré a la terra aquesta; que no et deixaré jo fins a tant que acomplit hauré ço que t'he dit.

I es deixonda Jacob del séu sòn i diu: — Verament, Jahvè és en aquest Lloc i jo no ho sabía. I esfereït exclamà: — Oh, que ferest és aquest Lloc! Si no és altre que maisó de Deu i porta del cel! I dematí que era, es llevà Jacob i prenent la pedra que s'havía posat de capçal, plantà-la de monument i hi escampà oli al damunt. I posà de nom al Lloc aquell: Betel, per més que, de primer, el nom de la ciutat era Luz.

Llavors Jacob féu vot, dient: — Si Deu és amb mi i em guarda en el camí aquest que jo vaig i em dón pa per menjar i roba per vestir i si jo torn en pau a casa mon pare i és Jahvè per mi un Deu: llavors, la pedra aquesta que jo pos de monument serà Maisó de Deu, i de tot ço que em daràs, jo, cert, per tu el delme oferiré.

Jacob a la planicia d'Aram

(c. 29) I torna Jacob empendre's la caminada dret a la terra dels fills d'Orient. I ja n'ovira un pou en el camp i allí al devòra, ajaçats, tres ramats de bestiar. (Que d'aquell pou abeuraven els ramats, sinó que una grossa pedra era a la boca del pou, i quan s'eren aplegats allí tots els ramats, llavors se tombava la pedra de damunt la boca del pou, i abeuraven el bestiar i tornaven després la pedra al séu lloc, damunt la boca del pou.)

Doncs, Jacob que els diu: — Mos germans, d'on sóu?

— D'Haràn som, responen.

— Coneixeríeu pas, els diu ell, Labàn fill de Nacor?

— Prou, ells fan.

— I està bo? els demana.

— Bo, li responen. Mira, la seva filla Raquel ara ve amb el bestiar.

Ell, llavors, que diu: — Si encara el dia és alt i és pas hora d'aplegar els ramats. Abeureu, doncs, el bestiar i torneu-vos-en a la pastura.

— Oh, li fan ells, poc podem, fins que tots els ramats fan cap; llavors se tomba la pedra de damunt la boca del pou i abeurem el bestiar.

I dementre que amb ells parlava, ja feia cap Raquel amb el bestiar de son pare. Guardava, ella. I vetaquí que Jacob veu Raquel. I filla que era ella de Labàn germà de sa mare, i de Labàn germà de sa mare essent el bestiar, va Jacob, tomba la pedra de damunt la boca del pou i abeura el bestiar de Labàn germà de sa mare. I Jacob ja en besa Raquel. I rompent fort a plorar, li anuncía Jacob a Raquel com ell era familia amb son pare, com era fill de Rebeca.

I se'n vola ella a dir-ho a son pare. I Labàn, tantost sab la nova de Jacob fill de sa germana, corre a son encontre i l'abraça i el beseja i se l'endú a sa casa. I ja conta ell a Labàn totes les coses aquelles. I li diu Labàn: — Bé, òs meu i carn mia ets.

I habità amb ell una mesada de dies, quan diu Labàn a Jacob: — I perquè tu ets parent

meu m'has de servir per amor? Diga'm el teu sòu quin és.

Labàn tenía dúes filles: Nom de la gran, Lia; nom de la petita, Raquel. Lia era morta d'ulls; Raquel, gentil de forma, de faisó gentil. I Jacob amava Raquel. Li diu, doncs: — Jo set anys te'n serviría per amor a Raquel, ta filla menor.

Labàn li fa de resposta: — Millor si a tu jo la dón, que si a altre hom jo la dava! Romàn amb mi. I, per amor a Raquel, serví Jacob set anys, els quals, a sos ulls — tant ell la amava — foren com uns quants dies.

I ja en diu Jacob a Labàn: — Si em daves la muller mia, que acomplits són mos jorns i en seré coneixedor. Cridà, doncs, Labàn tots els hòmens del lloc i va fer el convit. Mes, al vespre que eren, pren sa filla Lia, i la hi entra, que en faça coneixença. I donà Labàn de serventa per ella, per sa filla Lia, Silpa, una esclava d'ell. Ja és matí, i vetaquí, era Lia. I diu ell a Labàn: — Perquè açò m'has fet tu? Per ventura no és per Raquel que t'he servit? Perquè m'has enganyat, doncs?

Respòn Labàn: — No es fa açò a la nostra terra, de donar la petita abans de la gran.

Comple la setmana amb aquesta, i l'altra també et donaré pel servei de set anys més que encara tu em faràs. I Jacob s'hi avingué. I complida la setmana amb Lia, donà-li, llavors, per muller sa filla Raquel. I per ella, per sa filla Raquel, donà Labàn, de serventa, Bala, una altra esclava d'ell. I Jacob conegué aiximateix Raquel. I també més ell amava Raquel que Lia. I serví amb Labàn altres set anys encara.

I Jahvè, veient Lia com era posposada, obrí sa udra, dementre que Raquel erma romanía. I Lia concebé i tingué un fill, i li posà de nom Rubèn, pus digué ella: — Esguardada ha Jahvè la meva aflicció i de mon marit ara seré amada. I concebeix altre camí i té un fill, i diu: — Ha oit Jahvè com era jo avorrida i ell també açò m'ha dat. I li posà de nom Simeó. Concebeix encara i té un fill, i diu: — S'unirà amb mi el meu marit, ara, aquesta volta, que tres fills li he tinguts. Ço és perquè anomenà son fill Leví. I tornà a concebre i tingué un fill. Diu: — Lloaré, aquesta volta, Jahvè. Per ço li posà de nom Judà. I es deixà d'ésser deslliuranta.

Lluites de Deu

(c. 30) MENTRES tant, veia Raquel que no tenía fills a Jacob. I engelosí's Raquel de sa germana. I diu a Jacob: — Dona'm fills, o jo mor. I Jacob s'aïrà amb Raquel: — Per ventura, diu, só jo en lloc de Deu? Ell és qui t'ha negat fruit d'entranyes.

Diu ella: — Aquí hi ha ma serventa Bala; entra-hi, prec-te, i que deslliuri en mos genolls, i per ella també jo en seré afillada. Li donà, doncs, sa serventa Bala per muller. I hi entrà Jacob. I Bala concebé i hagué un fill a Jacob. I diu Raquel: — Dreturer és estat Deu amb mi: ell mon clam ha escoltat i m'ha dat un fill. Ço perquè li posà de nom Dan. I tornà Bala, la serventa de Raquel, a concebre, i tingué un segón fill a Jacob. I diu Raquel:—Lluites de Deu amb ma germana he lluitades i me en só eixida! I li posà de nom Neftalí.

Lia, també, veient que s'era deixada d'in-

fantar, prengué sa serventa Silpa i la donà per muller a Jacob. I Silpa, la serventa de Lia, tingué a Jacob un fill. I diu Lia: — Oh, fortuna! I li posà de nom Gad. Li té a Jacob un segón fill la serventa de Lia, Silpa. I Lia diu: — Oh benaurança la mia! Benaurada me diràn totes les dònes. I li posà de nom Asser.

Era el temps de les messes dels blats i Rubèn, al camp que era eixit, trobà les pomes d'amor, i portà-les a sa mare Lia. I diu Raquel a Lia: —Si em daves de les pomes d'amor de ton fill. Ella li respòn:—No en téns prou de pendre'm el marit, que em vulguis ara pendre les pomes d'amor de mon fill? Raquel li fa: — Que dormi, doncs, amb tu aquesta nit, per les pomes d'amor de ton fill. I en essent vespre, a l'hora de tornar Jacob del camp, ja li surt Lia a l'encontre i li diu: — Te en véns amb mi, que t'he aconduit, cert, per les pomes d'amor de mon fill. I, aquella nit, dormí amb ella. I Deu escoltà Lia, la qual concebé i tingué a Jacob un cinquè fill. I diu Lia:—El guasardó m'ha donat Deu, d'haver jo donada al meu marit ma serventa. I li posà de nom Issacar. Concebeix encara Lia i té a Jacob un sisè fill. I diu Lia: — D'un bell dó Deu m'ha dotada! Ara viurà amb mi el meu

marit, que sis fills li he donats. I li posà de nom Zabuló. I encara tingué una filla, a la qual posà de nom Dina.

Llavors se recordà Deu de Raquel; la escolta Deu i obrí sa udra. I concebé i tingué un fill. Diu: — Ja ha llevat Deu mon oprobi. I li posà de nom Josep, dient: Altre fill Deu m'hi afegeixi.

El tracte del bestiar

I açò s'esdevenía, tantost Raquel tingué Josep, que diu Jacob a Labàn: — Dóna'm comiat que me en vull tornar al meu lloc i a la meva terra. Si em daves, doncs, les meves mullers, amb els meus fills — que per elles t'he servit — i partiré. Ja sabs tu quin és el meu sòu pel qual te servía.

Labàn li fa de resposta: — Si jo trobava gracia a tos ulls! Jo sé, per art, que per amor de tu, Jahvè m'ha beneït. Tu mateix — diu — senyala'm el sòu i te'l daré.

Ell li contesta: — Tu sabs com t'he servit i el que és estat, amb mi, del teu bestiar: com era, abans de jo, una miseria ço que teníes, i com ell molt ha crescut i com t'ha beneït Jahvè a mes passes. Mes, no és ja hora que també jo faci casa?

Diu :— Doncs, què t'he de dar?

—No em donis rès, diu Jacob. Si em fas ço

que et diré, tornaré a pasturar el teu bestiar, atalaiaré. Passaré avui per totes les teves remades, apartant d'allí tot el bestiar piguellat i clapat: tot el bestiar negrenc entre les ovelles i el clapat o piguellat entre les cabres. I això serà el meu sòu. I respongui contra mi la meva justicia, el dia de demà, quan vindrà ton albir sobre la meva paga: Tot ço qui no sia piguellat o clapat entre el cabrall i negrenc entre el llanar, furt sia en mi.

—Fet, diu Labàn. Tant de bo sia com tu dius! I separà aquell dia tots els cabrells virats i clapats i totes les cabres piguellades i clapades — tot ço qui tenía quelcom de blanc — i tot el negrenc del llanar. I ho donà a mà dels séus fills. I posà camí de tres dies entre ell i Jacob.

Jacob pasturava l'altre del bestiar de Labàn. I collía Jacob vergues d'estorac tendre i d'ametller i de platan, i hi feia tot de talls blancs, que el blanc sortís per damunt les vergues. I posava ell les vergues, així tallades, a les piques, dins els abeuradors de l'aigua on anaven a abeurar els remats, davant el bestiar, el qual, en anant abeurar, s'escalfava. I era prenys el bestiar per virtut de les vergues. I paría el bestiar virats i piguellats i clapats.

Llavors Jacob feia separar els anyells i posava la cara del bestiar devés el virat i tot el negrenc del bestiar de Labàn. I es tenía ell el séu remat apart i no el tenía amb el bestiar de Labàn. I açò s'esdevenía en tot cobrir-se el bestiar de les fortes: que posava Jacob les vergues als ulls del bestiar, a les piques, que s'escalfés per virtut de les vergues. I en feblejant el bestiar, no n'hi posava. I els febles eren per Labàn i els forts eren per Jacob. Així és que cresqué l'home molt i molt. I tenía tot de bestiar i serventes i servents i camells i àsens.

Fugida de Jacob

(c. 31) I açò arribà a oídes d'ell, que els fills de Labàn tot era gorgolar i dir: — Jacob se fa séu tot el que és del pare; del que és del nostre pare s'ha feta ell tota aquesta riquesa...

D'altra banda, s'adonà Jacob de la cara de Labàn, que poc li era ell com ara abans d'ara. I Jahvè digué a Jacob: — Torna-te'n a la terra de tos pares i a ta familia; jo seré amb tu.

Jacob, doncs, tramet a cridar Raquel i Lia al camp, al bestiar, i així els diu: — Veig jo la faç del vostre pare, que poc és ell amb mi com solía, per més que el Deu de mon pare és estat amb mi, i jo — vosaltres ho sabeu — he fet de servir el vostre pare amb tota l'ànima. Després, el vostre pare m'ha enganyat, mudant-me el sòu dezenes de vegades. Sinó que Deu no li ha deixat fer-me mal. Que ell deia: Les piguellades seràn la teva paga, tot el bestiar paría piguellades. Que ell deia: No, les

virades seràn la teva paga, tot el bestiar paría virades. I és Deu qui pren tot el bestiar al vostre pare i me el passa a mi, car s'és esdevingut que, al temps de cobrir-se el bestiar, alço els ulls i tinc, per somni, una visió. He vist els mascles de muntar el bestiar, virats, piguellats i clapats. I em diu l'Angel de Deu en el somni: — Jacob! — Vet-me ací, responc jo. Diu: — Alça els ulls i mira els mascles de muntar el bestiar, tots virats, piguellats i clapats. Car massa he vist tot ço que amb tu fa Labàn. Jo só el Deu de Betel, d'allí on tu el cep ungires, d'allí on me feres el teu vot. Alça't, doncs, ix-te d'aquesta terra, i torna a la terra del teu néixer.

I Raquel i Lia açò li feren de resposta: — Per ventura nosaltres tenim ja porció ni heretatge a casa el nostre pare? No som per ell a extranyes igualades, que ens ha venudes i després s'és anat menjant, menjant el preu nostre? Sí, tota la riquesa que Deu ha llevada al nostre pare, ben nostra és i dels fills nostres. Ara, doncs, tot ço que Deu t'haurà dit, fés.

Talment, s'alçà Jacob, muntà sos fills i ses mullers dalt els camells i emmenant-se'n tota sa possessió, tots els béns que s'havía fet — bes-

tiar de propietat seva que ell s'havía anat guanyant a la planicia d'Aram, — partí dret a Isaac son pare, devés la terra de Canaàn. Labàn era fòra, llavors, a la tosa del séu bestiar, i Raquel furtà les idoles que tenía son pare. I portà Jacob enganyat el cor de Labàn l'Arameu, car, sense ell dir-li rès del séu fugir, se n'anà amb tot el que tenía. S'alçà, i traspassant el riu, fità l'esguard devés la muntanya de Galaad.

L'encalç

I al cap de tres dies, com missatge fos tramès a Labàn que Jacob era fugit, prengué amb ell germans séus i, set dies rera d'ell, li anaren a l'encalç, assolint-lo a la muntanya de Galaad. Mes a la nit, per somni, va Deu a Labàn l'Arameu, i li diu:—Guarda't de fer rès, ni bé ni mal, a Jacob. Labàn, doncs, assoleix Jacob, el qual tenía plantada sa tenda a la muntanya. Acampa Labàn els séus germans a la muntanya de Galaad, i diu Labàn a Jacob:—Què has fet que has trait tu el meu cor i, talment com presoneres de guerra, te n'has endutes mes filles? Còm és que, d'amagat, has cuidat fugir i m'has enganyat? És prou que no me n'hagis dit rès, que jo t'hauría donat comiat amb alegría i amb cants i timbals i cítares? Ni besar mos fills i mes filles m'has deixat. Sí, oradament has dut tu el teu fet, i poder hi ha en la meva mà per fer-vos

mal, sinó que el Deu de ton pare, la nit passada, m'ha dit: — Guarda't, diu, de fer rès, ni bé ni mal, a Jacob. Però, bo que hagis a la fi partit, si tant anyoraves la casa de ton pare. Mes, perquè m'has hagut tu de furtar els meus déus?

I respòn Jacob a Labàn: — És que só temut, diu. No sia, he pensat, que em prenguis del costat meu les teves filles... Ara, els teus déus, aquell en qui els trobaràs, no visca. Davant els nostres germans, tu mateix escorcolla tot el meu, i emporta-t'ho. (No sabía Jacob que Raquel els hagués presos). I entrà Labàn a la tenda de Jacob, i a la tenda de Lia, i a la tenda de les dues serventes, i no els hi trobà. A la tenda de Raquel hi era entrat en sortint de la tenda de Lia. Mes Raquel havía agafades les idoles, posant-les dessota les anganelles del camell i asseient-s'hi ella al damunt. I com resseguís Labàn tota la tenda i no els trobés, digué ella a son pare: — No s'abrandin els ulls de missenyor, mes no puc alçar-me a ta presencia, que femenil costum és en mi. Axís és que escorcollà i poc ell trobà les idoles.

Llavors Jacob, irat, s'encara amb Labàn i així li fa Jacob d'escomesa: — Bé, diu ell a La-

bàn, i quin és el meu mancament, quin pecat és el meu, que així furient m'encalcis? Ja has furgat tot el meu bagatge. Què has trobat, doncs, de tota pertanyença de ta casa? Treu-ho aquí, davant mos germans i germans teus i albirin ells entre nosaltres dos. Vint anys hi han que jo só amb tu. Tes ovelles i tes cabres poc han estat mai xorques; cap moltó no m'he menjat del teu bestiar; bestia escorxada no t'he portat, que a compte meu era: furt de dia o furt de nit, tu de la meva mà ho requeríes. Abrusat de dia per la calda, de nit per la gelor; la sòn fugint-me dels ulls... Així t'he servit jo vint anys a casa teva: catorze anys per tes dues filles i sis anys pel teu bestiar. I tu, dezenes de vegades mudant-me els tractes, que sinó que el Deu de mon pare — el Deu d'Abraham i el Temor d'Isaac — és estat amb mi, prou ara sense rès m'aviaves. Mes no, Deu ha vist el meu penar i el treball de les meves mans i, la nit passada, ell ha fet justicia.

Labàn, llavors, no tingué per Jacob altra resposta que dir: — Les filles, filles meves són; els fills, fills meus; el bestiar, mon bestiar i meu és tot ço que tu veus. I a mes filles, jo avui què els faría? Què, als fills de les llurs entra-

nyes? No, doncs, anem, cloguem pacte jo i tu, i sia entre jo i tu un testimoni... I prenent una pedra, i aixecant-la de monument, diu als séus germans: — Apileu pedres! I apilaren pedres i feren un pedral. I allí, damunt el pedral, menjaren. I Labàn li posà de nom Jegar Saaduta. Jacob li posà de nom Gal-ed. I diu Labàn:— Vetaquí aquest pedral: Sia ell avui, entre tu i jo, de testimoni. I per çò se en diu Galaad. I Mispa, car digué: —Vulgui Deu mirar entre jo i tu quan ja no ens veurem l'un l'altre: Si maltractaràs tu mes filles i si pendràs tu altres dònes sobre mes filles — ni que hom no sia amb nosaltres — vetaquí, sia Deu, entre jo i tu, de testimoni.

Encara digué Labàn a Jacob: — Vetaquí el pedral aquest i vetaquí el monument que jo, entre jo i tu, he aixecat: Testimoni aquest pedral i testimoni el monument, que, per rès de mal, ni jo traspassaré aquest pedral envers tu, ni tu traspassaràs aquest pedral i aquest monument envers mi. Que el Deu d'Abraham i el Deu de Nacor, judiquin entre nosaltres. Jacob jurà pel Temor del séu pare Isaac.

I sacrificà Jacob una víctima dalt la muntanya i cridà els séus germans al convit. I cele-

braren el convit i feren nit a la muntanya.
(c. 32) En essent matí, es llevà Labàn, besà sos fills i ses filles i, beneïnt-los, se n'anà. Se en tornà Labàn dret a sa terra.

Israel...!

JACOB prengué altra vegada el camí, quan vetaquí, àngels de Deu li sortiren a l'encontre. — Exèrcit de Deu és, digué Jacob tantost els ovirà. I posà de nom al lloc aquell, Macanàim.

Llavors Jacob envià, endavant, missatges a son germà Esaú, devés la terra de Seïr, en la contrada d'Edom, amb aquest comanament: —Així parlareu a missenyor Esaú: Açò diu ton servent Jacob: Amb Labàn só sojornat i em só estat fins ara. Bouades tinc i àsens i bestiar i servents i serventes. I missatge jo tramet a missenyor per trobar gracia a tos ulls.

I ja en tornen els missatges a Jacob, dient: —Anats som a ton germà Esaú i també ell ve amb quatrecents hòmens al teu encontre. I molt temé i s'anguinià Jacob. I destrià la gent seva i el bestiar i els bous i els camells en dos campaments. El què es deia ell: —Si ve Esaú

sobre l'un campament i el fereix, llavors l'altre campament serà deslliure. I digué Jacob: — Oh Deu de mon pare Abraham i Deu de mon pare Isaac, Jahvè, qui em digueres: Torna a la teva terra i a ta familia que jo et faré bé: Indigne só de totes les misericordies i de totes les feeltats que amb ton servent has fetes, que amb el trist bastó passava jo aquest Jordà i ara em veig senyor de dos campaments: Deslliura'm, prec-te, de les mans del meu germà, de les mans de Esaú, que jo el tem que em vindrà i, mare sobre fills, me matarà. I tu açò em prometíes: Jo, cert, te faré venturós i posaré ta semença com la arena de la mar qui, de tanta, no es pot comptar.

I féu nit allí la nit aquella, i de ço que a son poder pertanyía, aparellà un present per son germà Esaú: duescentes cabres i vint bócs; duescentes ovelles i vint moltons; trenta camelles criant, amb els fills; quaranta vaques i dèu vedells; vint someres i dèu pollins. I ho donà a la mà de sos servents, remat per remat, a banda. I diu als séus servents: — Passeu vosaltres al davant, posant espai entre remada i remada. I al davanter fa de comanament: Que mon germà Esaú — diu — et troba i

et demana, dient: De qui ets ni aon vas, ni a qui pertany ço del teu davant? Tu dius: Present és de ton servent, de Jacob, tramès a missenyor Esaú i vetaquí, també ell ve darrera nostre. I igual manà al segón i igual al terç i igual a tots als qui anaven darrera les remades. Talment açò — deia — en trobant Esaú, parlareu. I vetaquí, afegireu, també ton servent Jacob ve darrera nostre. Cubriré sa faç — pensava ell — amb el present qui va al davant meu; sols després d'açò sa faç veuré. Tal volta ell se pendrà bé la faç meva.

Passà, doncs, la ofrena al séu davant. Ell, aquella nit, la passà en el campament. Mes ja, la nit mateixa, se llevava i prenent ses dues mullers i les dues serventes i els onze fills, traspassà el gual de Jabboc. Els prengué, els féu passar la riera i traspassant-hi, llavors, tot el séu, Jacob sol romanía. I un lluità amb ell fins a trenc d'alba. I com aquell veiés que no el guanyava, ja el fería ell de la corba de la cuixa. I així, lluitant amb ell, és com se deslloriga Jacob la corba de la cuixa. I li diu aquell: —Deix me, que ja munta l'alba. — No et deixaré pas, li contesta, que tu no em beneeixis. Llavors ell li demana: — Quin és el teu nom? — Jacob, ell

respòn. Diu: — D'ara més, doncs, no et diràs de nom Jacob, sinó Israel; que amb Deu has lluitat i amb els hòmens i has vençut. I Jacob, també ell, li demana: — Diga'm, prec-te, el teu nom. Diu: — Perquè demanes tu del meu nom? I allí mateix el beneía. I Jacob posà de nom al lloc: Fanuel. He vist jo Deu faç a faç — deia — i s'és salvada la meva ànima.

I era sòl ixent, quan passava ell per Fanuel, tot coixejant d'una cama. I de llavors ve que els fills d'Israel no es mengen mai — encara avui dia — el nervi isquiàtic, el de la corba de la cuixa; per ço, com aquell fería, del nervi isquiàtic, en la corba de la cuixa de Jacob.

L'encontre

(c. 33) TOTDUNA, Jacob aixeca els ulls i ja en veu venir Esaú i, amb ell, els quatrecents hòmens. I reparteix els nois amb Lia i amb Raquel i amb les dúes serventes. I posà les serventes amb sos fills al davant; Lia i sos fills, al mig; Raquel amb Josep, al darrera. I passà ell endavant de tots i adorà set voltes en terra, fins atançar-se ell a son germà, quan li corre Esaú a l'encontre i, abraçant-lo, se li llençà al coll i el besà. I ploraren. Alça després els ulls i veu les dònes i els nois, i li demana: — Què et són aquests? Diu: — Els fills que Deu ha donats a ton servent. I s'atancen les serventes, elles i sos fills, i es prosternen. I s'atança també Lia amb sos fills i es prosternen. I s'atança després Josep i Raquel i es prosternen. I ja li demana: — Què és, digues, tot aquest campament en que m'he encontrat? Diu: — És per trobar gracia als ulls de missenyor. I fa Esaú: — Bé prou tinc jo, ger-

mà meu! Sia per tu ço que teu és.—Oh no, respòn Jacob. Mercè sia! Si gracia he trobada a tos ulls, pren mon present de la meva mà, que per ço he vista jo ta faç com qui veu la faç de Deu, i per ço m'has rebut placèvol. Pren, doncs, ma benedicció que t'és estat portada, pus Deu m'ha feta mercè i ben meu és tot. I tant ell l'en forçà, que ho va pendre. I diu: — Partim, fem via; jo iré amb tu de col·lotge. Respòn-li ell: — Missenyor veu amb mi aquests nois, tendres que són, i el bestiar amb les vaques criant i les ovelles... que, un dia no més que les empenyi, se'm moriràn totes. Passarà, doncs, missenyor al davant de son servent, que jo me'n vindré poc a poc, al pas de la ramada qui va al davant meu i al pas dels minyons, fins a ésser jo amb missenyor, a Seir. Llavors diu Esaú: —Deixaré, doncs, amb tu de la gent qui amb mi és.—Què cal! fa ell. Trobi jo gracia als ulls de missenyor! I aquell dia mateix, Esaú s'entornava per son camí, a Seir. Jacob partí devés Sucot, on aixecà una casa per ell i féu coberts pel bestiar. I per ço al lloc aquest posà ell el séu nom: Sucot. I així arribava ell en pau a la ciutat de Siquem, en terra de Canaàn, en venint ell de la planicia d'Aram. Per ço, acam-

pat que era ell a llevant de la ciutat, comprà de la mà dels fills de Hemor pare de Siquem, per cent quessites, el troç de terra on havía ell desplegada sa tenda, i aixecant allí un altar, li posà de nom: Fort, Deu d'Israel.

El rapte de Dina

(c. 34) DINA, filla de Lia, la qual ella havía tinguda a Jacob, sortí un dia a fer coneixences amb les filles de la terra. I Siquem, fill de Hemor el Heveu príncep de la contrada, com la veiés, robà-la i s'ajuntà amb ella, violant-la. Mes, presa restà son ànima de Dina filla de Jacob i enamorat de la donzella, parlà ell al cor de la noia. I digué Siquem a son pare Hemor:—Prenme, diu, per muller aquesta donzella.

Jacob tenía noves com havía ell deshonrada sa filla Dina; mes, sos fills eren al camp amb les remades, i no va dir rès Jacob fins ells tornar.

I sortí Hemor pare de Siquem a trobar Jacob per parlar amb ell. I eren ja tornats del camp els fills de Jacob. I just açò oiren, conceberen els hòmens ira i gran cremor, per la follía comesa a Israel, d'ajustar la filla de Jacob, cosa de no fer. I parlà amb ells Hemor, dient:—Mon

fill Siquem té l'ànima presa de la vostra filla; doneu-la-hi, si us plau, per muller. Sí, emparenteu amb nosaltres: ens doneu a nosaltres les vostres filles; vos preneu vosaltres les filles nostres i amb nosaltres habitareu. A vostra faç és la terra: sojorneu-hi i trafegueu-hi i arreleu-hi.

Llavors Siquem diu al pare d'ella i a sos germans:

—Trobi jo gracia a vostres ulls i ço que em direu, donaré. Per molt que m'apugeu el dot i el present, tant com demanareu, donaré jo, per tal que, per muller, em doneu la donzella.

I els fills de Jacob així a Siquem i a son pare Hemor feren de resposta (i parlaren de traidor, per haver ell deshonrada Dina la germana):—Poc podem fer, els diuen ells, aquesta cosa, de donar a home incircumcís la nostra germana, que és en nosaltres ignominia. Sols amb aquesta condició ens avindrem amb vosaltres: si sóu com nosaltres, que fèu circumcís tot home vostre. Llavors sí, vos donarem les nostres filles, pendrem nosaltres les filles vostres i amb vosaltres habitarem i serem un sol poble. Que no us aveniu a fer-vos circumcisos, llavors prenem la nostra filla i ens en anem.

Bones foren tals raons als ulls de Hemor i als ulls de Siquem fill de Hemor. I no es torbà el donzell a complir la paraula, per ço com duia llei a la filla de Jacob, i el més vistent que era ell de tota la casa de son pare. Se n'anà, doncs, Hemor amb Siquem son fill al portal de la ciutat i així parlaren a la prohomenía del poble:

— Aquella gent són gent de pau amb nosaltres; podríen habitar, doncs, la terra i trafegar-hi, que prou esbarjosa a dreta i esquerra és a llur faç la contrada. Les filles prenem-los per mullers i donem-los nosaltres les filles nostres. Mes sols amb això s'avindràn els hòmens a romandre i ésser un poble amb nosaltres: que fem circumcís tot home nostre, tal com ells són circumcisos. Per ventura el llur, remats i riqueses i bestiar, tot, no serà nostre? Avinguem-nos, doncs, amb ells i que habitin amb nosaltres.

I escoltaren a Hemor i son fill Siquem tothom qui eixida de portal tenía a la ciutat. I tots els hòmens, tants com eixida de portal teníen a la ciutat, foren circumcisos. I açò s'esdevingué el dia terç, que, malalts ells de la ferida, dos fills de Jacob, Simeó i Leví, germans

de Dina, si n'agafa cada un son glavi i caient damunt la ciutat refiada, mataren tot home. I passaren a fil d'espasa a Hemor i son fill Siquem. I recobraren Dina de la casa de Siquem i se en tornaren. Llavors els fills de Jacob vingueren sobre els traspassats i despullaren la ciutat per haver deshonrada la germana. Bestiar i bous i àsens se'ls emportaren, ço de ciutat i ço dels camps, tot el poder llur. Fins tota la mainada i totes les dònes se n'endugueren captives, robant-les amb tot el de les cases. Tant, que digué Jacob a Simeó i Leví: — Dissortat m'haveu fet i fedent als habitants de la terra del Canaaneu i del Feretzeu i, comptats hòmens com tinc, s'acoblaràn ells contra meu i em feriràn i a mi i casa mia esvaïràn. Mes ells feren de contesta: — Que, per ventura, de la germana n'havíen de fer una folla fembra?

La dedicació de Betel

(c. 35) LLAVORS digué Deu a Jacob: — Alça't, puja a Betel i allí habitaràs i hi faràs un altar al Deu qui se t'aparegué quan tu fugíes de la faç de ton germà Esaú.

I Jacob digué a sa casa i a tots els qui amb ell eren: — Porteu-me els déus estrangers qui són en mig vostre i purifiqueu-vos i mudeu-vos les vestidures, que ens alçarem i pujarem a Betel, pus he d'aixecar allí un altar al Deu qui va escoltar-me el dia de ma angoixa i qui amb mi fou en el camí que jo anava.

Donaren, doncs, a Jacob tots els déus estrangers qui eren a mà llur i les arrecades de les orelles, i ho colgà Jacob davall el terebint d'allí a Siquem. I partiren. I com sia que una paúra de Deu era damunt les ciutats de l'entorn, en lloc perseguiren els fills de Jacob. I se'n vingué Jacob a Luz — ço és Betel — en terra de Canaàn, ell i tot el poble qui era

amb ell. I hi aixecà un altar. Î anomenà el Lloc: Fort de Betel, perquè allí se li era Deu aparegut quan fugía ell de la faç de son germà.

Llavors moría Dèbora, la dida de Rebeca, i fou soterrada al peu de Betel, sota l'alzina, per ço, anomenada: Alzina del plany.

Mort de Raquel

Una altra volta s'aparegué Deu a Jacob en essent ell tornat de la planicia d'Aram, llavors que el beneí i li digué Deu: — Jacob és ton nom, mes no et diràs ja de nom Jacob, sinó que Israel serà el teu nom. Cridant-lo, doncs, per son nom d'Israel, açò Deu li digué: — Jo só el Deu Omnipotent: Creix i multiplica: Un poble, un aplec de pobles de tu pervindrà i reis eixiràn de tos lloms. I la terra que doní a Abraham i a Isaac a tu te la daré; a ta semença després de tu daré la terra. I se'n pujà Deu d'amb ell, del lloc on amb ell parlava. I en el lloc on li parlà, alçà Jacob un monument; un monument de pedra. I vessà damunt ell una libació i hi escampà oli al damunt. Per ço Jacob anomenà el lloc on li parlà Deu, Betel. I partiren de Betel. I encara hi havía una quibrata de terra per arribar a Efrata, que Raquel deslliurava. I passà treball en son des-

lliurar. I açò s'esdevingué essent ella en el treball de son deslliurar, que li deia la comare: — Hages conort, que també ara un noi hauràs. I s'esdevingué en sortint son ànima — pus morí — que li posà ella de nom: Benoní *(fill de ma dolor)*. Mes son pare l'anomenà Benjamí. Morí Raquel i allí, en el camí d'Efrata, ço és Betlem, fou soterrada. I erigí Jacob un monument damunt la seva fossa. I és el monument de la fossa de Raquel encara avui dia.

Mort d'Isaac

I partí Israel i plantà sa tenda a l'altra banda de Migdal-èder. I de mentre que sojornava Israel en la terra aquella, llavors és quan passà la feta d'ajustar-se Rubèn a Bala concubina de son pare, la qual cosa arribà a oïdes d'Israel.

Així, dotze foren els fills de Jacob. Fills de Lia: Rubèn—el primogènit de Jacob—Simeó, Leví, Judà, Issacar i Zabuló. Fills de Raquel: Josep i Benjamí. Fills de Bala serventa de Raquel: Dan i Neftalí. Fills de Zilpa serventa de Lia: Gad i Asser. Tals són els fills qui a Jacob foren nats a la planicia d'Aram.

Llavors vingué Jacob a Isaac son pare, a Mambrè, a Quiriat Arbée — ço és Hebròn—allí on sojornaren Abraham i Isaac. I foren els dies d'Isaac cent vuitanta anys. I espirà Isaac. Morí. Vell i ple de dies fou congregat a son poble. Sos fills Esaú i Jacob li donaren terra.

La Casa d'Edom

(c. 36) I aquestes són les generacions d'Esaú, ço és Edom. Esaú s'havía preses mullers de les filles de Canaàn: Ada filla d'Elòn el Heteu, Oolibama filla de Ana fill de Sebeòn el Heveu, i Basemat filla d'Ismael, germana de Nabaiot. I Ada infantà, d'Esaú, Elifaz. I Basemat infantà Rauel. I Oolibama infantà Jeús, Ielòn i Corè. Aquests són els fills de Esaú, qui li foren nats en terra de Canaàn.

I prengué Esaú ses mullers i sos fills i ses filles i tota ànima de sa casa i, amb tots els remats i tot el bestiar i tot el poder que s'havía fet ell en terra de Canaàn, partí, terra enllà, de la faç de son germà Jacob. Car els béns llurs eren masses, que poguessin estar-se aplegats; la terra on sojornaven no els podía comportar per tant com ells teníen. Per ço Esaú, ço és Edom, habità en la muntanya de Seïr.

I aquestes són les generacions d'Esaú, pare

d'Edom en la muntanya de Seïr. I aquests són els noms dels fills d'Esaú: Elifaz, fill de Ada muller d'Esaú, i Rauel, fill de Basemat muller d'Esaú.

Els fills d'Elifaz són: Temàn, Omar, Sefo, Gatam i Cenez. Tamna era concubina d'Elifaz fill d'Esaú, i infantà, d'Elifaz, Amalec. Tals són els fills de Ada, muller d'Esaú.

I els fills de Rauel són: Nacat, Zara, Samma i Meza. Tals són els fills de Basemat muller d'Esaú.

Fills d'Oolibama filla de Ana fill de Sebeòn, muller d'Esaú: Aquesta infantà, d'Esaú, Jeús, Ielòn i Corè.

Els fills d'Esaú, doncs, per caps, són: Fills d'Elifaz, primogènit d'Esaú: Cap Temàn, cap Omar, cap Sefo, cap Cenez, cap Gatam, cap Amalec. Tals són els ducs d'Elifaz, en terra d'Edom, els quals són fills de Ada.

Fills de Rauel fill d'Esaú: Cap Nacat, cap Zara, cap Samma, cap Meza. Tals són els ducs de Rauel en terra d'Edom, els quals són fills de Basemat muller d'Esaú.

Fills d'Oolibama muller d'Esaú: Cap Jeús, cap Ielòn, cap Corè. Tals són els ducs, per part d'Oolibama filla de Ana, muller d'Esaú.

Aquests són els fills d'Esaú i aquests en són els caps: Ço és Edom.

Aquests són els fills de Seïr l'Horreu, habitants d'aquella terra: Lotàn, Sobal, Sebeòn, Ana, Disòn, Eser i Disàn. Tals són els ducs de l'Horreu fills de Seïr, en terra d'Edom.

Fills de Lotàn: Horí i Hemàn. I la germana de Lotàn, Tamna.

Fills de Sobal: Alvàn, Manacat, Ebal, Sefo i Onam.

Fills de Sebeòn: Aia i Ana. Ana és aquell qui, tot pasturant els àsens de son pare Sebeòn, trobà les aigües caldes al desert.

Fills de Ana: Disòn i Oolibama filla de Ana.

Fills de Disòn: Hamdàn, Esebàn, Jetram i Caràn.

Fills d'Eser: Balaàn, Zavàn i Accàn.

Fills de Disàn: Hus i Aràn.

I aquests són els ducs de l'Horreu: Cap Lotàn, cap Sobal, cap Sebeón, cap Ana, cap Disòn, cap Eser, cap Disàn. Tals són els caps de l'Horreu, per ducats, en terra de Seïr.

I aquests sòn els reis qui regnaren en terra d'Edom, abans de dominar-hi reis dels fills d'Israel:

Bela, fill de Beor, regnà a Edom. I el nom

de sa ciutat, Denaba. I morí Bela, i regnà en son lloc Jobab fill de Zara, de Bosra. I morí Jobab i regnà en son lloc Husam, de la terra del Temaneu. I morí Husam i regnà en son lloc Adad fill de Badad, el qui ferí Madiàn en el camp de Moab. I el nom de sa ciutat, Avit. I morí Adad, i regnà en son lloc Semla, de Masreca. I morí Semla, i regnà en son lloc Saúl, de Recobot del riu. I morí Saúl, i regnà en son lloc Balanàn fill d'Acobor. I morí Balanàn fill d'Acobor, i regnà en son lloc Adar. I el nom de sa ciutat, Fau. I el nom de sa muller, Meetabel filla de Matred fill de Mezaab.

I aquests són els noms dels ducs d'Esaú, per families, per llocs i per noms: Cap Tamna, cap Alva, cap Jetet, cap Oolibama, cap Ela, cap Pinòn, cap Cenez, cap Temàn, cap Mabsar, cap Magdiel, cap Hiram.

Tals són els ducs d'Edom, per casals, en la terra de llur possessió. I ço és Esaú, pare d'Edom.

HISTORIA DE JOSEP

L'home dels somnis

(c. 37) Jacob habità en la terra dels sojorns de son pare, en terra de Canaàn. I vetaquí els fets que a Jacob esdevingueren: Josep, minyó de 17 anys, guardava el bestiar amb sos germans i amb els fills de Bala i els fills de Silpa dònes de son pare. I era donzell. I portava Josep a son pare les males noves llurs. I Israel amava Josep més que els altres fills séus, car fill de velleses li era. I feia-li dur llarga gonella. I sos germans veien el pare que més s'estimava ell que tots els altres i li teníen odi i no sabíen en pau enraonar-hi. I encara més odi li portaven d'un somni que ell havía tingut, el qual contà Josep a sos germans, dient-los:—Si sabíeu quin somni jo he tingut. Somniava que nosaltres érem al camp que lligàvem garbes, quan vetaquí que s'és aixecada la meva garba. I tot d'una s'és plantada ella dreta. I veureu que les vostres garbes se són posades al redol i adora-

ven davant la meva garba. I li diuen sos germans:—És dir, que regnaràs, cert, sobre nosaltres! Que sobre nosaltres hauràs tu senyoría! I afegiren-li encara més odi a causa del somni i a causa de ses paraules.

I té encara un altre somni. I ja el conta a sos germans: — Mireu, diu, quin altre somni he tingut: Vetaquí que el sol i la lluna i onze estrelles em feien adorament. I ho contà a son pare com a sos germans. I son pare, reptant-lo, li diu: — Què vol dir ço que has somniat? Que per ventura hem de venir jo i ta mare i tos germans a adorar, davant teu, en terra? I sos germans s'engelosiren contra d'ell. Mes son pare servava la cosa.

Sos germans se n'eren anats a pasturar el bestiar del pare a Siquem. I fa Israel a Josep: —Tos germans no són a pasturar a Siquem? Vina, que t'hi enviaré.

—Vetme ací, respòn ell.

—Sí, li diu, hi vas, veus tos germans què fan i què fa el bestiar i tornes a dir-m'ho. I el trameté de la vall d'Hebròn. S'arribà, doncs, a Siquem i vetaquí que era ell errant pel camp, quan el troba un home.

I l'home li demana, diu: — Què cerques?

—Cerc mos germans, fa ell. Sabríeu dir-me on és que pasturen?

I diu l'home: — Partiren d'aquí uns qui he oït que deien: Anem cap a Dotaïn. I com de fet, Josep va darrera sos germans i els troba a Dotaïn. Ells, de lluny, l'oviraren i abans d'ell arribar-hi, conjuminaren, contra séu, de matar-lo. — Mireu qui ve, l'home dels somnis, se deien l'un a l'altre. Va, doncs? matem-lo i tirem-lo en una cisterna? Direm: Una bestia fera l'ha devorat! Així veurem què són els séus somnis. Mes Rubèn, quan açò oí, per deslliurar-lo de la mà d'ells, els diu: — No li llevem la vida; no escampeu sang; tireu-lo en aquesta cisterna d'aquí el desert; no estengueu la mà damunt séu. Açò els digué Rubèn per veure de salvar-lo de la mà llur i tornar-lo a son pare.

S'esdevingué, doncs, que arribà Josep als séus germans. I despullen ells Josep de sa vestidura, de la llarga gonella del séu damunt, i l'agafen i el tiren a la cisterna. (La cisterna era buida llavors: no hi havía aigua.)

I s'assegueren per fer una mossada, quan alcen els ulls i ja en veuen venir, de Galaad, una caravana d'Ismaelites amb els camells

traginant especies, bàlzems i reïnes, que ho anaven a portar a l'Egipte. I és Judà, llavors, qui diu als séus germans: — Quin guany hi ha de que matem el germà nostre i amaguem la seva sang? No, venem-lo als Ismaelites; la nostra mà no sia en ell, que germà nostre, carn nostra és. I els séus germans escoltaren. I passen aquells hòmens marxants de Madiàn, i l'en treuen. Pujaren a Josep de la cisterna i, per vint argents, vengueren ells Josep als Ismaelites. I aquests s'endugueren Josep dret Egipte.

Rubèn tornà a la cisterna, i vetaquí, Josep no era a la cisterna. I esquinçant les seves vestidures, se'n torna als séus germans. — El noi no hi és — deia — i jo... a on aniré jo?

Llavors ells agafaren la túnica de Josep i degollant un cabrit, tenyiren la túnica en la sang. I trameteren la llarga gonella, que la portessin al pare i diguessin: — Açò hem trobat. Regoneix, a veure si és o no la gonella de ton fill.

I la regonegué. — Oh, exclamà ell, la gonella de mon fill! Una bestia fera l'ha devorat! Trocejat, trocejat és Josep! I esquinçà Jacob ses vestidures. I posà un sac sobre els seus lloms. I plorà sobre son fill molts de dies. I

prou s'alçaren tots sos fills i ses filles totes a consolar-lo, mes ell negava's a tot conort. — No, deia ell, plorant davallaré jo al pregón amb mon fill. I el plorà son pare.

I els Madianites vengueren-lo a l'Egipte, a Putifar, eunuc del Faraó, botxí en cap.

Tamar i Judà

(c. 38) I fou per aquest temps que davallava Judà de sos germans i s'arribava a un home Odol·lamita, de nom Hira. I Judà, va veure allí la filla d'un home Canaaneu, Sué de nom, i la prengué ell per muller. I entrà a ella. I ella concebé i tingué un fill i li posà de nom Her. I concebé altre camí i tingué un fill i li posà de nom Onàn. I tingué encara un altre fill i li posà de nom Sela. (Ella era a Quezib, quan d'aquest se deslliurava.)

I prengué Judà muller per Her, son primogènit, de nom Tamar. Emperò Her, primogènit de Judà, fou dolent als ulls de Jahvè. I el féu Jahvè morir. I digué Judà a Onàn: —Entra a la muller de ton germà i levira amb ella, que despertis semença a ton germà. Mes, veient Onàn que tampoc fóra seva la semença, açò s'esdevenía, que si entrava ell a la muller de son germà, escampava en terra,

per tal que no donés semença a son germà. I fou mal als ulls de Jahvè ço que ell feia, i el féu també morir.

Llavors digué Judà a Tamar sa nora: — Romàn viuda a casa ton pare, fins en ésser gran mon fill Sela. No sia — deia's ell — que se'm mori també aquest, com sos germans. Se'n anà, doncs, Tamar i a casa son pare s'estava, quan, al cap de molts dies, mor la filla de Sué, muller de Judà. I acomplí Judà el dol i se'n pujà a Tamnas, als tonedors del séu bestiar, ell amb Hira son amic l'Odol·lamita. I en feren noves a Tamar: — Vetaquí, li digueren, ton sogre puja a Tamnas, a la tosa del séu bestiar. Ella, llavors, que es lleva del damunt les vestidures de viuda, i posant-se el vel, se cobrí i s'assegué a la porta d'Enàim la qual dóna al camí de Tamnas. Tot, perquè veia ella que Sela era gran i poc amb ell la'n maridava.

Judà la veié i, tapada com anava de cara, la prengué per escorta. I trencà devés ella al séu fet. — Anem, diu, que t'entraré. (Poc pensava ell que fós sa nora.)

—I què em donaràs d'entrar-me? li demana ella.

Diu: — T'enviaré un cabrit del bestiar.

—Si em daves penyora, fa ella, fins que m'ho trametis.

Diu: — Quina penyora et daría?

—Ton segell, respòn ella, i el teu cordó i el bordó de les mans.

I ell açò ja li dava. I hi entrà. I ella concebé. Llavors ella, alçant-se, partí i es llevà el vel del damunt i es posà les vestidures de viuda.

Judà prou trameté el cabrit per la mà del séu amic l'Odol·lamita, que prengués la penyora de la mà de la dòna. Mes ja no l'hi trobà. Demanà, allavors, als hòmens del lloc: — On és, diu, la escorta aquella d'Enàim, de ran del camí.

Ells li respongueren: — Poc hi haací cap escorta.

Se'n torna, doncs, a Judà i diu: — No l'he trobada, i després els hòmens del lloc han dit: Poc hi haací cap escorta.

—Doncs, que s'ho tingui, diu llavors Judà. No siguem nosaltres la riota. Jo ja he tramès el cabrit, i tu no l'has trobada...

I passen uns tres mesos i ja en porten noves a Judà, dient: — Que Tamar, la teva nora, ha fornicat. Que ha concebut de fornicació.

I diu Judà: — Treieu-la i cremada sia.

Mes quan la'n treien, tramet ella a dir al séu sogre: — De l'home de qui açò és, jo concebía. Sí, feia ella, mira bé de qui és el segell i el cordó i el bordó aquest.

I ho regonegué Judà. — Ella està en dret contra mi — diu — per ço, car no li he donat Sela mon fill. I poc la tornà més ell a conèixer.

I ve el temps d'ella deslliurar, i vetaquí, bessons en son ventre. I en essent que deslliurava, si en treu l'un una mà. La comare, que pren llavors un fil carmesí i li lliga la mà, dient: — Aquest ha sortit primer. Mes vetaquí que, tot d'una, fa enrera ell la mà i ja en surt son germà. I diu ella: — Perquè t'has hagut de fer tu un esquinç? I li posà de nom Fares. I després sortí son germà, el qui portava a la mà el fil carmesí. I li posà de nom Zara.

La temptació

(c. 39) JOSEP, doncs, fou dut a Egipte i un egipci, Putifar, eunuc del Faraó, botxí en cap, comprà'l de la mà dels Ismaelites qui allí l'havíen dut. Mes Jahvè era amb Josep i fou ell home benanant dins la casa on era de l'egipci son senyor. I com vegés son senyor que Jahvè era amb ell i que Jahvè, tot ço que ell feia, per la mà d'ell ho duia a bona fi, així trobà Josep gracia a sos ulls que ell era qui el servía i a ell posà de majordom damunt sa casa, confiant a sa mà tot ço que era séu. Preposà'l damunt sa casa i damunt ço que séu era i, de llavors ençà, talment, per amor de Josep, beneí Jahvè la casa de l'egipci, que en tot el séu, dins la casa i en el camp, hi havía la benedicció de Jahvè. Tant confià ell tots sos béns a la mà de Josep, que, sinó del pa que es menjava, poc ell del séu prenía cura.

Mes era Josep de gentil figura i faisó gentil,

i açò s'esdevenía, desprès d'aquestes coses, que la muller de son senyor fità sos ulls en Josep i li digué: — Dorm amb mi. Mes ell s'hi negà i a la muller de son senyor féu de resposta: — Ja veus que missenyor, amb mi, de rès de la casa no pren cura; que tot el séu, així a la meva mà ho ha confiat, que ni ell, en aquesta casa, és més que jo, ni rès ell no reté de mi sinó a tu, muller que ets seva. Com faría, doncs, jo aquest greu tort ni com pecaría jo contra Deu?

I per més que, un dia i un altre dia, parlava ella a Josep, ell no se l'escoltà que folgués amb ella ni que fós amb ella.

I açò s'esdevingué un día com aquest, que entrà ell a la casa a fer sa tasca i hom de la gent de servei no era allí a la casa, i l'agafà ella del mantell i hi tornà: — Que has de folgar amb mi. Mes deixa ell el mantell a la seva mà i s'esmuny i surt defora. I vetaquí que ella, quan veu que li havía ell deixat a la mà el séu mantell i que se n'era fugit defora, crida els hòmens de sa casa i així els diu: — Mireu, un hebreu ens dugué ell per escarni nostre! M'és vingut per folgar amb mi, sinó que em poso jo amb un gran crit i vetaquí que ell, en oïnt que aixecava jo ma veu i que cridava, deixant-se

el mantell a la vora meu, ha fugit i se n'és eixit defora.

I no tocà ella el mantell del séu costat fins el séu marit tornar a casa i fer-li la mateixa contarella: —M'és vingut, diu, el servent hebreu que ens dugueres, a fer escarni de mi, mes vet-aquí que, tantost jo he aixecada ma veu i he cridat, deixant-se vora meu el mantell, ha fugit defora. El séu marit, allavors, just oí les paraules de sa muller qui li parlava dient: Això i això ton servidor m'ha fet, s'encengué d'ira i, l'amo que era de Josep, l'agafà, ficant-lo a la presó del castell, al lloc on els presos del rei eren closos. Mes, a la presó que va ésser, també Jahvè fou amb Josep i decantà envers ell son favor, fent-li trobar gracia als ulls del batlle de la presó del castell. Tant, que el batlle de la presó del castell posà a les mans de Josep tots els arrestats dins la presó, i tot ço que allí es feia, ell era qui ho feia, i de rès de ço que en sa mà era, el batlle de la presó no prenía cura, car amb ell era Jahvè i ço que ell feia, Jahvè ho duia a bona fi.

Mestre coper i mestre flequer

(c. 40) I açò s'esdevenía, després d'aquestes coses, que un coper del rei d'Egipte i el flequer feren mancament contra el senyor llur el rei de Egipte. I s'aïrà Faraó contra els dos eunucs, contra el mestre dels copers i contra el mestre dels flequers. I els posà en arrest, a casa del botxí major, a la presó del castell, lloc on Josep era captiu. I el botxí major posà Josep amb ells. I ell els servía. I així, en arrest, passaren dies. I closos que eren a la presó del castell el coper i el flequer del rei d'Egipte, tots dos, a la mateixa nit, tingueren un somni, cada ú un somni séu; cada ú un somni propi segons significança.

I al matí, que hi entrà Josep, els veu ell, i vetaquí, eren consirosos. I ja en demana ell als eunucs del Faraó, als qui amb ell a la casa del séu senyor eren en arrest: — Doncs, que és, diu, tan mala avui la vostra faç?

I ells li feren de resposta: — És que hem tingut un somni i no hi ha qui l'interpreti.

I els diu Josep: — Per ventura no són de Deu les interpretacions? Conteu-me'ls, a veure.

I el mestre dels copers contà a Josep el séu somni: — En el meu somni, li diu, com si al meu davant hi hagués un cep i en el cep tres serments i ell ha brotat, ha tret flor i han madurat baies els raïms. I jo, amb el beire del Faraó a la mà, cullía els raïms i els espremía dins el beire del Faraó i donava el beire a la mà del Faraó.

I li diu Josep: — Vetaquí sa interpretació: Les tres serments són tres dies. Encara tres dies, i Faraó alçarà el teu cap i et tornarà al teu lloc i serviràs el beire a la mà del Faraó, segons costum d'abans, quan eres coper séu. Si, doncs, te recordaves de mi, quan se't farà bé, i em feies, prec-te, la gracia de fer membrança de mi al Faraó i em sabíes treure de aquesta casa! que m'arrebaçaren, cert, de la terra dels Hebreus, i tampoc ací he fet rès perquè em posessin a la presó.

El flequer major veu com venturosament havía ell interpretat i diu a Josep: — També

jo, en el meu somni, com si portés al cap tres paneres de fina fleca, i al canastró del damunt tota llei de menjar de pasticería pel Faraó; i tot d'ocells menjant-se ço del canastró de dalt el meu cap.

Respòn Josep: — Vetaquí, diu, sa interpretació: Les tres paneres són tres dies. Encara tres dies, i alçarà Faraó el teu cap... per penjar-te dalt un arbre, que els ocells se't mengin la carn.

I com de fet, ve el dia terç i, la diada que era del natalici del Faraó, donà ell un convit a tots sos servents i allí, en mig de sos servents, alçava ell el cap del mestre coper i el cap del mestre flequer. I al mestre coper tornava ell a son lloc de coper i donava el beire a la mà del Faraó. I al mestre flequer ell penjava. Tal i com Josep els havía interpretat. I el mestre coper no es recordà més de Josep, ni pensament.

Els somnis del Faraó

(c. 41) Mes açò al cap de dos anys s'esdevenía: que Faraó tingué un somni. Com si s'estés ell devòra el riu, quan vetaquí que, del riu, pujaren set vaques, de bella faisó i grasses de carns, les quals pasturaren en el jonquellar. Mes vetaquí que darrera elles pujaren, del riu, set altres vaques, lletges de faisó i magres de carns, les quals se posaren també a la ribera del riu, al costat d'aquelles vaques. I les vaques lletges de faisó i magres de carns se menjaren les set vaques de faisó belles i grasses. I es deixondà Faraó. Mes torna endormiscar-se i té un altre somni: Com si d'una sola tija pugessin, grasses, boniques, set espigues; mes, darrera elles, vetaquí que sortiren set espigues migrades, rostides del Quedim. I les espigues magres s'engoliren les set espigues grasses i plenes. I es deixondà Faraó. I vetaquí, era somni. I en essent matí, torbat son esperit, trameté a

cridar tots els endevinadors d'Egipte i tots els séus sabis. I ja els conta Faraó el séu somni, mes ningú li'n sabé dar al Faraó la significança. Allavors és quan el mestre coper parla al Faraó i diu: — Mos mancaments he de recordar jo avui: El Faraó s'aïrà contra sos servents i em tancà — a mi i al mestre dels flequers — a l'arrest, a casa el botxí major. I jo i ell, a la mateixa nit, tinguérem un somni: somniàrem cada ú un somni propi, segons significança. I allí amb nosaltres hi havía un donzell hebreu, servent del botxí major. I els hi contàrem. I ell és qui els nostres somnis ens interpretà. I a cada ú interpretà ell segons era el séu somni. I s'esdevingué que segons ell ens interpretà, així fou: que a mi em tornava al meu lloc i penjava l'altre.

Allavors el Faraó trameté a cridar Josep. I el treuen, corrents, de la presó, i assollat i mudades les vestidures, al Faraó ell s'en venía. I diu el Faraó a Josep: — Un somni he tingut i no hi ha qui el tralladi. I jo he oït dir de tu que ous tu un somni i l'interpretes.

Respòn Josep al Faraó, dient: — No jo, Deu és qui, a salut del Faraó, darà resposta.

I diu el Faraó a Josep: — En el meu somni,

com si m'estés jo a la ribera del riu, quan vetaquí que, del riu, pujaren set vaques, grasses de carns, belles de faisó, i pasturaren en el jonquellar. Mes vetaquí que, darrera elles, pujaren set altres vaques, migrades, molt lletges de faisó i magres de carns. (Jo, com aquelles, no n'he vistes en tota la terra d'Egipte, de tan lletges.) I les vaques magres i lletges es menjaren les set vaques primeres, les grasses. Entraren elles dins el ventre; mes, poc se coneixía que al ventre llur fossin entrades: tan lletges de faisó eren ara com suara. I em só deixondat. Encara en mon somni, he vist com si, d'una sola tija, pugessin, plenes, boniques, set espigues. Mes vetaquí que, darrera elles, sortiren set espigues orbes, migrades, rostides del Quedim. I les espigues migrades s'engoliren les set espigues bones. Prou jo ho he contat als endevinadors, mes no hi ha pas qui m'ho aclari.

I diu Josep al Faraó: — El somni del Faraó és un. Ço que ell farà, manifesta Deu al Faraó: Les set vaques bones són set anys, i les espigues bones són set anys. És, doncs, un sol somni. Les set vaques magres i lletges qui pujaren darrera les altres, són set anys; les set

espigues migrades i rostides del Quedim són set anys — de fam. Aquesta és la paraula que he dit al Faraó: Que ço que ell farà, mostra Deu al Faraó. Vetaquí, set anys vénen de gran abundor en tota la terra d'Egipte; mes sobrevindràn set anys de fam darrera ells, i tota l'abundor en terra d'Egipte serà oblidada, pus la fam consumirà la terra i poc es coneixerà després en la terra l'abundor davant aquella fam. Tan grossa serà ella. I el que al Faraó sia vingut dues voltes el somni, és: que és ferma la cosa de part de Deu i que s'acuitarà Deu a fer-la. Ara, doncs, proveeixi's el Faraó d'un home intel·ligent, sabi, i constitueixi'l sobre la terra d'Egipte. Faci el Faraó de posar prefectes damunt la terra i quinti la terra d'Egipte en els set anys de l'abundor. Que abasseguin ells tots els fruits d'aquelles anyades bones qui vindràn i apleguin el blat. I sota la mà del Faraó els fruits en les ciutats, que el guardin i serà el menjar per proveïment de la terra en els set anys de la fam que hi haurà a la terra d'Egipte, que no es mori de fam la terra.

I fou bona la paraula als ulls del Faraó i als ulls de tots els séus servents. I digué el Faraó als séus servents: — Per ventura es trobaría

un home com aquest, en qui sia l'esperit de Deu? I diu el Faraó a Josep: — Després que Deu tot açò t'ha fet saber, sabi no hi haurà ni intel·ligent com tu. Tu seràs, doncs, sobre ma casa i a ta paraula tot el meu poble obeïrà. No més en el soli seré jo més gran que tu. Vetaquí, doncs, jo et poso sobre tota la terra d'Egipte. Açò digué el Faraó a Josep. I va treure's Faraó l'anell de sa mà i posà'l sobre la mà de Josep. I el vestí de vestidures de bri fi, i li posà un collar d'or al volt del coll, i el féu cavalcar en la carroça segona que ell tenía. I pregonaven davant ell: Abrec! I així és com el posà ell sobre tota la terra d'Egipte: Diu el Faraó a Josep: — Jo só el Faraó, mes sense tu, mà ni peu hom no mourà en tota la terra d'Egipte. I posà Faraó de nom a Josep: Safenat Paneac. I donà-li per muller Assenet filla de Putifar sacerdot d'On.

I sortí Josep per tota la terra d'Egipte. (Josep tenía 30 anys, allavors que es presentà ell davant el Faraó rei d'Egipte.) Sortí Josep de la faç del Faraó i resseguí tota la terra d'Egipte. I la terra llevà a munts en els set anys de l'abundor. I aplegà ell tots els fruits dels set anys qui foren d'abundor en terra d'Egipte i

posà el gra dins les ciutats. Dins de cada ciutat hi posà el blat de la campería dels séus volts. Així és, que Josep amuntinà blat molt i molt, com l'arena de la mar; tant, que es deixà de mesurar-lo, car no era ja de mesurar.

Allavors, abans no vinguessin les anyades de la fam, és quan a Josep li foren nats els dos fills que li tingué Assenet filla de Putifar sacerdot d'On. I al primogènit posà Josep de nom Manassès: — Car m'ha fet oblidar Deu, digué ell, tots els meus treballs i tota la casa del meu pare. I al segón posà ell de nom Efraïm: — Car fruitós, digué ell, m'ha fet Deu en la terra de ma aflicció.

Els fills de Jacob a Egipte

I passaren els set anys qui foren d'abundor en terra d'Egipte. I començaren a venir els set anys de la fam, tal com Josep havía dit. I fou la fam en totes les contrades, mes en tota la terra d'Egipte hi hagué recapte. I en famejant arreu la terra d'Egipte, clamà el poble a Faraó per pa. I Faraó açò digué a tots els Egipcis: — Aneu a Josep i ço que ell vos dirà, fèu. I mentre la fam era damunt tota la faç de la terra, obrí Josep tots els graners i venía blat als Egipcis, car abrivava's la fam en la terra d'Egipte.

I tota la terra feia cap a l'Egipte, a comprar blat a Josep, car la fam ensenyoría's de tota la terra.

(c. 42) I Jacob vegé que a Egipte hi havía blat a vendre. I diu Jacob als séus fills: — Què us guaiteu l'un l'altre? Vetaquí, diu ell, he oït que a Egipte hi ha blat a vendre. Davalleu-hi, i com-

preu-hi per nosaltres, que visquem, no pas morir. I davallaren a comprar blat d'Egipte els germans de Josep, dèu, que a Benjamí, germà de Josep, no el trameté Jacob amb sos germans. — No li passés un percàs, se deia ell. Anaren, doncs, els fills d'Israel a proveïr, amb altres qui hi feien via, car la fam era en terra de Canaàn.

I Josep era el senyor de la terra: ell era el venedor a tot poble de la terra. I anaren els germans de Josep i es prosternaren davant ell, la faç en terra. I Josep, en veient sos germans, els conegué, mes se els féu l'estrany i parlant-los aspre, els demanà: — D'on veniu? Responen ells: — De la terra de Canaàn, a comprar recapte. Talment, els séus germans. Josep els havía coneguts; ells no, poc el conegueren. Se recordà, allavors, Josep dels somnis que sobre ells havía tingut i els diu: — Espíes sóu qui per veure el desguarnit de la terra sóu vinguts. — No, missenyor, responen ells, tos servents són vinguts a comprar recapte. Fills tots d'un mateix home som nosaltres, gent de bé som: tos servents no són espíes. — No, els torna ell, el desguarnit de la terra sóu vinguts a espiar. Allavors digueren: — Dotze som tos servents,

germans, fills d'un sol home, en terra de Canaàn; mes vetaquí el petit, és ara amb el pare i un altre no és. — Ço que us he parlat quan he dit: Sóu espíes, els torna Josep. En açò sereu provats. Viu Faraó! No sortireu vosaltres d'ací, que ací no vingui el vostre germà petit. Trameteu un de vosaltres i que dugui el vostre germà; els altres sereu arrestats. Així seràn comprovades les vostres paraules: si és o no la veritat amb vosaltres, que, viu Faraó! prou sóu espíes.

I, aplegats, els tingué tres dies en arrest. Mes el dia terç, els diu Josep: — Açò fèu i viureu, que a Deu jo tem. Si sóu gent de bé, que un dels vostres germans resti pres dins la casa del vostre arrest. Els altres, partiu. Vos emporteu el blat que us caldrà per les vostres cases i em dueu el vostre germà petit. Així es comprovaràn les vostres paraules i no morireu.

I així feren. Mes tot era, allavors, dir-se l'un l'altre: — Certament, culpables som sobre el nostre germà, que l'angoixa de son ànima nosaltres vérem, en suplicant-nos ell, i no l'escoltàrem. Per ço ens sobrevé aquesta tribulació. I Rubèn açò els responía: — No us deia jo: No

pequeu contra el noi, i vosaltres no escoltàreu? Doncs, també sa sang és demanada.

I poc se pensaven ells que Josep els entenía — car entre ells hi havía l'intèrpret — i s'apartà ell de la vora llur i li vingueren les llàgrimes. Mes ja els torna i, després d'enraonar-hi, pren d'en mig ells Simeó i, a la vista llur, el lligà.

Llavors Josep donà ordre que els omplissin els sacs de blat, mes tornant-los el diner, a cada ú dins del séu sac, i que els dessin recapte pel camí. I així se els féu. I carregaren el blat dalt els àsens i d'allí partiren. I són a l'hostal, i desfà un el séu sac per donar grana a l'ase i veu el séu diner que, vetaquí, era a la boca del sac. I diu a sos germans: — M'han tornat el diner! Oh, i mireu, dins el meu sac! I els féu un surt el cor i s'esfereïen l'un l'altre, dient: — I que es açò que ens ha fet Deu? I en essent a Jacob llur pare, en terra de Canaàn, feren-lo sabedor de totes les coses que els eren passades, dient: — L'home senyor de la terra, ens ha parlat aspre, car ens ha pres per espíes de la terra. Prou li hem dit nosaltres: som gent de bé i no espíes; dotze germans som, fills del nostre pare, sinó que l'un no és i el petit és amb el pare, en terra de Canaàn. Mes l'home senyor

de la terra ens ha dit: En açò coneixeré si sóu gent de pau: deixeu amb mi un germà vostre, i prenent ço que caldrà per la vostra casa, partiu i dueu-me el vostre germà petit. Així veuré jo que no sóu espíes, sinó gent de pau, i us tornaré el vostre germà i podreu resseguir la terra.

I açò s'esdevingué, en buidant ells els sacs, que vetaquí, la bossa de cada ú era dins el séu sac. I en veient ells i el pare les bosses del diner llur, temeren. I Jacob llur pare, els digué: — Orb me deixareu! Josep no és, Simeó no és, i a Benjamí ara em voleu pendre... Damunt meu són totes aquestes coses. I diu Rubèn a son pare: — Dos fills meus pots matar — diu — si no te'l duc. Confía'l a la meva mà; jo te'l tornaré. — Oh no, diu ell, no davallarà mon fill amb vosaltres, que son germà moría i sols aquest resta. Sobrevindrà una desgracia en el camí que ireu i al pregón, en dolor, fareu vosaltres davallar mos cabells blancs.

Josep i Benjamí

(c. 43) I la fam anava creixent a la terra. I açò s'esdevingué, segons s'acabaven de menjar el blat que havíen portat d'Egipte, que els diu el pare: — Hi haureu de tornar i comprar més vianda per nosaltres. — Oh, li diu Judà, l'home açò ens ben assegurava: No veureu ma faç, digué, que no sigui amb vosaltres el germà vostre. Si tramets, doncs, el nostre germà amb nosaltres, davallarem i et comprarem recapte; mes si no el tramets, poc hi davallarem, que l'home allò ens digué: Que el vostre germà no sigui amb vosaltres, no veureu ma faç. I diu Israel:— Perquè em féreu el mal de descobrir-li a l'home que si encara teníeu un altre germà. — És que l'home, responen ells, tot era demanar de nosaltres i de la nostra familia, i dir: Que encara viu el vostre pare? Que no teniu cap més germà?... I nosaltres el férem sabént, tal com eren, d'aquestes coses. Podíem nosaltres ni pensar

que ell digués: Fèu davallar aquest germà vostre? Allavors Judà que diu a Israel son pare:— Tramet amb mi el noi i ens alcem i partim, que visquem, i no pas morir, nosaltres i tu i la mainada nostra. Jo en responc: de la meva mà el demanes. Si no te'l torno, si no te'l poso a ta faç, sia jo culpable, davant teu, tots els dies. Car si no ens haguéssim torbat, a hores d'ara ja seríem tornats segón camí. Israel llur pare, allavors, els diu: — Si així doncs ha d'ésser, açò fèu: Preneu de la llaor de la terra en vostres sacs i davalleu a l'home un present: un poc de bàlsem i una mica d'arrop, mel i aromes i lot i pistacies i ametlles. I prenent en vostra mà altre tant de diner, emporteu-vos-en l'argent entornat a la boca dels vostres sacs; no sia allò un erro. I... preneu el vostre germà. Aneu, torneu a l'home, i que el Deu Omnipotent davant l'home us doni gracia, que us lliuri l'altre germà i Benjamí! I jo, si orbat he d'ésser, orbat seré.

Prengueren, doncs, els hòmens aquella ofrena i, amb el doble d'argent que a la mà s'emportaren i amb Benjamí, alçant-se, davallaren a l'Egipte. Ja són ells davant Josep. I Josep, quan veu amb ells Benjamí, diu al majordom

de sa casa: — Te'n dus aquests hòmens dret a casa i mates un cap i el fas fer, que ells amb mi menjaràn al migdía. I faedor ell, tal com Josep havía dit, s'endugué ell els hòmens a la casa de Josep. I temíen els hòmens perque se'ls enduien a casa de Josep. Deien: — A causa del diner entornat, l'altre camí, dins els nostres sacs, se'ns enduen. Se'ns volen rebatre al sobre; se'ns volen llençar al damunt i pendre'ns, amb els nostres àsens, d'esclaus. I s'atancen al majordom de la casa de Josep i, al portal que eren de la casa, amb ell parlaren, així dient: — Mercè sia, missenyor! Ja un altre camí davallàvem nosaltres a comprar vianda, i açò s'esdevingué: que en essent a l'hostal, obrim els nostres sacs i vetaquí, el diner de cada ú a la boca del sac, el nostre diner, segons el séu pes. I a la mà l'hem tornat, junt amb altre argent que en portem per comprar més vianda. Poc sabem nosaltres qui dins els nostres sacs devía posar el nostre argent. Ell que els diu: — Tingueu pau! No temeu. El vostre Deu, el Deu del vostre pare, ell vos devía posar el tresor en els vostres sacs, car el vostre diner bé vingué a mi. I els lliurà Simeó, i entrà ell els hòmens a la casa de Josep. I els posà aigua,

que's rentessin els peus. I donà grana als àsens. Llavors ells aparellaren el present fins en venir Josep al migdía, oïdors ells que allí havíen de menjar. I entrà Josep a la casa, i li portaren ells a la casa el present que teníen, prosternant-se al davant séu, en terra. I ell els demanà de la salut. Diu: — El vostre pare, el vell que'm diguéreu, està bo? És viu encara? —Bo està ton servent el nostre pare i ben viu, li responen. I feren acatament i es prosternaren. Llavors ell, com alcés els ulls i vegés son germà Benjamí, fill igual de sa mare, diu: — És aquest el vostre germà petit que'm dèieu? Oh, Deu te sia propici, fill meu! Açò digué, i s'acuità Josep, que se li abrusaven les entranyes per son germà. I cercant on plorés, se n'entrà a la cambra i plorà allí. Mes se renta la cara i surt i, fent el cor fort, diu:— Poseu el dinar. I el posaren: per ell a banda, i a banda per ells i a banda pels Egipcis qui amb ell menjaven, (com sia que els Egipcis no poden menjar amb els hebreus, la qual cosa és entre els Egipcis abominació). I s'assegueren ells a sa faç: del més gran—segons era sa majoría—al més petit—segons era sa minoría. I els hòmens tot era mirar-se, estranyats, l'un l'al-

tre, de mentre que ell els posava, del séu, el tall d'honor, essent la part de Benjamí cinc vegades més grossa que la part dels altres. I begueren i amb ell s'alegraren.

El beire de Josep

(C. 44) Ell aquesta ordre havía donada al majordom de sa casa: — Ompliràs de gra, diu, els sacs d'aquests hòmens, tant com ne puguin portar, i posaràs dins els sacs, a la boca, l'argent de cada ú, i a la boca del sac del petit, a més del diner del séu blat, hi poses el meu beire, el beire d'argent. I féu ell segons paraula que Josep havía parlat. I l'endemà, a claror de dia, els hòmens, acomiadats que foren amb els àsens, sortiren de ciutat. I no eren gaire lluny, que diu Josep al majordom de sa casa:— Corre, encalça aquells hòmens i, assolits, els dius: És prou que torneu mal per bé. No és açò amb el que beu missenyor i en el qual sol ell endevinar? Dolenta feta és ço que haveu fet.

Els assoleix, doncs, i talment aquelles paraules els parlava. I ells li responen: — Perquè aquestes paraules parla missenyor? Lluny de

tos servents el fer una semblant cosa. Quan l'argent que ens trobàrem a la boca dels sacs t'havem tornat de la terra de Canaàn, argent ni or hauríem furtat ara de la casa de ton senyor? Aquell de tos servents en qui ho trobaràs, mori i encara nosaltres esclaus siguem de missenyor. — Bo, doncs, fa ell, segons les vostres paraules sia. Aquell en qui es trobarà, mon esclau serà; mes els altres, lliures. I s'acuitaren a descarregar cada ú el séu sac en terra, i desfent cada ú el séu sac, escorcollà ell, començant pel més gran i acabant pel més petit. I fou trobat el beire dins el sac de Benjamí. Ells, llavors, esquinçaren llurs vestidures i carregant cada ú el séu ase, s'entornaren devés ciutat. I se'n va Judà, amb els séus germans, a la casa de Josep, el qual encara era allí. I caigueren ells a sa faç, en terra.

I els diu Josep: — Quina feta és aquesta que haveu fet? No sabíeu que un hom com jo, per art, endevina? I Judà respòn: — Què direm a missenyor, què parlarem ni com ens justificarem, si la viltat dels teus servents Deu ha fet palesa. Vet-nos aquí, doncs, esclaus de missenyor, igual nosaltres que aquell en poder del qual s'és trobat el beire. Diu: — Lluny de

mi el fer cosa tal. L'home en poder del qual el beire s'és trobat, ell sia mon esclau. Vosaltres pugeu en pau al vostre pare.

Judà llavors s'atança a ell i diu: — Mercè sia, missenyor! Deix que una paraula parli ton servent a oïdes de missenyor, i no s'abrandi ta ira amb ton servent, que igual a Faraó ets tu! Missenyor açò demanà a sos servents: Teniu vosaltres pare o cap més germà? I a missenyor responíem: Pare tenim, vell, i un petit, fill de velleses. I un germà séu moría i, de sa mare, ell sol és romàs, i son pare l'estima. Llavors digueres a tos servents: Fèu-me'l venir, que mos ulls n'heguin el goig. I diguérem a missenyor: No podrà el noi deixar el séu pare, que si ell el deixava, son pare es moriría. I digueres a tos servents: Doncs, si amb vosaltres no davalla el vostre germà petit, poc tornareu veure ma faç. I s'esdevingué que pujàrem a ton servent el meu pare i li manifestàrem les paraules de missenyor. I en essent que diu el nostre pare: Haureu de tornar-hi i comprar per nosaltres més vianda, diguérem: No hi podem davallar. Si el nostre germà petit se'n ve amb nosaltres, prou hi davallarem, car no podem veure la faç de l'home, que el nostre germà petit no sigui

amb nosaltres. I ton servent el meu pare ens digué allavors: Vosaltres sabeu que dos fills me tingué ma esposa, i que l'un de mi se n'anava, i diguí: Cert, trocejat, trocejat és ell! I aquest és el dia que no l'he vist més... I em pendríeu ara aquest de ma faç? Li sobrevé una desgracia i, amb dolor, fareu davallar al pregón mos cabells blancs. — Ara, doncs, jo, còm me'n vaig a ton servent el meu pare, sense ésser amb nosaltres el noi, si l'ànima d'ell lligada és amb la seva ànima? Si en veure que el noi no hi és, se morirà ell, i, de pena, faràn tos servents davallar al pregón els cabells blancs de ton servent el nostre pare! Car ton servent responía del noi davant mon pare: Si no te'l torno — diguí — jo en seré culpable davant el meu pare tots els dies. Ara, doncs, resti, te'n prec, el teu servent, en lloc del noi, esclau de missenyor, i pugi el noi amb els séus germans, que jo, còm pujo a mon pare sense el donzell ésser amb mi? Oh, no vegi jo el cop que sobrevindrà a mon pare!

La revelació

(C. 45) JOSEP no pogué contenir-se més. Allí amb ell hi havía tot de gent, i cridà: — Fèu que surti tothom d'aquí. I ningú amb ell romanía, mentre Josep se dava a conèixer als séus germans. Allavors, rompent la veu en plor, que ho oïren tot d'egipcis i ho oí la casa del Faraó, diu Josep a sos germans: — Jo só Josep. I és cert que encara viu mon pare? Sos germans poc li pogueren respondre. Eren ells esglaiats de sa presencia. I diu Josep a sos germans: — Atanceu-vos, prec-vos, a mi. I s'atançaren. I diu: — Sí, jo só Josep, el vostre germà, el que venguéreu a Egipte. Mes no us contristeu ara ni dolgui a vostres ulls l'haver-me ací venut, que de servador de la vida m'hi trametía Deu abans de vosaltres; car ja dos anys són que la fam és en mig la terra i cinc anys vénen encara que llaurades no hi hauràn ni messes. Per ço m'hi trameté Deu a mi abans de vosaltres, per

posar llevat per vosaltres en la terra, per servar en vida per vosaltres una evasió magna. No vosaltres, doncs, m'hi trametíeu, sinó Deu. Ell m'ha posat com de pare del Faraó, de senyor de tota sa casa i dominador en tota la terra d'Egipte. Cuiteu, pugeu a mon pare i li dieu: — Així diu ton fill Josep: Per senyor de tot l'Egipte m'ha posat Deu; davalla a mi i no et torbis, que habitaràs en la terra de Gessèn i de vora meu t'estaràs, tu i els teus fills i els fills de tos fills, amb el bestiar i la boada i tot ço que teu sia. Jo allí et mantindré, car cinc anys de fam seràn encara, i amb casa i béns iríes tu a la miseria. I vetaquí, els vostres ulls i els ulls del meu germà Benjamí veuen com és ma boca mateix la qui amb vosaltres parla. Anuncieu, doncs, a mon pare tota ma gloria a Egipte i tot ço que veieu. Cuiteu, fèu davallar aquí mon pare!... I es llençà sobre el coll de son germà Benjamí i plorà. I també sobre el séu coll plorà Benjamí. Després, a tots sos germans besava, plorant damunt ells. A la fi, sos germans enraonaren amb ell.

Bon comiat

I ja la nova corría per la casa del Faraó:— Són vinguts, deien, els germans de Josep. I fou plaent açò als ulls del Faraó i als ulls dels séus servents. I diu el Faraó a Josep: — Diràs a tos germans: Açò fèu: carregueu les vostres besties i partiu. Aneu devés la terra de Canaàn i preneu el vostre pare i les families vostres i veniu-vos-en a mi, que us daré la ricor de la terra d'Egipte, i de la grassor de la terra menjareu. Encara tu ets manat: Açò fareu — diràs — porteu-vos-en carros d'en terra d'Egipte pels vostres petits i per les vostres mullers i preneu el vostre pare i veniu. I no us requi als ulls el vostre aixovar, que el bo de tota la terra d'Egipte serà per vosaltres.

I els fills d'Israel així feren. I Josep els donà carros, segons manament del Faraó, i els proveí de recapte pel viatge. I a tots i a cada un regalà ell vestits de mudar. Més a Benjamí 300

argents i cinc vestits de mudar li dava. I per son pare açò ell trametía: dèu àsens portant de la ricor de l'Egipte i dèu someres carregant blat, i pa i viandes per fer el camí son pare. I acomiadà sos germans i partiren. I els digué ell:— No us dèu ja neguit en el camí.

Partida de Jacob

I se'n pujaren ells de l'Egipte i se'n vingueren en terra de Canaàn, a Jacob llur pare. I li anunciaren, dient: — Josep encara viu i que és ell dominador en tota la terra d'Egipte. Mes el séu cor restà fret. No els creia. Però ja li conten ells totes les paraules que Josep els havía parlat, i veu ell els carros que Josep enviava per portar-lo, i 'es revifà l'esperit de Jacob llur pare. — Oh, prou! exclamà llavors Israel. Mon fill Josep viu encara! Iré i el veuré abans jo no'm mori.

(c. 46) I partí Israel, amb tot ço que séu era. I se'n vingué a Bersabee. I féu immolacions al Deu de son pare Isaac. I a la nit, per visió, Deu crida Israel, dient: — Jacob! Jacob! — Vet-me aquí, respòn ell. Diu: — Jo só el Fort, el Deu de ton pare. No temis de davallar a l'Egipte, que en gran poble allí et constituiré. Jo davallaré amb tu a l'Egipte i també, cert, jo te'n faré pujar.

Vés, que Josep, amb la seva mà, t'ha de cloure els ulls.

I s'alçà Jacob de Bersabee. I els fills d'Israel s'emportaren Jacob llur pare i la mainada llur i les mullers en els carros que, per portar-lo, el Faraó havía tramesos. I prenent les ramades i el poder que ells havíen aplegat en terra de Canaàn, se'n vingueren devés l'Egipte: Jacob i, amb ell, tota sa familia, els fills séus i els fills de sos fills amb ell, les filles seves i les filles de sos fills. Tota la seva gènera se'n va dur amb ell a Egipte.

Recompte

I aquests són els noms dels fills d'Israel qui anaren a Egipte: Jacob i els seus fills: Rubèn —el primogènit de Jacob—i els fills de Rubèn: Henoc, Fal·lú, Hesròn i Carmí.

Fills de Simeó: Jamuel, Jamím, Aod, Jaquim, Soar i Saúl, fill de la Canaanea.

Fills de Leví: Gersòn, Caat i Merari.

Fills de Judà: Her, Onàn, Sela, Fares i Zara. (Her i Onàn moriren en terra de Canaàn). I foren fills de Fares: Hesròn i Hamul.

Fills d'Issacar: Tolà, Fuà, Job i Semròn.

Fills de Zabuló: Sered, Elòn i Jaelel.

Aquests són els fills de Lia, els que a Jacob tingué ella a la planicia d'Aram, i Dina sa filla. Totes les ànimes de sos fills i ses filles: trenta-tres.

Fills de Gad: Sefiòn, Haggi, Suni, Esebòn, Heri, Arodi i Areli.

Fills d'Asser: Jamnè, Jesuà, Jessui i Berià. I

la germana llur, Sara. Fills de Berià: Heber i Melquiel. Aquests són els fills que tingué a Jacob Silpa, la serventa que donà Labàn a sa filla Lia: setze ànimes.

Fills de Raquel, muller de Jacob: Josep i Benjamí. I foren nats a Josep en terra d'Egipte, els que li tingué Assenet filla de Putifar sacerdot d'On: Manassés i Efraïm.

Fills de Benjamí: Bela, Becor, Asbel, Gera, Naamàn, Equi, Ros, Mofim, Ofim i Ared. Aquests són els fills qui, de Raquel, foren nats a Jacob. Totes les ànimes: catorze.

Fills de Dan: Els Husim.

Fills de Neftalí: Jasiel, Guni, Jeser i Sallem. Aquests són els fills que a Jacob tingué Bala, la serventa que donà Labàn a sa filla Raquel. Totes les ànimes: set.

Totes les ànimes, eixides de sos lloms, qui amb Jacob vingueren a Egipte, a part les dònes dels fills de Jacob, foren en tot: seixanta-sis ànimes. I amb els fills de Josep qui li foren nats a Egipte — dues ànimes — foren totes les ànimes de la casa de Jacob qui vingueren a Egipte: setanta.

Jacob davant el Faraó

JACOB trameté Judà, endavant séu, dret a Josep qui, davanter, en fés noves a Gessèn. I se n'anaren devés la terra de Gessèn. I guarní Josep sa carroça i se'n pujà ell cap a Gessèn a l'encontre d'Israel son pare. I en essent davant ell se li llençà al coll i així, sobre el séu coll, plorà estona, fins que Israel diu a Josep: Mori jo ara, després que he vist jo ta faç i que encara vius.

Allavors Josep digué a sos germans i a la casa de son pare: — Pujaré al Faraó i li daré noves, dient-li: Mos germans i la casa de mon pare, qui eren en terra de Canaàn, són vinguts a mi. I els hòmens, pastors que són de bestiar, hòmens ramaders, han portat el bestiar llur i les boades i tot ço que tenen. Vindrà, doncs, que el Faraó us cridarà i dirà: Quin és el vostre mester? I vosaltres direu: Hòmens de ramats són tos servents, del nostre jovent fins

avui, tant nosaltres com els nostres pares. I açò, per tal que habiteu en terra de Gessèn, car abominació d'Egipcis és tot pastor de bestiar.
(c. 47) Entrà, doncs, Josep i ho anuncià al Faraó, dient: — Mon pare i mos germans, amb el bestiar i la boada i tot el llur, són vinguts de la terra de Canaàn i són ara en terra de Gessèn. I com ell hagués pres cinc hòmens del nombre dels séus germans, els presentà al Faraó. I digué el Faraó als séus germans: — Quin és el vostre mester? I ells al Faraó respongueren: — Pastors de bestiar són tos servents, tant nosaltres com els nostres pares. I a sojornar a la terra som vinguts — afegiren ells al Faraó — car no hi han pastures pel bestiar que tenen tos servents, i la fam és grossa a la terra de Canaàn. Ara, doncs, mercè teva serà que habitin tos servents en terra de Gessèn. Llavors el Faraó açò digué a Josep: — Puix ton pare i tos germans te són vinguts, davant teu és la terra d'Egipte: fés habitar ton pare i tos germans en el millor de la terra: Que habitin en terra de Gessèn i si tu coneixes que hi ha, entre ells, hòmens de cap, posa'ls de majorals de ramada sobre el que és meu. Llavors Josep féu venir son pare Jacob i el presentà a la faç del Faraó. I Jacob beneí el

Faraó. I digué el Faraó a Jacob:— Quants són els dies i anys de la teva vida? I respòn Jacob al Faraó: — Cent trenta anys són els dies i anys de ma peregrinació: pocs i dolents són estats els dies i anys de la meva vida, i no han aconseguit pas els dies i anys de la vida de mos pares en el temps de les peregrinacions llurs. I Jacob beneí el Faraó i sortí ell de la faç del Faraó.

I Josep féu habitar son pare i sos germans, donant-los possessió, en terra d'Egipte, en el millor de la terra, en terra de Ramsés, tal com el Faraó havía ordenat. I son pare i sos germans i tota la casa del séu pare proveí Josep de vianda a raó de la familia que ells teníen.

El censal del Faraó

Ja en lloc de la terra no hi havía pa, car la fam era molt grossa. I defallía la terra d'Egipte i la terra de Canaàn, a causa de la fam. I Josep abassegà tot l'argent que es trobava en terra d'Egipte i en terra de Canaàn pel gra que ells compraven. I portà Josep l'argent dins la casa del Faraó. Mes s'acabà l'argent de la terra d'Egipte i de la terra de Canaàn, i tothom d'Egipte anava a Josep, dient: — Dona'ns pa. Que ens hem de morir davant teu? Puix falla l'argent. I deia Josep: — Porteu els ramats vostres, i pels vostres ramats vos en daré, si és que l'argent falla. Dugueren, doncs, els ramats a Josep. I Josep els donà vianda a barata dels caballs i dels ramats de bestiar i dels ramats de bous i dels àsens. I els proveí, aquell any, de vianda, a barata de tots els ramats. Mes passa aquell any i li tornen l'altre any i li diuen: — No po-

dem pas amagar de missenyor que si s'és acabat l'argent i són ja de missenyor els ramats de bestiar, no resten davant missenyor sinó els nostres cossos i les nostres terres. Per què hem de morir a tos ulls, ni nosaltres ni les terres nostres? Compra'ns — nosaltres i terres — per la vianda, i serem nosaltres, amb les nostres terres, servents del Faraó; mes dóna'ns llavor i viurem, no pas morir i ésser un ermot la terra nostra. Josep, allavors, comprà pel Faraó tota la terra d'Egipte, puix tothom d'Egipte se venía els camps, car la fam s'era d'ells ensenyorida. Així és que la terra fou del Faraó i féu esclau el poble, de l'un cap de ratlla d'Egipte fins a l'altre cap. Tan sols les terres dels sacerdots no va ell comprar, car teníen els sacerdots un violari de part del Faraó i menjaven del violari llur que el Faraó els passava. Per ço no es vengueren ells les terres.

Allavors Josep va dir al poble:—Vetaquí, vos he comprat avui — vosaltres i terres vostres,— per Faraó. Aquí teniu, doncs, llavor per sembrar la terra. I de l'esplet, açò serà: que en donareu el quint al Faraó, i les altres quatre parts seràn per vosaltres: per llavor del camp i per nodriment vostre i de tots els qui són dins

la vostra casa i per menjar els vostres infants. I ells digueren: — Tu ens has salvada la vida! Trobem gracia als ulls de missenyor, i del Faraó serem servents. Açò, doncs, posà Josep per estatut, fins el dia aquest, sobre la terra d'Egipte: Donar el quint al Faraó. Salvant la terra dels sacerdots, la qual no fou del Faraó.

Darrera voluntat

I habità Israel en terra d'Egipte, en terra de Gessèn i s'hi feren possessors i hi cresqueren i molt ells se multiplicaren. I visqué Jacob disset anys en terra d'Egipte. I foren els dies de Jacob, els anys de la seva vida, 147 anys. I com s'atancessin els dies d'Israel al morir, crida ell son fill Josep i açò li diu: — Trobi jo gracia a tos ulls! Posa ta mà, prec-te, davall ma cuixa i faràs amb mi misericordia i veritat, que no em soterraràs, t'ho demàn, a l'Egipte; que jauré amb mos pares; que te m'emportaràs de l'Egipte i en el sepulcre d'ells me sepel·liràs. Respòn ell: — Jo, tal com has dit, faré. Diu: — Jura-m'ho. I ell li ho jurà. I s'inclinà Israel sobre el cap del séu llit.

(c. 48) I açò s'esdevenía desprès de les coses aquestes, que es digué a Josep:—Vetaquí, ton pare està malalt. Allavors prengué amb ell sos dos fills Manassés i Efraïm i anuncià a Jacob dient:

—Mira, el teu fill Josep t'és vingut! I replegà Israel ses forces i s'assegué sobre el llit. I diu Jacob a Josep: — El Deu Omnipotent se m'apareixía a Luz, en terra de Canaàn, i em beneí i em digué: Vetaquí, jo et faré créixer i et multiplicaré i et posaré per congregament de pobles, i a ta semença, després de tu, donaré jo la terra aquesta en possessió, a perpetuitat. Ara, doncs, els teus dos fills qui en terra d'Egipte et són nats, abans de jo venir-te a Egipte, meus són. Efraïm i Manassés, ells, com Rubèn i Simeó, em pertanyen. I la gènera teva, la que darrera ells hauràs engendrada, sia per tu: pel nom de llurs germans, seràn ells cridats en la possessió llur. Que jo — jo tornava de la planicia d'Aram, que se'm moría al damunt Raquel ta mare, en terra de Canaàn, pel camí, a una quibrata de terra abans d'arribar a Efrata, i allí mateix, al camí d'Efrata, ço és Betlem, vaig soterrar-la...

La benedicció

I com Israel vegés els fills de Josep, demana: —Qui són aquests? I respòn Josep a son pare: — Són mos fills, els que ací m'ha donat Deu. — Si me'ls atançaves, diu, que'ls beneïría. I els ulls d'Israel eren tèrbols de vellesa que quaix no hi veia. Els hi atançà, doncs, i ell els besà. I abraçant-los, digué Israel a Josep: — Veure ton rostre jo no'm creia, quan vetaquí, Deu m'ha fet veure encara ta semença. Josep, allavors, els llevà dels séus genolls i es prosternà a sa faç, en terra. I prengué Josep ambdós, Efraïm amb sa dreta, a la esquerra d'Israel; Manassés amb sa esquerra, a la dreta d'Israel. I els atançà a ell. I estengué Israel la mà dreta i posà-la damunt el cap d'Efraïm, qui era el menor, i sa esquerra damunt el cap de Manassés. I entravessà les seves mans, perquè el primogènit era Manassés. Llavors ell beneí Josep, així dient: — El Deu,

de qui a la faç caminaren els meus pares Abraham i Isaac; el Deu qui és estat mon pastor, des que jo visc fins el dia aquest, l'àngel qui em deslliurà de tot mal: ell beneeixi aquests nois, i sia en ells invocat el meu nom i el nom dels meus pares Abraham i Isaac, i creixin ells per mólt en mig la terra.

I s'adonà Josep que son pare tenía sa mà dreta damunt el cap d'Efraïm. I fou açò greu a sos ulls. I prengué la mà de son pare per passar-la del cap d'Efraïm al cap de Manassés. I diu Josep a son pare:—No així, pare meu, que és aquest el primogènit. Posa, doncs, ta dreta damunt son cap. Mes s'hi negà son pare i digué: — Ja ho sé, fill meu, ja ho sé! També ell serà un poble; també ell serà gran, mes emperò son germà menor serà major que ell, i serà sa semença plenitut de pobles. I així el día aquell els beneía. Diu: — En tu Israel beneirà dient: Com Efraïm te faça Deu i com Manassés. Posà, doncs, Efraïm davant Manassés.

I digué Israel a Josep:—Vetaquí, jo mor; mes serà Deu amb vosaltres i vos tornarà ell en terra dels vostres pares. I jo et don, sobre els teus germans, aquella carena que, amb mon glavi i mon arc, prenguí de la mà de l'Amorreu.

La profecía

(c. 49) I cridà Jacob als séus fills i digué: — Aplegueu-vos i vos anunciaré ço que us passarà dies a venir:

Aplegueu-vos i oïu, fills de Jacob,
escolteu Israel el vostre pare:
Rubèn — tu, mon primogènit,
ma força i primicies de ma virior,
extrem de l'urc, extrem de la bravesa,
borbollant com l'aigua: no excel·liràs.
Car pujares al tàlem de ton pare,
hi pujares, profanant ma estrada.
Simeó i Leví — udolants són ells!
Per l'engany consumaren la violencia.
De col·lotge amb ells no anirà mon ànima,
a la companyía llur no s'unirà el meu cor.
Que ells, en la ira, hòmens occiren
i, abrivats, els bous desnervaren.
Maleïda furia, que vehement fou!

I la rabia llur, que fou brumerosa!
Jo els repartiré en Jacob,
jo els dispersaré en Israel.
Judà — tu, els germans et lloaràn,
que ta mà serà al coll de tos enemics.
A tu es prosternaràn els fills de ton pare.
Cadell de lleó és Judà:
Del robar, mon fill, te'n pujares!
Corbats els genolls, ell jeu com un lleó,
com una lleona. I qui el farà alçar?
No serà llevat el ceptre de Judà
ni la vara d'entre els séus peus,
fins que vindrà el Pacífic
i a ell obeïràn els pobles.
Ell fermarà al serment son pollí;
al cep, el fill de sa somera.
Amb el vi rentarà ell sa roba,
amb sang de raïms sa vestidura.
Negres del vi són els séus ulls,
blanques de la llet les dents seves.
Zabuló — sojorna a la riba de la mar:
a vora les naus ell s'està,
a Sidón girada la gropa.
Issacar — ase ossut:
de cort en cort ell va ajaçant-se.
Veu com és dolç el repòs,

la terra com és delitosa:
la espatlla corba per traginar
i ell, a sòu, serà fet esclau.
   Dan — jutjarà el séu poble
com una de les tribus d'Israel.
Serp sobre el camí és Dan,
cerasta en el viarol:
Ell fibla els peus al caball
i tomba el caballer d'espatlles.
De tu, Jahvè, jo esper la salvació!
   Gad — una turma el fereix,
i ell els corre a l'encalç.
   Asser — gras és el séu pa:
menjars de rei darà ell.
   Neftalí — cerva lleugera:
bells cérvols produirà.
   Vedell fer Josep, vedell fer prop la font!
Ell, pels herbeis, anava vora el mur
i l'abrivaren arquers,
sageters el feriren.
Mes parà fort el séu arc,
llestes foren les armes de ses mans,
per les mans del Brau de Jacob,
pel nom del Pastor de la roca d'Israel,
pel Deu de ton pare — que ajut te dó Ell!
pel Deu Omnipotent — que ell te beneeixi!

Benediccions del cel endalt,
benediccions de la gorga al pregón estesa,
benediccions de ubres i de udres,
benediccions de ton pare excelses,
com les benediccions dels munts eternals,
a desig de les collades perpetues:
Sien elles sobre el cap de Josep,
sobre la corona del príncep de sos germans.
  Benjamí, llop rapacer:
Al matí engorja la presa,
al vespre comparteix les despulles.

Tot això són les dotze tribus d'Israel, i això és ço que els parlà llur pare en beneïnt-los.

Els beneí un per un, segons sa benedicció, i açò els manà dient: — Jo vaig a ésser congregat a mon poble: m'enterrareu, doncs, amb mos pares, dins la espluga que és en el camp d'Efròn el Heteu: aquella espluga del camp de Macpelà davant Mambré, en terra de Canaàn: aquell camp que comprà Abraham a Efròn el Heteu per possessió de sepultura. Allí són sepultats Abraham i Sara sa muller; allí jeuen Isaac i sa muller Rebeca, i allí també jo he sepultada Lia: en el camp qui, amb la es-

pluga que hi ha dins, fou comprat als fills de Het.

Finí Jacob d'aquests comanaments a sos fills i, allargant sos peus en el llit, espirà. I fou congregat a son poble.

La complanta d'Israel

(C. 50) I es llençà Josep sobre la faç de son pare plorant damunt ell i besant-lo. I manà Josep als séus servents els metges embalsamar son pare. I els metges embalsamaren Israel. I s'acompliren quaranta dies — el temps que cal per embalsamar.— I setanta dies ploraren-lo els egipcis. I passat el temps de son dol, així parlà Josep a la casa del Faraó: — Si a vostres ulls he trobada gracia, parleu, prec-vos, a oïdes del Faraó, de com mon pare em conjurà, dient: Vetaquí, jo mor: dins ma fossa, la que vaig cavar-me en terra de Canaàn, allí em soterraràs, que hi pujaré, soterraré mon pare i tornaré. I digué el Faraó: — Puja-hi i, segons ell te'n conjurà, soterra ton pare. I muntà Josep a sepultar son pare. I pujaren amb ell tot el servei del Faraó, els alts de sa casa i tots els prohoms de la terra d'Egipte i tota la casa de Josep, amb els séus germans i la casa de son

pare. Sols la mainada llur i els ramats i els bous deixaren en terra de Gessèn. Tants foren els carros i els d'a caball qui amb ell partiren, que eren fort nombrós estol. I vingueren fins a Gorèn-Atad, al Transjordà. I plangueren aquí mólt gran i solemnial complanta, puix set dies de dol féu ell a son pare. I veient els habitants de la terra, els Canaaneus, aquell dol a Gorèn-Atad, deien:—Dol gros és aquest dels Egipcis! Que per ço aquell indret del Transjordà s'anomena Abel-Misraim.

I feren-li els séus fills, tal com els manà ell: portaren-lo sos fills en terra de Canaàn i el sepultaren dins la espluga del camp de Macpelà, davant Mambré, la qual, junt amb el camp, havía comprat Abraham a Efròn el Heteu per possessió de sepultura.

La revenja

DONÁ terra a son pare i se'n tornà Josep devés l'Egipte, ell i sos germans i tots els qui, amb ell, pujaren a l'enterrament de son pare.

Allavors els germans de Josep, amb el pare mort que es veren, es deien: — Per ventura, Josep ara ens perseguirà i ens tornarà, just, tot el mal que li causàrem! Trameteren, doncs, a dir a Josep: — El teu pare, abans d'ell morir, açò ens encomanava: — Així direu a Josep: Ah! sia mercè teva condonar el crim de tos germans i el pecat llur del mal que't férem. Si ara, doncs, perdonaves el crim dels servents del Deu de ton pare! Josep plorava dementre ells li parlaven. Allavors hi anaren ells mateixos, sos germans, i caient a sa faç, li digueren: — Vet-nos aquí, d'esclaus. — No temeu! els diu Josep. Car, per ventura só jo en lloc de Deu? Cert que vosaltres rumiàreu un mal con-

tra de mi, mes Deu el girà per bé, per fer ço d'avui dia, per servar viu tot un poble. Ara, doncs, no temeu! Jo us sostindré, a vosaltres i la mainada vostra. I talment consolant-los, els parlà al cor.

Mort de Josep

I romangué Josep a Egipte, ell i la casa de son pare. I visqué Josep cent dèu anys. I veié Josep, d'Efraïm, sos renéts. I sobre els genolls de Josep nasqueren també els fills de Maquir fill de Manassés. I digué Josep a sos germans: — Jo mor, i Deu, certament, vos visitarà i vos farà pujar d'aquesta terra devés la terra que ell jurà a Abraham, a Isaac i a Jacob. I conjurà Josep als fills de Israel, dient: — Sí, Deu vos visitarà i us empujareu d'aquí els meus òssos. I morí Josep. Tenía llavors cent dèu anys. I l'embalsamaren. I fou deposat allí, a l'Egipte, dins una urna.

NOTES

La Creació I-II, I-3

El relat de la creació és montat sobre una armadura de fórmules estereotipades, qui li dona el caràcter d'una sòlida i ben fermada construcció arquitectònica. La més regular distribució d'aquestes fórmules en la versió dels LXX, és estimada ordenació posterior.

1. *Al començament...* Amb la tradició cristiana — i també la jueva — interpretem aquest verset com una clàusula independent, obertura solemne del Gènesi. — *Creà...* Generalment, aquest verb s'empra en el sentit d'una producció a voluntat, meravellosa, i, feta la afirmació d'una Substancia divina, personal, independent del món, aquest mot ha de portar aquí la idea d'una creació del no-rès.

2. *I la terra...* Aquí és, de segur, la massa informe, colgada en les aigües, de les quals serà aviat destriada. — *De l'abís... Teom,* l'equivalent filològic (?) del Tiamat babilònic (l'Occeà subterrani), qui, lliure ja de tot sentit mític, expressa, en la Cosmogonía mosaica, el primitiu caos dels Grecs. — *I l'Esperit de Deu...* si no és, com d'altres voldríen, un intensiu: *un vent de Deu* (en l'original hebraic va sense article). — *S'estenía...* Sant Jeroni hi veu la figuració de l'ocell covant.

II, 2. *I al setè dia...* qui, repetit tres vegades (no cal la Vr... *sisè* dels LXX, Sm.), és com una sanció religiosa del

Sàbbat o repòs de Deu, acabada que es veia ell la seva obra. Així, aquest *acabar,* contra la exactitut lèxica, té el sentit d'un *plegar,* d'*un dia de festa* que Deu es pren després dels sis de treball de la creació.

El Paradís terrenal II, 4-24

23. *Se dirà muller...* No tan sortoses com l'anglès *(man-woman)* les demés llengües (Skn.), ens desentenem de traspassar al català la, de segur, mera assonancia dels dos mots hebraics, que ja ningú avui fa venir d'una comuna rel. En canvi, amb la nostra solució (muller-home) mantenim, en el possible, un ritme intern ideològic (muller = feble, home = fort), responent a la etimología provable dels dos mots.

24. *I per ço deixa...* Purament narratiu, és aquest mot una explicació del fort instint connubial, qui podrà més que la veu de la sang.

La caiguda II, 25; III, 1-24

25. *I tots dos...* La visió artística de la gran tragedia humana de la caiguda ens fa, amb els LXX, posar-hi de capçalera aquest verset, que les demés versions porten a la fi del capítol segón.

III, 15. *Entre ton sement i son sement...* Creiem convinent, aquí, la forma masculina d'aquest substantiu per la confusió secular qui, introduída en aquest passatge, és estada, d'altra banda, una *felix culpa* per l'argument de tradició del dogma de la Immaculada.

Caín i Abel IV, 1-16

7. *No és pas que...* És difícil interpretar el contingut d'aquest verset, no sols per la obscuritat del text, sinó més encara per la capçadura final, mot per mot calcada sobre

III, 15. Hi ha qui suposa aquesta frase caiguda, per un salt d'ulls del copista, d'aquell lloc a la columna adjacent. Inadmissible, al nostre entendre, l'arranjament d'Hummelauer, hem preferida la versió de Gunkel, la qual si és, en aquest punt, en desacord amb la Vulg., no pas amb cap sentit teològic tradicional. Gunkel arriba a la seva interpretació per mijà d'una trasposició de consonants; nosaltres ens demanem si tal volta el mot hebràic לפתח corresponent a (Vulg.) *in foribus,* no serà el verb לפת = *inclinavit,* essent el ח final repetició, per erro, del ח inicial de la paraula següent.

8. *Caín, però, s'enfelloní...* Amb una mutació de punts i la caiguda d'un א, substituim, amb Gunkel, el *dixit* de l'original, inexplicable per la falla de complement. És secular la afirmació aquí d'una llacuna, i l'omplir-la amb aquell *Egrediamur foras,* qui al mateix sant Jeroni repugnava.

10. *La sang clama fort...* Liter.: *Veu de sangs clamants* = sang escampada.

12. *Vagant i errant...* Així hem traspassat al català una mena d'assonancia estereotipada del text hebràic, que la Vulg. verteix: *Vagus et profugus.*

15. *I posà Jahvè a Caín un senyal...* De segur, es tracta aquí d'un estigma visible qui mostrarà a Caín punit ja de Jahvè a qualsevol qui volgués venjar-se'n.

16. *En terra de Nod...* Nom propi, amb els LXX, per més que Vulg.: *profugus,* com un participi.

Malediccció de Canaàn IX, 20-29

27. *Així estengui...* El mantell estès a les espatlles de Sem i Jafet ha de créixer i tornar-se tenda de sojorn germanívol. Aital creiem ésser el sentit d'aquest vot de Noè. No's tracta, doncs, de cap despossessió violenta, com voldría Gunkel, sinó d'una convivencia, en pac de la llur reverencia filial.

La torre de Babel XI, 1-9

3. *Veniu, fem maons...* Hem imprès al verset un cert ritme, per traspassar-hi, d'alguna manera, el jòc d'al·literació que fa notar Hummelauer.

La vocació d'Abraham XII, 1-8

3. *En tu se beneiràn...* Elles amb elles, totes les gèneres de la terra. És a dir, el nom d'Abraham serà com un mot sagramental, una fórmula litúrgica de benedicció. (Cf. en XXII, 18, la forma Hitp.: *se souhaiteront le bonheur*. Vigour., Bibl. poligl.) I, sobretot, vegi's la fórmula ritual de Jacob (XLVIII, 20): *En tu Israel beneirà, dient: Com Efraïm te faça Deu i com Manassés.*

La primera fam XII, 9-20; XIII, 1

El títol és sugerit del cap. XXVI, on se parla d'una altra fam, en temps d'Isaac. — 1. *Si deies, doncs, que ets germana meva...* (Cf. XX, 12-13.) En quant a la exposició de Sara, ni els SS. PP. excusen massa Abraham, soplugant-se dins el *minus malum elegit ac propriae saluti consuluit* (Hmm.)

Abraham i Lot XIII, 2-18

11. *I se n'anà devés sol-ixent...* Gr. i Vulg. verteixen textual, no *devés*, sinó *de* l'Orient. Gunkel esmena קדמה *devés*, puix, com diu Skinner, l'únic sentit possible aquí és *eastward*. El mateix creiem, i així hem traduït en l'actual context. Mes tal volta podría aventurar-se, en una visió anecdòtica del Gènesi, una segmentació primitiva qui permetés començar aquí l'altre relat de la promissió feta a Abraham, i no cal aleshores substituir la preposició de procedencia *de*, per la de direcció *devés: En partint Abraham*

— amb Lot — de l'Orient, se destriaren l'un de l'altre: Abraham habità...

La guerra dels nou reis XIV, 1-24

1. *Als dies d'Amrafel...* (Hammurabi?). Resolem aquesta, segons Skn., *fauty syntax, which a good writer would avoided,* posant en genitiu tots els noms i suplint el subjecte *ells*. El Gr. ha posat en genitiu el primer i en nominatiu els altres: *Açò s'esdevingué en el regnat d'Amrafel, que Arioc...—De Goïm...* Els LXX i Vulg.: *Gentium...* Mes com sia que, portant cada rei, adjunt, el nom del séu realme, els Assiriòlegs hi veuen també aquí un poble, l'hem deixat sense traduir.

2. *Balac, rei de Bala...* Hmm. — Skn. igual — creu Balac ésser un nom. (Cf. XXXVI, 32.)

18. *Melquisedec...* rei-sacerdot, monoteísta com Abraham. Cf., per la prefiguració típica, Ps. (Vulg.) CIX, 4; Hbr. VII, 1. — *De Salem...* Nom arcaic de Jerusalem. — *Oferia pa i vi...* del sacrifici a Abraham famolenc, en venint de la desfeta de Codorlaomor. — *Beneït sia...* Fórmula litúrgica de benedicció. — *El delme...* Cf. en Hbr. (VII, 4-10), el precedent de la llei del delme, que fins la tribu de Leví ha pagat, per endavant, en la persona d'Abraham.

La promissió de Canaàn XV, 1-21

Bewer (ap. Skn.), en els versets 2 i 3, hi endevina un paral·lelisme, degut als dos elements jahvista i eloísta. És preferible la explicació d'Hmm., qui suposa el v. 3 una reconstrucció del v. 2 corromput, però jaquit, per reverencia, en el text inspirat. Nosaltres, amb la mateixa reverencia, hem aprofitat les runes sagrades i, riques elles, no deixen de donar, a l'angoixa d'Abraham sense hereu, una força major emotiva.

6. *I tingué fe...* (Cf. Rm. IV, 3-9-22; Gl. III, 6.) Jc. II, 23, ajuntant aquesta justificació per la fe amb la gran obra del

sacrifici d'Isaac, surt a l'encontre de qualsevulla tendenciosa interpretació.

10. *Mes els ocells...* Cf. I, 17.

11. *I davallaren les aus...* de presa. Són la *terra no seva* del v. 13. — *Abraham les esventava...* Bon auguri: Deu jutjarà la nació opressora i ells *se n'eixiràn* (v. 14) *amb gran riquesa.* Cf. un mal auguri en la historia de Josep, on les aus se mengen ço del canastró del damunt (XL, 17-19).

12. *Un sòn...* extàtic.

14. *Quatrecents anys..* Cf. Ex. XII, 40.

16. *Quarta generació...* Cf. Ex. VI, 16 sqq.

18. *Els Cineus...* habitants pre-Israelites.

Sara i Agar xvi, 1-16

3. *Prengué sa esclava Agar i la donà per muller...* Vegi's en Mt. XIX, la dispensació divina de la monogamia.

11. *De nom Ismael...* (= Deu escolta). Nom aquest d'una eficacia quasi sagramental, ell serà en dies de desventura com una executoria de protecció divina. (Cf. XXI, 17: *Deu escolta la veu del noi allí on és.)*

12. *Home ase esquiu...* Imatge de la feresa d'Ismael *habitant del desert i tirador d'arc* (cf. XXI, 20), i dels séus descendents beduïns.—*Davant tots sos germans...* Cf. XXV, 18.

13. *Tu ets Deu de visió...* que ens apar haver-se de pendre en sentit objectiu: visible. V. en Hmm. la reconstrucció del text, que tothom creu corromput.

L'aliança de Jahvè xvii, 1-27

1. *Totpoderós...* Així se sol traduir El-Shaddai, d'etimología i significació obscures.

5. *Abram — Abraham...* Sigui per una diferencia merament ortogràfica (allargament d'una *a* per una *h),* sigui per un nou element de composició, el nom nou havía de sonar a l'orella, si no filològica, popular, a extensió de paternitat.

König manté, científicament, la etimología del text. Prescindint de tota rigor filològica, creiem que en el text se juga amb els dos mots *Ab(ra)* = pare, i *Ham* = poble.

9. *I tu...* En estil, podríem dir, jurístic, és l'altra part estipulant, antitètica del *Jo* del v. 4.

14. *La seva ànima...* Alguns hi veuen, en aquesta sentencia, una fórmula arcaica, equivalent un dia a la pena de mort i esdeviuguda ara símbol de reprovació divina (cf. Ex. XXXI, 14; Lv. XVII, 4-9, sqq.; XX, 3-6), amb la conseguient exclusió de tota liturgia i de terra sagrada. Recordi's la fórmula: *Morí i fou congregat a son poble.* Així equivaldría a una excomunió.

15. *Sarai—Sara...* Forma, tal volta, secundaria, arcaica, el primer del segón, sonaría el primer, a l'orella contemporania de l'Autor sagrat, com *senyora mia,* i el segón com *primcesa,* mare de reis i de pobles (v. 16), fent jòc amb la extensió de la paternitat d'Abraham.

20. *I d'Ismael també t'he escoltat...* Torna al jòc de mots del XVI, 11. (Cf. XXI, 17.)

L'aparició d'Hebrón XVIII, 1-16

1. *A la calor del dia...* al fort del sol. (Cf. 2 Sm. IV, 5.)

2. *Tres hòmens...* dels quals l'un és Jahvè, segons la puntuació i nota massorètiques. Al revés XIX, 2. Per tant, Adonai (v. 3) no és plural, com voldría Vigour. (Bibl. poligl.), sinó singular; ni cal, amb Sm., uniformar el mudar graciós d'endreça que fa Abraham, ara en singular a Jahvè, ara en plural a tots tres.

6. *Pans afollats...* Fines coques, cuites damunt pedres calentes o a la cendra.

10. *Al temps de la vida...* Després dels nou mesos de gestació. Tal creiem ésser el sentit d'aquesta frase estereotipada, sols en ús en moments tocològics. (Cf. XVIII, 14; 2 Rg. IV, 16, sq.)

15. *Sí que has rigut...* Liter.: *No, que has rigut.*

Intercessió d'Abraham XVIII, 17-33

17. *Es deia...* En soliloqui, viador Jahvè amb Abraham. (Cf. VIII, 21.)

19. *Que jo el conec...* El sé fidel preformador del meu poble, projectant la seva fe temps enllà, com un profeta. Bé es mereix, doncs, la confidencia del Senyor. (Cf. Am. III, 2; Os. XIII, 15.)

20. *El clam...* L'estil és profètic, i fins s'hi endevina una llei de ritme i un cert paral·lelisme en les dúes clàusules: *clam—pecat, va creixent—s'agreuja...* Els dos כי ens apar ésser dos intensius: no cal, doncs, suprimir, amb Wh., el ו de la segona clàusula.

22. *I Jahvè era encara a la faç d'Abraham...* Igual que en XIX, 27, totes les versions — les crítiques inclusive, llevat de Gnk. — diuen textualment: *I Abraham era encara a la faç de Jahvè;* mes una constant tradició troba aquí una de les 18 תקני ספרים *(correctiones scribarum)* trasposant, per reverencia a Jahvè, els termes. Com de fet, l'estar-se dret davant altri és equivalent (cf. XXIII, 8) a *servir,* Natural que pel sentit no caldría, mes nosaltres creiem convinent la restauració, per millor concordar aquest passatge amb XIX, 1, on dels tres hòmens, dos sols parteixen, exterminadors, dret a Sodoma, sense Jahvè qui és romàs a la faç d'Abraham.

Destrucció de Sodoma XIX, 1-29

1. *Els dos àngels...* Cf. XVIII, 22. — *Al portal...* Punt de reunió de la prohomenía a l'Orient.

2. *Com ell, però, mólt els forcés...* Sospitant ço que havía de passar. (Cf. XIII, 13.)

4. *Fins el darrer estament...* Així Hmm. D'altres, en sentit quantitatiu.

8. *Mireu, tinc dúes filles...* Abans de consentir el pecat

contra natura, qui d'aquest fet pendrà el nom de Sodomía. (Cf. Lv. XVIII, 22; Ez. XVI, 50; íd. XIX, 22.)

9. *Un despariat...* Liter.: *l'únic*. L'article és despectivament demostratiu: Aquest solitari, desparellat dels séus, un *guer* qui ens ha caigut aquí!

12. *Els jóvens...* Liter.: *els homens,* és a dir, els dos àngels del v. 1.

22. *Se diu Segor...* Etimología sugerida del v. 20; un vilaró, un poble de mala mort, de *poca cosa,* on no val la pena que l'àngel exterminador es deturi.

26. *Columna de sal...* Natural que la forma llegendaria del fet històric ens mostri, en tràgica solitut, la muller de Lot tornada estatua de sal i identificada per la imaginació popular en una de les tantes fantàstiques figures salinoses qui, al voltant d'aquella mar viver d'ombres de mort, diuen mudes a les gents els justos judicis de Deu.

Les filles de Lot XIX, 30-38

Els crítics hi veuen, en aquest episodi, un *pendant* a la destrucció de Sodoma, tal com la ubriagor de Noè ho és al Diluvi: Tot s'ha de començar de bell nou, no ja el conreu de la terra, sinó la humanitat: nosaltres i el pare som els únics supervivents de la universal catàstrofe.

32. *Del nostre pare...* Avençant la etimología del v. 37, Meab = del pare. Així Gr.: *I li posà Moab, perquè va dir: del meu pare.*

38. *Ben-Ammí...* Fill d'Ammí o d'Ammón, que'l Gr. verteix etimol.: *fill del meu poble.* Mes, com diu Skn., no sería això cap distintiu, i més val: *son of my (paternal) kinsman* (cf. XVII, 14; XXV, 8), i creiem raonable donar al mot el sentit secundari, perquè ací no's vol altre que donar a Moab i Ammón la mateixa procedencia, així verbal com de sang.

La feta d'Abimelec XX, 1-18

1. Cf. XXII, 9; Els LXX + *car temía...* del XXVI, 7.

16. *Vel d'ulls...* Fórmula jurística de condonació: No vegis ja més ni vegi ningú la injuria que t'he feta. (Cf. Jb. IX, 24; Gn. XXXII, 21; Ex. XXIII, 8; 1 Sm. XII, 3.) — *Justificada...* Aquest dèu ésser el sentit del text, tal volta corromput: la rehabilitació de Sara.

17. *Guari Abimelec...* de ço que dóna entenent el v. 18.

Naixement d'Isaac... XXI, 1-21

El goig de familia torna, en ascensió creixent, uberosa i rítmica la prosa de la narració, i no és meravella si alguns crítics hi veuen un estrat fragmentari d'una poetització primitiva, qui es traeix — sense caldre les transposicions de Gunkel — en la quasi perfecta forma mètrica dels vv. 6-7.

1. *Com ell havía dit...* Cf. XVII, 16-21; XVIII, 10-14.

3. *Li posà de nom Isaac...* Nom venturós, temàtic, d'aquest *fill de velleses,* qui preludía i projecta, temps a través, el *fill de virginitats.*

4. *Segons li havía manat Deu...* Cf. XVII, 10.

9. *Veu ja gaudir...* El nom d'Isaac *(goig, viure)* és quasi sagramental, i, *ex officio,* exclou de tota participació el fill de la esclava: Ismael no pot *viure* amb Isaac: no *gaudirà* amb el *Gaudent* de la promissió. Per ço, gelosa Sara del demà de son fill, es prevé contra el fill de la serventa, el qual, en adonar-se'n, farà mala sang al desert i apuntarà l'arc contra el poble escollit. Aquest és, al nostre entendre, el sentit d'aquest מצחק, tan misteriós i gràvid, que el mateix Doctor de les gents volgué, amb la tradició rabínica, desvelar amb l'ἐδίωκεν de Gl. IV, 29, sense caldre recórrer a suposades inhonestitats ni a idolatríes ni a intents d'homei. Igualment creiem haver-hi, en aquest mot, quelcom més que l'espectacle de dos nois jugant plegats (Skn.) sense mires a socials distin-

cions, ço qui, despertant la gelosía maternal, forçaría Sara a la cruel demanda. Aquest desbancament d'Ismael és un pas més — i de segur el més eficaç — en l'aplicació d'aquesta mena de llei d'eliminació messiànica, qui començant a les primeríes del món per Caín, segueix en Cam després del Diluvi, ara en Ismael, aviat en Esaú, més enllà en Rubèn, per passar el ceptre a Judà, el qual no li serà llevat fins en venir el Pacífic, la selecció monàrquica definitiva del Messíes, l'hereu, el primogènit de tota criatura. (Cf. Gn. XVII, 19-21; Is. XLI, 8; Rm. IX, 7; Hbr. XI, 17.)

13. *Donà el noi a Agar...* Ens sembla ésser aquesta la millor solució per ordenar la construcció irregular del verset, qui, al primer cop d'ull, sembla dir que Abraham posà, a més del pa i aigua, el noi — de disset anys llavors — a la espatlla d'Agar. Liter.: *prengué pa i una odra d'aigua i ho donà a Agar — posà damunt la espatlla — i el noi, i l'acomiadà.* Hi ha, doncs, dos complements directes del verb *donà,* despartits per un parèntesi.

16. *Endavant...* no del noi (Gr.), sinó d'ella mateixa: לה és un *dativum commodi.* — *I plorà...* Agar. Els LXX: *Ell (Ismael) rompé el senglot i plorà,* són generalment preferits. Nosaltres creiem això una composició per concordar el v. 16 amb el 17: *Oí Deu la veu del noi.* Mes no cal: Qui plora és Agar, enllà asseguda; d'Agar es compadeix Deu; Agar Ell aconsola... Què significa, doncs, que es digui després, i que digui ara l'àngel: Deu oí (escolta) la veu del noi? Vegi's ço que hem dit més amunt (XVI, 11) del nom Ismael = *Deu escolta.* És, doncs, una impleció eficaç del nom Ismael, el qual es porta, com si diguéssim *ex opere operato,* la protecció, la Providencia divina, i *allí on és* ara i *allí on sigui* demà, sempre, en tota tribulació, l'escoltarà Deu; Deu té un pla sobre ell: n'ha de fer un gran poble: és sement d'Abraham son servent: no'l deixarà pas.

18. *El constituiré...* El missatge celestial parla en primera persona en nom de Jahvè.

El pacte de Bersabee XXI, 22-24

Al nostre humil entendre, hi ha aquí un pacte bilateral en que la una part, Abraham, s'obliga a no pendre mai la ofensiva contra Gerara, i l'altra, Abimelec, a un regoneixement de dret sobre uns pous, cau de disputes, d'Abraham. El jurament d'Abraham és, doncs, condicionat, i l'aliança jurada (v. 24) es clou definitivament i augusta en la cerimonia de 28-31 — 2. *Amb Ficol...* Cf. XXVI, 26, d'on prové l'addició de LXX: *i Ocozat son confident.*

23. *Gèneres i progèneres...* Combinació al·literativa, com en llatí: *proles et soboles.* (Cf. Is. XIV, 22; Jb. XVIII, 19.)

27. *Prengué Abraham ovelles i bous...* Cf. Is. XXX, 6; XXXIX, 1; 3 Rg. XV, 19. — *I així ells dos clogueren pacte...* És la liturgia del conveni.

28. *Set anyells del bestiar...* Sm., Gr., Sr., sense article, com dient: *set anyells d'ovella.* Mes el text hebraic dóna entendre que són les mateixes ovelles de la ofrena (v. 27).

29. *Que són aquí...* Contra Skn., creiem no sols ésser aquestes ovelles compreses en la cerimonia, sinó més encara: que la pregunta d'Abimelec és pura fórmula protocolar. Cf. XXVII, 24, en la cerimonia de la benedicció de Jacob: *Tu ets mon fill Esaú?* I en la benedicció dels fills de Josep (XLVIII, 18): *Qui són aquests?* És, doncs, no cap sorpresa d'Abimelec, sinó fórmula ritual del *berit,* del qual és ànima el *jurament* i, per tant, el *set,* mot i nombre sagrats qui, tenint una comuna rel, donen nom al paratge: Bersabee, באר שבע, *pou dels set,* és a dir, del *jurament* i del testimoni de les *set* ovelles.

33. *Deu eternal...* Si era El-Olam, com voldríen moderns exegetes, un *numen* local, Abraham hi trobaría, de segur — com suara en el sacerdot Melquisedec, — una institució monolàtrica que ell reconqueriría, amb el lloc sant i l'atribut d'eternitat, pel veritable únic Deu Jahvè.

La prova XXII, 1-24

1. *Per provar...* Cf. Hbr., XI, 17 sqq. Culminació — no's pot dir incident — de la vida d'Abraham, enclou aquest fet l'examen definitiu, el *trial de la fe* (Skn.) d'aquest candidat, per Deu, a pare excels de tots els qui creuràn. Aquesta típica prefiguració trascendeix, per alt que sigui, tot altre esguard a primer terme. Rectificació espiritualista — anàvem a dir davídica — del concepte del sacrifici, exorcisme d'algún lloc sagrat que havía de desposseir-se de pràctiques cultuals idolàtriques, demostració de l'absoluta sobiranía de Deu, senyor de la vida i mort dels hòmens... tot passa a segón terme, a objectiu derivat, davant aquest mot preludial de la tràgica narració.

2. *La terra de Morià...* La tradició jueva — i també la cristiana — voldría identificar aquest paratge amb la muntanya del temple de Jerusalem. (La tradició samaritana amb el puig de Siquem.) — *Ara conec...* Cf. Ps. LI (Vulg. L), 18-19, o com diu el nostre poble: *Deu vol el cor de les persones.*

14. *A muntanya...* Amb Hmm., creiem ésser això una dita popular provinent d'aquest fet.

29. *Ja noves eren...* En l'actual context, aquesta genealogía nacorita hi és aportada per l'Autor inspirat com un compliment de la promesa (v. 17) de multiplicació de la casa d'Abraham.

Mort de Sara XXIII, 1-20

La crítica textual regoneix en aquest document un dels més antics estrats del Gènesi. Les solemnitats i fórmules jurídiques, la precisió tècnica dels mots, el to marcadament secular de l'estil, tot empeny a sospitar aquí una quasi transcripció diplomàtica d'una acta notarial, qui, eixuta i tot, traeix — i ens fa sentir encara avui — el dol i condol, la emoció continguda del moment.

3. *De la faç...* és a dir, de plorar assegut davant el cos, finida la solemnial complanta.

4. *Peregrí i sobrevingut...* amb estabilitat de sojorn, mes sense drets civils qui li permetin possessió titular en terra llur.

5. *Placia't...* El darrer mot לו ha de passar al v. següent, i puntuar לוּ, com v. 13. Id. vv. 11-14.

6. *En qual te plaurà...* En el mellor, en el més triat, o com verteix Walton: *in electione...* Dels comentaristes, els uns (Gnk. Skn.) estimen la oferta ésser mera cortesía dels Hetites, rebecs a no donar a Abraham, foraster, títol de propietat en terra llur. Hmm., al revés, creu que tot són salemes orientals de consuetut, encara avui, en els contractes. De totes maneres, hi cab el que Abraham (Str.) no volgués rès, no cal dir si comunió de fossa, d'una gent idòlatra i corrupta.

8. *Pus és voluntat...* Liter.: *Pus és en la vostra ànima que...*

9. *Macpelà...* Generalment, les versions: *spelunca duplex,* i ho abona l'article, demostrador que aquest nom, ara propi, tindría, per temps, sentit apel·latiu. — *Per cabal diner...* Vulg.: *digna pecunia.* Walton: *in pleno argento...* Se sol dir encara: *per bon diner.* Un equivalent, v. 16: *segons era corrent al mercat.*

10. *Seia allí...* o simplement: *seia en mig...* amb dret de intervenció pública, amb veu i vot. — *De tants com entrada...* i eixida (cf. XXXIV, 24), és a dir, *dret de ciutadanía...*

11. *Placia't...* Amb el canvi de puntuació adalt (v. 5) indicat. — *A ulls...* Paral·lel de: *a oïdes...* vv. 10-13.

13. *Certament...* La interpretació d'aquest verset dóna mólt de jòc als exegetes. Generalment, els moderns hi veuen una polida i graciosa curva d'Abraham per desfer-se de la oferta gratuita de sepultura i haver-ne propietat. D'aquí, diuen, l'anacolut: *Si tu... placia't escoltar-me!...* Mes aquesta exegesi ens apar provinent de la idea, que no

volen ells dar-li dret de propietat... Nosaltres preferim, amb Hmm., Htz., Bchm., contra Skn., Gnk., suposar en aquest אתה el verb אות, *avenir-se, consentir.* (Cf. XXXIV, 15, i Gr., Sm.: *Si tu hi consents...)*

15. *La terra...* Els LXX ometen aquesta paraula, i això fa creure als crítics que és una interpolació o una corrupció d'un mot que voldría significar: preu *(worth.* Skn.). Id. Gnk. Mes, amb Dlm. i Hmm.: *Una peça de no rès, una miseria... ni val la pena de parlar-ne.*

16. *Segons era corrent al mercat...* Vulg.: *probatae monetae publicae.* Walton: *transeuntis ad mercatorem...* argent passador de mà en mà entre mercaders. Sense moneda encunyada encara (?), les transaccions se feien en llingots de metall d'un valor aproximadament conegut, però que, en pujant mólt la quantitat, calía pesar.

17. *I fou ferm...* Forma estricta contractual. — *Que és a Macpelà...* La cèlebre espluga apar, contra Skn. qui ho califica de *nonsense,* haver dat el nom a tot el camp.

Esposalles d'Isaac xxiv, 1-67

2. *Son majordom...* De segur, l'Eliesser del c. XV. — *Posa, prec-te...* Cf. (XLVII, 29) una escena semblant en el llit de mort de Jacob.

3. *Que et faré jurar...* Pel poder diví feconditzant (?) o, segons la tradició jueva, apel·lant al sagrament de la circumcisió. Mellor encara: invocant la posteritat (cf. Ex. I, 5; Jc. VIII, 20) per la serva de la santedat del jurament.

16. *Davallà... se'n pujava...* Les fonts, a l'Orient, són amb graons per davallar-hi.

22. *Una nasel·la...* Hem compost aquesta paraula a significar l'arracada del nas: *nose-ring* (Skn.). Vulg.: *inaures.*

32. *I se'n dugué...* El subjecte és Labàn, esmenant (amb Vulg.: *et introduxit) :* וַיָּבֵא, malgrat l'objecció (Hmm., Dlm.) de mancar-hi la preposició אֶת־ de complement.

33-49. Els LXX refàn el *racconto* segons l'acció d'abans d'ara; mes és clar que amb això es perd la gracia de l'abreujament i de les petites intencionades variacions de llenguatge.

40. *Jahvè de qui a la faç...* Gunkel creu ésser igualment una *correctio scribarum*, no de tothom aquí admesa. Nosaltres, fins essent del parer de Gnk., no creiem ara necessaria la restauració del text primitiu: *Jahvè qui va davant meu...* com àngel guiador aplanant el camí de la comanda.

48. *La filla del germà...* Si més no, en sentit oriental de *parent*.

50. *Mal o bé...* La Providencia ha decidit. No cal, doncs, concordant, amb Gnk., aquest versícol amb el 57, deixar-ho a l'albir de la noia.

55. *L'any amb nosaltres...* Les versions vacil·len, i cada comentarista hi diu la seva. Gunkel, amb Sievers, Cheyne, puntuant יָמִים, verteix: *dos dies o dèu*, tal com solem dir: *tres o quatre dies*. Nosaltres ens hem estimat més llegir, amb Sm., חדש en comptes de עשר, *annum aut mensem*, però en el sentit d'*acabar-hi l'any*, i ens apar no contradir-hi el context.

57. *Veurem ella què hi diu...* És tan lluny!

59. *Amb sa dida...* Cf. XXXV, 8.

60. *Oh germana nostra...* Alguns moderns distribueixen ritmicament aquest verset, endevinant-hi un fragment d'un cant epitalàmic. — *Per milers...* Vots de llarga posteritat.

62. *S'esqueia ésser...* Walton: *veniebat a veniendo;* mes, com diu Skn., el francès *il vint d'arriver* no té analogía en l'idioma hebraic. Amb Hmm., qui segueix Dillmann, Kittel i altres, esmenem: מדבר (Gr. διὰ τῆς ἐρήμου; íd. Sm.: *Ibat in desertum)*. El text pateix, de segur, qualque llacuna o (Bchm.) desorde, qui fa no fàcil l'esclariment.

63. *A esbargir-se...* De tormentosa interpretació l' ἅπ. λεγ., hem adoptada aquesta versió, per comportar ella la major part dels significats que se'n solen dar.

64. *I baixant del camell...* No li cal a l'exegeta ruborit-

zar-se ell en comptes de la nuvia, si davallant del camell, va ella a l'encontre d'Isaac. Aquí, com v. 58, hem de llegir no amb l'hiperestesia d'ara, sinó amb el colrament d'aquell temps, quan la minyonía i la esterilitat eren un oprobi i com una exclusió de progenicia messiànica.

65. *I prengué ella el vel...* No costa gaire admetre aquí com un iniciament d'una cerimonia esponsalicia.

67. *De Sara mare seva...* Alguns moderns crítics creuen aquests mots una glosa (honesta?). De fet, el *Targum Onkelos* els omet: *et introduxit eam Isaac in tabernaculum et vidit et ecce...* No gosaríem pronunciar-nos en aquest punt, més que més si havíem de llevar a la èpica narració aquest cloure emocionant qui ens fa assistir a la cambra pairal, com per donar fe de la continuitat de tàlem dels ascendents del Messíes.

Mort d'Abraham XXV, 1-11

1. *Una muller...* אשה, com Agar (cf. XVI, 3), per més que també (v. 6; 1 Cr. I, 32), sense eufemismes: *concubines*.

2. *Madiàn...* qui, almenys geogràficament, se identifica amb Ismael. (Cf. XXX, 25; Jc. VIII, 24.)

6. *Els trameté...* lluny de la terra messiànica.—*L'Orient... la terra de Quèdem...* En rigor de literalisme podríem, amb Gnk., admetre aquí composició de variants, si no prenguéssim el segón *Quèdem* per una denominació geogràfica. (Cf. XXIX, 1; Nm. XXIII, 7; Jc. VI, 3; Is. XI, 14; Ez. XXV, 4; Jb. I, 3.)

8. *I fou congregat a son poble...* és a dir, al *scheol,* al llim pregón qui, temps a venir, es transformarà en *Sí d'Abraham,* on seràn deturades les ànimes dels morents en la pau del Senyor i en comunió messiànica amb llur pare en la fe.

Gènera d'Ismael XXV, 12-18

12. *Aquestes són les gèneres*... Aportades aquí, constatant el compliment de la promesa feta per Deu a Abraham (cf. XVII, 20) de constituir també Ismael en gran poble.

16. *Per clastres i campaments*... Denotant-ne la vida nòmada.

18. *De Hevilà fins a Sur*... Límits geogràfics est i oest d'aquesta confederació política que duría el nom d'Ismael. —*Habità*... Amb els LXX, Sr. (Vulg.: *obiit)*, car, evidentment, (Hmm., Gnk., Skn.) hi ha aquí la impleció de l'oracle de XVI, 12. (Cf. Jc. VII, 12, on נפל té el mateix sentit de שכן de 18ª; XVI, 12.)

Naixement... de Jacob XXV, 19-34

La historia de Jacob (XXV, 19; XXXVI) és, certament, la narració del Gènesi qui té més unitat, oferint, més que cap altra, el caràcter d'una biografía exemplarista i edificant de perfectibilitat moral.

21. *I orava*... Si ja no inclou el verb hbr. עתר l'acció litúrgica de la oració: el sacrifici. — *I concebé*... Anc que, pel context, *no miraculous intervention is suggested* (Skn.), però sí que en Rebeca, com en l'engranall d'ermes deslliurants de les sagrades Lletres, hi ha quelcom més que *ein beliebtes Sagenmotiv* (Gnk.). Aproximacions messiàniques, se compleix quasi literalment en elles la dita: que el Vell Testament és gràvid del Nou, el qual, d'entranya en entranya, va atançant-se fins descloure's d'una Verge concebent.

22. *Si així*... D'obscura significança, hem deixat textual aquest mot, qui apar dir: *Si així ha d'ésser, doncs què me'n vindrà?* Versions i comentaristes varíen. — *I anà a consultar*... Té raó Ct.: *consulendi modus non est scriptus;* no's pot, doncs, afirmar ni negar en rodó si hi hagué *medium* inspirat.

23. *Dúes gents*... La resposta de Jahvè, en perfecta

rima, és una interpretació etnològica qui projecta *ab utero* la selecció messiànica de Jacob (cf. XXVII, 29-40; Rm. IX, 10) i la inversió de valors jeràrquics en el realme de Deu.

25. *Roig...* Jòc verbal amb Edom = *rufus* (cf. v. 30). — *De pèl...* Doble jòc de mots: amb Esaú i amb Seir, contrada edomita; anc que, al nostre entendre, l'objectiu immediat és l'aproximada assonancia amb el nom d'Esaú. El *bessonisme* onomàstic — gosem dir — respòn al tocològic. — *El taló...* Aquí tal volta és més que una assonantada explanació del nom de Jacob (עקב = *subplantar*).

27. *Home de la selva... habitant de tendes...* Trets etnogràfics de les dúes tribus: la nòmada del Beduí, la pastoral dels Patriarques.

30. *D'això roig... d'això roig d'aquí...* La rojor del séu nom és llei predeterminant de la seva vida: tot és roent, tot rogeja al séu voltant: la pell, el menjar, la terra... — Vulg., per una lleu mutació vocàlica, llegeix: *de coctione hac rufa.* Mes els moderns exegetes són d'acord en afirmar una descripció, per la repetició del mot, de la intemperança d'Esaú famolenc.

31. *La primogenicia...* Els crítics fan notar que el mot, rar, בכרה inclou els drets i aventatges de l'hereu: vigoría corporal i moral (XLIX, 3; Dt. XXI, 17), preeminencia dins la familia (XXVII, 29; XLIX, 8), doble porció en l'heretatge (Dt. XXI, 15 sq.). I afegeixen, a més, que, per una ficció legal, aquest *status* se concebía transferible del fill primogènit al qui excel·lís més en dignitat, i que, aplicat com aquí a tribus o nacions, aquest institut jurídic expressava superioritat política i prosperitat material. Així (XLIX, 3) la tribu de Judà, per desheretament de Rubèn, haurà el ceptre i la obediencia de les altres germanes i l'esplet abundós de les terres.

Mes no entenem per què se n'ha d'excloure (Gnk., Skn.) la idea d'un privilegi espiritual o la íntima conexió entre aquest dret i la benedicció del c. XXVII. Afirma la crítica lliberal que és estrany aquest concepte a l'esperit de l'an-

tiga llegenda, mes hem de pensar que el Gènesi no's pot interpretar atòmicament, com fan aquells exegetes, sinó dins l'organisme religiós del qual és, alhora, efecte i causa. Així, l'anàlisi crudel no ens farà perdre de vista la idea arquitectònica i el nervi capital del Llibre *sagrat,* que s'acusa, inflexible, en una institució més que humana: *el traspàs,* d'hereu a hereu, *de la Promissió,* qui té de vehícol sagramental la *Benedicció.*

Traspàs de la promissió XXVI, 1-11

1. *No aquella...* Cf. XII, 10. — *Abimelec...* Cf. XX.

2-5. Cf. XII, 7; XV, 18; XXII, 16-18. És, doncs, el traspàs de la benedicció, la qual inclou sempre la promissió d'una terra i d'un realme universal, messiànic: *en ton sement se beneiràn tots els pobles de la terra.*

7. *Es germana meva...* Cf. (XII, 13; XX, 2) iguals estratagemes d'Abraham; la darrera, a Gerara mateix, amb una justificació de la reserva mental que podría també servir a Isaac *cosí* de Rebeca.

8. *Guaitant per la finestra...* Situada la escena en un carrer estret (Gnk.) en que els interiors de les cases es traeixen. — *Veu Isaac gojar...* El verb juga amb el nom. Recordi's: *Isaac = Gaudent.*

9. *Es prou que...* Sant Jeroni fa no pròu polit Abimelec interpretant: *cur mentitus es.*

Isaac i la gent de Gerara XXVI, 12-33

12. *Jahvè, doncs...* Tal com l'ha fet reeixir del mal pas de Rebeca, ara li dóna tast i penyora de la promissió amb aquest esplet de les terres qui li lleven un *bé de Deu* qui fa cor-agre als de Gerara.

15. *Un dia els Pelistim...* Els crítics — el mateix Hmm. — estimen aquest verset glosa marginal passada al text,

en corroboració impacient — diem nosaltres — de la enveja dels de Gerara.

17. *Se n'anà...* de poblat a sojornar a la vall.

18. *Els mateixos noms...* que aviat haurà de mudar per les raons hagudes.

20. *Esec...* = qüestió. Fins ara introbat.

21. *Sitnà...* = enemistat. Sense identificació segura.

22. *Recobot...* = espai. Segons Palmer (ap. Skn., Hast.), pot identificar-se amb Er-Ruḥaibeh, al SO. de Bersabee.

23. *Se li apareixía...* La teofanía de Bersabee constata la presencia i companyía de Deu promesa, causa de la prosperitat i reeiximent d'Isaac.

26. *I Abimelec...* clou pacte amb Isaac, com suara amb Abraham. (Cf. XXI, 22, sqq.)

29. *I per ço...* Nota bé Hmm.: *Vir egregie impudens!*

30. *Un convit...* Segons ritual del conveni (cf. XXXI, 53, sqq.), per més que la transacció essencial no's fa fins l'endemà matí, i anc que no's parli ara de la cerimonia, la qual se suposa prou coneguda.

32. *Hem trobada...* Gr. Οὐχ, *no* hem trobat aigua.

33. *Sebà...* Vulg. verteix: *abundantiam,* llegint (amb Sr., Aq., Smm.) שׂ, en lloc de שׁ; Gr. ὅρκος, *jurament,* lliçó bona, de segur, més que més amb la esmena de Gnk. שִׁבְעָה, generalment admesa. No obstant, la versió Vulg. no deixa d'ésser temtadora.

La subplantació xxvi, 34; xxvii, 1-46

34. En la distribució corrent, aquest verset sol anar al final de la narració anterior; mes, evidentment, fa de tema a la subplantació de Jacob. Així Hmm.: *Ad nuptias filiorum Isaac progressura narratio, primum paucis expedit Esau nuptias,* més que més essent aquestes la *pena de familia* d'Isaac i Rebeca (cf. XXVII, 46) per la transgressió d'un canon essencial israelític: el no pendre muller de les filles de Canaàn.

XXVII, 4. *Un requisit...* No per la fam característica dels vells (Hmm.), sinó un *Opfermal* (Gnk.), car, segurament, és un àpat religiós, sacrificial (Skn.), celebrat (v. 7) *a la faç de Jahvè.*

5. *Rebeca...* està a l'aguait, gelosa guardadora de l'oracle de Jahvè (XXV, 23), ço qui li fa traspassar *subjectivament* l'orde moral en la no prou justificable estratagema (Hmm.) de la fraudulenta substitució de Jacob.

11. *Home pilós...* Cf. XXV, 25.

12. *Com qui escarneix...* Profanador de moment i acte tan solemnes.

13. *Les vestidures...* No cal: *sacerdotals,* com voldría la tradició rabínica, sinó les *de la festa, de mudar,* que Esaú tindría aparellades per l'acte de la benedicció en tornar ell de la foresta.

18. *Entrà...* Vulg. (amb Gr., Sr.): *quibus illatis,* puntuant altrement.

20. *Es que Jahvè...* En el pas anguniós no's detura Jacob, quasi flestomador (Gnk.), de usar-hi el mateix nom de Jahvè.

22. *La veu, la veu...* S'hi sent l'orb de vellesa i l'acció parlada d'Isaac desconfiat i trèmol.

23. *I així és com...* No cal veure-hi cap llacuna, com si hi manqués aquí la fórmula de la benedicció. Són aquests mots introducció indicativa de la cerimonia litúrgica.

24. *Tu ets...* Informació ritualista, protocolar, no la previa, ja feta, tal com s'estila encara avui en les solemnitats de identificació. Cf. ço que hem dit més amunt en *El pacte de Bersabee* (XXI, 29).

27. *I amb la olor...* no és que s'acabi Isaac de convèncer, sinó que, ubriagat el séu esperit, s'inicía temàticament en la benedicció. La mateixa diferencia de ritme i distribució mètrica entre 27, 28 i 29 abonen aquesta exegesi.

33. *A pler...* Esmenant, amb Gnk., Skn., Kts. (nota): אָכֹל. Vulg.: *ex omnibus,* textualment. — *I beneït serà...* En termes teològics, diríem que la benedicció era com si impri-

mís caràcter; Isaac no podía tornar enrera, no podía *des beneir:* era un fet irrevocable.

38. *I rompé Esaú...* Gr. abans + Κατανυχθέντος δὲ Ἰσαὰκ; Vulg.: *motus*, ço que ha fet sospitar si, per temps, hi hauría aquí una benedicció secundaria. Gnk. admet l'addició: *Und Isaac verstummte*, segons alguns manuscrits. Com reliquia d'aquesta benedicció secundaria, indiquen els dos versets finals de la desacració d'Esaú.

39. *Lluny de...* Vulg., per haver pres ן מ en sentit *partitiu*, no en el *privatiu* d'aquí, ha convertit la maledicció en benedicció: *In pinguedine terrae... erit benedictio tua*. A més, però, del context, cf. la tradició rabínica sancionada per sant Pau (Hbr. XII, 17). Noti's, de pas, que és un calc — naturalment, contrapost — de la benedicció de Jacob.

40. *Mes vindrà...* Hmm. s'esforça en convertir en interrogativa — i per tant, negativa — la darrera frase, per concordar-la amb el passatge paulinià esmentat suara. Mes no contradiu a sant Pau el suposar, en aquesta resquicia de bon averany per Esaú, una escrupulosa afegitor d'algún glosaire, davant les curtes emancipacions edomítiques del jou d'Israel.

La destría XXVIII, 1-9

1. *No pendràs muller...* És el mateix canon de sang de XXIV, 3, trencat suara d'Esaú.

2. *Per congregament de pobles...* Ço que, en opinió del mateix Skn., *probably express some sort of Messianic outlook.* (Cf. XII, 3; XXVI, 3-5.)

3. *La benedicció d'Abraham...* qui pervé a l'hereu amb el traspàs de la promissió, i més ara amb l'observança del canon de sang.

9. *A Ismael...* Hmm.: *intelligenda est defuncti iam Ismaelis familia.* És difícil, no obstant, decidir-se, vista la no sempre prou clara cronología del Gènesi. Els moderns fan Ismael encara en vida.

11. *S'encontrava...* Per escaiença, sense ell saber-ho ni adonar-se'n: era nit. — *En el Lloc...* sagrat. Vulg. no prou bé: *ad quemdam locum.*

12. *Somnià una...* Liter.: *I vetaquí...*

13. *A la vora...* També podría dir: *dalt la escala* o *recolzat* abaix. (Cf. XVIII, 2; XLV, 1). — *La terra on jeus...* Com *specimen* de tota la terra de Canaàn. — *A tu...* solitari i sense patria (Skn.), és a dir, a ta posteritat (Hmm.).

14. *Serà ta semença...* Cf. XXVI, 3-5.

15. *No et deixaré...* Jahvè l'acompanyarà arreu que vagi.

18. *De monument...* Un *mazzebà,* un monolit, un *menhir,* el qual, si entre els gentils — i més tard també a Israel — fou objecte de pràctiques idolàtriques, aquí no és altre que una pedra commemorativa.

20. *Féu vot...* No sols com acte de pietat, sinó per comprovar encara si verament el Deu qui li havía parlat era el Deu d'Abraham. No'ns cal estranyar, doncs, les condicions massa materials que ell posa. De totes maneres, té raó Dufourcq: *Jacob est un esprit précis; il ne donne pas sa croyance a la légère.* D'altra banda, si aquest Lloc sagrat era ja abans un santuari, hi hem de veure una avençada més en la reconquesta monoteísta d'Israel en terra de Canaàn.

21. *I és per mi un Deu...* Amb Hmm., ho hem interpretat com part explicativa de la pròtesi, per més que, amb raó diu Skn., podría ésser també de l'apòdosi. Així Grk.; íd. Dufourcq en el passatge suara citat: *Si El est avec moi... Il sera mon Dieu.* — Amb aquest monument consagrat pel patriarca Jacob i amb aquest vot solemne, que complirà en tornar ell de la planicia d'Aram, romàn estatuit el gran centre religiós dels Hebreus, del qual, arreu del món, s'escampà la fama. Oracle famós (Jc. XX, 18-26), on feien cap gent de tota la Palestina (1 Sam. X, 3), fou més tard profanat pel culte idolàtric (Rg. XII, 28), del qual, segurament, l'havía ara Jacob alliberat. (Cf. Lagrange, *Etudes,* 203.)

I no cal moure enrenou si Jacob, a l'estil dels Canaaneus, aixeca a Jahvè una pedra de monument, cosa prou innocent (Hmm.); més tard, després i tot que els Israelites n'havíen abusat idolàtricament, encara veiem (Is. XIX, 19) un profeta exultar amb la visió: que, temps a venir, tindrà Jahvè un altar, un obelisc consagrat, de senyal i testimoni, en el país d'Egipte. Llavors com ara, la religió és integral i accepta les formes d'expressió i imatgería corrents, omplint-les de nou contingut. El mateix Jesús, en donant la forma precisa i definitiva del nou culte, no's dedignà condicionar-se amb la simbòlica eternament exigida per la naturalesa humana.

Jacob a la planicia d'Aram XXIX, 1-35

1. *La caminada*... Liter.: *Aixecà els peus i partí*... tal com diríem nosaltres: *agafà les cames* i se'n anà...—*La terra dels*... Cf. Nm. XXIII, 7: *D'Aram m'ha fet venir Balac; m'ha fet venir de les muntanyes de l'Orient.* S'observa que Labàn és aquí representatiu dels Arameus, nòmades entre la Palestina i l'Eufrat.

2. *Una pedra*... L'hbr. porta article i dèu donar entenent la costum ja sabuda, d'anar tots els pous tapats amb la seva llosa; o s'ha de vertir, doncs: *i la pedra era grossa,* o bé ometre, amb Sm., l'article.

3. *Ramats*... Sm., aquí i v. 8, innecessariament: *pastors.*

5. *Fill*... o nebot. — *Prou*... Liter.: *El coneixem.*

7. *Si encara*... Jacob, en veient Raquel, se sent ja la falconada al cor i no voldría tants de testimonis de la escena que passarà.

9. *Guardava, ella*... És a dir, era pastoressa.

10. *I vetaquí*... Motiu justificador del cop — una mica brutal, certament — que donarà el brau donzell, sense mires a convencions de pastors: la evocació insistent (tres voltes) de sa mare l'empeny: Raquel, Labàn, el bestiar... tot li parla

de sa mare. — *Tomba la pedra...* Ell sol! *a feat of strength...* Cf. (XXXII, 26) la lluita amb l'àngel, la qual li mereix el nom d'*Israel.*

12. *Era familia...* Equival al *germà* oriental. (Cf. v. 15; XIII, 8; XIV, 14.)

13. *Beseja...* Vulg.: *in oscula ruens;* el verb en *Piel* ens indica la característica efusió de Labàn. (Cf. XXIV, 29, sqq.; XXXI.)

14. *Bé, òs meu...* Acurçant les raons de Jacob, qui, amb la contarella de les coses passades amb son germà, no vol altre que justificar la seva arribada i demanda d'hostatge.

16. *Lia... Raquel...* De la, d'altra banda, insegura etimología: *bou... ovella,* no cal deduir-ne deixes aquí de totemisme primitiu.

17. *Morta d'ulls...* Vulg.: *lippis oculis = molla d'ulls;* mes ens apar que l'Autor no fa altra cosa que contrastar la mirada *bovina* de Lia amb els ulls parlants i feridors de Raquel.

18. *Set anys...* En preu, *mohar,* de la dòna que, a l'estil oriental, havía ell de comprar.

19. *Altre hom...* És a dir, hom estrany, אחר, extern de la familia, qui no és de la sang. Com entre els Arabs i Egipcis, el parent era el preferit i, a voltes, el legal.

20. *Uns quants dies...* El temps li passa volant, no més de tenir Raquel a la vora.

21. *Mos jorns...* Els set anys de servei, finits els quals la ha d'haver esposa.

23. *Pren Lia sa filla...* Velada i, per tant, fent possible la substitució.

26. *No es fa això...* Certament, en mólts indrets, aital era l'usatge. (Cf. Jc. XV, 1-2; 1 Sam., XVIII, 17.)

27. *La setmana...* No d'anys, sinó de dies, és a dir, la setmana de noces. (Cf. Jc. XIV, 12; Tb. XI, 19.) *Stuprum verte in coniugium.* (Hier. ap. Hmm.)

28. *I s'hi avingué...* Jacob no tenía més remei; alçar la festa, fóra estat *a gross breach of decorum* per Lia.

30. *Altres set anys...* Haguda per endavant la seva Raquel, en preu de la qual, en realitat, havía servit els set anys primers.

31. *Era posposada...* Liter.: *avorrida;* mes el sentit és, idiomàticament, de comparació (cf. Dt. XXI, 15, sqq.) i (Skn.) *a technical term,* per la menys afavorida. A evitar ferotges rivalitats, s'encaminava la prohibició posterior. (Cf. Lv. XVIII, 18.)

32-35. *Rubèn... Simeó... Leví... Judà...* Les etimologíes són populars, no filològiques, i deriven de les exclamacions de Lia a cada fill nou que té. Si científicament són noms teòfors, no ho discutirem, i el deix de totemisme que alguns hi oviren (Rubèn = lleó o llop; Simeó = encreuament de hiena i llop) no tindrà més trascendencia que la d'ésser un rudiment preformatiu d'heràldica.

Lluites de Deu XXX, 1-24

1. *I engelosí's...* Cf. (XVI, 5) una escena semblant, no tan apassionada, entre Abraham i Sara.

3. *Deslliuri ella...* Cf. (L, 23) el sentit, d'*adopció,* d'aquesta frase.

6. *Dan...* Com pels demés noms, vegi's ço que deixem apuntat XXIX, 32-35.

8. *Neftalí...* Les versions i els comentaristes varíen en la significança. La més provable és l'adoptada, i ella ens ha sugerit el títol d'aquesta perícope, qui ens dóna la visió d'una vernal florida de tàlem.

14. *El temps de les messes...* (Cf. Jc. XV, 1), al maig.— *Les pomes d'amor...* Així (Skn.: *Love-apples;* Kts., Gnk., Dlm.: *Liebesäpfel)* sol arromançar-se el *Dudaim,* que Gr. i Vulg. identifiquen amb la mandràgora *(vernalis),* cèlebre entre els antics, pel séu ús d'afrodisíac i emenagog i de pòcima amatoria, com apar servir-se'n aquí Lia: *No en tens prou de pendre'm el marit, que em vulguis ara pendre les pomes*

d'amor... Naturalment que mólt ha contribuit a això l'apariencia antropomòrfica de les seves rels. Vegi's, a major informació, el comentari de Tch. h. l.

20. *Josep*... Doble etimología popular. Científicament, es creu haver estat, per temps, nom teòfor: *Iasup-ili*.

El tracte del bestiar XXX, 25-43

És difícil esbrinar bé els termes del contracte entre Labàn i Jacob. És aquest capítol el torment de tots els exegetes, antics i moderns, de des sant Jeroni, qui confessa que no'n sab heure l'entrellat, fins als més avençats d'ara, els quals ni desbroçant-lo de gloses i variants arriben a fer-hi gaire llum. Tal volta ajuda a la confusió, d'una banda, un provable abreujament que dèu haver sofert a causa de l'interès secundari del relat; d'altra banda, la materia, no massa a l'abast dels profans en aquesta mena d'enginys de la primitiva zootecnia. Ni serveixen gaire a l'esclariment les versions clàssiques primitives, les quals també van esmaperdudes i han d'acudir a ordinacions subjectives i a supressions o addicions arbitraries. L'únic que sembla veure's clar, és: que Jacob, després dels catorze anys de servei en preu de les dúes filles de Labàn, vol tornar-se'n a la seva terra i *fer casa;* que, a precs del séu parent i amo, pacta per més temps i s'hi està sis anys més, durant els quals, honradament, segons el tracte, sigui quin sigui, usant d'enginys i amb l'ajuda de Deu, qui no el deixarà, segons per temps li prometía, es fa ric amb prou cor-agre dels fills de l'amo i del mateix Labàn, per la qual cosa no veu altre camí que fugir d'amagat amb les dònes, els fills i tota la seva pertenença. — Ara, per quins enginys arriba a fer casa, quin fou el tracte precís amb Labàn, ja no's pot dir tan rodonament. No ens creiem tan feliços com Mrll. qui, amb el canvi no més d'una partícula, s'afigura projectar claricies no sospitades.

26. *Que per elles...* Els catorze anys, preu de les dúes filles.

27. *Jo sé, per art...* d'endevinador, pels Terafim (?) de XXXI. (Cf. XLIV, 5-15; 1 Rg. XX, 3.)

30. *Abans de jo...* venir. Liter.: *A ma faç,* per contraposició a: *a mos peus,* del mateix verset, o com diem en el text: *a mes passes,* és a dir: *a ma entrada,* en venint jo. Gnk., Skn., d'altra manera: *bei jedem meiner Schritte. Prosperity has followed Jacob wherever he went.* (Cf. Is. LXI, 2; Jb. XVIII, 11.)

31. *Atalaiaré...* Gr., Sr.: *I atalaiaré.* Els crítics creuen aquest membre una interpolació innecessaria. Mes cal advertir que aquestes repeticions són pleonàstiques i mólt del gust de l'estil popular.

32. *Passaré... Apartant...* Hi ha gran varietat en la versió d'aquests dos temps. Gr.: tots dos en imperatiu. Vigour. conserva el canvi de persona: *Jo passaré... Separa.* Nosaltres, en tanta diversitat—i sense que amb això signifiquem desfer-nos, ni no, del canvi de persona o de la divisió de fonts que senyala la crítica — interpretem el darrer com infinitiu absolut.—*Tot el bestiar...* Ens apar que el senyalament de sòu el fa Jacob de primer en genre, després especificant les dúes menes de caps del ramat: ovelles i cabres. Els crítics solen llevar-ne, com una glosa inútil (aquí i vv. 33-35): *Tot el bestiar negrenc* entre les ovelles. — *Piguellat i clapat...* Mots pràcticament sinònims, diu Skn., però diferents de עקד *virat* (35-39-40; XXXI, 8-10-12). Gnk. esmena: נקד, que sería, diu, el terme originari. — *Negrenc...* És a dir, amb clapes negres, posat que el bestiar llanar, a la Siria, és, pel regular, blanc (cf. Cnt. IV, 2; VI, 2; Dt. VII, 9); les cabres, negres o fosques (cf. Cnt. IV, 1). Així Skn.: *black or dark-brown.* — *I això serà...* Liter.: *I serà.* És a dir, provablement, els caps qui, d'ara en avant, neixin variegats, no els que hi han actualment multicolors i que Labàn s'endurà tres dies lluny, per llevar a Jacob el major nombre de provabilitats de cries pintades. I, contra Skn., no creiem la nostra interpre-

tació *a violent attempt* de fer fonediça la divisió entre els documents Jahvista i Eloísta.

33. *Respongui contra mi...* El verb ענה no sol usar-se, com voldría Hmm., en el sentit de *testificar en pro,* sinó en contra. (Cf. 1 Sm. XII, 3; 2 Sm. I, 16; Is. III, 2.) Ens apar, doncs, contra l'insigne exegeta, que h. l. *quadrat:* Si el dia de demà Labàn, en revisar el lot de Jacob, li'n troba d'unicolors, la seva mateixa dretura, prou experimentada del séu amo, deposarà totduna en contra séu, confessant-se ell mateix furtador, o, com diu Skn.: *automatically convicted of theft.* Drv.: *againts me.* — *El dia de demà...* Temps a venir. (Cf. Ex. XIII, 14; Dt. VI, 20.) El sentit primari: *demà,* contra Hmm., no és prou de bon seguir. — *Quan vindrà ton albir...* Liter.: *Car vindrà sobre la meva paga al davant teu...* Hem vertit, aproximadament, segons Gr., Vulg.: *quando placiti tempus advenerit coram te.* El sentit sembla ésser el de Gnk.: *wenn du dann kommst, meinen Lohn zu besehen,* i el de Skn.: *whenever Laban chooses to make an investigation.*

35. *Tot ço qui tenía quelcom de blanc...* Jòc de mots entre *Labàn* = blanc i *Labàn* = persona, ço que, repetit algunes voltes, no ajuda massa a la claretat exegètica.

36. *Posà camí de tres dies...* ell i bestiar. — *L'altre...* L'estoc gros, unicolor, del qual, lluny el variegat, no veu Labàn, maliciós, còm podrà néixer tant de bestiar pintat com se promet Jacob. Aquí Sr. afegeix (de XXXI, 11-13) la aparició salvadora de l'àngel; mes, evidentment, és una ordinació subjectiva del traductor.

37. *D'estorac...* Gnk. verteix: *Weisspappeln,* per més que en les notes: *Bedeutung nicht sicher.* Vulg.: *populus alba.* Mes, provablement, com Gr.: στυρακίνην, el *styrax officinalis* (?). Arb.: *lubnay,* ap. Skn., així nomenat: *from its exuding a milk-like gum.* Noti's que, en el dialecte modern de la Palestina, *saure Milch* = *läbän.* (Hölschen, *Landes-und Volkskunde Palästinas.)* El séu ús d'afrodisíac fa aquesta reïna, en mans d'un pastor, no poc sospitosa d'ésser també, segons pràctiques semblants dels nostres ramaders, per

la munta del bestiar. — *Platan...* El *platanus orientalis*. (Cf. Ez. XXXI, 8.) — *Tot de talls blancs...* o estríes, arrencant tires o llenques d'escorça. — *Que el blanc...* Així, aproximadament, Gr., Vulg., contra els crítics, qui voldríen la clàusula (Drv.) glosa explanatoria. Al nostre entendre, aquestes estríes o pelades als troncs *tendres* d'estorac, etc., són per alguna cosa més que per fer coloraines d'òptica a l'aigua, perquè, impressionada la fantasía del bestiar, llevi esplet virolat; són incisions, fonts obertes, per fer surtir el suc lletós aromatitzador de l'aigua d'abeurar les ovelles. Observi's que els troncs escullits són *tendres*. L'èxit assolit per Jacob de néixer-li piguellades i virades, devía ésser per altres enginys que per les clapes de les vergues. Aquí volem donar la preferta a l'il·lustre André Sanson, autor del clàssic *Traité de Zootechnie* (t. V, pp. 156-157): «Hem de cridar l'atenció—diu—sobre un fet que no s'havía escapat als autors de l'antigüetat, i és: que els bocs qui tenen, a la part de dins dels llavis, a la llengua o sobre un punt qualsevulla de la mucosa bucal, una taca negra, pigmentosa, ni que sigui blanca i desprovista de pigment la llur pell, procreen, no obstant, sovint, anyells negres.» I afegeix en la nota, al peu: «Tal com ja Piétrement ho ha fet remarcar, discutint el valor dels termes *sub lingua... venas*, de Plini, *il est infiniment probable que Jacob n'ignorait point le fait, et que c'est de ce fait qu'il s'est servi pour arriver à s'approprier les troupeaux de son beau-père Laban, plutôt que de la prétendue influence des baguettes de coudrier mises dans les auges ou venaient s'abreuver les brebis pleines.*» Hmm. se'n desentén igual, si bé inutilitza completament l'enginy de les vergues. El nostre Lluis Vives, en els comentaris al *De Civitate Dei*, de sant Agustí, s'acorda, cert, amb la exegesi corrent: *mutatio aquarum potusque variat* (el color de la llana). *Possunt... arte lanitia qualia velimus in pecore offici, quod Iacob, non ignarus, expertus est. Nam cum versicolor pecus elegisset, coitusque tempore candidas viridesque virgas illis in flumine quo potabantur obiecit, ut cum eo visu concipientes similium colo-*

rum ederent foetus. No obstant, per dins li furga el mateix pensament que a nosaltres, puix abans diu: *Plinius, libro octavo, scribit in arietibus spectari ora maxime: quia cuius coloris sub lingua habuere venas, eius et lanitium est in foetu, variusque si plures fuere.*

No és, doncs, *the reflexion of the rams in the water,* com voldría Skn. amb Bochart, Drv., Dlt., la llei fisiològica obeída pel bestiar de Jacob, sinó el *sub lingua... venas* de Plini o altre enginy zootècnic.

38. *Dins els abeuradors...* D'ençà de Wlh., tots els crítics ho estimen interpolació. No hi fa cap nosa.

39. *Per virtut de...* Confessem palesament que el text liter.: *davant...* o *devés* (אל). Mes, d'una banda, no creiem renyits els dos sentits, i, d'altra, donat el concepte que tenim format nosaltres de l'ús d'aquelles vergues *tendres:* enginys zootècnics, excitants de fecundació, ens ha paregut lícita una ferida, lleu en tot cas, al purisme del lèxic. De passada, cal dir que els crítics estimen aquest final un *doublet* de les tres darreres paraules del v. 31.

40. *Llavors Jacob...* feia la tría dels nadons, segons el color (?). — *I posava la cara...* Liter., sense art. El mot és obscur i dóna lloc a moltes i variades interpretacions. El Gr.: *I posava davant el bestiar un moltó blanc...* κριὸν (llegiría: אַיִל en lloc de: אל (?). Apar que els LXX sospitaven algún nou procediment de Jacob: o el del *bélier correcteur,* que diu Sanson, o el d'eliminació del sementer blanc. Si així fos, Skn. hauría de recular ço que diu: *Gr. Vainly tries to make sense by omitting* לבן *and rendering* etc. Tuch., sense llegir com els LXX, dóna, en part, el mateix sentit d'ells: *Jacob weiss... die Imagination rege zu erhalten, indem er die Heerden so ordnet, dass die einfarbigen Thiere die Bunten des Laban vor sich sehen.* Aquest és, diu, el sentit natural del mot hebraic. (Cf. Ez. VI, 2.) Id. Drv. En tot cas, creiem que no's limitaría Jacob a visites de pura galanía dels *einfarbigen* amb els *Bunten Thiere.* Mes, tornant al text hbr., no sembla dir ell altre que Jacob anava posant els

anyells pintats o negrencs tots a una banda (al davant?), i els unicolors a una altra, que no's barregessin, per no perdre la llavor seleccionada.

41. *En tot cobrir-se...* Gr., Sr., T°.: *En tot temps de cobrir-se...* És a dir: *A cada coberta.* — *De les fortes...* Sembla referir-se al temps de la munta, amb el qual, tal volta, guarda relació la tendror dels troncs (?). — *I en feblejant...* Segons la majoría d'exg.: *En fent la segona munta,* que s'escauría al temps de reculada la sava. Tot fa creure que's parla d'una selecció de muntes, segons el temps, suposant dúes cobertes per any. Jacob no cuidaría que li llevessin pintats, sinó a la primera (?)... En fi, és difícil heure'n l'entrellat, i, per tant, valen encara avui les paraules del príncep dels exegetes: ... *usque in praesentem diem nullum potui invenire nostrorum, qui ad liquidum, quid in hoc loco diceretur, exponeret.*

Fugida de Jacob XXXI, 1-21

7. *Desenes de...* Liter.: *dèu,* i no cal comptar-les com Ct. És equivalent, tal volta, a *moltes,* com el nostre *dotzenes de vegades.*

15. *Ens ha venudes...* Cf. XXIX, 18. — *Menjant...* Sense dotar-les.

19. *Les ídoles...* Hbr.: *Terafim,* déus domèstics que Raquel s'enduría de bona-astrugança i a l'inscient de Jacob, qui els colgarà aviat sota l'alzina de Siquem, junt amb altres supervivencies de superstició clandestines. (Cf. 1 Sm. XIX, 13, on trobem els *Terafim* en poder de Micol muller de David.)

21. *El riu...* L'Eufrat. (Cf. Ex. XXIII, 31; Js. XXIV, 2.)

L'encalç XXXI, 22-54; XXXII, 1

22. *Al cap de tres dies...* Cf. XXX, 36.

23. *Germans séus...* de la mateixa sang o clan.

24. *De fer rès...* Liter.: *de parlar,* prohibició, en aquest cas, que Labàn no compliría al peu de la lletra. — *Ni bé ni mal...* Liter.: *de bé fins a mal,* és a dir: *rès.* Vulg.: *aspere.*

25. *A la muntanya...* El mateix Hmm. s'acorda amb els crítics que manca ací el nom de la muntanya on acampava Jacob, puix sembla que Labàn acampà en un paratge distint: a la muntanya de Galaad. Nosaltres, com tot això és qüestionable, hem cuidat, perquè el lector no hi enyorés rès, suprimir la repetició del nom Jacob. — *Acampa Labàn els séus germans...* La expressió textual: *fixit fratres suos,* és dura. Tot fa creure que *textus nonnihil claudicat* (Hmm.). Gnk., en comptes de: *els séus germans,* esmena: *sein Zelt,* la seva tenda.

26. *Es prou que...* El to sentimental que pren Labàn és imposat pel *Temor d'Isaac,* qui suara, en somni, li ha prohibit *dir rès* a Jacob.

28. *Mos fills...* És a dir, els néts.

29. *Poder hi ha...* Així tots, els mateixos qui per contrast amb el Deu de Jacob hi veuen un Numen (אל) de la mà.

33. *I entrà Labàn...* La aparent contradicció que hi noten els comentaristes és un desglòs, artísticament calculat, del graciós pas dins la tenda de Raquel: *Una dòna* — i passant el femenil costum — *seient damunt* el déu de Labàn!... Té raó Skn.: La descripció és feta *with a touch of humour* i amb sarcasme (cf. Lv. XV, 19) a una prevalent forma d'idolatría. Podem dir, amb Gnk.: *Armer Laban und armer Götze!*

39. *Bestia escorxada...* del llop, per més que, a dreta llei, no li n'havía de portar sinó mostra de comprovant. (Cf. Ex. XXII, 12-13.)

40. *De nit, per la gelor...* que sol venir després de la calda del dia, a l'Orient.

41. *El Temor d'Isaac...* Nominació, aquí mólt escaient, del Deu qui acabava d'esfereir Labàn (v. 24).

43. *Labàn, llavors...* Així, en la nota, Gnk.: *Laban vermag nicht mehr zu erwidern.* — *Les filles...* La quàdruple

repetició del pronom: *meu, meva...* justifica la exegesi de Gnk.: *jammernde Klage!* — *Què els faría...* Vulg. bé: *Quid possum facere?...* És a dir, no: *quin mal* els faría jo ara? sinó: què els podría fer *encara* (noti's: *avui)*, abans que es departeixin de mi. Així lliga amb ço qui ve: el pacte de Galaad.

45. *I prenent...* Labàn, amb la opinió general i contra el text hbr., Vulg.: *Jacob*, interpolació d'algún Jueu massa gelós del gran Patriarca.

46. *De monument...* Un *mazzebà*. (Cf. XXVIII, 18-22.) — *Diu...* Labàn també. — *Un pedral...* Hbr.: un *Gal*, en forma de taula o d'altar, on se farà l'àpat litúrgic del conveni.

47. *Jegar Saaduta... Gal-ed...* Significant tots dos, en la respectiva llengua: *Pedral del Testimoni*.

49. *Mispà...* Per la transcripció gr., s'ha cregut que és el mateix *mazzebà*, desfigurat a dretes per les associacions idolàtriques que devía el mot despertar. El text, tal volta corromput, no permet aventurar rès. Hmm. ho estima glosa marginal.

50. *Ni que hom...* Deu és invocat en absencia de testimonis.

52. *Ni jo traspassaré...* El monument i el pedral seràn, alhora, una fita de terme entre Hebreus i Arameus. Gunkel s'imagina clos el pacte en una vall segrera de les dúes muntanyes d'acampament de Labàn i Jacob (v. 25). Naturalment que això fa sospitar aquí reminiscencies etnogràfiques i lluites tribals representades en el fet històric individual dels dos caps de tribu.

53. *El Deu de...* No hi ha inconvenient en atribuir a Labàn diferenciacions politeístiques. El text hebreu afegeix: *Deus patris eorum;* mes, amb Hmm. i d'altres, creiem interpolació aquest mot desconegut dels LXX, i de maljaient en les versions.

La gesta de Macanaïm... La crítica moderna s'acorda, quasi unànimement, en veure aquí un encetall folklòric d'una mal conservada llegenda qui provablement haurà estat abreujada, per no ajustar-se massa *to the religious feeling of later times* (Skn.). Amb ulls d'ortodoxe, no hi hauría inconvenient en acceptar aquest punt de vista, sols amb el ben entès que es tracta aquí d'un epos llegendari que, mitificat poc a poc en la tradició oral pel magí popular, l'Autor sagrat depuraría i restituiría al séu just històric. Noresmenys, per a la visió artística no s'hi enyora rès, car s'anuncía ara, mut i estàtic, com una obertura èpica, el *leit-motiv* bèlic, qui desplegant-se somort en el decurs del relat, reapareix al final en la lluita nocturna de Fanuel, penyora de victoria pacífica en l'encontre amb Esaú i prelibació messiànica de l'avenir gloriós d'aquell gran poble, per al qual Jacob, prefiguració del venidor Pacífic, s'ha batut, ell per tots i una vegada per sempre, en duel amb Jahvè, guanyant-se el títol heràldic d'Israel.

1. *Li sortiren a l'encontre*... com en so de guerra, segons és la força del verb hbr. i la major explanació del Gr.: *Aixecant els ulls, veié un camp de Deu establert*. Cert que el verb té encara el significat d'*intercedir* (cf. Jb. XXI, 15; Jr. VII, 16), mes el fet de la lluita de Fanuel ens obliga a pendre'n el significat primari.

2. *Macanaïm*... Anc que tal volta no's vol aquí el dual (no obstant, Drv.: *double camp*), la implícita explanació etimològica s'hi motiva (vv. 8-11). La visió devía ésser de dos campaments en orde, i li sugeriría la estrategia de dividir (v. 8) en dos grups hòmens i bestiar, i la frase del v. 11. Macanaïm és una ciutat situada a l'est del Jordà, gens obscura en la historia israelítica. (Cf. 2 Sm. XX, 8; XVII, 24-27; 1 Rg. IV, 14.)

9. *Oh Deu de*... Aquesta oració és estimada com un model clàssic (Skn.) de la devoció de l'A. T.: *der Klassiche*

Ausdruck der menschlichen Demut (Gnk.). (Cf. Is. XXXVII, 1-16 sqq.; Jr. XXXII, 16; 1 Rg. VIII, 23; Dn. IX, 4; 1 Mc. IV, 30; E. Mc. XI, 6; Tb. III, 2-11; Ps. IX-XVI-XLI-XLIV, etcètera.)

10. *Amb el trist...* Segons l'esperit del mot. Liter.: *amb el meu...* Alf., Jeremíes *(Das alt. Test. im Lichte des Alten Orients)*, en la seva deria de veure en tot mitologíes astrals, fins en aquest *trist bastó* de Jacob hi veu no sé quin *Motiv des Mondes* (!). — *Senyor de dos campaments...* Liter.: *I ara só jo per dos...* Al·lusió a Macanaïm.

11. *Mare sobre fills...* Imatge popular de la vella covant. (Cf. Os. X, 14, i sobretot, Dt. XXII, 6.)

21. *Cobriré sa faç...* La quàdruple repetició aquí del mot *faç* sembla preludiar ja la explanació etimològica de Penuel (Fanuel). El sentit és el de Vulg.: *placabo;* Gnk.: *versöhnen.* (Cf. XX, 16: *Vel d'ulls...)* — *Sa faç veuré...* Gosaré o podré atançar-m'hi. (Cf. XLIII, 3; XLIV, 23-26; Ex. X, 22; 2 Sm. XIV, 24-28-32; 2 Rg. XXV, 19; Est. I, 14. Cf., encara, XXXIII, 10.)

22. *Mes ja, la nit mateixa...* repensant-se, o (Vulg.) llevant-se *mature.* — *El gual de Jabboc...* Riera qui, davallant per una gorja de les muntanyes de Galaad, aflueix al Jordà, donant nom al gual.

24. *I un...* איש; Gr.: ἄνθρωπος; Vulg.: *vir;* Gnk.: *jemand*. Skn.: *a man.* Un ésser desconegut en qui Jacob no regoneixerà Deu fins desprès de la lluita. — *Lluità...* אבק (de בקק); Arb.: *bakka.* Els analistes solen veure-hi un jòc de mots, per assonancia amb Jabboc = *gorgoll,* corrent d'estimball, caient de sobte com un enemic.

25. *I com aquell...* L'àngel. (Cf. Os. XII, 5.) En el document primitiu, i abans de la depuració històrica, pot admetre's que sería Jacob el subjecte del verb, com voldríen els crítics. (Cf. Ex. IV, 24-26.) — *I així, lluitant...* Ens ha paregut, pel context, haver de dar al verset el sentit de cosa ja sabuda, d'un fet conegut, del qual es dóna ara la justa explicació.

26. *Deix-me...* Tots els comentaristes moderns porten aquí una frase paral·lela de la literatura profana: el prec de Júpiter *(Plautus, Amphitr.* I, 3-34): *cur me tenes? tempus est; exire ex urbe priusquam lucescat, volo.* És sà per l'home viador un prudent agnosticisme: abans no's faci de dia, Deu, l'Inefable, l'Invisible, ha de desaparèixer. A més, la visió artística ho exigeix, no sols *die Spannung zu schärfen* (Gnk.), sinó, després d'una lluita nocturna, per elegancia divina. És clar que el requeriment fa que es reveli a Jacob el caràcter sobrehumà (Skn.) del lluitador incògnit, puix tot seguit li demana la benedicció, la qual (i per més que irònicament Gnk.: *für jeden christlichen Leser, von wundervollem Klange)* difícilment podría despullar-se del séu contingut espiritual. Una benedicció divina havía d'ésser eficaç, i no reduída a un gest cerimoniós de mà, i per ço la benedicció consisteix en el canvi de nom, ço que importa sempre una eficacia quasi sagramental.

28. *Israel...* = Deu lluita... o Lluita Deu! Juga el mot amb el verb *lluitar.* Skn. diu que, tal volta, fou originariament *a war-cry,* un crit de guerra, passat després a nom propi. El verb שׂרה sols s'usa en connexió amb aquest incident (Os. XII, 4-5), i el séu significat, diu Skn., és incert. De passada, i sols per curiosa anotació, observem que és corrent en boca del nostre poble el mot: *Fer un crit d'Israel,* aixecar un Israel. — *Amb Deu...* És a dir, amb l'àngel de Jahvè. (Cf. Os. XII, 4-5: *En el ventre agafà ell pel taló son germà i guanyà. Ell amb la seva força vencé l'àngel. Ell vencé l'àngel i guanyà'l; plorà i el suplicà.)* — *I amb els hòmens...* Skn. no vol que sigui això una referencia a la lluita domèstica amb Labàn i amb Esaú, sinó a la existencia *of a fuller body of legend,* en que Jacob figuraría com l'hèroe de mólts combats, essent-ne culminació aquesta gesta d'ara amb la divinitat. Si no fos el sentit heterodoxe del mot *llegenda,* sería temptadora aquesta opinió, perquè explicaría un passatge obscur (XLVII, 22) que ens presenta Jacob com lluitador, *a glavi i arc,* contra l'Amorreu. Mes un hom

s'hi fa rebec, perquè no ho consent gaire el Jacob espiritual, és a dir, l'home a qui, fins ara, veiem lluitar i vèncer amb armes d'esperit: l'enginy i la oració, úniques armes, el glavi i l'arc d'aquest patriarca de la pau, qui vol fer casa i omplir ell sol, amb la virior dels séus lloms, el realme messiànic.

29. *Diga'm...* Jahvè, en l'actual text (Gnk. pensa que per temps hi era), no's revela a Jacob. (Cf. Jc. XIII, 18, una semblant resposta de l'àngel: *Què demanes tu del meu nom* qui és abscòndit?)

30. *Fanuel...* = faç de Deu, del qual segueix explanació etimològica. Podría ésser que, d'aquesta feta, fos Jacob considerat com fundador d'un Lloc sant, on serà invocat Jahvè amb aquell nom teòfor.

31. *Tot coixejant...* (Cf. v. 26) del mal cop rebut en la lluita.

32. *I de llavors ve...* la prohibició de la Mishna, que Skn. creu provinent d'aquest passatge. — *El nervi isquiàtic...* Aital és el més provable significat del mot hbr.

L'encontre XXXIII, 1-20

La rivalitat dels dos germans té un bell cloure concertant, emocionador. La furia bèlica d'Esaú és vençuda per la diplomacia de Jacob, qui no hi plany ni acataments ni humiliacions, sense per ço comprometre la seva independencia.

8. *Què és, digues...* Liter., com v. 5.: *Què et són...* Gnk.: *was willst du damit?*

10. *Com qui veu...* És a dir, amb el mateix goig i reverencia. (Cf. 1 Sm. XXIX, 9; 2 Sm. XIV, 17; XIX, 28.) — *La faç de Deu...* Dlm. i altres hi troben aquí una impleció del pas de Fanuel: El Deu, suara en lluita, se li mostra amic i protector.

14. *Poc a poc...* És a dir, per sojorns *(claudicabat enim,* Ct.) — *A Seir...* Per sortir-se del pas és dit això, sense caldre aprimar massa la exegesi moral d'aquests compliments de Jacob.

Cal advertir que sobre les especulacions històriques de relacions entre Israelites i Edomites, tot (Skn.) *remain extremly doubtful, and the attempt to interpret the series (as a whole) etnographically must be abandoned.*

18. *En pau*... Sana i salva la persona. Vulg., els LXX., Sr., Hier., interpreten com nom propi: Salem. Aital versió sol justificar-se amb la veïnitat d'un vilatge: *Salim*. (Wlh. esmena Siquem, la ciutat dels Siquemites.) Mes no cal dubtar que h. l. és l'adjectiu *integer* (cf. Nm. I, 12; Dt. XXVII, 8), a despit de la coixera de suara, la qual no contradiu el bell acabament i reeiximent d'aquest èxode i retorn de Jacob, durant el qual no li ha mancat ni li mancarà pa per menjar ni roba per vestir.

19. *Per ço*... És a dir, perquè havía arribat sà i bo, en acció de gracies. — *A llevant de*... A la vall, on al temps de Jesús (cf. Jn. IV, 6-12) encara els Samaritans ensenyaràn el pou de Jacob.—*Comprà*... Cf. Js. XXIV, 32: *Els òssos de Josep foren enterrats a Siquem, dins la peça de terra que Jacob havía comprat, per cent quessites, dels fills de Hemor.* Mes, *ni mavis mendum adstruere* (Hmm.), Act. VII, 16: *Jacob fou sepultat en la fossa que Abraham* (cf. c. XXIII) *havía comprat,* a preu d'argent, al fill de Hemor. — *Per cent quessites*... Valor desconegut.

20. *Un altar*... Skn. voldría: *un mazzebà,* a causa del verb hbr. que, diu ell, no sol usar-se d'un altar, i per tant, corretgir: מצבה i לה. Siquem (cf. 1 Rg. XII, 1) prengué, d'ara (?), el lloc de centre religiós de la confederació israelítica. (Cf. Js. VIII, 30.)

El rapte de Dina XXXIV, 1-31

La crítica estima aquest episodi individual de la historia de Jacob, un fet etnològic representatiu de dos pobles en lluita a causa de la absorció violenta d'una tribu nòmada israelítica per la gènera hemorita de la coneguda ciutat, qui té d'hèroe epònim Siquem fill de Hemor. No's

pot negar alguna trascendencia etnogràfica al fet històric, com sia que hi ha aquí una de les poques narracions qui textualment ho palesen (cf. vv. 9-10; 15-16; 21-23), mentre no's vagi massa enllà, disolent amb la interpretació etnològica, el caràcter individual dels personatges.

La conquesta hebrea, a traició, de Siquem, o l'absorció hemorita del supost clan de Dina no demanen pas la inhistoricitat individual del fort-fet contra la filla de Jacob. Al revés (Skn.): *it is more natural to suppose that a literal outrage of the kind described was the cause of the racial querrel which ensued.*

2. *Violant-la*... Desflorant-la per la violencia. El verb hbr. = *comprimere feminam.*

3. *Parlà ell al cor*... Aconortà-la de la desgracia. (Cf. L, 21.)

11. *Per mólt que*... En compensació de la deshonra. (Cf. Ex. XXII, 15.)

12. *El dot i el present*... El mohar de compra i el regal a la noia. (Cf. XXIV, 53; Ex. XXII, 15 sq.; 1 Sm. XVIII, 25.)

13. *I parlaren*... Per fer sentit, apar caldre la transposició de Sr., Vide Bchm., h. l. Liter.: *i respongueren a traició i parlaren, car* (אשר) *havía ell*...

14. *Diuen ells*... Gr. + *Simeó i Leví, germans de Dina, fills de Lia*... i, de segur, és per concordar mellor amb el v. 25. — *Ignominia*... ja abans d'ésser llei positiva. (Cf. Ex. IV, 25; Js. V, 3.)

15. *Ens avindrem*... a la travessa dels dos pobles. (Cf., per aquest verb אות = *consentir,* XXIII, 12.)

19. *El més vistent*... (Vulg.: *inclitus*...) per donar exemple en cosa de no prou bon rebre.

25. *El dia terç*... que és el fort del doloriment.

26. *A fil d'espasa*... Liter.: *a boca de glavi*... amb la furia maleída i la rabia brumerosa de XLIX, 6.

27. *Vingueren*... al saqueig de la ciutat. Skn. voldría portar aquí el 25[b]: *mataren tot home,* i substituir un altre mot (חלים = *malalts,* de la operació litúrgica, Gnk.) en lloc

de חללים = *traspassats.* Així diría: (25) *Al dia terç... S. i L...* (26) *mataren Siquem i recobraren Dina,* (27) *i amb l'ajut de tots els altres germans, mataren tots els hòmens qui jeien malalts, i despullaren la ciutat.*

La crítica textual estima els vv. 27-29 una interpolació, per la identitat verbal amb Nm. XXX, 1-9-11: *The possibility that the vv. (27-29) have been glossed by some one who had Nu. 31 in mind, is not to be denied.*

30. *Dissortat...* עכר = *enterbolir.* (Cf. Js. VI, 18; VII, 25; 1 Rg. XVIII, 17 sq.) — *Fedent...* Del llatí: *foetet,* fetor. (Cf. Is. XXXI, 40: herba mal-olent.) Vulg.: *odiosum.*—*Comptats hòmens...* Liter.: *hòmens de nombre,* que's poden comptar.

La dedicació de Betel XXXV, 1-8

Jacob, tornat d'estona a Canaàn, és objecte d'una teofanía per recordar-li Jahvè el compliment del vot de XXVIII, 20. Així, doncs, no s'ha d'acceptar a ulls clucs la concepció fragmentaria d'*inarticulat mosaic* que hi suposa la crítica.

1. *Puja...* Emprèn l'ascensió de la muntanya, on s'aixeca el Lloc sagrat de Betel. (Siquem, 570 m.; Betel, 881 m.)

2. *Els déus...* De segur, entre altres supervivencies de superstició femenina (anelles i penjolls d'amulet i tal volta el botí religiós de la conquesta de Siquem), els Terafim que s'enduia suara Raquel (XXXI, 19-34), ço que (Skn.): *does not exhaust the significance of the notice;* i, si més no, localitzaría a Siquem les futures renuncies nacionals d'idolatría dins la historia d'Israel. (Cf. Js. XXIV, 2: *Els vostres pares Tarè pare d'Abraham i de Nacor... servíen a altres déus. Jo prenguí Abraham i el duguí de l'altra banda del riu a Canaàn.)* Hi ha qui aventura una festa anyal a Siquem, on Israel refaría l'aliança amb Jahvè. — *Purifiqueu-vos...* Previes lustracions cultuals per qui ha de comparèixer, en Lloc sant, davant de Jahvè. (Cf. Ex. XIX, 14.)

4. *Davall el terebint...* Arbre sagrat commemorador,

d'ara més, de la desfeta siquemita i de la instauració monolàtrica d'Israel en la conquesta polític-religiosa de Canaàn.

5. *I com sia que...* Al·lusió innegable a la gesta de Siquem. (Cf. XXXIV.) — *Una paúra de Deu...* És a dir, un terror, un pànic ferest. Dlm. hi veu quelcom més que un intensiu: *Den Begriff des Übernatürlichen auszudrücken genügt.* אלהים. (Cf. 2 Cr. XX, 29; Zc. XIV, 13.) Així sería un terror *profètic.* (Cf. Am. II, 14 sqq.; Is. XIX, 13 sq.; Ez. XXIV, 22 sq.) — *Els fills de Jacob...* Gr.: *Israel,* com també al començ del v.: *I partí Israel...* ço qui dóna caràcter exodal de tribu a la pelegrinació religiosa.

7. *El Lloc...* Amb majúscula, ço és, el Santuari. (Cf. XII, 6; XXVIII, 11.) — *Fort de Betel...* o liter.: *El-Bet-El.* Gr., Vulg., Sr.: *Betel domus Dei.* Realment (Skn.), *El-Bet-El* no ve confirmat de cap altra al·lusió de l'Antic Testament. — *Se li era Deu...* Literalment, en plural: *Se li aparegueren els Eloïm,* és a dir — i sense les reminiscencies politeístiques dels crítics, — els àngels de Deu de XXVIII, 12.

8. *Dèbora...* Cf. XXIV, 59, on no's deia el nom. Gnk. i Skn. creuen que sería ella una important figura en la tradició hebraica. Naturalment que s'ha pensat en la promesa de Rebeca de trametre qui amenés Jacob a Canaàn. (Cf. XXVII, 45.) No obstant: un missatge-dòna i centenaria i deserts enllà! En fi, les conjectures de còm esdevé ella familia de Jacob seràn tan puerils com vulguin, mes el fet és que l'hi trobem, i sense que algún interès d'arranjaments n'hegui fretura. — *Al peu...* o al sud de Betel. — *L'alzina...* Arbre sagrat, i coneguda ella (porta article). — *Del plany...* Cf. Jc. II, 2 *(Boquim* = planys), on ploren els fills d'Israel en havent oit l'àngel. (Cf. XII, 6.) Skn. creu el mot corrupció possible de בכאים (2 Sm. V, 23 sqq.; Ps. LXXXIV, 7.) Encara avui és costum al peu de les fosses plantar-hi arbres en els quals, en la literatura pagana, hi viu l'ànima del mort.

Alguns crítics voldríen identificar aquest arbre amb la palmera de Dèbora, *entre Ramà i Betel,* a la muntanya

d'Efraïm. (Cf. Jc. IV, 4 sq.) No en les sagrades Lletres, pero sí en la llegenda oral, pot admetre's l'haver-se fet una confusió entre la famosa profetessa i la dida de Rebeca, a causa de la *Namensgleichheit* (Gnk.). No obstant, és així insegura la crítica en aquest passatge, que el mateix Skn. diu que tal volta la identitat dels dos arbres ha d'ésser abandonada en vista de la esmena de Cheyne: *l'alzina de Rebeca*, en lloc de *l'alzina del plany*. En quant a l'argument: que no sería tan *conspicuous* en la llegenda el nom d'una *nurse*, diu ell que és *an unsafe argument*. (Cf. un paral·lel en la literatura pagana: la fossa de la dida de Dionisos a Scitòpolis, de que ens parla Plini.)

Mort de Raquel XXXV, 9-20

9. *Una altra volta*... La teofanía de XXXII, 24-30. I té raó Skn., contra Gnk.: Aquí no hi ha rès que sugereixi Betel com escenari de la Revelació. Mellor serà això *a faint echo* (Skn.) de XXXII, 25 sqq., on se'ns conta la mudança onomàstica de Jacob en Israel. Al nostre entendre, la referencia a la teofanía de Fanuel abarca els vv. 9-10, començant en el v. 11 una altra teofanía, una segona narració de la mateixa de XXXV, 1, en la qual es constata que Jahvè el cridà pel nom Israel, que li havía dat a la primera de XXXII, 25.

13. *Del lloc on*... El segón membre de 13b és estimat una repetició caiguda, per dittografía, del v. 15 (Skn.) o del 14 (Dlm.). De fet, sant Jeroni, en la Vulg., hi acorda, car ho suprimeix elegantment en vv. 13 i 15.

14. *Un monument*... un *mazzebà*, com XXVIII, 18, un *menhir*. — *Una libació*... la qual, a despit de Gnk., té aquí tot l'aire d'un *Gussopfer* (Dlm.) a la divinitat. (Cf. Ez. XLV, 17; 2 Rg. XVI, 13-15; Ez. XX, 28.) I no cal interpretar en el sentit de la superstició pagana de posar pa i vi en les sepultures, per les ànimes, a més que el monument no és aquí funerari. Cornill ho voldría commemoratiu de

la teofanía. — *I hi escampà...* Tal volta, glosa posterior (Gnk.) de XXVIII, 18.

16. *I partiren...* Gr. + *I plantà sa tenda enllà de la torre de Gader* (el Migdal-èder de v. 21). — *Una quibrata...* (Cf. XLVIII, 2; 2 Rg. V, 19.) Mida de distancia. Sr.: *una parasanga,* és a dir, una mesura de longitut d'uns trenta estadis: unes 3 $^3/_4$ milles. Gnk.: *ein Wegemass unbekanntes Bedeutung;* Tuch.: *ungefähr eine stunde Weges.* Els LXX, XLVIII, 7, al costat de la transcripció acostumada, afegeixen: κατὰ τὸν ἱππόδρομον, i com que Sr. verteix una *parasanga,* diu Dlm. que la expressió *jedenfalls betrug sie nicht viel.* Gesenius, tocant a la interpretació dels LXX: *quod vel est stadium vel... tantum nempe itineris, quantum equus usque ad defatigationem currere potest, tres fere parasangae (eine station).* Hfm. (ap. Skn.): *as far as one can see,* és a dir (Hfm. ap. Gesenius-Buhl): *Sehweite, das Landmaximum zw. d. Horizonte u. d. Auge.* Sant Jeroni verteix h. l.: *verno tempore,* i 4 Rg. V, 19: *ab eo electo terrae tempore,* segons Hoberg, de בכר = *früh sein,* i de ברר = *elegit.* Mrll.: Tal volta de ברת substantiu derivat de ברה o פרה = brotar en la primavera.

17. *La comare...* La llevadora. Skn.: *the nurse.* Gnk.: *die Hebamme.* — *També ara...* Com aconortant-la amb el compliment del desig de tenir un altre fill, tantost li naixía Josep (XXX, 24).

18. *Benoní...* Hi hem intercalat, en cursiva, la etimología fonètica del nom, per respondre així al *pathos* de la narració. Diu Skn. no ésser improvable que el nom Ben-oní sia *an obsolete proper name,* en connexió amb el nom d'una ciutat i vall en la tribu de Benjamí. El pare, *to avert the omen* (Skn.), cercant-hi, sense fugir de la assonancia, més bell significat, l'anomenaría Benjamí (liter.: Ben-iomim) = fill de ventura o de la dreta. Gnk. sospita que el nom sería primitivament Ben-onim, més convertible, per la assonancia *(das Wort enthält einem deutlichen Anklang),* en Benjamí. *Onim* és plural de אנה = *lament.* Doncs: fill de dolors o de planys. La etimología científica de Benjamí sembla

ésser fill del sud. (Cf. I Sm. XXIII, 19-24; Ps. LXXXIX, 13.) Com de fet, aquesta tribu és la més súdica de les dúes de Raquel.

També aquí els crítics solen veure-hi trascendencies ètniques. Així Gnk.: Benjamí és un nom epònim, provinent de fill de la dreta, és a dir, cap al sud, d'Efraïm. Cf. l'episodi de la nora d'Helí (I Sm. IV, 19-22), una escena semblant a la mort de Raquel. Mes tot són conjectures, i encara més Skn.: *All such speculations are precarious.*

19. *Ço és Betlem...* La crítica ho estima una glosa. Cf. (Jr. XXXI, 14-15) el deliciós vers que després la liturgia cristiana ha acomodat a la degollació dels Innocents (Mt. II, 17 sqq.). Allí Raquel, representativa de totes les mares israelites, plora de gros udol, asseguda dalt el cim de Ramà, la mort dels séus fills qui ja no són.

La situació de la sepultura de Raquel és discutida per la crítica a la tradició cristiana, la qual mostra la tomba de Raquel prop de Betlem de Judà, segons aquest passatge que la exegesi lliberal voldría una glosa, reveladora, segons aquells exegetes, de la existencia d'una doble tradició divergent: una efraïmítica, una altra judaica, devent-se a aquesta la actual identificació amb la seva Betlem de Judà. Mes Skn. diu bé: *It is innecessary to assume a divergence of ancient tradition regarding the site.* El mateix pensa Hoberg, el qual si afirma que la susdita identificació és glosa posterior, de quan els Israelites habitaren Canaàn, també afegeix que el plany de Raquel dalt de Ramà (Jr. XXX, 15) no és per altre, sinó per haver-se allí congregat el poble, camí del captiveri (Jr. XL, 1).

Mort d'Isaac XXXV, 21-29

21. *Migdal-èder...* o vertint: *Turris gregis,* Torre del bestiar, la qual, ni que n'hi havessin d'altres, dèu citar-se aquí com un llogaret conegut. En Mq. IV, 8, el munt de Sión és comparat a una torre de bestiar, d'on estant atalaia Jahvè

el séu poble, el séu ramat. (Mq. VII, 14.) Tot confirma la tradició: que la Migdal-èder de h. l. era prop de Betlem, o de Jerusalem, i que, per tant, Jacob anava per aquests indrets en la seva pelegrinació de Siquem a Betel. (Cf. 2 Cr. XXVI, 10.)

22. *Llavors és quan...* Liter.: *Anà Rubèn i dormí...* amb Bala, concubina de son pare. — *La qual cosa...* Liter.: *I oí Israel.* Realment, un és temptat d'acordar aquí amb la crítica, la qual hi lluca una llacuna, puix sembla mancar-li (intencionadament omesa, diu Skn.) la apòdosi a aquesta *(probably)* clausa temporal. Es creu, generalment, que seguiría aquí la maledicció de XLIX, 4, qui llevava a Rubèn la seva primogenicia. Qui sab si no és sense algún valor la observació de Skn.; ço és, que (XXX, 14 sqq.): *Ruben plays a part in the restoration of his mother's conjugal rights.* (També aquí hi fan alguns crítics interpretacions etnogràfiques.) Els moderns exegetes solen aportar aquí un paral·lel de la literatura profana *(Iliada,* IX, 448-9 sqq.): Fènix, el fill d'Amintor Ormenida, és errant de la Hèlada per les imprecacions de son pare, furient d'haver-li robat aquell, a precs de sa mare, l'amor d'una concubina *(Vide,* Versió de Ll. Segalà i Estalella).

Vulg. verteix aquest final: *quod illum minime latuit.* I els LXX: ço que paregué mal *davant ell* (de son pare), que Hoberg verteix a l'hebreu וירע בעיניו de XXXVIII, 10: *paregué mal als ulls de Jahvè.* — Noti's, de passada, la doble accentuació massorètica del mot Israel: amb l'*atnach,* de segur per la lectura privada; i amb Siluc, per la litúrgica (Str.). I noti's, encara, l'espai entre les dúes mitats del vers, i la nota massorètica al peu. Realment, tot indica una llacuna que Dlm. creu *absichtlich um 49-3 sq., zu verweisen.* — *Així, dotze...* És a dir, *amb el naixement de Benjamí,* són dotze.

26. *A la planicia d'Aram...* Diu mólt bé Hbg.: No s'ha d'estendre això a Benjamí, suara nat a Canaàn. I continúa: Un historiador qui havés compost de fragments el Gènesi,

hauría corretgit o callat aquesta petita aparent incorrecció, *um die mühsam construierte Harmonie nicht zu stören.*

La casa d'Edom XXXVI, 1-43

Aquesta taula etnològica és, segons la crítica, una informació autèntica contada per un Israelita o provinent d'una literatura nativa Edomita; hipòtesi aquesta mólt creible, dat el primitiu desenrotllo de les institucions polítiques d'Edom. (Cf. 1 Cr. I, 35-54.) Skn. divideix el capítol en set seccions: 1.ª Dònes i fills d'Esaú (1-5); 2.ª Emigració a Seir (6-8); 3.ª Descendents d'Esaú (9-14); 4.ª Clans d'Esaú (15-19); 5.ª Taula dels Horreus (20-30); 6.ª Reis d'Edom (31-39); 7.ª Altra volta: Ducs d'Esaú (40-43). Cf. 1 Cr. I, 35, on se repeteix aquesta taula, amb lleugeres variants.

2. *S'havía preses mullers...* Una *crucial difficulty* (Skn.) si's vol concordar amb XXVI, 34, cosa difícil per la gran confusió que hi regna i, en part, segons confessió de la crítica, per la mólt provable corrupció textual.

6. *Terra enllà...* Aproximadament, com Vulg.: *in terram alienam,* si ja no s'admet: *terra de Seir* (Sr.) o (Gr. Sm.) *de la terra de Canaàn.*

9. *Pare d'Edom...* Aquí i v. 43, en lloc de l'altra fórmula, (glosa?): *Ço és Edom.* Observa Skn. que, llevat d'aquestes gloses, en lloc més és Edom l'epònim de la nació.

10. *Elifaz... Sofar..* Noms de dos dels amics de Job.

15. *Per caps...* Vulg.: *Dux,* mot que, més solemne, el guardem per la fórmula final de cada rama.

16. *Cap Gatam...* El text hbr., abans d'aquest: *cap Corè,* glosa treta, de segur, del v. 18 i omesa de Sm. *Corè* no és fill de Ada, sinó de Oolibama. (Cf. v. 5.)

20. *L'Horreu...* Designació geogràfica. Troglodites (?) per la etimología. — *Habitants d'aquella terra...* És a dir, auctòctons de la contrada de Seir.

24. *Les aigües caldes...* El mot és diversament inter-

pretat. Gr.: els *Iamim*. Aq.: els *Imeïm*. To.: *gigantes*. Sr.: *aquas*. Vulg. *aquae callidae,* i no és la més improvable. (Cf. Ic. I, 14 sqq.)

31. *Abans de dominar-hi reis*... La crítica hi veu una glosa, no rebutjada de Vigour. per inofensiva i no alteradora de *l'unité substantielle de la Génèse*.

40. *I aquests són els noms*... Alguns d'ells, nous, els suposa Skn. *a statistical survey* de districtes administratius d'Edom, subsegüent a la desfeta de la seva independencia.

43. *Hiram*... Gr., en lloc d'aquest: *Sefo*. (Cf. v. 11.) De segur, primitivament, hi eren tots dos, formant Esaú dotze tribus, com Israel i Ismael.

L'home dels somnis XXXVII. 1-36

1. *Jacob habità*... Com si fos continuació del XXXVI, 6-8, a significar la destría d'Esaú emigrant a Seir, i de Jacob romàs a Canaàn.

2. *I era donzell*... De difícil interpretar aquest incís, hem fet una lleugera transposició abans de, esmenant el text, veure-hi les renyines de Gnk., o, amb Hmm., violentes sodomíes o (Drv.) bestialitats de part dels fills de les concubines. Ens apar ésser el sentit: que ell, noi jovenet i delicat, no tenía ramada a atalaiar, sinó que era el donzell, el sagal, que anava i venía, dels germans a casa, per tenir a son pare al tant de tot. (Cf. v. 13.) — *Les males noves*... Així sembla interpretar-ho Skn.: *brought the report of them evil*, sense caldre suposar un crim especial comès pels séus germans.

3. *Fill de velleses*... Motiu de preferencia i d'enveja. — *Llarga gonella*... o túnica talar, llarga de mànigues.

8. *A causa del somni*... Liter., plur.: *de sos somnis*.

9. *I onze estrelles*... Els 11 (+ 1) germans.

10. *Com a sos germans*... Interpolació (?), que Gr. omet o avença (v. 9).

11. *Servava la cosa...* consirós de si sería, amb el temps, més que un somni. (Cf. Lc. II, 19-51.)

17. *Partiren d'aquí uns...* Liter.: *He oit uns dients...* desconeguts de l'home.

19. *L'home dels somnis...* Liter.: *L'amo, el senyor* (בעל) *a mocking epithet* (Skn.). (Cf. v. 20.)

20. *En una cisterna...* Liter.: *En una de les cisternes...*

21. *Rubèn...* Els crítics esmenaríen: Judà. — *Per deslliurar-lo...* Liter.: *I el deslliurà...* Mes el text (Skn.) és prematur. (Cf. v. 23.)

25. *I s'assegueren...* lluny (?).

26. *I amaguem la seva sang...* Liter.: *Cubrir la seva sang.* Hmm., amb Dlm.: *mort oculta;* Wlh.: *mort incruenta;* mes ens apar ésser un paral·lel equivalent a ésser *colgat.* (Cf. Ez. XXIV, 7; Is. XXVI, 21; Jb. XVI, 18.)

28. *Aquells hòmens...* Liter.: *Madianites.* La crítica voldría Josep robat a l'incient dels germans, que són lluny a fer una mossada. — *I l'en treuen...* Skn., per més que creu els Madianites distints dels Ismaelites del v. 25, diu després: *the compossite narrative requires us to assume that the brethren are the subj.,* etc. —*Per vint argents...* a sota preu d'un esclau. (Cf. Ex. XXI, 32.)

29. *Rubèn tornà...* per salvar-lo. (Cf. XLII, 22, on se dóna entendre que Rubèn creu Josep mort per sos germans.)

32. *Que la portessin...* Si ja no s'admet la esmena de Gnk.: *I anaren* (ells mateixos). — *Açò...* Mellor que *hanc* (Vulg.).

33. *Trocejat, trocejat...* En rigor gramatical: *certament, Josep és trocejat.* Nosaltres hem aprofitada la repetició de l'intensiu per respondre al *pathos* del moment. Vulg., Gr.: *bestia devoravit;* més, cf. XLIV, 28, on Jacob remembra la escena.

35. *I ses filles...* Dina (i...?) Vulg., amb sentit armonista, les suprimeix. — *Al pregón...* Al *Scheol,* al sojorn dels morts.

36. *I els Madianites...* Desprès d'aquest verset, s'es-

tronca la narració amb l'episodi de Judà i Tamar, el qual fóra més avinent després de XXXV, 22, fent jòc amb la malifeta de Rubèn. Mes (Hmm.) alguna llibertat s'ha de deixar a l'historiador.

Tamar i Judà XXXVIII, 1-30

La moderna exegesi veu, com de costum, en el fons d'aquest relat, un *substratum* d'historia tribal, on se'ns conta l'origen dels principals clans de Judà, explanació etnològica no inadmissible si no's porta massa enllà, ço és, si no's nega el caràcter individual al fet.

1. *Per aquest temps*... Fórmula cronològica indefinida. — *Davallava*... Gnk. es demana sinó caldría esmenar: *Es separava*... (Cf. XXVII, 40.) — *De sos germans*... Qui seríen a Hebrón (?). Cf. Os. XII, 2, on se fa al·lusió clara a l'historia de Jacob, i sembla també una reprovació del fet d'unirse Judà a una tribu forastera.

5. *Quezib*... O bé: *Aczib*. (Cf. Js. XV, 44; Mq. I, 44.) Vulg., Gr., estranyament, en lloc del nom: *quo nato parere ultra cessavit*. (Cf. XXIX, 35; XXX, 9.) Diu bé Hmm.: El verb hbr. = *mentiri ad significationem cessandi detorqueri nequit*.

7. *Fou dolent*... No se sab quin fos el crim; potser és dit això únicament a causa de la seva mort prematura, senyal clàssica de nequicia. (Cf. Pv. X, 27.) — *Als ulls de Jahvè*... Intensiu, és a dir: *verament*.

8. *I levira amb ella*... Hem format aquest verb del mateix nom de la institució del *levirat* (paraula llatina: *levir* = cunyat), segons la qual una viuda sense fills tenía dret a maridar-se amb el germà del séu marit difunt, del qual sería el primogènit que nasqués. (Cf. Rt. IV, 10.) — *I fou mal*... No sols l'onanisme, sinó encara l'incompliment, en esperit, de l'institut familiar. No hi ha cap fonament, tocant al poble Hebreu, per dir que fos la susdita institució una romanalla de primitiva poliandria.

11. *Romàn viuda a casa ton pare...* Cf. Lv. XXII, 18; Rt. I, 8. —*No sia que...* Sembla dar-nos entenent que no sería Tamar ben inculpable de la mort prematura dels séus dos primers marits. Gnk. es demana si no hi haurà aquí un deix de la creença del perill dels primers dies de les noces, més que més si la nuvia era una *schönen Mädchen... dessen Umarmungen den Tod bringen.* (Cf. Tb. III, 7 sqq.)

12. *Son amic...* Vulg., Gr., per diferent puntuació: *pastor;* mes no, és el company del v. 1.

14. *A la porta d'Enaïm...* Sr., Vulg., To.: *in bivio itineris.* El fet que les escortes paressin a l'entreforc dels camins o al portal de confluencia (Ez. XIV, 25; Jr. III, 2), ha portat aquella interpretació, mes sembla nom propi. (Cf. Js. XV, 34.)

16. *I trencà...* No precisament de camí. — *Al séu fet...* Amb Hmm., interpretem eufemísticament. (Cf. Pv. XXX, 19.) No obstant (cf. Nm. II, 23; Jr. XIV, 8), el mot és obscur, i Gnk. esmena: לע; Ktt.: את, i així Gr. llegiría.

18. *Segell... cordó... bordó...* Insignies que no deixaven mai els hòmens conspicus d'aquelles terres.

20. *Escorta...* El mot hbr. קדש, *santa, consagrada,* que únicament aquí (Skn.) veiem aplicat a una prostituta ordinaria, era quelcom més que el nostre eufemisme: *sacrificar a Venus.* En el Cd. d'Hammurabi trobem un temple (sic) per a la prostitució privada.

26. *Ella està en dret...* La seva conducta és justificada pel tòrt que ell li ha fet, i no cal, amb Hmm.: *iustior me est.* Podría Tamar, si volgués, denunciar el séu sogre a la justicia per transgressor de la llei del levirat.

27. *Un fil carmesí...* Skn. veu alguna relació entre el fil *carmesí* i el color *roig* del qui també, com aquest, havía d'ésser el primogènit en el cas Jacob i Esaú. (Cf. XXV, 24.) Sols a títol de curiositat, fem observar que és clàssic en tocología el procediment del lligall en els parts difícils.

La temptació XXXIX, 1-23

1. *Josep, doncs...* Com prenent el fil de la narració. (Cf. XXXVII, 36.) — *Eunuc...* No amb precissió anatòmica, sinó segons evolució biològica del mot: cortesà. — *Botxí en cap...* Liter.: *majoral dels cuiners,* o dels carnicers, qui tindríen acumulat aquell *similar* ofici.

9. *Ni ell...* No en neutre (Vulg. XXX: *nec quidquam est),* sinó masculí: *nec ipse maior.*

11. *Un dia com aquest...* Liter.: *Segons el dia aquest...* Frase verament obscura, amb moltes i variades interpretacions. Gnk. hi veu un nou començament; i, cert, té tot l'aire d'un mot de començ rondallístic: *Veureu, doncs, que avui...* És com actualitzant el fet. — *Un Hebreu...* En to despectiu, com era de tractar un beduí a Egipte. — *Ens dugué ell...* El marit, sense nomenar-lo, o per reverencia (Hmm.), o per *contemptous reference to her husband.* És corrent aquí, entre els comentaristes moderns, aduir el paral·lel de la rondalla egipcia *dels dos germans,* dels quals l'un és calumniat, com Josep, d'adulteri. Mes, com diu Skn.: *It is true that the theme is not exclusively Egiptian.*

19. *La presó del castell...* Liter.: *La casa de la presó.*

21. *Mes, a la presó...* La descripció dels èxits de Josep és estereotipada. (Cf. I, 6.)

Mestre coper i mestre flequer XL, 1-23

1. *Un... el...* Així el text Hebreu: *un* coper i *el* flequer... Els traductors i comentaristes unifiquen: o tot sense o tot amb article. Mes, al nostre entendre, ja està bé el text: UN, indeterminat, corresponent a *un* coper culpable, qui no s'és trobat; EL *(de la presó)* trobat culpable en el procés. Noti's que aquests oficials no són encarcerats, sinó *in custodiam,* mentre se fa la enquesta, en la qual es trobaría, reu solament el flequer.

15. *D'aquesta casa...* On és ell esclau; no solament de

la presó glateix sortir Josep. — *De la terra dels Hebreus...* Interpolació (?) i, si es vol, anacronisme del mateix Autor sagrat, narrador relativament modern, en vist el temps del fet, i parlant amb mots del séu temps.

17. *Tot d'ocells...* Mal auguri. (Cf., per bon auguri, XV, 11.)

19. *Alçarà Faraó el teu cap...* Hmm.: *lepide hic eadem atque v. 13 expressio adhibetur.* En els dos indrets, *alçar el cap* és: *alliberar de la presó,* i per tant, estimem interpolació, provinent del v. 16, el mot hbr.: *de sobre teu.* — *Al teu lloc...* Tal com diríem nosaltres: al séu celler.

23. *I el mestre coper...* Aquest cloure és d'un hàbil artista: Un hom s'afigura l'èpic rapsoda deixant aquí la narració en suspens, i els oients amb un interrogant anguniós: I Josep, quina fi farà...?

Els somnis del Faraó XLI, 1-52

1. *Devòra el riu...* Per antonomasia, el Nil.

2. *Pujaren...* del Nil, d'on pervé tota fertilitat i riquesa a l'Egipte. — *Set vaques...* Osiris, adorat dels Egipcis, apareix sovint en companyía de set vaques. (Alf. Jr., p. 389.) — *En el jonquellar...* O sia: *en el vert de la ribera.* Walton: *in prato.* Així hem traduit el mot hebr. *ahu,* de *aha,* transcripció del mot egipci: *akhu* = cosa verdejant.

6. *Del Quedim...* Vent sudest qui, del febrer al juny, rosteix sembrats i herbeis.

7. *S'engoliren...* De les vaques, comprensible; de les espigues, hardida imatge.

16. *No jo...* Liter.: *praeter me;* Vulg.: *absque me;* Skn.: *apart from me;* Gnk.: *ich vermag nichts.*

28. *Aquesta és la paraula...* Alguns ho refereixen al v. 27. Ens apar, no obstant, que lliguen millor amb el v. 25: Aquest és el significat de ço que he dit...

31. *Poc es coneixerà...* Pronosticat per les vaques ma-

gres (v. 21), qui restaren lletges com abans d'engolir-se les grasses.

35. *I apleguin el blat...* Per interpolació o corrupció del text, és aquest verset de difícil esclariment i objecte de diferentes solucions dels analistes. Per no inquietar massa el text, llevant o posant, ens hem estimat més dissociar aquell membre del següent, afegint-hi el *vau: I sota la mà...*

42. *De bri fi...* D'estofa fina i blanca, de *byssus*, lli finíssim que el luxe egipci portà a la més refinada fabricació.

43. *Abrec!...* Mot obscur. Vulg.: *ut genuflecterent;* els Targums: *pater tener, pater regis,* versió aquesta última, de segur, del mot híbrid: *ab-rec* = *rex*. Lieblein proposa una altra explicació, i sembla la més provable: el mot hebreu sería l'Egipci *ab-rek* = *a gauche toi!* Amb el segón rang que li dóna el Faraó, aniría compresa la prerrogativa dels grans senyors de tenir missatges davant la carroça llur, qui obrint-los pas entre la gent, cridaven carrer enllà: *A esquerra!* Així avui pels carrers d'El Cairo, els precursors, corrent davant els cotxes dels grans personatges, criden en àrab: *Shimalak! A esquerra teu!* (Lane, *Manners and Customs of the Modern Egyptian, apud* E. Lévesque: *Les mots Egiptiens dans l'histoire de Joseph,* Rev. Bibl.)

45. *Safenat Paneac...* Segons el susdit egiptòleg: *celui qui donne la nourriture, celui qui approvisionne la vie, qui donne la nourriture de la vie.* I afegeix Lévesque, que és fonèticament el *Safenat Paneac,* i que el sentit respòn admirablement a les circumstancies.—*Sacerdot d'On...* de Heliòpolis, lloc del cèlebre temple dedicat al déu-sol Ra, del qual era summe-sacerdot Potifera (= *geschenk des Sonnengottes Ra,* Alf. Jr., *op. cit.)*

56. *Tots els graners...* Amb Gr., Vulg. El text heb.: *tot ço que en ells,* frase evidentment manca i no fàcil de completar.

57. *I tota la terra...* Introducció preparatoria de l'acció dramàtica venidora.

XLII, 1. *Blat a vendre...* Intraduible en un sol mot com és en el text, i que (Skn.) és sempre usat en el sentit de existencia de comerç. — *Què us guaiteu...* Aital sembla ésser el significat d'aquesta forma verbal. (Cf. Gesenius LIV, 3.)

9. *Se recordà, allavors...* Tan mateix se són complits els séus somnis: les garbes dels séus germans adoren la de Josep. (Cf. v. 6.) — *El desguarnit...* Els indrets nus, no fortificats, de la terra.

13. *Dotze som...* El verset és un poc infartat. Gr. omet *(perhaps rightly,* Skn.): *fills d'un sol home;* i Gnk. suprimiría (V. nota): *nosaltres.*

15. *Viu Faraó!...* Adorat, a Egipte, com un Deu. La distinció gràfica dels Massoretes entre el jurament fet a Deu i el fet als hòmens és calificada de *rabbinische Finesse* (Gnk.).

18. *Que a Deu jo tem...* que'm castigui per mal cor amb gent estrangera.

19. *El blat que us caldrà...* Liter.: *El blat de la fam de les vostres cases.*

23. *Entre ells...* Entre les dúes parts contractants. Així Gnk.: *denn er redete mit ihnen durch einen Dolmetscher.* És a dir: *com sia que Josep es valía suara d'intèrpret* per parlar-los, no's pensaven que els entengués ara, sense intèrpret, la conversa íntima d'ells amb ells. Diu Gnk., que el tret que Josep parlés egipci i es valgués d'intèrpret, és una prova del progressiu refinament de l'Autor en l'art de narrar, cosa que no's troba en les més antigues narracions, on la gent se suposa entendre's tots en hebreu.

25. *El diner, a cada ú dins...* Cf., en la rondallística Egipcia, un cas semblant. (Grssm. T. B., p. 222.)

26. *A l'hostal...* De segur, un rústic alberg al peu del camí per fer-hi nit.

28. *Oh, i mireu...* Liter.: *I també: I vetaquí...* — *Dins el meu sac...* Segons Skn., Gnk., el mot significa: *corn del sac.* Segons altres, és sinònim de *sac.* — *I s'esfereíen...* Walton: *Et intremuerunt vir ad fratrem suum.* Els analistes gramaticals hi senyalen una *constr. praegn.* És a dir: L'ún corría dret l'altre esfereit i demanant-se pels ulls *(suchend aus seinen Blicken,* Bchm.) què era ço que els passava. El text no ho diu, però es suposa que s'acuitaríen tots a mirar els sacs llurs. *Id explicite affirmatur,* XLIII, 21 (Hmm.). Els crítics voldríen aquí una supressió armonista amb el v. 35.

Josep i Benjamí XLIII, 1-34

La crítica, tot i confessant que aquesta segona jornada a Egipte marca *an advance on the first* (Skn.), voldría, a tòrt, que la diferencia fos deguda, més que a un conscient desenrotllo *of the plot,* a concepcions diferents representades pels dos escriptors Jahvista i Eloísta. La raó que donen és que h.l. Jacob parla com ignorant encara la estipulació de Benjamí (XLII, 38). Mes, ultra que no's pot ésser massa exigent amb autors i relats vinguts de tant lluny en el temps i en l'espai, la queixa d'Israel (v. 6) i l'*ultimatum* de Judà demostra que no és ara el primer cop d'oir Jacob la malaventura.

6. *Que si encara...* Liter.: *d'informar-lo en aquesta pregunta: que encara teniu un altre germà?* Així Walton: *ad denuntiandum viro: an adhuc vobis frater?* Bchm.: *auf eine Anfrage hin Auskunft geben.*

11. *De la llaor...* Serà, si vol Skn., massa poètica la sospitada rel hebraica (Arm.: *to wonder,* Drv.), mes no altre apar ésser el sentit del mot. Així (contra Gr.), Vulg., Sr., T°., Sm. — *Arrop...* És tan bellament casolana i nostrada

aquesta interpretació que, si bé usualment té el mot hebraic el significat de *mel,* preferim la provabilitat donada de Drv. i Skn.: *may here mean grape-sirup, the dibs of modern Syria.*

18. *Rebatre al sobre...* Sr.: *per insultar-nos.* Vulg.: *ut devolvat in nos calumniam.* Gr.: *calumniandum nos.* Mes, Bchm.: *über jem. wälzen.*

25. *Oidors ells...* Cf. v. 16. — *Que allí havíen...* ells. Gr., en singular: *havía* Josep.

29. *Fill igual...* No liter., sinó segons el sentit: *fill d'igual mare.*

30. *I s'acuità...* Wlt.: *et festinavit.*

33. *Estranyats...* els germans (i, si's vol, també els servidors) de veure's distribuits pels anys, sense haver-ho ells dit a Josep... Certament, Josep endevina!...

34. *Del séu...* Wlt.: *a cum faciebus suis;* Gnk.: *von seinem Teil.* — *El tall d'honor...* Així Ktz., Gnk.: *Ehrengerichte.* (Cf. 2 Sm. XI, 8.) — *Cinc vegades...* Liter.: *cinc mans.*

El beire de Josep XLIV, 1-34

15. *Un hom com jo...* Pel sol context, no cal pensar en Josep hidromàntic. Cf. (v. 5) la estratagema convinguda amb l'intendent.

18-34. *Judà llavors...* El parlament de Judà és *a speech of singular pathos and beauty* (Drv.); *the finest specimen of dignified and persuasive eloquence in the OT,* Skn., el qual afegeix ésser ell modelat sobre l'estil de la oratoria forense hebraica. (Cf. Act. XXIV.)

La revelació XLV, 1-15

1. *No pogué contenir-se...* Els analistes no's veuen en cor de destriar els documents d'aquesta escena *of inimitable power and tenderness.*

5. *De servador de la vida...* Segons esmena de Bll.

7. *Per ço m'hi trameté Deu...* Convicció pregonament religiosa dels destins d'Israel, portats a terme no sols per la Providencia divina, més encara (Skn.) *through human agency,* que nosaltres anomenem causes segones: aital és la característica de la narració de Josep. — *Per posar llevat...* o llavor, és a dir, *descendencia:* perquè de vosaltres no se'n perdés la mena. (Cf. XXIV; 2 Sm. XIV, 7; Jr. XLIV, 7.)— *Una evasió magna...* Wlt.: *ad ponendum vobis residuum in terra et ad victum dandum vobis in evasionem magnam.* Drv.: *to save you alive for a great escaping.* (Cf. XXX, 8.)

Bon comiat XLV, 16-24

19. *Diràs...* Afegitor nostra per ordenar aquest verset, que, per la seva inconnexió sintàctica, estimen glosa redaccional.

22. *Cinc vestits...* Cf. les *cinc vegades...* de XLIII, 34.

24. *No us dèu ja neguit.* Aquest mot final és obscur i susceptible de moltes i variades interpretacions. Vulg., Gr., Sm.: *Ne irascamini in via.* Sr.: *Ne contendatis in via.* Els exegetes, Skn.: *Do not excited by the way, sc. with the mutual recriminations, a caution suggested by* XLII, 22. I observa, contra les susdites versions: El verb hbr. denota simplement agitació *by whatever emotion produced.* Id. Drv.: *Be not disturbed or angry,* i explica: *do not quarrel, or reproch...* Gnk.: *Hab keine Angst...* i e.: *Dass ich noch weiter zürnen könne.* El mateix, Dlm.: *werdet nicht erregt, erzürnet euch nicht interwegs,* no s'han de fer retrets els uns als altres de ço que per temps li feren. Cr.: *Ne vous querellez pas en chemin.* Tch.: *erhebet d. i. fürchtet nicht; gehet getrost und muthig eures weges.* Str.: *ereifert euch nicht...* per la vostra primera conducta amb mi. Hmm.: *nolite commoveri invidia ob Beniamim maiore habitum.* Gesenius-Buhl: *sich erhitzen (vor Furcht);* Ktz. (com Str.): *ereifert euch nicht, zanket*

euch nicht... I com exegesi d'intuició poètica, Mistral: *Vous charpinez pas de-long d'où camin...*

Ara bé: No veiem en cap d'aquestes interpretacions el veritable motiu de l'enigmàtic comiat de Josep a sos germans; la seva recomanació no és per esvair temors ni gelosíes ni enveges ni recriminacions. Al nostre entendre, la exegesi d'aquest mot és com segueix: Fins ara Josep havía fet passar als séus germans dures proves. En el primer viatge els pren per espíes, els arresta, i si se'n tornen, serà sense Simeó i encara amb la estipulació de dur-li Benjamí. Per torna, el diner dins els sacs, quan són a mitjàn viatge: Mal camí han tingut. *Mal comiat!*

En el segón viatge deixen ells Jacob orbat dels dos fills; de bella arribada, amb l'ai al cor, se n'entren a casa de Josep; cert que dinen i s'alegren amb ell; mes quan se creien salvats i dur al pare l'alegría del retorn de tots onze germans, encara no eren fòra ciutat, la copa de Josep se'ls torna malastruga i han de desfer la jornada amb la seguretat, ara, de l'esclavatge de Benjamí: Mal camí. *Mal comiat!*

Josep se'ls revela germà; un nou esglai a sa presencia. Bé els diu ell que no temin: que tot és obra de Deu; els tramet a Canaàn amb la comanda de dur-li son pare i venir-se'n tots a Egipte. Certament, les paraules són bones; mes també era bo el dinar del segón viatge. Se'n poden fiar? Quina els en passarà ara? Cal als germans — i als oients també — un cloure definitiu de tanta angoixa: Aneu, ja prous angunies: En paus! fèu el camí sense temor de més proves: *No us dèu ja neguit en el camí.* Bon viatge, ara: BON COMIAT!

Partida de Jacob XLV, 25-28; XLVI, 1-7

XLVI, 1. *A Bersabee...* Per oferir un sacrifici viatical en el Lloc cultual dels séus pares, abans de pendre'n comiat tal volta per sempre més.

2. *Per visió*... Amb Gr. Liter.: *Per visions*... És aquesta la darrera de les teofaníes patriarcals. — *Cridà*... Liter.: *i digué*. Gnk. esmena: *i s'aparegué*.

4. *Jo davallaré amb tu*... (Cf. XXXI, 13.) El Deu d'Israel no és cap Numen local; ell, tot espiritual, es mou i acompanya els séus colents. En aquest sentit admetem la observació de Gnk.: el que Deu acompanyi els caminants no és pels antics, com ho és per nosaltres, *selbsverstänlich,* sinó *eine besondere Gnade*. — *I també, cert*... Liter.: *i jo et faré pujar,* també pujant. (Cf. XXXI, 15.) La referencia podría ésser a XLVII, 29; L, 5 sqq., i així ho voldría Gnk.: *im Sarge*. Però Skn.: *not to Jacob's burial in Canaan*. (Cf. Ex. III, 8; VI, 8.) Al nostre entendre, però, no se n'exclou aquest sentit més immediat: les despulles de Jacob seràn repatriades a Canaàn, i colgades elles, exerciràn com un poder de succió aglutinant sobre tot l'escampall de la casa d'Israel. D'ell podríem dir també que el séu sepulcre serà gloriós. — *Vés*... Ens ha semblat caldre-hi, ni que al text materialment no hi sia. — *T'ha de cloure*... Vegi's en *Eufrosina* de Goethe aquest mateix motiu, que igualment es troba en les literatures d'altres antics pobles. *(Iliada* XI, 453; *Od*. II, 426; *Eurip. Phoen*. XIV, 5; *En*. IX, 487.)

5. *I s'alçà*... Els analistes es demanen si 5^b és, verament, continuació de 5^a. Mes ni que Jacob s'estés a Hebrón (XXXVII, 14), no's demana pas h. l. que la emigració tribal s'organitzi a Bersabee: la narració èpica no és un dietari.

Recompte XLVI, 8-27

8. *I aquests són*... Cf. Dt. X, 22; Nm. XXVI, 5 sq. Abans d'admetre les suposicions de Hmm., més valdría acceptar, amb la crítica, que aquesta llista d'emigració tribal era un cens dels fills i néts de Jacob compilat un jorn, sense referencia a la emigració d'Egipte, i incorporat d'ara més dins la historia de Josep, sense fer-hi acabadament el

treball d'adaptació orgànica, cosa que no afecta per rès, que diría Vigour, a la unitat substancial del recompte.

Jacob davant el Faraó XLVI, 28-34; XLVII, 1-12

28. *Qui, davanter, en fes noves...* Observa Skn., que el text hebreu: *here gives no tolerable sense,* i que el natural i únic propòsit de Judà no és altre que dur-se'n Josep a l'encontre de son pare. Al nostre parer, la frase es compressa i enclou tots els sentits fragmentaris dels comentaristes: l'anunci de la arribada de Josep; la eixida de recepció; l'aparellament, per sos germans, de la terra de Gessèn...

31. *Pujaré...* al palau real, situat, provablement (Drv.), en *what we should now call anacropolis,* com els palaus a Jerusalem o Samaria.

XLVII, 4. *Afegiren ells...* Liter.: *i digueren...* ço qui fa dir als crítics haver-hi omissió, entre 3 i 4, d'alguna nova enquesta del Faraó.

5. *Allavors el Faraó...* Els exegetes moderns són d'acord en estimar original el més ordenat text dels LXX (vv. 4-6); nosaltres, però, com en altres indrets, ho considerem ordinació posterior.

6. *Hòmens de cap...* Vulg., Sm.: *industrios;* Gr.: *potentes;* T°.: *fortes;* Sr.: *virtute praeditos.* És a dir, hòmens capaços.

12. *A raó de la familia...* Wlt.: *pane ad os parvuli;* Bchm.: *nach Massgabe von..., unter Berücksichtigung von...* Drv.: *according to the number of their little ones.*

El censal del Faraó XLVII, 13-26

21. *I féu esclau el poble...* Amb Sm., LXX, Vulg.: *subiecit ei servos;* T. M.: *féu passar el poble a les ciutats,* en contradicció amb el context.

22. *Un violari...* Vulg.: *statuta cibaria;* Skn.: *a statutory provision of food,* comprovada dels egiptòlegs.

Darrera voluntat XLVII, 27-31; XLVIII, 1-7

31. *Sobre el cap del séu llit...* Els LXX, per diferent puntuació: *davant el cap del bastó* (de Josep), en senyal d'acatament a l'autoritat del virrei de l'Egipte; interpretació provinent (Skn.) d'una cerimonia formal egipcia. (Cf. Hbr. XI, 21; mes cf. 1 Rg. XLVII, 1: David, en sabènt la proclamació de Salomó, *adoravit in lectu suo.)*

XLVIII, 3. *Se m'apareixía a Luz...* Cf. XXXV, 11.

5. *Em pertanyen...* Elevació d'Efraïm i Manassés a l'estat d'autonomía tribal, amb dret, més enllà, a sengles lots de terra en la futura repartició de Canaàn.

6. *Que hauràs engendrada...* No's diu en lloc rès que ens permeti vertir en pretèrit. — *Pel nom de llurs germans...* És a dir, no formaràn tribu a part els fills que't vinguin en avant, sinó que's repartiràn entre la d'Efraïm i la de Manassés.

7. *Que jo...* En l'actual context, aquesta evocació de Raquel, moridor Jacob — *one* (Skn.) *of the most pathetic things in Genesis,* — és com la raó d'afillar-se ara Jacob els dos fills de Josep. Vol ell que sigui seva la gènera provinent de la seva amada Raquel, la qui endolcía els séus dies *pocs i dolents,* i fou l'aix de la seva vida a casa de Labàn. D'ella voldría omplir la seva taula, que fos la mare esponerosa i representativa, amb ell, de tots els fills d'Israel. Mes vetaquí que, en venint ell de la planicia d'Aram, se li mor als braços, pel camí, i allí mateix, al camí d'Efrata, la soterrava!... Per sort, la crítica no troba on col·locar millor aquest bell passatge, que els analistes creuen fòra de lloc. — *Ta mare...* Amb Gr., Sr., per més que, de segur, és una patètica interpolació. — *Al damunt...* Liter.: *sobre mi;* Gnk.: *mir zum Leide...* Drv., Skn.: *to my sorrow;* liter.: *(as a trouble) upon me.*

12. *Dels séus genolls...* de Josep. — *I es prosternà...* per rebre la benedicció de v. 15, interrompuda per la composició escènica de les figures.

14. *I entravessà...* Encreuà les mans, si ja no's vol, amb T°.: *prudentes fecit manus suas*. Skn.: l'encreuament de les mans de Jacob té un efecte fatal: *the blind man is guided by a supernatural impulse, wich moves unerringly in the line of destiny*. Mes no cal recórrer al *Segensgestus* de Gnk., *dass durch die Hand eine geheime Kraft übergeht* (per la dreta, el bé; per l'esquerra, el mal): sempre dèu haver estat la dreta la mà sagramental, si val a dir, dels bons auguris i de les santes eficacies, elevant així a orde litúrgic un símbol humà.

15. *De qui a la faç...* Cf. XVII, 1. Gnk. hi veu, igual que en XXIV, 49; XVIII, 22, una *correctio scribarum*, feta *aus religiöser Scheu*, en el text primitiu: el Deu qui, davanter, ha pelegrinat en totes les migracions dels meus pares. — *Mon pastor...* Liter.: *Qui pascit me*, frase mólt propia (Skn.) en boca del *master-shepherd* Jacob.

19. *Ja ho sé, fill meu, ja ho sé!...* Bella repetició, feta pausadament i solemne de Jacob: *Seine blinden Augen* (Gnk.) *starren in die Zukunft*. — *Serà major...* Cf. (Dt. XXXIII, 77) les miriades d'Efraïm i els milers de Manassés.

20. *En tu Israel...* Per més que Skn. hi enyora aquí uns mots litúrgics, ens apar que els mots següents són la fórmula final de la benedicció de vv. 17-18. — *En tu...* Josep; si no és que s'admet la versió Gr.: *en vosaltres* (Ef. i Mn.). Mes no cal: Josep, en la persona de sos fills, serà un mot sagramental de benedicció. — *Posà, doncs, Efraïm...* Pronòstic justificant de la futura preeminencia i poder d'Efraïm, el més petit.

21. *Deu vos tornarà...* Jacob profetitza el retorn a Canaàn. (Cf. XV, 16; XLVI, 4; L, 24.)

22. *Aquella carena...* Liter.: *Una espatlla*, un llom: la

carena de muntanya on s'aixeca Siquem. El mot hebreu: *sequem* (Gr.: *Jo dón Siquem)* juga, evidentment, amb el nom de la cèlebre ciutat aixecada dalt el Garizim, centre (Skn.) el més important del poder Israelita, i consagrat més tard amb la fossa de Josep. — *Amb mon glavi i mon arc...* El Jacob *bèlic* de h. l. contrasta amb el Jacob *pacífic* que fins ara coneixíem, i aquest indret no s'avé massa amb XXXIII, 19; Js. XXIV, 19: on compra Jacob a l'Amorreu, per bon diner *(cent quessites)*, una peça de terra a Siquem, de segur la h. l. deixada a Josep. Els crítics aventuren la existencia, en la tradició oral, d'un Jacob hèroe, del qual — cosa rara! — se n'haurà perduda la memoria. Hmm. esmena (en lloc de: *in gladio et arcu meo) centum keschitis,* mot *iniuria temporum* corromput, i mal restaurat, després, dels copistes. És difícil dir-hi rès més. Si no fos que Jacob mateix n'avorreix fins el record (cf. XLIX), diríem que és una al·lusió a la conquesta violenta de Siquem a causa de la deshonra de Dina, per més que en lloc se diu que's fessin llur i retinguessin la ciutat.

La profecía XLIX, 1-33

No hem d'aventurar hipòtesis, enllà de la tradició patrística, sobre la finalitat, la època i l'autor d'aquesta solemne Profecía que la exegesi jueva i la cristiana, interpretant literalment la atribució textual, han posat sempre en boca de Jacob morent, essent ella considerada com la *Charta* institucional del poble escollit, depositari de les esperances messiàniques. Tot el més que's pot sense temeritat dir, amb Hoberg, és: que dels llavis del Patriarca no devía sortir aquest Testament en la forma actual, sinó que més aviat és ell: *die poetische Umarbeitung der Abschiedworte, welche Jakob, vom Geiste Gottes erleuchtet, auf seinem Sterbelager an seine Söhne zur Warnung und zur Behlerung richtete.* No és altra, en el fons, la opinió de Lgr., qui després de tot resumeix: *On a pu recueillir l'écho de ses paroles et lui donner*

sa forme actuelle. El mateix P. Mrll. no defuig pas aquesta suposició quan cita, sense contradir-hi, entre les exegesis catòliques les paraules de l'il·lustre prof. de Friburg. Naturalment, que a la nova forma assolida devía gravitar-hi una major precisió verbal *ex eventu* (p. e.: vv. 7. 13) com en comprovació del compliment de la Profecía. Mes el contingut substancial — en forma més planera, és clar, no despullada per ço de tota solemnitat — és el cloure definitiu de la missió trascendent del gran Patriarca, qui, en vida íntima amb la Divinitat, no podía morir sense projectar temps a través, amb esperit profètic, l'avenir de la seva Casa i sense fer el traspàs de la Promissió. En un mot: no hem d'oblidar-nos que ens movem dins un orde de coses sobrehumà i que el fet religiós del Messianisme no trobaría raó suficient d'existencia sense la interposició del Sobrenatural en la historia d'Israel.

1. *Dies a venir*... Liter.: *in extremo, in novissimo dierum*, a la fi dels dies. Terme tècnic de la literatura escatològica dels profetes. (Cf. Is. II, 2; Mq. IV, 1; Jr. XXIII, 20; Ez. XXXVIII, 16; Dn. X, 14.) Els crítics voldríen precisar: *el temps de David*; mes Lgr.: *un avenir voilé*, i aquí simplement *l'avenir*, si bé sovint: *el temps messiànic*.

2. *Aplegueu-vos*... Introducció del poema, generalment inclosa dins el ritme.

3. *Rubèn*... *Primogènit*... Jugant amb la etimología: *fill*. (Cf. XXIX, 32.) — *Ma força*... física, com pertany de dret al fill primer, hereu no sols dels béns, sinó de la naturalesa del pare. — *I primicies*... Amb Sr., T°. No prou bé Vulg.: *principium doloris mei*. — *Extrem de l'urc*... Amb Skn.: *in pride* (cf. Hbc. I, 7) = arrogancia, excés. — *De la bravesa*... Amb Lgr.: *force*; Skn.: *fury*; Drv.: *excellency of power*, que, en tot cas, s'ha de pendre *sensu malo*, car essent nativa a la rel la idea d'excés, és preferible a *dignitat*, poder.

4. *Borbollant*... Lgr.: *bouillant*; Skn.: *impetuous as water*; Drv.: la idea fonamental dèu ésser: *to be uncontained*. — *Com l'aigua*... Liter., plur.: *com les aigües*, com un torrent

brumerós. — *No excel·liràs*... No hauràs la primacía damunt tos germans... — *Car pujares*... (Cf. XXXV, 22.) És de notar que Moisès, en beneint-lo, no li fa cap retret de la seva feta amb Bala, sinó que fa vots perquè visqui i s'engrandeixi. — *Hi pujares*... Liter.: *Allavors profanares ma estrada: ell ha pujat* (?). El canvi de 1.ª en 3.ª persona, diu Drv., expressa aversió i disgust; mes aquesta reflexió que, adreçada als altres, alguns troben admirable, Bll. (ap. Lgr.) la troba *presque comique*. Generalment es creu el text corromput; les versions, antigues i modernes, varíen. Gnk. esmena: *da entweihte ich mein Lager, das er bestiegt;* Grssm.: *und enweihtest das Lager der Bilha*.

També en aquest fet històric individual, tan planer i tan humà, la hipercrítica hi vol veure, sense cap fonament, un símbol d'algún moment històric poc honorable per Rubèn i revoltant per la conciencia col·lectiva de la nació: un atac a la unitat d'Israel (?). De passada, recollim el mot de Gnk.: el fet haurà pres forma legendaria mólt abans de la data del poema.

5. *Simeó i Leví*... *Udolants*... Amb Lgr., puntuem אחים, *des hyènes*, i ens apar aquest mot triat a dretes, jugant amb les consonants del mot sobrentès: *germans*, com dient: no són germans, hienes són! Noresmenys, el text massorètic és mólt seguit (Gnk., Skn., Drv.). — *Per l'engany*... Els Massoretes pendríen el mot hebreu com transcripció semititzada del grec μάχαιρα; mes, per la referencia històrica a la traidoría de XXXIV, 13, és provable la esmena de Lgr.: es pot suposar un substantiu מכרה, anàleg a l'etiòpic *macara* = valdre's d'estrategemes. Arb.: *makira* = engany. El mateix sentit devíen voler la Vetus, Sm., Gr.: *consummaverunt iniquitatem adinventionis suae; conventionum suarum; propositi sui*.

6. *El meu cor*... Amb Grssm.: *mein Herz;* liter.: *gloria mea;* Skn.: *the seat of mental affections:* el *Gemuth* tedesc; Lgr.: *ma sympathie,* amb els LXX. — *I, abrivats*... Amb Sr.: *in furore suo;* Lgr.: *dans leur caprice;* Drv.: *selfwill;* Skn.: *gloating*.

— *Els bous*... La Vulg.: *suffoderunt murum*, puntúa שׁוּר; mes Gr.: ταῦρον. Aquesta confusió tal volta encara s'és feta més enllà de la *Profecía*, en la *Benedicció* de Josep, i diu Skn.: que *h. l.* puntuaríen així per evitar una suposada contradicció amb XXXIV, 28 sq.

7. *Jo els repartiré*... Com de fet, Simeó no arribà mai a formar unitat geogràfica, més aviat fou parassitaria sempre i (Drv.) *virtually absorved* de Judà. (Cf. Is. XXIX, 1-9; 1 Cr. IV, 28-33.) Moisès (Dt. XXXIII) no'n fa esment. Heredetaries d'una maledicció, compliren les dúes tribus una sanció moral; Leví sols haurà el conort de formar la casta sacerdotal, la porció d'Israel escollida, però escampada entre les altres tribus. Cf. Dt. XXXIII, 11, on no és fet ell reu de la seva traidoría. Tampoc en la Apocalíptica jueva (Test. dels dotze Patriarques) on, a l'inversa (ὁ Κύκιος εὐλόγησε τον Λευί), és celebrat per la revenja contra els Siquemites.

8. *Judà*... Jòc etimològic. (Cf. XXIX, 35.) — *Tu*... Començ enfàtic. Skn.: el poeta ja pot parlar amb el cor obert; és el primer a qui el pare pot *unreservally praise* (Drv.), a despit — afegim nosaltres — de sa nora (XXXVIII). — *Et lloaràn*... El séu nom es porta la lloança (XXIX, 35) inevitablement, sagramentalment.

9. *Del robar*... Lgr.: *Après avoir pillé*... Al·lusió a Ez. XIX, 1-7 (?). — *Te'n pujares*... Tal volta millor, Grssm.: *wardst du gross*. — *Ell jeu com un lleó*... Cf. (Nm. XXIV, 9) una de les profecíes de Balaam amb la qual, si més no *verbatim*, guarda acord (Drv.).

10. *El ceptre*... El bastó de comanament. Contra els que, per modernitzar el poema, voldríen fer-ne un ceptre imperial, cal advertir que s'hi oposa, no sols el segón mot paral·lel, sinó àdhuc la evocació del cap de tribu, més semblant a la d'un batlle que a la d'un rei esplendorós. Drv. (Skn. en contra): *wand of a military leader*. (Cf. Ps. LX, 7.) — *El Pacífic*... No ho és tant el mot שִׁילֹה, *Silo*, veritable *crux* exegètica que ha fet bogejar els comentaristes de tots

els temps, guanyant-se una mólt extensa bibliografía que, de segur, anirà augmentant, sense esperances de reeiximent ovirador. Tant és així, que ún pensa si tindrà raó Skn. quan sospita en aquell mot una designació críptica del Messíes; car en que el context és messiànic, fins ara són d'acord tots els exegetes, antics i moderns. Nosaltres, en tanta varietat, hem pres partit, mig a ulls clucs, i vertim amb Sm.: *el Pacífic,* per més que, d'una banda, no és avui — llevat Gnk.: *der Geruhige* — la interpretació més seguida, i d'altra banda, no és exempta de dificultat filològica. Deixant els qui interpreten, de Herder ençà, geogràficament: *Silo* (cf. 1 Rg. IV, 12), la opinió valedora avui és la que, amb les versions primitives, descompòn el mot: *ço que a ell pertany; aquell de qui és el ceptre; allò que és séu,* interpretació qui té en son favor un mot semblant en Ez. XXI, 32: *fins en venir aquell,* אשר לו, *de qui és el judici.* Mes ni que el passatge aquest, al voler de Lgr., *ne devrait plus être controversé,* noresmenys poc és ell decisiu. Darrerament Gressmann, esmenant amb Bll., llegeix: מֹשְׁלֹה, *bis sein König kommt,* i és la única esmena no inacceptable.

Ara, a la qüestió que es planteja la crítica: si el terme fixat és històric o ideal, més clar, si és davídic o messiànic, nosaltres responem amb la tradició patrística, que és el terme ideal — avui històric — de les esperances messiàniques: Crist Jesús, prova evident, segons el mateix Gressmann, de la existencia d'una escatología preprofètica sobre l'adveniment d'un gran Rei qui havía de fundar un imperi mundial, del qual era — afegim nosaltres — preformació el reialme de Judà sota el ceptre de David.

11. *Ell fermarà...* Tot el verset és una pintura simbòlica del segle messiànic (Zc. IX, 9), no esclosa, però, la prosperitat material de Judà. — *Amb el vi...* També en regions vinícoles de la nostra terra s'usen, en anyades bones, frases per l'estil.

12. *Negres del vi...* Gnk. hi veu aquí l'antic ideal de la bellesa israelítica; mes no's tracta ara (Lgr.) de bellesa,

sinó de fertilitat. — *Blanques de la llet*... La estranyesa d'aquest procediment d'emblanquir les dents bebent llet haurà estat causa de la versió Vulg.: *més que el vi... més que la llet*. Al nostre entendre, solament el color ha sugerit el mot, tal com la nostra dita popular: *vi fa sang*. Altrament, amb Grssm.: *Die Fruchtbarkeit des Paradieses kehrt wieder*...

13. *Zabuló... A vora les*... El nom és temàtic, i creu Gnk. que, abans, el jòc fóra verbal com en XXX, 20. El verset, aquí obscur, és esmenat de Gnk.: *Und wurde Matrose der Schiffe*. Lgr.: *Et encore au rivage des vaisseaux*. Alguns troben sobrera la repetició *litus* en el segón membre; mes Lgr.: la sal està en repetir el mot *ribera*, perquè Zabuló sojorna entre dúes mars: la de la Galilea i el Mediterrani. Això, no aprimant-ho massa, i sols en el sentit que Zabuló estén els braços devés les dúes mars. Skn. diu que la figuració amb un animal ajaçat de cara al mar i de gropa a Sidón, és *unsatisfiyng and almost grotesque*, preferint, prosaic i tot: Zabuló com una nau, de proa devés la ribera i de popa a Sidón, és a dir, de tornada del tràfec comercial amb la Fenicia. La crítica — el mateix Lgr. — estima aquest membre glosa posterior, a causa d'aquesta precisió topogràfica, d'altra banda, la única localització del poema.

14. *Issacar... Ase ossut*... És a dir, robust (òs = força, en la imatgería bíblica). — *De cort en cort*... O quí sab si (Skn.): *crouching between the panniers*. La forma, diu, és dual, i ún pensa, és clar, en els àrguens dels ases traginers. Grssm.: *zwischen den Hürden*. Cf. la mateixa frase hbr. Jc. V, 16.

15. *Veu com és dolç*... La seva esplèndida situació, entre la baixa Galilea i la plana de Jezrael, l'enerva, i més s'estima no curar de rès i anar a jornal dels Fenicis. Cf. el jòc: *Ish-sacar* = home a sòu.— *El repòs*... Contrastant amb la vida nòmada.

16. *Dan jutjarà*... Jòc de mots. (Cf. XXX, 6; Jc. XVIII, 2, 11, 19.) — *Serp*... Dan, petita que és, formarà com ses altres germanes una tribu distinta, exercint igualment la

judicatura. Per lluitar i servar la independencia, haurà d'estar sempre a l'aguait, insidiosa i traidora.

17. *Cerasta*... Provablement, el *cerastes cornatus*. Liter.: *sisifòn;* Grssm.: *eine Viper*.

18. *De tu, Jahvè*... Tots els crítics, inclòs els nostres, creuen aquesta exclamació una addició posterior, la qual, segons alguns, dèu marcar la mitat del poema, i no cal, amb Gnk., Grssm., desplaçar-la al v. 16. La omissió d'aquesta tribu en Ap. VII i la vegetació escatològica dels Jueus (Test. dels dotze Patriarques), ha fet que una certa exegesi oviri en Dan l'Anticrist. Els Massoretes en fan un vers volant, disjunt dels vv. anterior i posterior, sense caldre per ço interpretar-lo, amb Mrll., com una jaculatoria d'alivi de Jacob morent i fadigat en sa improvisació poètica.

19. *Gad*... Triple jòc verbal.—*Una turma*... de nòmades: Ammonites, Moabites i Arameus, en cercament de millors terres. — *A l'encalç*... El mot עקב ha de pendre el מ inicial del v. següent: עקבמ = *ad pedes eorum* (Vulg., els XLX); Lgr.: *leurs talons;* Gnk., Grssm.: *doch er drängt ihnen nach der Ferse*.

20. *Asser*... Amb els LXX, Vulg., no (Hbr. Sm.): *Ex Asser*, provinent *ex* del מ passat al v. 19. El nom (= *feliç*) fa jòc de sentit amb *menjars de rei*, és a dir, deliciosos. Es creu que, per temps, el jòc sería també verbal. — *De rei*... Que no és cap al·lusió a alguna cort reial, i, per tant, no se'n pot treure argument en pro de la profecía *ex eventu*, com voldría la crítica. Els reis seríen tal volta els Fenicis (ef. Ez. XXVII, 17), aón exportaría Asser els séus productes (Dt. XXXIII, 24).

21. *Neftalí... cerva lleugera*... Amb TM., Sm., Vulg. (Sr.: *nuntius velox)*. Gnk., Grssm., Wnch.: *eine flüchtige Hinde, die schöne Lammer wirft*, i segueix més el demble del poema: comparació amb animals, contra altres (Lgr., Skn. amb els LXX): un terebint qui lleva plançons.—*Bells cèrvols*... Esmenant יִמְּרֵי, *anyell*, d'una rel hipotètica [אמר] corresponent (Gsn.-Bhl.) a un mot Assir.-Fenic.-Aram.-Arab. No-

resmenys, cal dir amb Skn.: que donada la diversitat de les versions, no's pot arribar a una conclusió certa i definitiva. La versió Vulg.: *eloquia pulchritudinis;* Sr.: *eloquium pulchrum*, sembla una al·lusió rabínica a la escola de Tiberíes, *quae Legis videbatur habere notitiam.*

22. *Josep, vedell fer...* Interpretació avui valedora. (Lgr., Zmm., Gnk.: *al.)* Així no topem amb el canvi abrupte de figuració del v. 28. La figura de la vinya, diu Lgr., és mólt bonica, *mais il est intolérable de passer la métaphore des chasseurs: on ne tire pas sur une vigne.* — *Prop la font...* Amb Lgr., mes no sense temptacions de continuar amb Zmm. i d'altres: *ein junger Stier*, fent paral·lelisme amb el darrer mot de l'altre membre: שׁוֹר, que els Massoretes puntuaríen שׁוּר, *murus*. Cf. ço que havem dit abans (v. 6) i Dt. XXXIII, 17, contra Skn.: *the reconstruction of the text on these lines, with the help of Dt. has no tittle to respect.* Com de fet, en el lloc esmentat del Dt., calc d'aquesta profecía de Jacob, es diu a Josep: primogènit del séu Taure. Mes hi ha la dificultat que no guarda paral·lelisme amb el mot final del primer membre: עַיִן, *font*, fòra que es volgués admetre un significat secundari d'aquest mot hebraic que els LXX verteixen: *gelós* (cf. 1 Sm. XVIII, 9), equivalent a *brau* (?). Allavors diría:

Vedell fer Josep, vedell prop del gelós!
Ell, pels herbeis, pastura vora el brau.

Mes tot això és hipotètic i no prou convincent per desfer la graciosa imatge (Lgr.) del vedell abeurant en una font. Lgr. creu que, puix cada elogi comença pel nom, els mots davanters al de Josep són una correcció marginal. — *Ell, pels herbeis...* No menys espès que el primer membre, hem aventurat una nova interpretació, que oferim a la crítica, sense tormentar el text amb canvis de puntuació: *pels herbeis*, descomposant el mot בנות en la preposició ב i el substantiu נוה, *pasqua*, devesa, prada, herbeis (Gsn.-Bhl.), mot

favorit de la literatura profètica. Cf. Jr. XXV, 3; Zf. II, 6 (sense א, com *h. l.);* Ps. XXIII, 2, amb la preposició ב; Trn. II, 2; Is. XXIV, 13. En versions i glosadors no hi ha acord: Vulg.: *filiae,* filles; LXX: *filius meus adolescentior;* Sr.: *aedificium munitum;* T°.: *duo tribus* (Efraïm i Manassés). Gnk., Skn. deixen sense vertir aquests mots. Lgr. segueix, en part, la conjectura de Bll.: *et ses pas...* esmenant notablement — massa — el text. — *Anava...* El verb hbr., està en sing. (Vulg.: *discurrerunt)* i significa (Skn.): *march or stride, but not: extend.* En quant al sentit, nosaltres ens atancem altra volta a Lgr.: *et ses pas vers une source;* Grssm.: *auf der Mauer kletternd.*

23. *I l'abrivaren...* Lgr.: *et les archers l'ont agacé,* segons el sentit natural: *exacerbaverunt, amarificarunt* (Wlt.).— *Arquers...* Puntuant, amb Lgr.: רֹבִים (cf. XXI, 20), Vulg.: *et iurgati sunt.* Així tindrem el subjecte que hi enyora Skn.: *bowmen* (Jr. L, 29), en paral·lelisme amb el *domini sagittarum* de l'altre membre. — *Sageters...* La observació de Lgr.: *la caça, a trets d'arc, d'un brau, no és la ordinaria,* podría satisfer-se amb la explicació d'atançar-se el vedell a abeurar a la font murallada i custodiada d'arquers.

24. *Parà fort...* Així en el text actual, si no és que es prefereixi la versió dels LXX: *i se'ls romperen en sec els arcs,* versió que, al parer de Lgr., s'imposa: Josep — diu — no's salva pel séu arc, sinó per las mans de l'Omnipotent. Gnk.: *doch zerbrochen ward von einem Starken* (en el coment.: *Gewaltigem) ihr Bogen.* Lgr. esmena: יֶתֶר, la corda de l'arc (cf. Ps. XI, 2), del qual sería resialla Gr.: τὰ νεῦρα.—*Llestes foren...* Lgr. no vol que el verb signifiqui: *être agile,* sinó: *se plier: Et les bras de leur puissance se sont replies.* Gnk.: *und zerschmettert die Sehnen ihres Arms.* — *Les armes...* Liter.: *els braços de ses mans,* mes cal evitar aquesta (Dlm.: *mólt poètica)* massa ardida frase; Grssm.: *die Spannkraft.*—*Del Brau...* Si els Massoretes, com afirma la crítica, corregiren la puntuació [אֲ'] a causa de l'associació d'idees amb אֲבִיר, *bull, Stier Iacobs (also ein Nachklang des Stiersymbols),* no

els en farem pas cap retret. Adjectiu d'homes i de cavalls aquest mot: *brau*, no hi ha inconvenient en que fos aplicat a Jahvè, *in its adj. sense* (Skn.). Lgr.: *fort, et peut-être: taureau.* — *Pel nom...* Amb Sr. T°. — *De la roca...* Per més que Lgr.: aposició de Pastor, desconeguda dels LXX, i tal volta, amb Grssm.: glosa posterior suprimible. Cf. les Var. de Gr., Vulg.)

25. *Pel Déu Omnipotent...* Amb els LXX. Liter.: *I amb el Shaddai.* — *Del cel...* La pluja i la rosada. — *De la gorga...* L'aigua viva de les fonts, concebudes, en la imatgería oriental, com provinents de l'occeà subterrani: les fonts de l'abís, que en la historia del diluvi fan jòc amb els falls del cel. — *Estesa...* Mot, diu Skn., metricalment necessari en Dt. XXXIII, 13; mes, redundant *h. l.* i provablement — diu — glosa d'aquell lloc esmentat. *L'épithète «accroupie»* — diu Lgr. — *montre qu'on se représentait l'abîme des eaux sous les traits d'une bête gigantesque.* Grssm. el suprimeix. — *De ubres... (ubera).* — *De udres... (utera).*

26. *De ton pare...* Lgr., amb els LXX, Sm.: *et de ta mère;* Grssm., reconstruint a son albir: *und an Rahel;* Gkn. esmena: *mit Segnungen an Brüsten, an Mann and Kind.* — *Excelses...* Lgr.: *se sont élevèes...* Skn. no verteix el mot, que creu, sense remei, corromput com tot el primer membre del verset. — *Com les benediccions...* Lgr. esborra *benediccions* i tradueix, esmenant: עד, *jusqu'aux montagnes éternelles, jusqu'à la limite des collines séculaires.* — *A desig de...* Grssm., Skn.: *mit dem Ertrag*, segons el calc del Dt. XXXI, 33. Lgr. del clàssic mot: *desiderium (collium aeternorum)* en fa una simple preposició. — *Sobre la corona...* Amb Sr. (i Drv.: *on the crown)*, és a dir, *sobre el cap* (Lgr.: *el front).* — *Del princep...* Amb els LXX (i Lgr.: *Prince).* Cf. Dt. XXX, 16, tal volta no en sentit monàrquic, sinó de judicatura o primacía. És mólt corrent vertir (Grssm.): *el consagrat, l'ungit;* d'altres, amb Vulg.: *El Nazareu* o *Nazarita.* Bll. (ap. Lgr.): *sobre l'odiat dels séus germans;* T°.: *super virum qui segregatus* (religiosament) *fuit a fratribus*

suis. La profecía (segons la crítica heterodoxa: *post eventum)* no precisa el moment històric a que fa al·lusió, si a la conquesta de Canaàn, a la reialesa d'Efraïm, o (i això és més provable) al prestigi i posició (Drv.) de la doble tribu de Josep sobre les altres. En tot cas, ens fem nostres les paraules de Lgr.: *Le morceau fait partie de son histoire* (de Josep)... *Jacob relève uniquement la providence de Dieu sur lui, c'est une simple application a la tribu de l'histoire personnelle de Josep,* la qual així pendrà cos en la conciencia religiosa d'Israel, que en les sagrades Lletres (Dt. XXXIII, 13-17) Moisès abans de morir en farà més gran elogi que de Judà, i en la literatura rabínica florirà un segón Messíes fill de Josep, desdoblament belicós i ardit del de Judà, segons el passatge (ap. Lgr., *Le Messianisme,* pàg. 253) atribuit, en el *Pugio fidei* del nostre Raimond Martí, al midrac del Gènesi.

27. *Benjamí...* Sense jòc etimològic, l'únic carent en el poema (Lgr.), si no és que jugui el nom ideològicament amb מנה [בני], *porció de vianda.* — *Llop...* Cf., per la comparació. Jc. III, 15 sqq.; V, 14; XX, 16; 1 Cr. VIII, 40; XII, 2; 2 Cr. XIV, 7; XVII, 17. Lgr., Gnk. no veuen aquí cap al·lusió al regnat de Saúl; en contra, Skn.: *a special reference to the short lived reing of Seul is probable.* — *Rapacer...* Liter.: Benjamí, llop, robarà... — *Al matí... Al vespre...* És a dir, tot el dia. — *Comparteix...* En la qual cosa, Skn. veu una al·lusió a 2 Sm. I, 24. No cal pensar en cap al·lusió a sant Pau, com d'ençà de Tertul·lià s'és dit, tal volta més amb esguard oratori que exegètic, Així Agst.

28. *Tot això...* Amb Grssm.: *Dies alles sind...* Liter. (Wlt.): *omnes istae,* o (Hmm., amb les altres versions): *omnes hi...* Mes ens apar que el pronom té un valor demostratiu de compliment de la profecía. — *Dotze...* Concebent com una sola, en Josep, les tribus d'Efraïm i Manassés. En Dt. XXXIII, el nombre 12 s'obté excloent-ne Simeó, i partint la de Josep; en Nm. II, dividint també la de Josep i omesa la de Leví. Així el nombre 12 resulta esquemàtic, com per

les tribus d'Edom i d'Ismael, i no cal la contorsió exegètica de Hmm.: *Numerale non refertur ad tribus, quae reapse fuere tredecim numero, sed ad viros.* — *Llur pare...* És com *the subscription* al poema (Skn.) o a la benedicció (Drv.).

33. *Allargant sos peus...* Amb Sr.: *extendit;* Wlt., Vulg., T°., Sm.: *collegit;* Gr.: *sustollens.*

Mort de Josep L, 22-26

23. *Sobre els genolls...* Forma d'adopció. (Cf. XXX, 3.)

24. *Vos farà pujar...* Pronòstiga de l'Exode, com suara Jacob (XLVIII, 21).

26. *Dins una urna...* de pedra (?), com pertanyía (Hetz.) al gran prohom *pater Aegyptiorum et populi sui.*

APÈNDIX DOCUMENTAL

La fallida del concordisme

(C. 1) Admesa la creació, *et hoc omnes sancti concorditer dicunt* (Thm.), és hom lliure de triar entre els diversos sistemes exegètics sobre *quo modo et ordine* fou fet el món (*In II l. Sent. d.*, XII, q. 1), en la qual cosa els SS. PP. *diversa tradiderunt.* Noresmenys, bo és observar les regles prudencials senyalades per S. Agustí i S. Tomàs, diu Vigour., no llençant-se *praecipiti affirmatione* a cap de les opinions, car, amb el temps, se'n poden anar a terra (August.) i allavors, a més d'ésser el bell goig dels incrèduls, els tanquem (Thm.) la *via credendi.*

Com de fet, el concordisme a ultrança, qui aparegué i fou rebut com la solució definitivament harmonitzadora de la Biblia i la ciencia, avui és dita corrent que ha fet fallida, i no sols es té un concepte més elàstic del clàssic *periode,* sinó que es torna el sentit literal al dia i a la setmana, endevinant-hi, en canvi, una intenció pronunciadament religiosa i exemplarista.

«Convé, cert — diu Schanz (*Apol. del Crist.,* pt. 1.ª, t. II, p. 424) —, donar una major extensió al mot *periode,* car un paral·lelisme, que, d'altra banda, mai fóra prou exacte, només s'assoleix acudint a hipòtesis arbitraries. Costós serà, doncs, trobar completa analogía, si s'exigeix que els sis dies siguin paral·lels als sis períodes.»

Id. (*op. cit.,* p. 422): «Si prescindim del designi religiós, de la setmana divina i del concepte antic de les

constel·lacions, no trobem cap raó apodíctica del per què, justament... abans d'haver parlat de la creació dels animals, s'esmenti la relació del sistema astronòmic amb la terra.

»La creació de Deu dèu ésser una figuració del model diví i l'activitat de Deu un model per a l'activitat humana. Així, doncs, rès de més lògic que idear un model de la setmana religiosa en la setmana divina de la creació...»

I no és nou el concepte: sant Agustí i sant Tomàs ja el preformaren.

Tanquerey *(De Deo cr.*, p. 450): «*Commodissime, in illo libro, ait Augustinus, quasi morarum per intervalla factarum a Deo, rerum digesta narratio est, ut ipsa dispositio quae ab inferioribus animis contemplatione stabili videri non poterat, per huiusmodi ordinem sermonis quasi istis oculis cerneretur. Albertus Magnus, paucique alii theologi eamdem sententiam amplexi sunt. S. Thomas eam ut probabilem in Summa Theol. admisit*».

També els vells escolàstics, amb l'*opus creationis, opus distinctionis, opus ornatus,* llucaren la teoría, avui estesa, idealista-concordant, i en ells s'ha trobat la sement tradicional, que tot inventor cerca per no presentar-se al món sense pares.

L'il·lustre professor de teología, el canonge de Lucerna, Meyenberg, en *Homiletische und catechetische Studien im Geiste der Heiligen Schrift und des Kirchenjahres* (ed. 6.ª; Lucerna, 1908), adopta i recomana, modificant-la lleument en sentit un poc més concordista, la hipòtesi ideal-concordant-apologètica exposada pel prof. de Friburg (Suissa) P. Zapletal, la qual, al nostre entendre, per la seva finalitat religiosa i homilètica s'ajusta mólt a la concepció tradicional agustiniana i tomista.

Diu Meyenberg:

«L'Autor inspirat del document hexamèric — que en tot cas fóra Moisès mateix qui darrerament el redactaría — de

tots els materials històrics, que la ciencia pot després desenrotllar, fa resaltar un punt de vista religiós altament interessant, considerades les idees i el parlar d'aquells temps i tenint en compte *les geogonies paganes*. L'Autor ens refereix l'origen i el fonament del fet de la creació, obrada per un Deu personal, sense fadiga, sense mediació, sense demiurgs i sense lluites. Quan les geogonies babilòniques ens parlen d'un drac primitiu, *Tiamat*, en lluita amb Deu, no fan sinó una referencia indirecta a la darrera redacció del relat bíblic, en el qual, cert, *es gibt eine Art Urdrache*, hi ha una mena de drac originari, el caos, el mar primitiu, la primitiva massa. *Noti's la mateixa rel del Tiamat babilònic, i del caos bíblic* (Teom). Sols que, en el nostre relat, el drac s'ha de pendre *figuradament:* el caos real, informe barreja del tot, creat per Deu mateix..., tal com prove de Deu el principi fonamental de la vida i de la evolució de l'univers i de la terra — la llum —, la representació més admirable i més visible de Deu (Deu és la llum i les tenebres no són en Ell). La llum, principi fonamental de la formació de les coses, si bé en sentit natural, és indiferent a una concepció religiosa, és, en sentit ideal, la primera obra de Deu, al primer dia de la creació. Els dies següents es desplega el camp d'operacions amb els exèrcits de Deu creador, en agrupament ideal, sense relació cronològica amb els períodes geogònics, pertenença profana de les investigacions científiques. Ja els vells escolàstics — diu Meyenberg — parlaven d'un agrupament ideal de la creació, distingint l'*opus distinctionis* de l'*opus ornatus*, i Zapletal no fa més que concordar aquesta idea amb el text hebreu, distingint entre les representacions centrals (primer día) i el camp d'operacions i exèrcits de Deu (els altres dies). «Sia fet el firmament», ço és, disposi's tot de tal manera, que aparegui la volta del cel amb les aigües dalt les bromes, les quals obriràn, de temps en temps, les portelles, que's distribueixin avall les aigües... Al terç dia Deu té el camp d'operacions damunt la terra: el mar i la àrida, or-

nada aquesta i aparellada ja per a la flora. Els següents dies canten, amb bella figuració religioso-poètica, còm els exèrcits de Deu obren en aquest camp d'operacions. Així al quart dia apareixen en l'espai els exèrcits de Deu: el sol, la lluna, les estrelles (que en la Biblia ja són amb preferencia anomenades *estols de Deu)*. El dia quint pobla l'aire d'ocells, sense acurades distincions de menes específiques, i el mar i les aigües de peixos, exèrcits igual de Deu, amb caràcter més estètic que classificador.

No's parla aquí de les evolucions que precediren a l'actual fauna ni de les catàstrofes marítimes i volcàniques, tot el qual, com sia que Deu no ho revelà a Moisès, i és pertenença, doncs, de la investigació humana, no s'hauría d'atribuir a la Biblia, sinó a l'avenç de les ciencies naturals; bé que, certament, ho hem de presentar com una il·lustració d'aquest prenunci solemne, d'aquest primer full bíblic que la humanitat, en sa infantesa, llegía amb santa edificació i que la ciencia moderna no ha pogut en rès afeblir.

El sisè dia ens fa ésser testimonis de còm entra en el camp d'operacions del continent sec de la nostra terra el multiforme exèrcit dels animals que, a mil·lions, i fent d'escolta reial, obren pas a l'home, qui apareix, a la fi, com el rei dominant de tota la creació.

Ara, el Senyor reposarà de la seva obra creadora, i aquest repòs és igual una nova homilía: el repòs de Deu és vida, i si tota sa activitat esdevé exemplar del nostre produir i obrar i ornar i vèncer durant el treball de la setmana, el séu repòs és un *sabbat,* un dia de festa, un jorn sagrat, que és de Deu i per a Deu.

Així, doncs, el relat bíblic fa ressaltar només alguns detalls de les creacions i configuracions reials — *cum fundamento in re* —, explanades, amb la figuració corrent, d'una manera arquitectònico-pragmàtico-pedagògica, per tal d'anunciar el concepte de creador i de creació, referint-ho tot, directa o indirectament, a Deu, i introduint-hi l'home, corona i sacerdot de l'univers.

Aquest sistema ideal-concordista — diu — no cerca cap subtil i detallada comparació amb les ciencies naturals; cura, però, amb acert, una general concordança en els detalls assenyalats, en els quals la ciencia moderna convé d'esplèndida manera. No's preocupa ja, p. e., de còm poden concordar les ciencies naturals amb l'aparició dels estels al quart dia. Diu senzillament: Moisès no'ns vol dar pas un relat cronològico-geogònic, sinó un ensenyament religiós en forma poètico-arquitectònica: ens descriu primer la creació; després, la condició indispensable del séu desenrotllament: la llum; per últim, el camp d'operacions de l'univers i la entrada en ell dels séus exèrcits.

. . . .

L'orde cronològic de la formació del món, la desaparició i encreuament dels períodes, és cosa que han d'estudiar les ciencies naturals sense témer de contradir la Biblia, la qual no intentà resoldre aquestes qüestions. Car si hi ha aquí vocabulari científic, és ell conforme al temps que el relat bíblic es va escriure. Combinada així la concepció idealista amb una teoría a grans trets concordant, ens sembla ésser el just en l'estat actual de la investigació: La formació ideal-religiosa de l'Hexàmeron en concordança amb els resultats fonamentals de la ciencia.

Ara bé, el contingut del relat hexamèric podría ésser conegut de l'Autor inspirat, entre altres medis (il·luminació, visió), per documents primitius i per la tradició oral legítima, *depurant-la,* Deo inspirante, *i llevant-ne tota desfiguració i afegitor paganes.*»

Igualment Schanz, en la obra citada, diu: «Moisès... desenrotlla... una idea religiosa, que, provablement, deriva el séu origen d'una visió en sis quadros...

»Emperò, la teoría de la visió només tindrà valor fosa amb el fi religiós. Per més que la teoría ideal, avui abastament estesa, de bones a primeres sembli que es desavingui amb el text, i per estranyament que causi teixir una idea o una institució religiosa amb un relat històric, el cert és

que els escriptors antics, i davant els semites, esguardaven la missió de l'historiador diferentment del concepte que nosaltres ens n'havem preformat. Els hagiògrafs tracten les coses profanes amb gran llibertat i, com semites, s'havíen fet a la representació de les coses abstractes en formes concretes.

»Mes la teoría ideal, i ideal-concordant, és la sola capaç de destriar els camps entre la teología i les ciencies naturals. Es mostra, en part, conforme amb la evolució històrica, encara que creu no caldre harmonitzar en un tot en les particularitats; per ço abandona la terra a les raons dels savis i es limita a salvar la causalitat divina del conjunt i dels actes principals.

»La idea de la santedat del nombre set rau ja en la creença del babilonisme no semític i presemític. Noresmenys, el *sabbat* és un dia de repòs en les inscripcions dels assiris. Per als caldeus, era un dia consagrat a un déu funest, però un déu; entre ells, cada dia del mes es consagrava a una divinitat. Tots els indicis, doncs, menen dreturers vers la setmana sabàtica, i, per tant, la setmana de la creació al camp semític. Als errors astrals hi contraposa Moisès, sobre el fonament de la Revelació, com escriptor sagrat, la setmana de la creació com a model de la setmana sabàtica. Les idees principals que aquí suren són el monoteísme i el *sabbat.*

»Resulta, doncs, que el principi de divisió *(opus creationis, distinctionis, ornatus)* és estètico-religiós; principi que, en la exposició, denuncía al Profeta, sense desconèixer, però, la naturalesa. La divisió no és una divisió arbitraria de la realitat, més encara una divisió ètica, la qual, en conjunt, correspòn al curs de la creació (concordisme ideal), com apar ben visible al cloure's amb la creació de l'home. Així, doncs, hom se sent temptat, com Filon i mólts PP., a desgranar d'aquesta faiçó l'ordinament del relat i regonèixer com a fi la preparació del cosmos per maisó de l'home (antropocèntric). Primerament, fou il·luminada la tenebra

caòtica; després, s'estengué la teulada de la casa; acabat, s'enllestí la terra ferma i s'adornà de plantes. Totduna, es presentaren els lluminars, els éssers útils, i, per últim, els pobladors. Però, cal la llum des el començament, i el dia i la nit, abans del quart dia, no poden explicar-se per medi de la tenebra. Aquest dia es desavé, cert, amb totes les interpretacions bassades en fets exteriors; mes no autoritza a interpretar tota la narració segons les apariencies, sense cap concepte geològic i cosmològic, en absolut *del punt de mira estant de l'arquitecte,* qui creà el ferm i el mobible, i destrià el dalt, el mig i el dessota. Tampoc basta la referencia a la constitució civil dels hebreus (Ex., XX, 8-11), per importancia que es concedeixi al fi religiós, car el *pròleg solemne de tota la historia de la Revelació* suposa un fonament bàsic, així com la historia semítica de la creació suposa una tradició.

»El Vell Testament no parla directament del sistema que presidí a la formació del món...; el tractar-ne no aportava ni una engruna de millora a la vida. Però el séu relat, ajustat al concepte babilònic del món, presuposa el sistema geocèntric com cosa lògica... Fóra, naturalment, ridícol l'exigir del relator una major expressió científica en sentit copernicà, perquè tampoc n'hauríen entès rès els séus lectors. Però, amb tot, així com així no's pot prescindir de la idea que la narració, en general, té per base la persuasió del sistema de Ptolomeo, cosa que, per altra banda, pot acceptar-se sens detriment de la inspiració, perquè no's tracta de materia de fe.»

* * *

Diu el P. Murillo: «Descúbrense en ella (en la Cosmogonía mosaica) indicios de que, ni en sí ni en la intención de su Autor, es una sección rigurosamente histórica en todos sus detalles. Lo es, sin duda, en su fondo... Pero la forma no tiene, tal vez, ese valor. En primer lugar, *la estructura es*

pronunciadamente artística y presenta una simetría sistemática que parece dar a entender en la mente de su Autor un fin artístico al lado del fin histórico. Se distribuye la obra en seis días; al fin de cada obra se hace terminar el cuadro con el estribillo: «y sobrevino la tarde, y sobrevino la aurora, día primero, segundo, etc.». Ni se acaba con esto lo sistemático y simétrico de la disposición; en cada obra se guarda también constantemente un FORMULARIO *esquemático que abraza indefectiblemente estos miembros: intimación, ejecución y aprobación.* Además, y esto hace resaltar todavía más el *fin artístico,* manifestando que en parte *se ha subordinado* a él el fondo mismo y el fin histórico, la distribución de los efectos es muy desigual en cada día... Esta desigualdad hace presumir que para la distinción de los días no se tuvo en cuenta precisamente la obra ni, en consecuencia, el tiempo preciso invertido en ella, sino consideraciones de un orden totalmente independiente de la duración cronológica de la acción divina y sus efectos.

»La distribución de la obra creadora en *seis* días no representa una medida de unidades cronológicas, precisamente uniformes, ni tal vez en número fijo y determinado; sino simplemente un espacio, sucesivo sí, pero más o menos indefinido en su conjunto y en sus partes. Y aunque repartido en porciones sucesivas, que en la descripción se fijan en seis o siete, *quizá por razones artísticas de simetría,* no por eso debe concebirse bajo una correspondencia mecánica en la realidad. El carácter objetivo e histórico de la pieza queda completamente a salvo...» *(El Génesis.)*

Vigouroux *(M. B.,* t. I, p. 488):

L'œuvre de la création fut donc distribuée «artificiellement» en six jours, quoique ces jours ne correspondent pas a six époques réellement distinctes dans l'œuvre créatrice, et ils furent suivis du repos du septième jour, afin d'imprimer profondément dans l'esprit des peuples primitifs l'obligation de la sanctification du sabbat.

Nikel *(La religion d'Israël,* dins *Christus,* p. 658 sqq.):

*Sur l'origine du monde, les écrivains de l'A. T. conformément au but de leurs écrits, ne se sont exprimés que au point de vue religieux. Ils ne voulaint mettre en évidence qu'un enseignement, c'est que Dieu est au commencement de tout, et que le monde... est chose creée. Là où les auteurs de l'A. T. parlent du comment de la Création, ils ne semblent pas vouloir enseigner de théories cosmogoniques comme révélées de Dieu; ils décrivent l'origine du monde, en s'appuiant sur les idées cosmologiques de leur temps... Le changement continuel des théories des sciences naturelles, auxquelles les systèmes concordistes, chaque fois renouvelées, cherchent à s'adapter, ont finalement conduit à reconnaître l'insuffisance du concordisme sous sa forme plus ancienne... La division de l'œuvre créatrice en huit travaux particuliers, qui sont répartis sur six jours, repose, ainsi que l'ordre de succession de ces huit travaux, sur des considérations logiques (ce qui est creé en primer lieu est toujours ce qui est supposé nécessaire à l'existence de ce qui suit) et esthétiques. (A l'*opus distinctionis, *qui comprend les trois premiers jours de la création, correspond l'*opus ornatus, *qui est mené à terme pendant les trois derniers jours.) L'homme a été creé au faîte de la création visible; il en est le couronnement, et toutes les autres créatures lui doivent soumission. L'homme lui-même est creé pour Dieu qu'il doit servir; le sabbat a été spécialement institué pour ce service divin.*

El mateix Chauvin, partidari ferm de la inspiració verbal, en sa obra *L'inspiration des div. Ecritures d'après l'enseignement traditionnel et l'Encyclique* **Providentissimus Deus** (París, 1896), sosté igual punt de vista. El relat de la creació — diu (p. 147) —, històric en el fons, és al·legòric en els detalls: *l'arrangement des jours et la durée des faits... sont, à ce qu'il semble, une conception littéraire de l'auteur, qui a dû suivre... les traditions populaires d'Israël...* I tot seguit distingeix ell entre el fons històric: la creació del món; el quadro lògic: l'orde de les obres, i l'al·legoría: la duració dels dies. La inspiració — diu — de primer s'actuà en la intel·ligencia de Moisès, fent-li discernir el ver del fals en les tra-

dicions orals que ell utilitzava. Aiximateix pel desenrotllament lògic i per la conveniencia d'aquesta al·legoría hexamèrica popular, sota la qual s'ocultava, en metàfores, una instrucció divina, ço és, que el treball de Deu és el model del de l'home, i el séu repòs la imatge del repòs nostre.

Tanquerey *(De Deo uno,* p. 446): *Haec autem narratio est simul popularis, non scientifica... nec ordinem creationis completum describit... sed solum ea quae populo magis nota sunt... nec semper sequitur ordinem stricte chronologicum: ita quando lux facta dicitur primâ die, luminaria autem quartâ die, inferri nequit ex solâ huiusmodi narratione lucem praecessisse ipsam formationem solis; vult enim primario auctor sacer ostendere lucem et luminaria Deum habere auctorem. Iam S. Thomas (In II l. Sent. d.* XII) *nihil certi circa modum et ordinem creationis ex Scripturâ erui posse.*

Clifford, bisbe de Clifton (ap. Vigour. i Tanquerey), diu més: que la distinció dels dies és purament *litúrgica* i no té cap realitat històrica. La mateixa referencia fa Tanquerey de la opinió aquesta: Clifford opina que l'Hexàmeron és un *carmen liturgicum,* dedicant cada dia de la setmana a una obra de la creació, per apartar el poble séu de les supersticions egipcies, les quals consagraven els dies de la setmana als *set planetes.*

I diu Tanq. (ib., p. 451), que's pot admetre — mentre es salvi la historicitat de la narració mosaica, i mentre no's vulgui dir que és ella *tantummodo carmen liturgicum* — que Moisès distribuí la creació en sis dies, *eo fine, ut totam hebdomadam, secundum praecipua creationis opera, ad Deum referret.*

Per últim, observa Schanz:

«Aquesta nova modificació (de Clifford) de l'antiga teoría ha topat sempre, cert, en contradiccions, però també ha donat ocasió a estudiar més i prear millor l'*element poètic* d'aquest cant sagrat. La narració, amb tot i la característica netament històrica, apar, en efecte, *com un majestuós preludi de la narració,* de ço que Deu ha fet pel llinatge

humà, i com una descripció sublim de la escena que Deu ha aparellat a l'activitat de l'home.»

Teom - Tiamat

2. No sols els crítics racionalistes, sinó excel·lents catòlics i de provada ortodoxia (Mrll.) com l'il·lustre professor de Friburg, Hoberg, diuen, amb les mateixes limitacions que nosaltres: que *el Teom es l'equivalent filològic del Tiamat babilònic (Die Genesis, h. l.)*. «El mot Teom — diu —, en el relat de la Creació s'acorda sols filològicament amb Tiamat mare dels déus, però no en l'ús ni en la significació».

Id. Hummelauer, *h. l.: Eadem prorsus vox in cosmogonia chaldaica cuneiformi legitur,* Tiamat, *estque Assyriis usitata ad designandum mare.*

Nikel *(La religion d'Israël,* dins *Christus,* p. 660-1): *Le récit de la Création, tel qu'il se présente dans la Genèse... n'est point une forme du mithe babylonien Mardouk-Tiâmat décolorée ou expourgée de traits mythologiques. Les deux cosmogonies diffèrent par de traits essentielles. Elles n'ont de commun que certainnes représentations cosmologiques (par ex., de l'océan supérieur et inférieur), ainsi que le nom* Tiâmat (= Tehôm) *qui désigne la masse chaotique.*

Schanz: L'esperit sobre les aigües recorda encara el caos babilònic, Tiamat, qui rebé la perfecció dels déus formats després d'ell. *(Apol. del Cr.,* pt. 1.ª, t. II, p. 362.)

També el P. Deimel, S. J. *(Pantheon babylonicum):* Tiamat *Enuma Elis,* pass.; var. Ti-a-ma-tum... = Teom, Gn.

I el P. Murillo, *h. l.:* «Por lo que hace al Teom, es cierto que *etimológicamente* conviene la voz hebrea con la voz *Tiamat,* pues ya vimos que este vocablo representa en la mitología babilónica el mar divinizado en un ser personal; pero con respecto al concepto que en el lenguaje usual corresponde a ambos términos entre los hebreos y los babilonios, no existe semejanza alguna. Teom para los hebreos

es el mar; Tiam para los babilonios, una divinidad femenina, no una simple personificación retórica. Ni el Teom o abismo presenta resistencia a la acción divina, y si en el Salmo se dice que huye (el Teom) aterrorizado a la voz de Jahvé, la expresión es puramente figurada y poética; es simplemente una personificación».

Igualment Crelier: *Un certain nombre de mots n'ont plus été employés que dans le style poétique Tehôm, «l'abîme».*

Ja Fernández Valbuena (*Egipto y Asiria resucitados,* t. I, p. 137): «Tou-va-bou, palabra que debía ser tradicional para indicar el caos entre los semitas... Otro tanto sucede con la palabra *Teom*, el abismo... transformado por los asirios en la diosa Tiavti o *Tihamti;* tanto más cuanto en aquel país era frecuentísimo el uso de *Teom* para designar el mar, mientras que entre los hebreos está casi reducido a las producciones poéticas, aunque siempre en el significado de reunión de aguas».

La depuració

Ara bé, és comú entre tots aquests exegetes catòlics citats, que el mot Teom és usat *h. l.* en sentit poètic, i per tant, l'Autor inspirat havía de tenir compte en despullar-lo, en exorcitzar-lo de tot sentit mític que'l pogués corrompre i confondre amb les divinitzacions paganes.

Moisès, qui per boca de l'Esperit Sant (Act. VII, 22) sabem que era savi en tota ciencia d'Egipte, de segur que havía llegit, o no desconeixía, les cosmogoníes orientals, i sabría perfectament el sentit mític que arreu tenía el mot *Teom*. És per això que diem en la nota: que el mot Teom és l'equivalent filològic del *Tiamat* babilònic, qui, lliure ja de tot sentit mític, passa a significar en la cosmogonía mosaica el primitiu caos dels grecs. I afegim *dels grecs,* perquè així mateix ho trobem consignat en el comentari del jesuíta P. Pinciani, que va al davant de Corn. a Lap., on,

per més senyes, cita uns versos d'Ovidi. (Corn. a Lap. cita igualment passatges de la literatura clàssica.)

Certament, després d'haver afirmat nosaltres que el verb *crear* vol dir: *fer del no rès,* és natural entendre que fem distinció, i no pas accidental, entre el concepte grec i el mosaic del caos; és a dir, sobre l'origen, referint-nos sols, en la identificació, a la informitat.

Diu Minocchi *(La Genesi): A che scopo il nostro agiografo sarebbesi giovato di queste immagini popolari, correnti senza dubbio anche nelle tradizioni degli antichi Ebrei, ma spoglie di ogni accezione ed esagerazione politeistica qual-l'era nelle cosmogonie Babilonesi e Fenicie? Noi crediamo che l'agiografo con ciò avesse lo scopo di esprimere, nel miglior modo possibile per la cultura sua contemporanea, la verità religiosa del concetto di creazione. Mentre infatti per i Babilonesi, ad esempio, il Caos primordiale* (Tiamat) *era esistente* ab aeterno, *e principio generatore degli Dei potenti a farne un cosmo, invece per gli Ebrei questo Caos* (Tehôm) *non solo era alcunché di separato e diviso de Dio — esistente per sé, al difuori e al disopra del mondo — ma era un non ente, un che di vuoto e vano, appetto a Dio, prima que questi creasse il cosmo visibile.*

Mes tornant al sentit mític del qual l'hauría desposseit, per hipòtesi, l'Autor sagrat, no creiem contradir cap de les decisions de la Comissió Bíblica *, ni tan sols la que parla dels tres capítols del Gènesi: *Utrum* el Gènesi conta, en els tres primers capítols, veritables histories o si, al contrari, és una fàbula o mitología *expurgato quovis polytheismi errore, doctrinae monotheisticae accommodata.* Aquí parlem, no del contingut total del Gènesi, sinó d'una paraula que a tot arreu d'Orient tenía un significat, quan no, poèticament mi-

* Puix hem anomenat la *Comissió Bíblica,* és avinent de esclarir que, amb la doctrina comú dels teòlegs, equiparem aquella institució pontificia a les Congregacions romanes, a les quals *debetur assensus internus et religiosus, non quidem absolutus, sed prudentialis et conditionatus.* (Tanquerey, *De Vera Religione,* p. 560-1.)

tològic, i que en la mateixa literatura hebraica ve personalitzat com fugint de Deu estemordit.

A més, del moment que Moisès podía servir-se de documents, si en aquests documents hi havía errors històrics o religiosos, l'Autor, per la inspiració, els havía de depurar. Vegi's ço que diu Hetzenauer *(Theol. Bibl.,* t. I, p. 10): *Non officit quod hagiographi traditionibus et documentis temporis sui* (o d'abans d'ell, afegiríem nosaltres) *quae etiam* falsa *continere potuerunt, usi sint. Deus enim supernaturali virtute effecit ut ea sola exprimerent recte, quae ipse iuberet; non potuit admittere ut scriptores inspirati ex traditionibus et documentis* falsa *assumerent et suo nomine proponerent, quia ipse nihil a veritate alienum ponere potest.* Doncs aquest és el nostre cas. Si el Teom contenía arreu un sentit mític o fàcilment mitificable per la força poètica seva, natural és que, abans d'incorporar-se dins un llibre sagrat, s'exorcisés bé, no fos ell causa d'idolatríes.

No vol dir altra cosa l'eximi Hetzenauer quan afirma, contra els qui volen identificar el relat bíblic amb les cosmogoníes babilòniques, que el nostre relat no és una cosmogonía mitològica expurgada, per evolució natural, de politeísmes, sinó que és una *selecció* feta, *Deo inspirante,* de Moisès, per contraposar-la a les fantasíes orientals. Després de la confusió de llengues — diu — i després de la dispersió dels pobles, els homes van conformar la tradició primitiva al pensar llur i a les propies condicions... *Ex variis his traditionibus scriptor inspiratus, Deo illustrante, puram narrationem* selegit *eamque depravatis narrationibus opposuit* (p. 559). I aquí fa referencia a la p. 10, on admet la hipòtesi: que els hagiògrafs podíen usar de documents *quae etiam falsa continere potuerunt,* mentre es digui que, en tal cas, Deu els guardava que no traspassessin rès de fals a l'escrit inspirat. El mateix diu — no menys clar — el P. Murillo: «Obsérvese que una cosa es la concepción científica en la mente de un escritor en virtud de los elementos humanos

que son patrimonio natural y común a todos, y otra muy distinta la expresión escrita que da a sus conceptos bajo la inspiración divina. Ésta puede fácilmente hacer que *si la concepción humana no es exacta, no salga a luz esa inexactitud en la producción canónica, y esto de varias maneras:* una es sugiriendo otra concepción distinta sin los errores de la primera. Además, puede también sencillamente impedirse el error haciendo que la expresión escrita se mantenga dentro de ciertas líneas generales, sin descender a detalles concretos en los cuales consiste la inexactitud. Por fin, pueden existir mil y mil modos de modificar la concepción errónea, *depurándola de cuanto la hace contraria a la verdad objetiva*».

La bestreta mítica

Igual Condamin, S. J.: *En comparant la cosmogonie babylonienne avec ce premier récit biblique de la création, n'y a-t-il pas, pour le moins, une forte exageration a parler de «connexion tout à fait étroite»* (Delitzsch) *ou «d'influence intense et très multiple»* (Zimmern) *ou même de «relation étroite»* (King)? *Tout bien pesé, les ressemblances se réduisent à peu de chose, et elles sont purement matérielles. Dès les premières lignes des deux récits il est question du chaos:* le mot hébreu Tehôm, l'abîme d'eaux, est l'équivalent du babylonien tiâmtu, tâmtu, la mer: Tiâmat. *La création du firmament et la séparation d'eaux supérieures* (Gn. I, 6-8) *correspond à la division du corps de Tiâmat, dont une moitié couvre le ciel et forme une sorte de firmament contenant les eaux supérieures. Il y a beaucoup d'analogie aussi dans l'ordre des créations: les astres, la lune, «pour régler les jours», puis probablement les animaux, et enfin les hommes... (Dict. d'Apol.,* art. *Babyl. et la Bibl.*)

....

Voilà à peu près, à quoi se bornent «les ressemblances»... Les différences, d'ordre théologique, sont profondes et essentiel-

les... La spiritualité des idées, la dignité du ton, la majesté du tableau élèvent cette page incomparablement au dessus de la légende babylonienne et de toutes les cosmogonies anciennes.

Gunkel et Zimmern ont énuméré avec complaisance les passages de la Bible et des apocryphes où il est question d'une lutte de Jahvé contre Rahab, Léviathan et autres monstres (Is. LI, 9; XXVII, 1; Ps. LXXXIX, 11; LXXIV, 14, etc.). *Que cette façon poétique de désigner les puissances ennemies, l'Egypte, par exemple, personnifiée sous le nom de Rahab, soit due à l'influence de quelque poème mythique, c'est possible; mais il faut bien noter (ce que les critiques ometten parfois) que* la conception primitive est alors totalement transformée. *Ces monstres ne sont plus des principes premiers, comme Tiâmat, puissances du mal et des ténèbres combattant contre Dieu à armes égales; ce sont de créatures de Jahvé* (Job XXVI, 13; XL, 15; Ps. CIV, 26, etc.) *et Jahvé en triomphe toujours en souverain absolu. (Dict. d'Apol.,* art. *Babyl. et la Bibl.)*

Tanquerey *(De Deo creante et elv.,* nota 2, p. 553): *Admitti autem potest auctorem sacrum documentis vel oralibus traditionibus profanis moderate usum esse, ea sapienter* EXPURGANDO, *ut constat ex alio dec. Commissionis bibl., 27, juin, 1906.*

Diu J. Souben, O. S. B. *(Dict. d'Apol.): La croyance à l'existence des anges chez les Hébreux n'est pas du tout le résultat du contact des captifs avec les conquérants perses, ils y croyaient longtemps auparavant, et s'il fallait absolument chercher ailleurs que dans les traditions israélites l'origine de cette croyance, ce serait évidemment du côté de la religion chaldéenne que les recherches devraient porter, puisque les Hébreux sont sortis de la Chaldée; mais en ce cas, il faudrait convenir que l'emprunt* A ÉTÉ PURIFIÉ *de tout élément polytheiste».*

No ja un mot com el *Teom,* sinó la mateixa llei ha re-

but influencies orientals; vegi's ço que diu el P. Condamin, jesuíta, del codi d'Hammurabi i la legislació mosaica: *ne redoutons pas d'admettre, comme probable ou prouvé, s'il y a lieu, quelques emprunts faits par l'auteur sacré. Le caractère inspiré des Livres saints, n'en est pas compromis, comme le P. Ferd. Prat l'a montré, en apportant les temoignages des SS. Pères, dans ses savants articles sur «la loi de Moïse». (Etudes,* 5 de juliol de 1898.)

Nikel *(op. cit.*, p. 629-30): *De nos jours on s'est plié à comparer les prescriptions contenues dans le livre de l'Alliance (Ex.* 21-23) *avec le code que le roi babylonien Hammourabi (2000 avant J.-C.) composa pour l'empire qu'il avait fondé. De fait, la façon d'envisager bon nombre de points de droit révèle quelque ressemblance entre la loi mosaïque et le code d'Hammourabi. Sur les rapports de ces deux recueils, voici ce qu'on peut dire. Moïse vécut au moins cinqcents ans après Hammourabi; donc une influence du code babylonien sur la loi mosaïque serait de soi chose possible. D'autre part, Moïse a reçu sa formation non en Babylonie, mais en Egypte; ensuite il passa une bonne partie de sa vie chez les Madianites, dans la presqu'ile du Sinaï. La connexion entre le code d'Hamm. et le livre de l'All... serait vraisemblablement à expliquer ainsi: pendant des siècles le code d'Hamm. fit sentir son influence en Asie Mineure et aussi en Palestine et dans la péninsule sinaïtique; de là dans le droit publique de ces groupes de populations auxquelles appartenaient les Israélites, un bon nombre d'articles dont l'origine pourrait finalement se ramener à l'action du code babylonien... Moïse... n'a pas créé une loi complétement neuve, il a... utilisé les éléments de civilisations qui existaient déjà dans son peuple. Mais grâce à ses communications surnaturelles, il a élévé à un niveau supérieur les conditions juridiques, sociales et morales d'Israël, en les pénétrant, en les* purifiant *et en les ennoblissant par ses conceptions religieuses.*

I afegeix: *Si Moïse fut instruit dans toute la sagesse des Egyptiens* (Act. VII, 22), *c'était apparemment, dans les desseins*

de la Providence, pour en tirer quelque profit. Aussi les Pères de l'Eglise n'ont pas eu de répugnance à reconnaître des importations étrangères dans le culte des fils d'Israël. Le P. Ferdinand Prat cite dans ce sens S. Jean Chrysostome, Origène, S. Jerôme, Eusèbe, Théodorêt, et, après eux, le grand commentateur Tostat, qui écrit: Beaucoup de cérémonies sont communes aux juifs et aux païens: elles ne furent même accordées à ceux-là que parce qu'elles étaient déjà reçues parmi les gentils. Les Juifs s'y étaient habitués; Dieu les toléra après en avoir effacé *tout ce qui sentait la superstition. (Le Code de Sinaï, sa genèse et son évolution,* 1904, p. 17, 18; cf. *Etudes,* t. 16, p. 97.)

Aiximateix Vigouroux *(M. B.,* t., p. 477):

Abraham, originaire d'Ur, ville qui faisait partie de la domination d'Hammourabi, comme on le voit dans le prologue de son code, avait dû connaître une partie de ses lois coutumières et la transmetre à ses descendants. Il n'est donc pas surprenant que nous en retrouvions l'écho dans le Pentateuque... Moïse a été, en un certain sens, comme le Justinien de cette législation antique.

No sols en els llibres històrics, sinó en els sapiencials, es poden admetre fonts de documents: *Ceux qui ont écrit les livres sapientiaux, par exemple les Proverbes, ont bien pu s'aider de la littérature gnomique déjà existante, inspirée ou non; et pareillement les Prophètes en ce qui concerne les éléments de leurs descriptions.* — En sant Joan mateix, en l'Apocalipsi (Alfred Durand, S. J., *Dict. d'Apol.,* art. *Critique biblique.* Ib. art. *Apocal.,* de Lemonnyer, O. P.)

I Condamin, en l'article citat, *Babyl. et la Bibl: L'histoire d'Israël, dans ses grandes lignes, a été confirmée d'une façon remarquable par les découvertes assiryologiques. Si la critique radicale a pu souffrir du témoignage des monuments, une critique vraiment scientifique n'a eu qu'à s'en louer. L'histoire de l'Ancien Testament, au lieu d'apparaître isolée et comme suspendue en l'air entre le ciel et la terre, est entrée en contact avec celle des peuples voisins. Ce n'a pas*

été à son désavantage: son caractère humain a été singulièrement eclairé, et son caractère divin mis en relief: elle reste toujours l'histoire sainte.

Mot final.— Diu sant Tomàs (1.ª 2.ae, q. 98) — i és doctrina corrent — que els escriptors sagrats parlen *secundum opinionem populi,* i seguint aquest dictat, diu Vigour. que Deu, per atényer el fi que's proposava, *n'avait aucune raison de rectifier les idées courantes du pays et de l'époque.* — Aquesta dita de Vigouroux, mal-usada, ens duría lluny en les concessions a la crítica; ens en hem, emperò, guardat bé, i, en l'indret que som, apliquem aquell canon amb tota cura i amb les limitacions del seny documentat. Si hem dit que el *Teom és l'equivalent filològic del Tiamat babilònic,* afegim de seguida que sería abans alliberat de tot sentit mític, fos ell provinent de les llegendes caldaiques o babilòniques, o del bullent magí dels israelites, a qui, fills d'Orient igual, tot se'ls prenía als dits en formes de miratge legendaries.

El Teom, doncs, calía espolsar-se tota falsía i profanitat per merèixer la reencarnació sagrada: *defectuum nostrorum corrector est Deus, non susceptor,* diu, a propòsit, Billot; exorcitzat així, *abstrahendo ab eventuum ad quod alludeba[n]t, vel rerum quas proprie significaba[n]t, historica veritate vel existentia* (Crets, *De div. Bibl. insp.)*, entraría ell, malgrat sa provinença *ex fabulis et ritibus gentilium,* com mot vivent en la construcció divina, per tal de servir *ad res vividius proponendas et ad styli ornamentum.*

En aquest sentit — que és el nostre — ningú tem ja cap llei de documentació premosaica, mal sigui ella babilònico-asiria, que, tot el més, demostraría això la existencia de la tradició genesíaca, tota, íntegra, en conjunt i en detall. El poema oriental, diu Fernández Valbuena, conté la descripció elohísta de l'Hexàmeron, i el relat jahvista de la Caiguda. Si, doncs — clou ell —, ambdúes tradicions existíen abans de Moisès, per què no les podía ell escriure? I si podía, quí gosarà dir que no ho féu, sols perquè Deu

s'anomenava a voltes Jahvè, a voltes Elohim? (Cf. Vigouroux, *La Bible et les découvertes modernes*, t. I, p. 170-254.)

Que el Teom, millor, que el *Tiamat* babilònic, el drac originari ha d'entrar en la cosmogonía mosaica, primer serà eixalat, i pendrà així el séu nom *un sentit recte* (Schanz); no representarà ja la eternitat de la materia, com en la cosmogonía caldea i en la fenicia; viurà una vida més humil, servint, com tots els déus vençuts, de divinal trofeu i de morca retòrica.

Mes aquesta victoria, aquest comuní, no és per obra de cap exorcisme natural del pensament religiós, sinó que és, en tot cas, per obra i virtut del mateix Esperit de la Revelació, que, feta sensiblement i clara al començ dels temps (Schanz), s'actuarà en l'Autor sagrat per un procés purificador.

Així entesa, la documentació externa no vol dir sinó que el relat mosaic no és una compilació tardana i manca de crítica. Els elements existíen ja abans de Moisès, mes ell els ha tramesos en una forma indiscutiblement més pura (Schanz). I aquesta depuració la entenem, no sols en sentit eductiu del fons històric, sinó encara de la forma, sense que deixem de veure que, en el relat mosaic, *forma descriptiva orientalis poetica extranea non fuit* (Zanecchia). Mes així i tot, calía la forma ésser purificada de tota falsía malmenadora del fons, que en doble sentit és cert que el Verb de Deu ha pres carn i habita en nosaltres ple de gracia i veritat.

I aquesta gracia, aquesta veritat del Verb de Deu, morador entre nosaltres, és el solemne exorcisme, dit a ple aire, en la informe vastitat del caos gentílic, a l'hora solemne de la *recreació* mosaica.

Tot, al séu influix, es redreça; darrera el Tiamat que recula estemordit (Ps. XXXIII, 6; CIV, 29 sq.), fuig, camps a través i a rúa feta, la oruga mitològica dels déus orgíacs amb les filles dels homes, surant mig-nus els fills de Set, qui confessen plorosos el pecat amb mots intermitents i

eufèmics i mal cenyit el cos amb llenques de la compasiva fàbula, que velava fins ara llur nuditat.

No li'n fem retret a Moisès d'aquesta sobria i veladora figuració, enveja dels helens, norma casta dels llatins. Massa cou la llaga, que s'hagi d'ensenyar tota cínica perquè sigui, no pas com ara lliçó entenedora, sinó esqué de sensualitat, servit del mateix Deu als fills de salvació.

El món de la representació

(C. 2) Com un canon exegètic per a aquest capitol, podem pendre els següents mots de Tanquerey *(De Deo cr. et elv.*, pàgina 553): *Reiiciendae autem sunt expositiones mere allegoricae aut mythologicae, saltem quatenus affirmant praecipuam partem mosaicae narrationis ex mythis depromptam esse; necnon mere litterales quae narrationem incredulorum irrisioni exponerent. Quaenam autem verba aut phrases metaphorice intelligi possint, libere inter scriptores catholicos expenditur, dummodo sensus historicus et litteralis retineatur quoad facta superius recensita, nempe praeceptum a Deo homini datum ad eius obedientiam probandam, eiusdem transgressionem, diabolo sub specie serpentis suasore, et protoparentum directionem a primaevo innocentiae statu.*

La descripció literaria

Condamin, S. J.: *La «description» du Paradis terrestre, dans la Génèse, a pu s'inspirer de quelques traits des mythes babyloniens.* Així, p. ex.: *l'arbre de vida* = l'arbre d'Eridon (Dhorme) caldaic, i *l'arbre de veritat,* plantat a l'Orient i guardat pel sol llevant = l'arbre de la ciencia del bé i del mal (Dhorme, *Revue bibl.*, abril de 1907). Vigour. *(Dict. de la Bible,* art. *Paradis terrestre): Dans le voisinage d'Eridon était un*

jardin, lieu sacré où croissait l'arbre de la vie... Cet arbre sacré est souvent représenté sur les monuments assyro-chaldéens, et l'on ne peut s'empêcher d'y reconnaître *l'arbre du Paradis terrestre de la Génèse.* I afegeix Condamin: Si, amb Dhorme i Jeremías, cal distingir *dos* arbres en les llegendes babilòniques, apar que mólts crítics han anat massa depressa a suprimir-ne un en el text bíblic.

Hora plàstica

Schanz *(op. cit.)*: «No's pot negar el caràcter infantil, ingenu i intitutiu del relat. A ningú se li acudirà deduir d'aquí, que Deu omnipotent pastés el fang, igual que un terricer, i que, com ha sigut prefigurat en la mitología egipcia, modelés l'home al torn. Afirmar que Deu formà l'home del fang de la terra amb mans corporals, és una creença purament infantívola, diu sant Agustí.

»Només una exegesi ingenua pot suscitar la qüestió de si l'home tingué una costella més o en té una menys que la dòna (Targum pseudo-Jonatàn, sant Jeroni, sant Tomàs), o si Deu va substituir-li a la costella arrencada una altra de nova (Catharinus, Peirerius i altres), en comptes de regonèixer en aquest senzill i antropomòrfic relat de la creació divina el concepte arrelat de que l'home, per la creació, és ja principi, cap representatiu del llinatge humà i senyor de la dòna. Sols així és possible fer Adam cap de la especie en la vida física i espiritual.»

Imatgería

Nulle part on ne trouve dans les textes babyloniens et assyriens la création du premier homme, de la première femme, du premier couple humain. Dans telle ou telle création particulière l'homme est formé avec de la terre. Le dieu Ea est

appelé le «potier». Comparez la représentation égyptienne du dieu Chnoum modelant le corps de l'homme sur la roue du potier. Cela rappelle *un trait du second récit biblique* (Gn. II, 7). *Ea crée Assousounamir après avoir «formé une image en son cœur» et la déesse Arouron forme dans son cœur une image d'Anou, Dieu du ciel, pour créer Sabani... On a rapproché ce détail de* Gn. I, 26-27, *où il est dit que l'homme fut fait à l'image de Dieu.* (Condamin, *l. c.)*

23. La ideología: muller (moll) = feble; home = fort, la sugereix sant Tomàs. Per la generació — diu — cal *aliquid activum et FORTE* (= home) *et materia MOLLIS* (= muller).

La llei connubial

24. No som sols a posar en boca de Moisès aquestes paraules, i no en la d'Adam. Diu el P. Murillo que el fet d'anomenar-se aquí *pare* i *mare,* podría fer creure que, en efecte, «las cláusulas del v. 24 son más bien del Autor sagrado, sobre todo si se observa que el autor del Génesis con mucha frecuencia suele mezclar con la historia reflexiones propias sobre el origen de proverbios, máximas, pasajes, etcétera, en relación con acontecimientos que va relatando, y que de ordinario emplea la partícula *quamobrem* para enlazar sus reflexiones con la serie del relato, como en X, 9; XVI, 14; XX, 31, etc. El pasaje de Mat. XIX, 5 — diu — es ambiguo, y no decide la cuestión por no expresarse con distinción el sujeto del verbo *dixit*».

Però, contra la indecisió, declaradament parcial, del P. Murillo, hi ha la opinió de mólts altres que troben provable la nostra solució. *Vide* Pereira, Bonfrère, Calmet (ap. Hmm.), segons els quals *ex textu* no's pot pas hom decidir. Hmm. diu que ni el Conc. Trid. dirimeix la qüestió. El mateix P. Murillo, davant les raons dels contraris, afegeix, en la nota: *Tal vez podría decirse que el Con-*

cilio atribuye a Adán las palabras citadas, solamente hasta *quamobrem.*

Diu Knabenbauer *(In Mth.* XIX, 5): *Ceterum etiam assumi potest verba illa addita esse ab auctore sacro, quibus consilium Dei in creatione Evae et eius ad Adam adductione, manifestatum exprimit. Atque revera, nihil in textu deprehenditur quo haec ab Adam dicta esse (id quod communiter arbitrantur) evidenter demonstretur.*

El Protoevangeli

L'ARGUMENT ESCRIPTURÍSTIC

(C. 3) Vigour. *(M. B.,* p. 569): *Il est certain... que, quoique à parler dans le sens stricte, la prophétie ne soit vraie directement que de Notre-Seigneur, elle l'est néanmoins* indirectement *de la Sainte Vierge.—Le mot* ipsa *n'a pu s'introduire dans le texte que parce que cette expression, infidèle à la lettre du texte, est cependant conforme à son esprit* (Mgr. Meignan, *Prophéties messianiques, Pentateuque,* p. 254). *On a donc le droit de représenter Marie broyant sous ses pieds la tête du dragon infernale, parce qu'elle l'écrase par son fils.*

Diu Hetzenauer *(Theol. Bibl.,* p. 555): *Textus Vulgatae quoad litteram a textu critice vero discrepat; quoad rem vel sensum tamen cum eo optime conciliari potest. In utroque enim textu mysterium redemptionis praenuntiatur: in textu critice vero* redemptor, *in textu Vulgatae autem* mater eius *clarius prophetatur.*

Ni en la Butlla *Ineffabilis Deus* sembla dir-se altra cosa: «La Verge Santíssima unida a Crist amb estret i indissoluble víncol, *una cum illo et per illum* va rompre guerra i va vèncer contra el serpent verinós...» *Sed vis probandi* (escripturísticament), diu Hetz., *non tam in «ipsa conteret caput tuum», quam in «inimicitias ponam inter te et mulierem» sita est.*

Diu Hummelauer, sobre la força demostrativa d'aquest

passatge per al dogma de la Immaculada: «Ubi primum lectio Vulg., *«ipsa», argumentum praebet «non quidem scripturisticum», at verum et certum, cum ea* (Vulgata) *plenam de serpente victoriam mulieri etiam tribuens falli nequit.*

The Cathol. Encycl.: No director categorical and stringent proof of the dogma (de la Imm. Conc.) *can be brought forward from Scripture.*

El P. Murillo: «Pero, ¿quién es el agente que ha de quebrantar con su planta la cabeza de la serpiente o del demonio? ¿Es la mujer o es su prole? La edición de la Vulgata lee, como es sabido, *ipsa conteret,* haciendo a la mujer sujeto inmediato del verbo; el texto hebreo, por el contrario, lee *ipse* en masculino, refiriéndolo a linaje y designando la posteridad de la mujer. ¿Cuál de las dos lecturas representa la redacción del original? A primera vista, pudiera parecer que siendo la Vulgata auténtica por declaración del Tridentino, queda ya resuelta la cuestión en favor de la lectura *ipsa;* pero adviértase que ni la edición clementina representa en todo la Vulgata, ni la intención del Tridentino fué declarar la autenticidad absoluta de aquella versión, y consta que de intento dejó de hacer algunas correcciones que podrían haberse hecho; una de ellas pudo ser la de Gn., III, 15».

«Es indudable — continúa — que el sujeto es el linaje de la mujer... Mas ¿quién es el linaje de la mujer? ¿Cuál la mujer de que se habla?» El llinatge—diu—, certament, és el Redemptor. Respecte al segón punt, ja no és tan clar com l'anterior: «y con respecto a él, muchos intérpretes *católicos,* aun después de la definición del dogma de la Inmaculada, sostienen que *no es posible proponer este pasaje como argumento escriturístico* en favor del privilegio mariano». A continuació cita las paraules de Hummelauer, i parlant després dels qui han agafat un camí intermedi, de seguida pren ell partit en la qüestió, i encara modestament, en forma quasi suplicatoria: «¿No será lícito descubrir en el texto hebreo un fundamento firme en favor del privilegio mariano?»

Cf., encara, *Jesucristo y la Iglesia Romana,* pt. 2.ª, t. III, pàgina 213, sqq.; *Razón y Fe* (número del Cinquantenari de la Defin. dogm., desembre, 1904.), *El Protoev. y el dog. de la Conc. Inm. de María.* Del mateix P. Murillo, cf. *El progreso en la Revel. crist.,* Roma, 1913: «La Iglesia ha visto que, desde los primeros Padres y Doctores del Cristianismo, se ha enseñado en todos tiempos... cuando menos en la tradición cierta, indudable, ya que no en la porción *escrita* de la Revelación...» I en nota: «No queremos utilizar el pasaje Gn., III, 15». Ara ell, teòleg, afegeix: *mas no por eso negamos su eficacia.* Lo qual no és el mateix que dir *valor demostrativo del argumento escriturístico.* És sols un argument deductiu teològic. I no convé ometre que, en la tradi ció, el P. Murillo hi veu explícitament, no la exempció del pecat original en la concepció de María, sinó la absoluta santedat, *i, en conseqüencia, la exempció del pecat original.*

El P. Pesch diu: El text retindría el bon sentit, ni que María no fos estat concebuda en justicia original, *at si in luce* traditionis *aspiciatur, dogma immaculatae Conceptionis vehementer suadet.*

Tanquerey *(De verbo incarn.): Scriptura* non probatur, *sed innuitur... In Protoevangelio subobscure praenuntiatur... Iuxta Patres, semen mulieris est, saltem typice, Christus ipse* qui romp el cap al serpent *ac proinde mulier est B. Virgo.*

I en la nota: *Dicitur saltem typice, quia controvertitur, etiam inter catholicos, num praefata verba litteraliter de Christo et B. Virgine praedicata fuerint.* No obstant — continúa— dels SS. PP. i de la Butlla *Ineffabilis, saltem typice intelligi debent.*

Sigui'm lícit aduir aquí uns mots d'Alfred Durand, S. J. *(Dict. d'Apol.,* art. *Exégèse).* Un text aportat com argument — diu — *même dans un document ex cathedra, n'est pas censé par ce seul fait, être authentiquement defini; bien qu'il jouisse de ce chef, une autorité particulière. Les textes développés dans la Bulle dogmatique «Ineffabilis Deus» ne sont pas definis.* I ara — pel nostre compte — afegim recordar

del P. Biederlack, de la Universitat gregoriana, qui llegint-nos el text d'una definició dogmàtica, en arribant als arguments escripturístics, ens deia: *Bé, els textos no proven...*

Els SS. PP., segueix Hmm., quan diuen que en l'oracle del Gènesi, III, 15: *clare aperteque praemonstratum fuisse* (el Redemptor), *ac designatam beatissimam eius matrem V. M., ac simul* expressades les enemistats d'ells dos contra el diable, *licet sensus litteralis limites quandoque transcendant*, etc.

I sabut és que, segons els teòlegs (Thm.), *ex solo litterali sensu posse trahi argumentum, quia nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium, quod Scriptura per litteralem sensum alicubi manifeste non tradat.*

L'Abulense *(In Mth.* XIII, q. 28): *Secundum solum sensum litteralem iudicatur veritas vel falsitas...*

Per ço, després d'explanar Tanquerey l'altre argument, el *gratia plena* (no sense advertir que, literalment, el Gr. és: *grata facta, Deo dilectissima),* clou: *Attamen fateri debemus his argumentis assensum* non cogi, *nisi accedente Patrum atque Pontificum interpretatione.* (Cf. *The Cathol. Encycl.*, art. *Immaculate*, on llegim que el *Gratia plena* és sols *an illustration, not as a proof of the dogma.)*

És, doncs, *sub lite* el que hi hagi en Gn., III, 15, un valor escripturístic. Per ço, en el judici crític de *La Civiltà Cattolica* (5 de setembre de 1914) sobre *El Génesis* del P. Murillo, llegim: «**Ci piacche** *oltremodo di vedere el dottissimo Padre provare che nel Protoevangelo, da lui stupendamente dichiarato, è contenuta non solo la promessa del futuro Redentore, ma il dogma altresi dell'Immacolata Concezione*».

L'ARGUMENT DE TRADICIÓ

Ara, que hi ha un document de tradició, és a dir, que la Iglesia, entre altres documents que mostren el séu sentir, té aquest com un corroborant de la tradició, és cert. I ja hem vist Hummelauer, qui diu que la lectura *ipsa* de la Vulgata *argumentum praebet non quidem scripturisticum, at verum et certum*, perquè en ella s'atribueix també la vic-

toria a la dòna, i perquè, a la vegada, és un *documentum fidei Ecclesiae antiquioris, sine qua illa lectio praevalere minime potuit.*

I que no és de menysprear l'*argumentum certum* d'aquesta confusió secular, ni aquest *documentum fidei Ecclesiae antiquioris,* ho prova, ademés, un principi, un canon formulat del gran teòleg Franzelin, quan en el séu eximi tractat *De divina Traditione et Scriptura,* diu que la tradició pot considerar-se no sols *secundum divinitus institutum et princeps suum organon,* sinó encara *ut monumentis antiquitatis ecclesiasticae, potissimum documentis scriptis conservata,* i que tals monuments, 1.er: *suppeditant certum argumentum divinae traditionis, seu potius exhibent traditionem ipsam, quatenus ex illis consensus custodium depositi in aliquod doctrinae caput tamquam pertinens ad christianam fidem demonstratur;* 2.ón: *in comparatione autem cum organo semper vivente, monumenta eadem, sunt intime cum illo nexum eique velut connaturale subsidium conservandae traditionis, et instrumenta doctrinae.*

Ara bé, entre aquests monuments documentals de la tradició, cap de tan autèntic com la versió Vulgata, que és, de més a més, i principalment *h. l.*, un monument exegètic, una *expositio Scripturarum,* i per tant, un *argumentum divinae traditionis.* I aquest és el nostre cas: la confusió secular de l'*ipsa* per *ipse* és un monument escrit que, si bé no és l'*organon princeps traditionis,* és *subsidium et instrumentum doctrinae...*

No és aquell monument, no és la confusió un argument escripturístic (com podrien figurar-se lectors superficials), no és tampoc el *perpetuum semper vivens magisterium apostolicum,* car no és *ipsa rei substantia a Deo instituta ad conservandam traditionem,* però sí que, com conservació monumental de la tradició, és, junt amb els altres monuments, escrits o materials, *aliquis modus consequens ex re a Deo instituta;* conté un *verbum Dei* i pertany *ad depositum custodiendum et explicandum a continua et vivente successione apostolica.* La lliçó

ipsa, i per tant la confusió secular entre aquesta *expositio* (Vulgata) i el text original, és un *Verbum Dei explicatum,* una *norma in actu secundo;* aquesta *traditio obiectiva* (comprehensa in monumentis et documentis) *est regula fidei remota,* tal com el magisteri vivent i la predicació *est regula fidei proxima;* és un de tants monuments qui palesen, *exhibent consentientem doctrinam ac traditionem in successione apostolica.*

I això, ni que materialment la lliçó Vulg. no's pugui defensar en bona crítica, puix porta al dins el sentit tradicional segons el qual fou el text interpretat: *The translation* «she» *of the Vulgate* — llegim en *The Cathol. Encycl.* — *is interpretative; it originated after the fourth century and cannot be defended critically.*

Repetim els mots de Vigour.: *Il est certain du reste que, quoique à parler dans le sens strict, la prophétie ne soit vraie directement que de N. S., elle l'est néanmoins indirectement de la Sainte Vierge. Le mot* ipsa *n'a pu s'introduire dans le texte que parce que cette expression* (Meignan, *Prof. messian.,* pàgina 254), *infidèle à la lettre du texte, est cependant conforme à son esprit.* I per ço la lliçó *ipsa* defensem que és un argument subsidiari de tradició, ni que el text no inclogués indirectement la Verge Santíssima, car bé diu Tanquerey: *si textus invenitur in Vulg., qui in textu primigenio aliisque versionibus desit, vel si ibi sensum habet prorsus diversum ac in originali, argumentum ex eo deductum legitimum quidem erit, sed* traditionale, *non autem biblicum.*

Minocchi, *h. l. (La Genesi,* Florença, 1908): *La lezione della Vulgata mostra tuttavia la fede dell'antica Chiesa cristiana nella concezione immacolata della madre de Gesú-Cristo, né si oppone alle esigenze del contesto, il quale ascrive si la vittoria sul serpente al seme della donna, ma per il valore naturele delle parallele espressioni: inimicizia-vittoria, donna-serpente, seme della donna-seme del serpente; intende par partecipe anche la donna come parte in causa e madre, della vittoria sul serpente.*

Mot final. — Hoberg *(Die Gn., h. l.)*, després de dir que el Protoevangeli prenuncía la Encarnació, la qual *ist aber nicht denkbar ohne Maria* (no és concebible sense María), afegeix: *An diese zweifache Beziehung dachte aber die Theologie erst dann, nachdem der Mariologie eine grössere Beachtung geschenkt wurde als in den ersten vier christlichen Jahrhunderten*, és a dir, que en aquesta doble referencia (al Redemptor i a María) sols hi pensaren els teòlegs després que's donà a la Mariología més consideració que en els quatre primers segles de la Iglesia. D'aquí vingué el que l'*ipse conteret* fos suplantat per l'*ipsa. Wie aber in dem ersteren Ausdrück Maria mitgedacht werden muss, so ist in dem letzteren Christus miteingeschlossen.* Així com, emperò, en la expressió *ipse...* s'hi comprèn María, també en la expressió *ipsa* s'hi enclou Crist. *Ipsa conteret* «*ist also eine interpretierende Übersetzung*» és una versió interpretativa, o com hem dit ja nosaltres més amunt, és un monument exegètic, amb el qual — segons Franzelin — es pot certament argumentar en pro de la existencia de la tradició, o sia, d'una revelació implícita i comprensiva. Tornem-ho a dir, no és que l'*ipsa* per *ipse* sigui la mateixa tradició, com *organon princeps;* no és tampoc que sigui aquella lliçó Vulgata l'*únic* argument provatori de la existencia doctrinal revelada; no és que sigui l'*ipsa* el vehícol real, l'arca santa, el vas ungit de la Tradició, és sols aquella interpretació una irradiació del *focus* lluminós de la veritat revelada, que, turgent, malda per rompre la clofa material de l'implícit escripturístic (si és que hi ha argument, puix encara avui alguns ho neguen) i de l'implícit patrístic, car a més de que, com diu Vigouroux: *la tradition patristique est... pour la leçon ipse,* no solen, *explícitament* (Tanquerey), els SS. PP. fer-ne cap aplicació immaculatista.

16. *Dico secundum Augustinum* (XIV *De Civ. Dei*, c. 24) *quod sicut nunc manus et digitos libere laxamus et libere stringimus, et consimiliter labia nostra et palpebras: sic mulier laxaret et stringeret partem sui uteri ad conceptum et partum, sed nulla corruptione nervorum et arteriarum, nec emitteret partum per violentam separationem prolis a matrice, sed magis per quamdam digestivam maturitatem. (Post. in Gn.)*

22. Gramaticalment com un plural majestàtic (?); però Lgr. *(Revue bibl.*, 1896, p. 387): *S'il (Dieu) emploie le pluriel, cela suppose qu'il y a en lui une plénitude d'être telle qu'il peut délibérer avec lui-même comme plusieurs personnes délibèrent entre elles. Le mystère de la Trinité n'est pas expressément indiqué, mais il donne la meilleure explication de cette tournure.* (Ap. Tanquerey, *De Deo uno et trino*, p. 328.)

24. No's pot afirmar en rodó que els querubins del Paradís recordin els taures alats, de faiçó humana, a les portes dels palaus assiris. Tot és mera conjectura. No obstant: *Il en est tout autrement des chérubins décrits par Ezéchiel. Une vision divine a bien pu présenter au prophète l'image symbolique d'animaux assez semblables à ceux qu'il avait sous les yeux, pendant l'exil à Babylone. Les théologiens, les apologistes, et les auteurs mystiques n'y voient aucune difficulté.* (Cf. A. Poulain, *Des grâces d'oraison*, 5.a ed., 1906, p. 324.)

Fr. Thureau-Dangin ha retret, a propòsit, un text de Téglatfalasar I (uns 1100 anys abans de J. C.), on es diu que, sobre les runes d'una ciutat, *un foudre de cuivre est installé avec défense d'habiter là désormais.* (Cf. Vigour., *B. D. M.*, t. I, p. 288.)

— Ja sant Tomàs interpretava metafòricament el glavi brandant; mes s'ha de notar, amb Minocchi, que la espasa de foc *è nella stessa linea di rappresentazione concettuale di tutto il resto.*

Hoc lignum (vitae) specialiter nominat, quia propter

illud non edendum specialiter clausit Deus Paradisum... Isidorus dicit quod iste locus est muro igneo septus et interclusus: quod utrum sit vere nescio: sed tamen potest esse quod circa montes et valles propinquas monti sit multa mineria sulphurea circum circa, quae continue reddit flammas, sicut mons Vulcanus in Sicilia. (Post. in Gn.)

(Ib.) *Hic ad litteram loquitur secundum corporalem similitudinem vel metaphoram. Sicut enim gladius versatilis et ad omnem partem... vibrabilis... et praecipue si esset ferreus et cum hoc flammeus, optime custodiret aliquem locum et homines summe terreret... sic vult intelligi quod angelica custodia ita terribiliter illi loco praesideret, quod nullus ire praesumeret vel auderet; quoniam optime custodiunt, et tamen in caelis Deo assistunt non tantum mentaliter sed etiam substantialiter. (Post. in Gn.)*

— *Salvis spiritualis sensus misteriis, ille locus praecipue videtur esse inaccessibilis propter vehementiam aestus in locis intermediis ex propinquitate solis. Ex hoc significatur per «flammeum gladium» qui «versatilis» dicitur propter proprietatem motus circularis, huiusmodi aestum causantis, et quia motus corporalis creaturae disponitur ministerio angelorum... convenienter etiam simul cum gladio versatili Cherubim adiungitur ad custodiendam viam ligni.* (2.ª 2.ae q. 164, a. 2 ad 5.m).

De l'arbre de la vida, diu Tanq.: *Quidam tamen hodierni* (Labauche, *L'homme,* p. 33) *lignum vitae metaphorice intelligunt, et putant hic forsan describi modo populari vitam gratiae protoparentibus concessam.* (Cf. *Apoc.*, II, 7.)

La ciutat

(C. 4) No hi ha dificultat en que la narració fos, per temps, una peça independent, i incorporada després en el Gènesi; com també es pot admetre que se'ns dóna en ella el començ de la agricultura i l'origen del sacrifici; ço que no és dir, al

menys desprès de la incorporació mosaica, que hi hagi (Skn.) *a obvious incongruity* entre el Caín errant de *h. l.* i el Caín de la genealogía del v. 17, el primer fundador de ciutats qui inaugura *the highest type of stable civilised life.* La condemna a viure errant, diu sant Tomàs, no li fou dictada *quasi non esset in magnis honoribus, utpote quia aedificavit civitatem; sed hoc fuit dictum, eo quod ex sententia Dei omisit domum paternam et terram nativam, et ivit ad aliam, quam longo tempore quaesivit et pro qua, antequam staret, multum discurrit. (Post. in Gn.)*

En quant a les claricies d'aquest capítol sobre els orígens de la civilització material i de la vida civil i religiosa, ja sant Tomàs (ib.) les ovirava. La invenció de la música: *Jubal a patre suo malleatore... delectatus in sono et consonantia casuali et sine arte facta ex ponderibus malleorum, consonantias proximiores quae ex eis nascuntur excogitavit.* Les arts plàstiques: Tubal-Caín, a més d'eines de conreu i de guerra, *sculpturas etiam in metallis ad libidinem oculorum fabricavit... Si quaeritur quomodo istam artem invenire potuit? dicitur quod cum succendissent frutrices in pascuis, venae metallorum in mineris fluebant in rivulos, et fluebant laminae de illis in aliquibus locis stantes et constrictae post recessum ignis figuras locorum referebant. Et ex hoc coepit excogitare quod metalla poterant diversas configurationes accipere et per liquefactionem et productionem.* Aiximateix Noema inventaría — diu — el teixir: *ex operibus quorumdam animalium solertia hominum potuit instrui... Et potuit ista Noema instrui ad texendum, quemadmodum ex mirabili operatione apum possunt architecti instrui ad domificandum.* I no sols el progrés, àdhuc una regressió ja, i la deserció creixent (Skn.: *increasing alienation... a declension from the ideal of 2[24])* de Deu hi nota sant Tomàs, qui afirma que Lamec, *contra naturam et contra morem adulterium commisit,* a diferencia dels Patriarques — diu — *quod cum ipsis fuit dispensatum, et hoc propter multiplicationem hominum ad divinum cultum in quo informabant eos sancti Patres.*

Noresmenys, creiem que assenyaladament aquesta genealogía, obeint al pla moral del Gènesi, hi és aportada de contrast amb la de Sem. Cert que els crítics (Skn.) s'hi rebel·len a veure aquí rès que signifiqui *a race of sinners as distinct from the godly line of Seth;* mes amb la tradició cristiana, diu sant Tomàs: *Postquam egit de lapsu primi parentis, agitur de successione generationis lapsorum. Et primo successio generationis reproborum ponitur, quae facta est per Cain.* Per ço nosaltres hem titolat aquesta perícope *Els fills dels hòmens,* contrastant amb *Els fills de Deu.* Només fins a cert punt, doncs, ens interessa el saber si, abans de la integració mosaica, existíen deslligades les dúes gèneres, car l'actual context ens les presenta acarades ara, i en mescla nefanda aviat, causa això del cataclisme.

El cant de Lamec, poema complet en tres dístics, l'estrat premosaic més antic del Gènesi, i bell *specimen* de la primitiva literatura semita. Prenent, amb Hmm., els verbs, no en temps històric, sinó *pro facto futuro certissime eventuro (ferirà-farà)* s'endevina aquí el nervi central del *codi d'honor* del Beduí: *regulam proclamat,* diu Hmm., *qua in posterum iniurias sibi illatas sit repensurus.* Gramaticalment tant pot ésser un cant triomfal com una amenaça; els SS. PP., generalment, interpretaren en sentit de confessió, de remordiment de conciencia, i solen, per això, lloar Lamec. No obstant, Hmm.: *Blasphemiam habet ille cantus;* i Crelier: *Dextra mihi Deus, tel est son mot: Mon bras est mon Dieu! ce bras armé du fer et de l'airain trouvés et façonnés par son fils.*

La institució religiosa de Jahvè (vv. 25-26). L'Autor ens ha conservat i posat aquí aquest fragment de genealogía setita, per contenir ella la noticia important del culte de Jahvè: *Henoc, o al temps d'Henoc* (sub eo vel ab eo, Thm.) *començà a invocar*[-*se*] *el sant nom de Jahvè.* No que aleshores *inceperit* (Henoc) *divinum cultum, sed quod invenit aliquem modum singularem colendi vel orandi Deum* (Thm.). La Iglesia — diu — poc comença ara; Abel i Adam eren ho-

mes justos: *Ecclesia fuit semper continua.*—Per harmonitzar *h. l.* amb Ex. VI, 3, cf. Franzelin *(De Deo uno)*, amb el qual desapareix la dificultat exegètica i la necessitat de substitució textual *(Elohim* per *Jahvè)*.

La qüestió cronològica

Havem deixat, a dretes, intacta la qüestió de les cronologíes, amonestats, en aquest punt, de sant Jeroni: *Relege libros omnes et Veteris et Novi Testamenti, et numerum inter Iudam et Israel, id est, inter regnum utrumque, confusum, ut huiuscemodi haerere quaestionibus, non tam studiosi quam* OTIOSI *hominis esse videatur.*

Vegi's ara el que diuen els moderns expositors catòlics de la més estricta conservaduría:

Vigour.: *L'Ancien Testament ne connaît point d'ère, c'est-à-dire, de point de départ fixe, choisi pour compter les années et servir de terme de comparaison à tous les autres événements, com par exemple, la date de la naissance de Jésus-Christ. Il contient néanmoins des données chronologiques, c'est-à-dire, des éléments de calcul dont on peut se servir pour construire une chronologie, quoique aucun auteur inspiré ne nous présente une chronologie toute faite. Ces éléments sont les générations des Patriarches et le nombre d'années pendant lesquelles ils ont vécu. Dans l'état où ils nous sont parvenus, ils sont insuffisants pour établir une chronologie rigoureuse et absolument certainne.*

Noresmenys el mateix autor, d'acord amb els crítics, diu: Que així com sant Mat. en l'Evangeli ha omès mólts personatges de la genealogía de N. S., *afin d'avoir trois séries de quatorze noms chacune,* aiximateix les generacions patriarcals anteriors a Abraham on *pu être réduites symètriquement par un procédé mnémotechnique du même genre, a dix générations antédiluviennes et dix générations postdiluviennes,*

c'est-à-dire, comme on l'a remarqué, au nombre de doigts des deux mains, qui ont été l'origine du système décimal.

Ja Berti, al XVIIIèn segle *(De Theol. Discipl.*, l. XXII, d. I, cap. IV), sostenía aquest mateix punt de vista. Cf. *Aplec d'estudis bíblics i orientals*, de Bordoy i Torrents, t. III, *Una qüestió bíblica*, p. 39.

Igual sant Tomàs hi ovirava un canon d'artifici numèric, puix, contra els LXX, qui interpolen la cronología amb el nom de Cainàn, diu: *Sed sequamur veritatem hebraicam quae non ponit Cainan... ut sic amoto Cainan sint septuaginta duae.* Ara bé, el nombre 72 és *numerus universitatis*, diu més enllà, en c. X, i així són 72 les llengües de Babel, i 72 els *ancians* nomenats, per a son ajut, de Moisès, i 72 els deixebles de Crist. *Non sine causa*, doncs, *Deus hunc numerum ordinavit.*

Schanz, en la *Apol. del Cristianisme*, observa: «Encara que la cronología caldea s'acorda amb la bíblica en els trets fundamentals, i, per exemple, amb les llegendes d'altres pobles antics, compti, segons la xifra rodona 10 (10 dits!), dèu reis d'Adam a Noè, mentre que la Biblia parla de dèu patriarques, això no és altre que un argument en pro del mateix sistema en els escriptors semites, puix els dèu reis representaríen tantes castes o generacions com els dèu patriarques. Berossos compta d'Alorus fins Xisuthros, 432.000 anys (120 *sares* de 3.600 cada un). Els hagiògrafs, com els demés, ompliren els buits de les genealogíes amb noms individuals, els quals deixen el lector esmaperdut respecte la edat dels individus i la duració dels períodes. Matusalem, segons els LXX, visqué encara 14 anys passat el diluvi, per ço que els PP. maliciaren variacions en el text, i hauría degut Noè ésser en vida encara en temps d'Abraham. Mes, amb tot i que els noms propis designen, sobre tot, persones reials, i alhora en quiscún se senyali la edat de la gènera, noresmenys designen, també, la comarca on habiten».

Condamin: *Le dernier roi Xisouthros, le héros du déluge,*

correspond sûrement a Noé. — ... dans la tradition relatée par l'historien sacré, le cadre numérique et chronologique a été suggéré par l'exemple des dix rois chaldéens préhistoriques. Nous aurions, dans ces nombres, des périodes cycliques, c'est l'opinion qui «paraît préférable» au P. Brucker. (Etudes, decembre, 1906.) Cf. dins la *Revue des études juives,* t. XXXV, 1895, M. Oppert, *La chronologie de la Genèse,* on, reduits a setmanes els anys de cada patriarca en neixent-li el fill, i a lustres els anys dels dèu regnats de Berossos, es té la igualtat següent: 86.400 setmanes = 86.400 lustres.

Diu el P. Brucker: *Nous croyons que ces généalogies et la chronologie, a laquelle elles servent de base, se trouvent dans la Bible par manière de citations, comme de documents dont l'écrivain sacré ne prend pas la responsabilité et qui, par conséquent, n'ont pas la garantie de son inspiration infaillible. (L'Eglise et la critique biblique,* 1908, p. 226).

Davant d'aquest acord entre la exegesi catòlica i la crítica, gosem transcriure uns mots de Skn.: *The historical connexion between the two traditions is still obscure...; but that a connexion exists it seems unreasonable to deny.*

Com darrer mot, hem de dir que, malgrat no caldre la teoría críptica de degeneració semita, *Iared = descens* (Budde), certament és aquí aportada aquesta genealogía després de la de Cam, aparellant la imminent corrupció, causa del diluvi. D'entre els fills dels homes i dels fills de Deu s'aixequen dos representatius: el Lamec polígam i de sang bullenta, i el Lamec ombrívol, qui, amb flestomía (Cris., Hmm.) o sense (Thm.), demana — i profetitza — del séu fill un bon auguri per aquesta terra que Deu ha maleit. A més, la desaparició i rapte d'Henoc (l'*Euedorachos,* dels reis de Berossos) per Deu és misteriosament apocalíptica *,

* Hetzenauer *(Cmm. in Gn.,* p. 124): *Henoch, initiatum seu magistrum, prophetasse, Deo placuisse et sine morte in locum amoenum translatum esse; in fine mundi autem cum Elia venturum et martyrio coronandum esse, Scriptura et exegesis traditionalis* (Hoberg) *docet.* I ho confirma amb el passatge de sant Judes (14, sq.): *Hic locus Iudae* —

i estén sobre aquesta gènera de Sem escollida com una sentor de mort i una perspectiva, alhora, d'immortalitat.

Els benè - Elohím

(C. 5) És impossible, per més que els crítics facin, dissociar aquest diem-ne fragment, de la catàstrofe del diluvi. Aquesta introducció és, no profanament, etiològica. És a dir, l'Autor sagrat l'ha posada de testera, no per respondre a una curiositat del poble sobre l'origen dels gegants, sinó per dir-nos la causa de la corrupció de tota carn, que provocà la intervenció judicial de Deu. Certament, en totes les literatures s'hi troba la llegenda mítica d'una orgiàstica promiscuació dels semidéus i les filles dels hòmens; mes, com tots els expositors catòlics observen, aquí no's tracta d'una orgía, sinó d'un *pendre estat connubial.* El mateix Skn. ho confessa: *strictly implying permanent marriages,* per més que afegeix: *but this mus not be pressed (op. cit.).*

La versió dels LXX: *àngels de Deu,* féu fermentar la exegesi d'alguns SS. PP. grecs, la qual trobarà eco a Occident en sant Agustí i a la edat mija en sant Tomàs, qui pretén confirmar-ho amb els *incubes* i *subcubes,* creença ferma del séu temps. Modernament, no que ell cregui en la veritat històrica d'aquesta exegesi, mes si en la interpretació textual, Ch. Robert *(Revue bibl.,* 1895, p. 340) ha defensat que, de fet, aquests *benè - Elohim* són els àngels i les *benot-haadam* són, no d'una raça determinada, sinó les filles dels homes, és a dir, les dònes. Tanquerey *(De Deo*

diu —, *ex libro apochrypho Henoch* (I, 9) *sumptus videtur ut iam Tertullianus, Hieronymus et Augustinus notarunt; nihilominus ex decreto Tridentino* (Denzinger, núm. 666) *et Vaticano* (ib., núm. 1656) *inspiratus et canonicus suscipiendus est: non ideo ac si liber Henoch inspiratus fuisset, sed ideo quod Iudas Deo movente et illustrante haec verba assumpsit. Libri apocryphi enim non tantum* falsa, *sed etiam* vera *continent, quae scriptores inspirati adoptare possunt.*

uno, p. 470), per bé que segueix la interpretació comú, aporta, sense contradir-hi, la opinió de dit autor: *Attamen, quidam moderni exegetae contendunt hebraicam vocem bene-Elohim (filii Dei) vere Angelos designasse, et benot-haadam (filiae hominum) non specialem familiam, sed filias hominum in genere significare; addunt tamen hanc narrationem mythicam esse, et in sacrum textum, amanuensium culpâ irrepsisse* (Ch. Robert, *Les fils de Dieu et les filles de l'homme)*. Millor Schanz *(Apologia del Cristianisme)*: La tradició hi veu aquí els cainites i els setites (Vigour., *Découv.*, t. III) sota l'influix de la mitología. Ara, és clar que no voldrà dir Schanz altra cosa que ço que diuen Crets i Zanecchia: que aquest influix és sols formal, és a dir, sobre la vestidura literaria, sobrentenent-se que Moisès depuraría la tradició adulterada, reduint-la al séu just històric: a una travessa connubial entre les dúes gèneres.

Els Nefilím

(C. 6) La explanació exegètica tradicional ha estat: veure en aquests gegants primitius el fruit abominable del promiscuament de les dúes races cainita i setita. Sant Tomàs, seguint a sant Agustí i altres SS. PP., els identifica amb els àngels caiguts *(in Hebraeo habetur: cadentes), ex quorum commixtione cum feminis sunt postmodum alii gigantes homines nati, qui fuerunt potentes in viribus, famosi in malitia et crudelitate et saevitia.* I explica tot seguit i amb tota formalitat el fet cert — diu — dels subcubes *(primo, sub specie mulieris sunt subcubi viris)* i incubes *(receptis seminibus... accipiunt speciem virorum, et sic possunt generare)*. Aquesta interpretació, provinent ja dels *àngels de Deu* dels LXX, és tota jueva (Targum Jonatàn, Targum de Jerusalem: *Et angelis et sanctorum liberis convenit nomen cadentium)*. D'altres hi han vist, també etimològicament, uns esguerros de la natura, i se'n fa ressò el nostre Verdaguer

(L'Atlàntida, cant III: *Se n'alça ún que és de l'àngel caigut imatge viva — d'humana recordança son nom esborrà Deu... L'interrompé un Tità, de la natura esguerro... guerxo i d'estrafeta figura).* Exegèticament, no's pot dir cert el veritable origen dels Nefilim. *Sea cual fuere su procedencia genealógica...* diu el P. Murillo, qui, de més a més, afegeix: *La referencia que Moisés hace a la* **leyenda** *no lleva envuelta una aprobación de lo que ésta pregonaba de sus héroes; más bien el intento de Moisés fué reducir la fábula a las proporciones de la verdad. Por lo que hace a la exactitud de la referencia, es indudable: las mitologías antiguas nos hablan de los Titanes, raza de hombres primitivos que osaron alzarse contra la divinidad misma. Pero de ningún modo hay razón para decir, con Dillmann, que el autor del Génesis se hiciera eco de la fábula; Moisés se limita a consignarla, reduciéndola a sus justas proporciones.*

L'epos de Noe

(C. 7) La crítica moderna hi veu unànimement, en aquest relat — i dins els séus límits, com en el de la Creació, es pot admetre —, una narració provinent de dúes fonts. Noresmenys, caldrà notar que en el poema de Gilgamès, en el qual, a totes llums, es reflecta el relat mosaic (és comú, fins entre els nostres expositors catòlics), es troben plegats i inconfundibles els dos documents que en la narració bíblica hi destría la crítica. Schanz i d'altres admeten el criteri lingüístic i els duplicats, els quals, entesos amb el seny del P. Prat — és a dir, com repeticions expressament fetes per aclarir i completar un cos de doctrina, i, en el nostre cas, la narració descriptiva —, no hi ha dificultat en admetre. Mes cal dir, amb Schanz, que, malgrat tot, ofereix el relat un orde lògic redaccional. En rigor, no és possible — diu — separar el jahvista de l'elohista, per més que, amb Vigouroux *(Les livres saints,* t. III, p. 482), es pot

suposar haver Moisès utilitzat dos documents, ordenant-los de conformitat amb un sol pla. Les parts jahvista i elohista motiven, certament, repeticions, en boga entre els orientals, o discrepancies de forma, però es completen mutuament amb la continuitat natural, de manera que, si no es variessin els noms, rès ens decantaría a pensar en una composició de dúes narracions distintes.

Sigui el que's vulgui — clou Schanz —, aquestes dúes fonts representen antigues tradicions, que no s'han de determinar per la crítica literaria, sinó per la històrico-religiosa. Després d'això ja no'ns temem de recollir la confessió de Skinner: *The success of the critical process is due to the care and still with which the Redactor* (que, per nosaltres, és Moisès) *has performed his task. His object evidently was to produce a synthetic history of the Flood without sacrificing a scrap of information that could with any plausibility be utilised for his narrative.*

I una observació capitalíssima, encara, del mateix comentarista liberal, qui deposa en favor del nostre punt de vista religiós: *The wide, though curiously unequal, distribution of these stones, and the frequent occurrence of detailed resemblances to the biblical narrative... were not unnaturally accepted «as independent evidence of the strictly historical character of the latter».*

Les diferencies materials — continúa (p. 177) — entre el relat bíblic i l'epos de Gilgamès babilònic són insignificants, però suficients *to disprove immediate literary contact between the Heb. writers and the Gilgames Tablets;* per més que no desfàn elles la presumpció que la historia ha pres *the shape* a Babilonia, abans que passés a possessió dels israelites. Noresmenys — diu —, les diferencies literaries són una indicació *that the story was not drawn directly from a Babylonian source, but was taken from the lips of the common people.* I afegeix: *The most important divergences are naturally those which spring from the religion theory of the OT — its ethical spirit, and its monotheistic conception of God.*

L'esperit ètic, feblement desenrotllat en el reconte babilònic, *obtains clear recognition in the hands of the Heb. writers:* El diluvi és un juí de Deu sobre la corrupció dels homes, i la única familia salvada, se'n salva per la dretura del séu cap. En quant a la concepció monoteística, els déus del reconte babilònic són venjatius, capriciosos, desunits i falsos ells amb ells o amb els homes; l'escriptor en parla amb no massa reverencia *and appears to indulge in flashes of Homeric satire at their expense.* En contrast amb aquesta pintoresca varietat de déus, tenim en el Gènesi *the one almighty and righteous God — a Being capable of anger and pity, and even change of purpose, but holy and just in His dealings with men. — It is true... that the Bab. parallel serves as a «measure of the unique grandeur of the idea of God in Israel, which was powerful enough to purify and transform in such a manner the most uncongenial and repugnant features» of the pagan myth* (Gnk.); *«and, further, that» the Flood story of Genesis retains to this day the power to waken the conscience of the world, and was written by the biblical narrator with this paedagogic and ethical purpose.* (Jeremías.)

Bàbel - Bíbel

Diu Condamin, S. J. *(Dict.* cit., art. *Babyl. et la Bibl.):*

Entre el relat bíblic i la llegenda-epopeia de Gilgamès *«les ressemblances sont manifestes et assez nombreuses...»* Cal, però, remarcar les diferencies capitals entre la llegenda de Gilgamès i el relat del Gènesi: *Là c'est le polythéisme avec ses basses conceptions de la divinité...* — A més, en el mite no's diu la causa del diluvi. En el del Gènesi: *Par son sens religieux et moral, cette histoire l'emporte infiniment sur celle du poème de Gilgamès.* Els punts comuns, però, són incontestables, i regoneguts de tothom: *ils permettent de conclure avec certitude à la parenté des deux récits.*

Vigouroux *(B. D. M.,* t. I, p. 330): *Nous sommes en pré-*

sence de deux traditions distinctes. No obstant, afegeix: *Son récit* (de Moisès), *est-il une simple* épuration *de la tradition chaldéenne, ou bien est-ce la tradition antique conservée dans toute la fleur de son intégrité par la race d'Abraham? NOUS NE SAURIONS LE DIRE...*

Parcialitat absoluta (?) del diluvi

Són paraules de Schanz *(Apol. del Cristianisme):* «Per ell (Moisès), la Palestina és tota la terra, i Jesusalem el centre de l'univers. Els escriptors semites eren agradosos de generalitzar retòricament i de pendre metonímicament el tot per la part. Mólts s'empra per tots, i tots, per mólts. Adhuc les plagues d'Egipte són representades hiperbòlicament (Ex., VIII, XI). Noresmenys, cal regonèixer que els escriptors sagrats s'expressen amb justesa en altres indrets; però, sobre aquest punt el context és qui dèu decidir. Sigui com sigui, cal tenir en compte que els coneixements geogràfics d'aleshores eren limitadíssims, per la qual cosa estem en dret de interpretar aquelles expressions situant-nos en el lloc del relator, al qual tot li semblaría cobert d'aigua. Afegeixi's que el Gènesi procedeix, en gradual eliminament, de la creació fins a la descendencia de Judà. Per ell, els setites són tots els homes.

»Emperò, hi ha dret a jutjar aital concepció també des l'estret horitzó de l'Autor, horitzó que també el relator es farà séu? De la parcialitat de la destrucció dels animals, no és permès deduir-ne la desaparició parcial dels homes? La conseqüencia apar lògica, per més que els irracionals sols per raó de l'home foren inclosos en el càstic. Les abans esmentades dificultats per a la unitat i antiguitat del llinatge humà, desapareixeríen així fàcilment.

»La manca d'una llegenda antiga del diluvi dins l'Africa apar confirmar aquesta suposició. Això motivà la sospita, ja a les primeríes de nostre segle, que, encara que el diluvi

fos estat universal, podríen haver-se salvat homes en diferents indrets de la terra. Harley és també partidari d'aquesta opinió, i els jesuítes Bellynch i Delsaux ho consideren compatible amb la fe. A França i a Bèlgica, aquest punt fou tema de viva controversia. En l'endemig, nota Robert que fa alguns anys, defensant ell la teoría del séu mestre Motais, digué que, per a la no universalitat sols se desijava tolerancia; en canvi, avui (1895) la tolerancia ocupa el primer lloc. Però aquí, com en ço que s'ha dit, la qüestió és de naturalesa exegètica. En rès afecta al dogma, ni tan sols al dogma del pecat original i de la redempció, perquè la Iglesia no ha deixat sentir encara la seva veu definidora en aquest punt. Ens creiem, doncs, autoritzats per a fer una exegesi científica lliure.

»Amb tot i que es cita el nombre de supervivents i per quatre vegades es relata el mot «tot home», ambdós tenen explicació plena en la manera de parlar de la Sagrada Escriptura. I encara serà més difícil això, si considerem la finalitat del diluvi com un càstic universal, del qual ningú pogué escapar. Així i tot, gens impossible fóra interpretar aquest fi com moral, ço és, lliurar el restant dels justos del contagi dels pecadors, per tal que no's perdés tota coneixença de Deu. Així s'explicaría també que fossin destruits, precisament, els descendents de Set, no els perversos camites, car havíen de restar els millors membres d'aquella gènera, com dipositaris del coneixement de Deu. Però aquesta materia, prescindint i tot de les qüestions crítiques, és tan nuvolosa, que no's pot parlar de una demostració ferma. Ni *Act.*, XVII, 26, ni *Rom.*, V, 12, aporten arguments definitius. En els dos passatges la idea de l'Apòstol és sols indicar la descendencia comuna del llinatge humà, però de cap manera al·ludir al diluvi. El tipu de la salvació mijançant l'aigua baptismal, subsisteix també en el cas de un diluvi parcial. Les vuit persones representen, doncs, les que seríen salvades; les que moriren, figuren els qui són fòra el cercle de la Iglesia. Així, doncs,

el mateix dogmàticament que exegètica, sostenim que la limitació del diluvi és acceptable en absolut.»

Dúes cultures

(C. 9) 27. Contra Gnk., qui parla de despossessions violentes, afirmem que el mantell estès a les espatlles de Sem i Jafet, és a dir, que el *Dilatet Deus Iaphet et habitet in tabernaculis Sem* (Vulgata), és un prenunci de convivencia germanívola, en pac de la llur reverencia filial.

Ara bé, un prenunci de convivencia fet per Deu, natural és que vulgui dir una participació de tots els béns i prosperitats de la tribu de Sem, escollida per Deu com la dipositaria de les esperances messiàniques.

La nostra *mens* no és en forma dubitativa, com fa Skn.: *it is impossible to decide whether the expression dwell in the tents of denotes friendly intercourse (so most) or possible dispossession* (Gnk.), per més que cf. Ps. LXXVIII, LV; 1 Cr. V, 10. No, nosaltres no creiem que sigui *foreing to the thought of the passage,* la referencia messiànica a la vocació dels gentils, puix és massa tradició jueva i massa tradició dels SS. PP. (com ho confessa el mateix Skn.), perquè sense temeritat ens en apartem.

Però — i això és l'important — en la nota, nosaltres no hem fet més que seguir, concisament, és clar, la interpretació dels doctors catòlics. Així Corneli a Lap., prenent peu de la filología, és a dir, del jòc de mots: *Jafeti Deu a Jafet,* o, com diu ell: *Dilatet Deus dilatatum* (contra sant Agustí, Caietano i Eugubino, i amb sant Jeroni), diu: *Iaphet posteritas dilatet se... ut diffundat se in sortem et habitationem posterorum Sem* (ço és, la *convivencia i germanor* de la nostra nota). Contra els qui sobrepassen el just sobrenaturalisme que està inclòs en les SS. LL., diu el mateix Corn. a Lap.: que erren els qui fan Deu subjecte de *habitet.* I en quant al sentit literal del *dilatet,* diu que el

verb és la promissió d'una gran posteritat, bé que *sensu allegorico prophetatur hic Ecclesia*. Naturalment que s'hi pot veure figurada i vaticinada la vocació dels gentils, la salut que ens havía de pervenir dels jueus (de Sem).

Noresmenys, Vigouroux, en la *Políg.*, encara diu menys que nosaltres: *DILATET DEUS... c'est-à-dire, que Dieu étende la race et les possessions de Japheth.* I Crampon, *Biblia francesa* per seminaristes i seglars, no'n diu rès, i sols comenta la benedicció de Sem, que és la que realment importa, del punt de vista messiànic. — La Biblia anglesa de Douay, catòlica, la oficial quasi podríem dir, interpreta aquesta benedicció i maledicció simplement: *The curses as the Blessings, of the Patriarchs were prophetical: And this in particular is here recorded by Moses, the children of Israel, wo were to possess the land of Chanaan.* O, dit en català: que les malediccions com les benediccions patriarcals són profètiques, i que, PARTICULARMENT aquí, Moisès recorda que els fills d'Israel han de posseir la terra de Canaàn.

A més, encara que no hem d'anar sempre al darrera de les tradicions i exegètica rabíniques, però és mólt de respectar la tradició dels qui foren dipositaris i custodis dels LL. SS., i, en aquest lloc, nosaltres hem tingut present el Targum de Jonatàn, el qual observa: que els dos germans Sem i Jafet, units que foren en l'acte de respecte filial, seràn units en la llur posteritat... El mateix diu sant Tomàs *(Post. in Gn., h. l.)*. Id. Schanz *(op. cit.*, pt. 2.ª, t. I).

L'il·lustre Mangenot, director del *Dict. de Théol. Cathol.* (en curs de publicació) i professor de l'Institut catòlic de París, en el séu art. *Genèse,* del *Diccionari* esmentat, després de parlar de les benediccions *espirituals* de Sem, diu de Jafet: *Japheth, au contraire, reçoit d'abord une bénédiction TEMPORELLE, exprimée dans le text hébreu par une belle paranomase...* I afegeix fredament: *Quelques commentateurs* pensen que el subjecte del verb HABITET és Deu... interpretació, sembla, poc verosímil... No, Jafet habitarà un dia les tendes de Sem... i allavors, *selon quelques commentateurs,*

ell haurà participació en els béns espirituals de Sem.

Per l'estil, Hetzenauer *(Cmm. in Gn.): In hac benedictione Deum non Iahve, sed Elohim nominat indicans, Iaphethitas non fore populum revelationis. Sequitur tamen:* et habitet *in tabernaculis Sem, i. e. Iaphethitae possideant habitationes et bona Semitarum, inter quae notitia et cultus veri Dei praecipua sunt.*

Diu Crelier:

«Que Dieu fasse du large à Japheth», qu'il lui donne un vaste territoire, de manière qu'il puisse s'étendre et se développer à son aise. Noé fait allusion au nom de Japheth... et résume dans cette signification la première partie de la bénédiction qu'il lui donne. C'est à dessein qu'il la lui souhaite non de la part de Jéhovah, l'auteur du salut, mais de la part d'Elohim, c'est-à-dire, de Dieu considéré comme le créateur et le maître du monde, parce qu'elle se rapporte «immédiatement aux biens terrestres, ET NON *aux biens de la grâce», quoique Japheth, comme la suite l'indique, doive aussi avoir part à ces derniers. Japheth est ainsi représenté comme étant avec Dieu dans ces rapports qui son* PLUTÔT *de l'ordre naturel, que de l'ordre surnaturel, leur principe et leur point de départ étant* MOINS *la lumière de la grâce que celle de la nature. Il reconnaît sa dépendance à son égard comme être suprême, comme auteur et souverain seigneur de l'univers, respecte les lois qu'il a établies en cette qualité, se plaît dans l'exercice des forces naturelles qu'il a mises en lui: tel est son caractère. La tendance de Sem est* INTÉRIEURE; *car la salut de Jéhovah, quant à son commencement et à ses progrès, est au-dedans de l'homme, et quant à son terme, dans l'avenir, par conséquent, dans l'invisible; tandis que la tendance de Japheth sera* EXTÉRIEURE, *parce que c'est particulièrement dans le monde extérieure que les forces naturelles trouvent une matière et un champ pour déployer leur activité. Dans cet exercice, au milieu duquel Japheth ne rompra jamais complètement le lieu qui l'attache à Dieu, à un être supérieur au monde, il lui sera donné d'étendre toujours de plus en plus son empire*

matériel et moral sur le monde par la conquête, par la civilisation, par les sciences et les arts. — Au reste, l'opposition qui paraît dans le caractère des deux frères n'est qu'un contraste qui n'exclut pas l'harmonie, mais qui plutôt la suppose ou du moins l'appelle; de même que la différence des deux noms divins «Jéhovah et Elohim», qui marque celle des bénédictions qu'ils ont en partage, procède non d'incompatibilités dans l'être divin, mais seulement d'une diversité de rapports qui se résout dans une parfaite unité.

Li desitja — *i si's vol*—li anuncía, car és un desig profètic, que ell habitarà en les tendes de Sem participant de la salvació, *dont Sem sera le porteur,* per tal que els dos germans *que la vertu a unis dans un même acte de piété filiale,* se trobin així units, en recompensa, en la mateixa benedicció; mes hi entrarà aportant-li ses riqueses, i rebent-ne, en canvi, la llei. — I afegeix Crelier, contra els qui volen que sigui Deu el subjecte de *habitet,* que *a tòrt* interpreten així, car: *Le vœu qui serait exprimé par là en faveur de Sem a déjà eu son expression équivalent dans la bénédiction qui lui a été donnée et* N'A RIEN *de commun avec la bénédiction de Japheth.*

Hem donat el passatge de Crelier, sense mutilacions *pro domo,* perquè, malgrat la explicitació espiritual que la seva exegesi conté, resta ella pàl·lida davant d'aquesta projecció de *l'audax Japeti genus* (?) com instrument de civilització material i moral, temps a través, en el món.

Etnología germinal

(C. 10) Certament, l'Autor sagrat no ens vol fer perdedors en la intrincada complexitat estratigràfica de la etnología moderna, sinó evocar el moment germinal i embrionari dels primitius agregats socials, qui, com encara avui passa, provenen de la expansió creixent de sengles families, devingudes clan, després tribu i finalment nació. I aquest origen natural no és pas *an abstract question which it is idle to discuss*

(Skn.), car és ell la cèl·lula germinal, primaria, que estructura, misteriosa, el creixement assimilador i el desenrotllament evolutiu d'un poble, el qual, sens ella, no esdevindría organisme, sinó amuntegament; no's faríen tribus, sinó turbes.

Tot això contra Skinner, de qui, malgrat tot, sia'ns permès recollir un vot en favor nostre. *As a historical document... the chapter is of the highest importance; first, as the most systematic record of the political geography of the Hebrews at different stages of their history; and second, as expressing the profound consciousness of the unity of mankind, and the religious primacy of Israel, by which the OT writers were animated. Its insertion at this point, where its forms the transition from primitive tradition to the history of the chosen people, has a significance... which cannot be mistaken.*

La crítica textual hi destría dúes fonts (P.-J.), que, en el sentit de documents informatius, essencials a tot historiador, poden ortodoxament admetre's. La genealogía és muntada sobre un esquema tripartit, segons foren tres els fills de Noè eixits de l'arca: Sem, Cam i Jafet; invertit, però, l'orde, fidel l'Autor al pla d'eliminació o de selecció: Jafet, Cam, Sem, el qual darrer fa cordó messiànic i dóna les mans a Abraham, cap ancestral de la *Casa de la fe,* que dirà temps a venir l'Apòstol de les gents, *epònim ancestor* del poble hebreu, mot preferit avui de la crítica liberal, i que acceptaríem nosaltres gustosos, a condició de pendre'l, no com expressant personatges imaginaris, de creació tardana i projectats enrera, per tal que representin ells la unitat nacional, sinó com denominant personatges individuals històrics, projectats en avant i representatius d'un etnos, tant com de sang, d'un ideal a realitzar.

Cert, no tots els membres d'aquest arbre genealògic són, en la forma actual, individus, i per ço el títol clàssic dels expositors és: *Taula de pobles;* mes, com sia que mólts són noms gentilicis, i els mateixos topogràfics podíen haver dat, de bell néixer, denominació als caps de llinatge, no hi

ha empatx en concedir — sempre en el sentit recte indicat — que el denominador comú és l'epònim ancestor de cada unitat tribal o nacional.

És clar que d'aquestes unitats o clastres són en el pla sagrat més contornades les que més relació tenen, o per afinitat o per rivalitat, amb el poble escollit. Car, eixut i tot, aquest arbre genealògic porta al dins una virtut estructurant, la qual fa revinents o rebegudes les branques, segons hi puja o no la sava divinal. Per ço ens mostra, plegades i alhora, totes les tèmpores: la cremor del desert, la despulla de mort, la sava reculada, fent cort a la tija vernal que encela's al mig de les altres, delirosa d'aquell Sol que fa regalar i no crema, que ungeix i no resseca.

Arbre de vida, ell és plantat al mig de la plaça de la ciutat de Deu, a la qual, mentre l'hora no vingui transfiguradora, caldrà conviure humil amb la ciutat dels homes, ufanosos aquests i amb l'urc adins de bastir-la així alta que li pugui fer ombra de pecat. Ombra maleita que engendrava suara els Nefilim i adés els Titans de la torre de Babel, ella és qui ajusta Caín i Cam que donin a Nemrod les mans fredes i facin cordó, igual, per traspassar al món l'esperit malèvol i subjugar, si podíen, els fills de Sem, pare de tots els fills d'Heber, en qui — diu sant Tomàs — romanía allavors, quasi tota, la ciutat de Deu.

La selva gentilica

FAMILIA JAFÈTIDA. — L'etnos Indo-Germànic, al NO. del món aleshores conegut: GOMER, al nord del Mar Negre amb les tres branques: *Ascenès, Rifat* i *Togorma,* qui són, respectivament, la Scitia, la Bitinia i l'Armenia.— MAGOG, la Lidia i l'Asia Menor. — MADAI, la Media, al Mar Caspi. — JAVÀN, la Jonia, tot el món grec, amb les colonies púniques del Sud-Italia *(Elissa),* i de la Hispania Bètica *(Tarsis),* junt amb els *Citim* de la Magna Grecia i els *Dodanim,*

o, amb els LXX: *Rodanim,* els Rodis, o, encara, els Doris o els Dardanis a l'Asia Menor. Tots aquests poblaren les illes dels Gentils, que és igual dir: les riberes del *Mare nostrum,* el Mediterrani. — TUBAL, els íbers del Caucas o d'Espanya (? Josephus) o els Tibarens, qui junt amb MESEC, de qui sol acompanyar-se sempre, ocuparíen part de l'Asia Menor. — TIRÀS, la *Trac*-ia (Josephus), o millor: una raça de Pirates del Mar Egeu *(Tro*-ia), de on els *Tir*-rens, els E-*trus*-cs d'Italia: la Toscana *(Tur*-cia), i encara els *Turusa,* invasors de l'Egipte, en temps de Mernepta, al tretzèn segle. Aquesta és la nostra selva gentílica, que l'Autor sagrat, per divinal disposició, elimina i colga la primera fins en venir l'hora de la nostra vocació a la llum messiànica i conviure en la tenda de Sem, el nostre primogènit en Crist.

La ciutat dels homes

FAMILIA CAMITA. — L'etnos Aràbigo-Egipci, lingüísticament semita igual, identificat, en la literatura posterior hebraica, amb l'Egipte, denominat ja dels Egipcis: *Kem, Kemi* (negre), del color de les terres de conreu, negrenques per les inundacions del Nil.

Cam, doncs, amb els fills i néts o tribus que'n provingueren, s'escampà per la Etiopía i tot l'Egipte; per la Arabia i riberes del Golf Pèrsic, i, a més, per tota la Palestina: *Cam és el pare de Canaàn,* nom connotatiu d'una munior de pobles escampats per tota la Siria i la Fenicia (Sidón), entre els quals són assenyalats els Hetites, al peu de l'Hermón, i amb imperi constituit, tal volta, sobre tota la terra canaanita, per més que sovint aquesta ve signada amb altre nom comú: l'*Amorreu,* a causa, segurament, d'incursions súdiques amb les quals aquests muntanyesos del Liban s'establiríen, dominadors, a banda i banda del Jordà. També és de notar el *Jebuseu,* a Jerusalem i contrades (Jos. XV, 8;

Jdc. XIX, 10), i el *Heveu,* tribu central de la Palestina, qui sovint es confonen onomàsticament amb els Heteus.

El nostre Gilgamès

Hem deixat, a posta, a darrer, Nemrod, per la seva especial significança, i perquè ens dugui, en sa expedició de conquesta, a l'Orient, on hem de sorpendre els fills de Sem caient d'una embranzida d'aquest gegant, redivivencia dels Nefilim o Gueborim del diluvi, identificat (?) amb Gilgamès, el tirà legendari babilònic, qui, caçador igual que Nemrod, esgorja lleons i pobles, i bastint noves ciutats es fa un imperi sofridor de sa tiranía. Tal és la visió que ja els vells expositors teníen d'aquest primogènit moral de Cam, qui (Thm.) *interpretatur tyrannus et ipse aggressus est contra Deum impietatis aedificare turrem (Post. in Gn.).*

La dificultat crítica que Babilonia, semita, fos dominada d'un fill de Cam, també és resolta de sant Tomàs a semblança d'ara, per una invasió tirànica camita acabdillada de Nemrod, qui *per tyrannidem obtinuit varias terras eorum* (dels semites).

Tuch admet que la primera dinastía de les valls de l'Eufrat fou realment fundada d'uns immigrants de l'Africa. El vencedor acoblaría les ciutats, fins allavors autònomes, en imperi, és a dir, en faría un *principium regni* (Thm. Cf. Mq. V, 5: Assiria, terra de Nemrod), del qual constituiría Babilonia en nucli i govern central, *sedes et metropolis regni eius,* que després ell engrandirà amb una nova fundació: Nínive, amb Recobot-Ir, Calè i Resen, formant, tot junt (?), la gran ciutat.

I vet-aquí una segona barreja dels fills de Deu amb els fills dels homes, la qual portarà una corrupció d'altra mena i més grossa: la *superbia vitae,* amb la edificació de la torre de Babel, provocadora d'un segón juí sobre el poble escollit. Mes, així i tot, Cam serà fet esclau: *Prophetia*

Noe de subiugatione filiorum Cham sub filiis Sem, in isto coepit impleri: quia regnum Nemroth ad regnum Assyriorum fuit tandem translatum. (Thm.)

Projecció espiritual

Vet-aquí la lletra d'aquesta taula; mes caldrà dir, amb sant Tomàs: *Nota pro mysteriis...* Com de fet, hi ha misteri dins aquesta genealogía: Desheretat, calcinat i roent de la maledicció, tres voltes, de Noè, errarà Cam per la Etiopía i l'Arabia fins a les riberes del Pèrsic, i si un fill séu, Canaàn, invadeix un jorn la Palestina, aviat serà fet esclau per tal de complir la condemna dictada de Noè, allavors que no discerní el *Misterium summi Patriarchae Christi,* quan ubriac ell *nimia charitate vineae suae quam plantavit,* jeia nu a la creu, al bell mig de son poble. Sense respectar el sagrat de la nuor, escarní Cam l'*activum principium partis generativae de qua immediate se noverat propagatum.* En lloc de velar el Crist sofirent *vestimento sacramentorum,* pregonà *solo sono vocis* el Passional de Crist, sense entendre, *intelligentia affectuali, infirmum et stultum Dei.* Al moment creacional de tota liturgia protocolar solemne, no's revestí ell, amb sos germans de sacerdoci, el *pallium maiestatis et charitatis et maturitatis et honestatis Christi,* sinó que, tot ulls carnals i l'ànima orba, entrà de cara dins el sagrat, d'espatlles a l'avenir, mentre els germans séus, viadors enrera, miradors avant, amb gest pontifical velaven d'un vel de sagrament la física realitat, *Christi humilia et infima,* no prou entenedors encara, *sicut omnino superexcedentia intellectum eorum,* traint, però, amb la reverencia del gest, que aquella debilesa era sagrada, *et tamquam divina maiestate assumpta.* Velant ells la carnal realitat, en projectaven aiximateix en el *pallium divinae maiestatis,* la ombra típica, la *memoria praeteritorum:* el gran *Passional* del vi generador.

Doncs, aquesta projecció espiritual Cam no la veu i la intercepta, projectant, en canvi, per goig immortal paradisíac de sos fills, la visió carnal que un jorn li omplía els ulls. Ja en aquest món no n'hauràn altra pregustació: El goig dels ulls serà llei, i en escampar-se per la terra, tot se'ls tornarà or a les mans, delicies als sentits; no hauràn visió espiritual de ço que ells heguin: seràn aviat a la Palestina, mes no n'hauràn el sentit ni el mot de Promissió:

Maleit sia Canaàn!
Esclau d'esclaus serà de sos germans!

La ciutat de Deu

FAMILIA SEMITA. — En el concepte modern, la familia no forma, cert, unitat ètnica; mes ja hem dit que la taula de pobles mosaica cal ésser esguardada en el moment germinal, no en la complexitat estratigràfica. Ara bé, hem de concedir que, a més del principi ètnic intern, regeix, extern, l'esquema geogràfic: la familia semita és l'agrupament oriental, l'E. de la Palestina.

Segons això, la familia de Sem es distribueix en cinc branques: *Elam* a la plana E. del Tigris i N. del Golf Pèrsic; *Assur*, la cèlebre Assiria; *Arfaxat* (Ur dels Caldeus?), prop de l'Armenia, entre els llacs Van i Urumia; *Lud*, o Lu[*b*]d, a l'Alt Tigris; *Aram*, amb Damasc i Messopotamia per nucli central, al NE. de la Palestina.

D'Arfaxat, qui, per consideracions geogràfiques, figurarà de primogènit de Sem en el c. XI,12, isqueren *Salè*, la regió Selac en la Messopotamia septentrional, i *Heber* (de on *Hebreus)*, els nòmades *migradors* de l'*altra banda* de l'Eufrat i de l'*altra banda* del Jordà (Heber = *extra flumen*, o, genèricament, els *d'enllà)*, els *Habiri* (?) de les lletres de Tel-Amarna (suposada, en aquest cas, una més primitiva, ante-exòdica immigració a Canaàn). Heber, denominació

individual o històrica, es bipartí, en direcció N. i S., representat el primer per Faleg (divisió), centre i N. de la Siria: els ascendents d'Abraham, i *Jectàn:* els Arabs del Iemen, en 13 (Gr. 12) tribus o clans: *Elmodad,* l'Hadramaut, amb *Jerad* al N., i *Aduram* i *Uzal* (capital del Iemen) i l'oasis (?) *Decla* (= palma dàtil) i Ebal (omès dels LXX) i el teòfor *Abimael,* que amb Jobab emparenta (al menys onomàsticament) amb *Sabà* els coneguts Sabeus a l'E. del Iemen. Germà d'aquests és, al S., Ofir amb Hevilà, de on l'or i pedrería que, amb tres anys d'anar i tornar, portaràn les naus salomòniques, per la qual cosa s'ha suposat que Ofir inclouría també la India.

Tal és la gran i electa fillada de Sem, l'ancèstor, per Faleg, d'Abraham, Isaac i Jacob, linia avial del Messíes.

Dialectología primogenia

(C. 11) Vigouroux *(M. B.): Il est possible que ce soit seulement la race de Sem, avec une partie de celle de Cham, qui ait travaillé à la tour de Babel.*

Tota la terra, diu Delattre *(Le plan de la Genèse,* dins la *Revue des questions historiques,* juliol, 1876), pot significar tot el país on la tradició va néixer.

La dispersió dels pobles, afegeix, la col·loca Moisès abans de l'episodi de la confusió de les llengües, i el llenguatge del Gènesi sembla significar que la separació dels fills de Noè començà poc després del diluvi (X, 20). El llenguatge degué modificar-se insensiblement, segons les lleis que regeixen les llengües...; de manera que, del diluvi ençà, fòra d'un miracle del qual no'n tenim cap prova, l'idioma d'Adam estava ja provablement canviat en sa fisonomía exterior, ni que en el fons fos el mateix... Durant la construcció de la torre, naturalment que's devía reproduir el mateix fenomen, afegint-se noves modificacions a les existents ja en temps de Noè.

Diu Schanz *(op. cit.)*: «És provable que la separació de dialectes precedís a la separació externa; però sols després d'aquest fet constituiría una diversitat lingüística.

»Aquesta confusió no cal interpretar-la com una alteració dels òrguens de la paraula, que, en l'essencial, són iguals en tots els homes, sinó que cal explicar-se per la relació entre l'esperit i el llenguatge. Després del diluvi, tornen els homes a desviar llur esperit de Deu i a caure en llur egoísme i ambició, perdent el centre de la seva unitat espiritual en Deu. La confusió de la llengua fou palesa manifestació d'aquesta discordia espiritual: com els individus no s'entenien ja espiritualment, tampoc podíen fer-se entendre per mijà de la paraula. El coneixement de la unitat de Deu constituía el fonament de una llengua única; la pluralitat de déus produí la divisió de pobles i de llengües.

»Mentre que fins ara, que el llenguatge era considerat com criteri infal·lible de la raça, es convenía en imputar a l'Autor un punt de vista geogràfic, avui, que semblant suposició errònea ha estat rectificada, es manté, de conformitat amb el text, el concepte etnogràfic (així Hmm. i Hoberg), al qual, i sols en les subdivisions, s'uneix el geogràfic.

»La limitació del catàleg a la raça blanca sols pot atribuir-se, en part, als incomplerts coneixements de l'Autor, del qual, provablement, no foren conegudes les races roja i groga, però, cert que la negra no li era pas desconeguda.

»Les races Rotu, Amu i Ta'hamu o Tama'hu de la etnografía egipcia s'adiuen exactement a les races Cam, Sem i Jafet.

»L'orde interior i exterior dels agrupaments reflexa iguals relacions tradicionals de les races que ens aporta la tradició, i en la historia i en la arqueología hi ha trobat tan plena justificació, que aquesta catalogació de pobles l'esmenta amb gran raó H. Bawilinson com *the most authentic record that we possess for the affiliation of nations*. La genealogía dels pobles, comparada amb Jer., XXV, i Ez., XXVII; XXXII, 17, té tot el caient d'ésser independent

i dels temps més antics. De Ez., XXVII, es dedueix que aquesta etnografía més aviat prové dels fenicis que dels egipcis.»

El generer patriarcal

La genealogía de Tarè és una secció introductoria de la historia dels Patriarques. Així ho considera sant Tomàs, d'acord amb la crítica moderna: *an introduction to the Patriarchal History* (Skn.). Diu sant Tomàs: *Nota quomodo ad ostendendum quod Abraham fuit quoddam insigne principium populi Dei et novi temporis sive status, repetit generationes Thare, praemittendo insignem titulum, scilicet: Hae sunt autem generationes Thare.* A la faç de Tarè... Thm.: *coram Thare patre suo, quamvis potest esse sensus...: antequam Thare.* I, amb sant Jeroni i la crítica de tots temps, considera la tradició jueva de la mort tràgica de Aràn, i del forn *(Ur = foc)* del qual Abraham és alliberat de Deu, una fàbula, provinent de la etimología del mot, que ja sant Tomàs rectifica: *potest esse... quod Ur esset nomen alicuius loci terrae Chaldaeorum... in quo ignis a Chaldaeis praecipue colebatur.* El que sembla cert és que Ur fou el centre religiós del culte de Sin, el déu lluna. (Cf. Deimel, *Pantheon babilonicum.*) Fa notar Skn. (també Deimel) que en el *Pantheon* de Haràn s'hi troba *Sarratu* (= reina), consort de Sin, el déu lluna, i *Malkatu* (= princesa), un títol de Istar, igualment allí colta. I diu Skinner: No cal dir que les associacions amb Sara i Melca, si és que existíen, seríen rebutjades de la narració hebrea. Això ens apar possible — diem nosaltres —, que elles seríen dúes grans figures en la historia, i tal volta foren honrades en el *Pantheon* babilònic. — *Iesca:* Els jueus solen identificar-la amb Sara; *fuit enim binomia,* diu sant Tomàs, prenent-ho de sant Jeroni.

(C. 12) Ens trobem acordats amb el P. Murillo, professor de l'Institut Bíblic de Roma, el qual diu, *h. l.*: «En el presente pasaje están expresadas en nifal (las bendiciones prometidas a Abrahán); pero como de las cuatro veces restantes en que se reitera la promesa (XVIII, 18; XXII, 18; XXVI, 4; XXVIII, 14), en dos de ellas (XXII, 18; XXVI, 4) se emplea la forma hitpael: *se bendecirán, se darán el parabién,* y esas formas verbales son ambiguas, como lo da a entender su empleo promiscuo en una sentencia que tiene evidentemente el mismo valor, sin que *jamás ocurra la forma pual que disiparía toda duda* (de passada, la cita és de Dillmann), no han faltado intérpretes *distinguidos* que, reduciendo el nifal... al hitpael de XXII, 18; XXVI, 4, traducen... *se bendecirán o felicitarán en Abrahán.*

»Otros, por el contrario, reducen la forma hitpael al nifal de los otros tres pasajes: ...*las naciones todas serán bendecidas,* alcanzarán copiosos dones de Jehová mediante la posteridad de Abrahán. SIN EMBARGO, preciso es reconocer que por solos los pasajes del Génesis enumerados no es fácil llegar a una solución satisfactoria...

»Pero en el Salmo LXXI (hebr. 72), 17, ocurre la misma fórmula, también en hitpael, con aplicación al Mesías como fuente de dicha universal: *benedicentur in ipso omnes tribus terrae;* ¿qué valor tiene la frase en este pasaje? La forma verbal podría tomarse en sentido pasivo: *las gentes todas serán bendecidas o colmadas de dones por él;* PERO TAMBIÉN *puede explicarse de parabienes por invocación del nombre del Mesías:* «se darán el parabién en él, es decir, invocándole, todas las tribus de la tierra», sin que se diga por eso que no hayan recibido grandes beneficios del mismo. En efecto, ¿qué dificultad hay en que las gentes se feliciten y den mil parabienes en el Mesías, precisamente por los grandes bienes que su advenimiento les ha traído? En cuyo caso, bien se ve que

la expresión, lejos de excluir o hacer abstracción de dones positivos recibidos, por el contrario, LOS EXPRESA, AUNQUE INDIRECTAMENTE, CON MAYOR énfasis. Y este es, indudablemente, el sentido que da a la expresión el Autor del Salmo...

»*Y si en el Salmo la fórmula lleva la concesión y el goce de los dones objetivos, el mismo sentido tiene en los pasajes del Génesis, de los que el Salmo es un comento... El Salmo nos describe el Mesías como a Aquel en quien han de felicitarse las naciones todas de la tierra.*»

I a continuació porta confirmació històrica: «*Las gentes todas desde hace veinte siglos se están dando el parabién, de los inmensos beneficios que por medio de Cristo han recibido en todos los órdenes...*»

Cf., del mateix autor, *Jesucristo y la Iglesia Romana*, part 1.ª, t. II, vol. I, p. 44 sqq.: *no hay fundamento* (p. 47) *para traer la forma «hitpael» a la de «nifal», y sí al contrario...*

Entre els qui defensen el sentit reflexiu del verb, hi ha qui va més enllà del just, interpretant com una *optació* no com una *possessió*, ja, dels béns messiànics. Del moment que parlem *h. l. d'un mot sagramental, d'una fórmula litúrgica de benedicció,* la qual interpretem sempre en el sentit d'una *eficacia actual,* és de suposar que no donem pas el vot als *optatius*. V. la nota al c. XXVI, on diem que aquesta benedicció enclou la promissió messiànica.

Vigour. en la *Políglota,* Crampon en la *Biblia manual francesa* (destinada als seminaristes i sacerdots, *ainsi qu'aux laïcs),* no en el text, cert, però sí en les notes, convenen amb el P. Murillo i, venturosament, amb la nostra opinió. Vegi's sinó: Vigour.: *se souhaiteront le bonheur* (XXII, 18); Crampon: *se béniront, se souhaiteront mutuellement de participer à la grande bénédiction repandue sur ta posterité.*

Pesch *(Prael. dogm.,* t. I, p. 130):

«*Nihilominus omnes alii populi in semine Abraham benedictos se agnoscent, id quod exprimitur per formam Hithpael, i. e. se benedicent.*» (Gn. XXII, 18; XXVI, 4).

I l'eximi Hetzenauer, professor d'exegesi, en l'Apollinar de Roma, si bé és partidari de la forma passiva, diu: *si quis autem tam niphal quam hithpael reflexive sumere atque «se benedicere, sibi benedictionem procurare»* (Hoberg)... *declarare voluerit... SENSUS NON MUTATUR...* Cf., encara, Hetz. *Cmm. in Gn., h. l.*

Mangenot observa que sant Crisòstom *(Hom. 31 in Gn.*, n. 4) adopta el sentit reflexe. I realment així sembla: *Omnes enim tribus terrae enitentur* (σπουδάσουσι) *ut in tuo nomine benedicantur, et res suas tua appellatione honestiores faciant.*

Noresmenys, la nostra interpretació no és la tradicional, però és la d'homes doctes que exerceixen una quasi magistratura docent en els centres oficials de la Iglesia.

El mal menor

Murillo, *h. l.*: «Graves motivos de censura parecen surgir contra Abrahán por esta conducta. En primer lugar, sugiere o aconseja una mentira; además, previendo el adulterio, lo consiente, y aun lo aconseja de un modo indirecto, cooperando así eficaz y conscientemente a una acción detestable. Con respecto a la mentira, no hay dificultad, pues no lo era ocultar simplemente el vínculo matrimonial y decir que eran hermanos, pues con efecto lo eran. Tocante al segundo punto, san Crisóstomo procura excusar a Abrahán por la alternativa inevitable que se le ponía adelante; no podía evitar el adulterio, pues si decía que Sara era su mujer, quitaríanle a él la vida para alcanzar así la codiciada presa; en tal conflicto, y siendo inevitable o el adulterio o el homicidio y la violación, adoptó un partido que, entre ambos extremos, prefiere el menos malo. Pero esta excusa no salva a Abrahán...», i posa retrets a la teoría del *minus malum elegit ac propriae saluti consuluit.* Com de fet, diu

el Cris. (*Homilia 32 in Gn.*, ap. Hmm.): *Iustus adnititur nec quidquam intentatum reliquit quo adulterium opere compleatur.*

Diu Drus., ap Hmm.: *Ego non video quo pacto excusari potest. Nam non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona. Prostituere uxorem aut ei occasionem dare scortandi, non leve crimen est.* Id. Hummelauer. Id. Hoberg.

Sant Ambròs: *Sara, ut tueretur maritum, MENTITA est germanitatem.*

Crisòstom: Digues que ets... (*Hom. 32, 5. Mgn. gr.*, t. 53): Ἐλεεινὰ τὰ ῥήματα· πολὺς ἦ ὁ φόβος διά τε τὴν μανίαν τὴν Αἰγυπτιακὴν, καὶ ὅτι οὔπω ἦν καταλυθεῖσα τοῦ θανάτου ἡ τυραννίς.

L'àgape eucarístic

(C.14) Cert, la major part dels comentaristes catòlics interpreten un sacrifici en acció de gracies, seguit d'un àgape eucarístic. Ct.: *Nihil scribitur hic de sacrificio seu oblatione, sed de prolatione seu extractione quam Iosephus dicit factam ad reficiendum victores.* I sembla negar ell en rodó el sacrifici. Nosaltres hem seguit un camí intermedi, puix, sense negar el sacrifici, equiparem el fet al de David, en fugint ell de Saúl, en l'encontre amb el gran sacerdot Aquimelec (1 Rg. XXI, 1-6). Cf. Tanquerey, *De Euchar.*, p. 304, on afirma que els pans de la proposició que foren servits a David prefiguraven, com el pa i el vi de Melquisedec, la Eucaristía. A més, varons doctes (no ja el gran comentarista Calmet, ap. Hmm, el qual *dubta*) com Pereira, Bonfrère, Menocchio, segueixen, amb nosaltres, la (Hmm.) *tertia et verior sententia.*

Crelier, sobre l'episodi de Melquisedec i Abraham: *Melchisedech «apporta du pain et du vin» c'est-à-dire, les plus excellentes produits de la terre, pour restaurer les guerriers fatigués, et surtout comme témoignage de sa reconnaissance*

envers Abram. Després d'això, naturalment, i tal com fem nosaltres, defensa que Abraham oferí un sacrifici... I diu encara: Abraham ha acceptat de Melquisedec no sols pa i vi per refrigeri dels séus guerrers fadigats, mes també la benedicció sacerdotal...

Melquisedec — continúa — és també una figura a causa del pa i el vi que, *soit après les avoir offerts à Dieu, soit du moins après avoir appelé sur eux sa bénédiction, il présente aux guerriers pour réparer leurs forces.*

Polígamia

(C. 16) 3. Cert que hi ha alguns teòlegs qui no creuen haver-hi hagut mai *dispensació* divina, sinó merament *tolerancia. Non desunt tamen qui dixerint, nusquam iure saltem communi, licitam fuisse apud Hebraeos polygamiam* (Billot). Però sabem també, pel mateix Billot, que aquests teòlegs són pocs i que la nostra afirmació és la corrent: *Quae sententia communi doctrinae certo certius adversatur, et sic refutatur a Bellarmino (De Matrim.,* c. XI).

Mes en aquest punt caldrà documentar extensament:

Wernz *(Ius matrimoniale,* pt. 1.ª):

Quod si DEUS, *iam ab initio generis humani, perfectas leges positivas etiam de matrimonio tulit, sane postea* quoad unitatem, *atque «indissolubilitatem» matrimonii propter singularem conditionem populi Israelitici (et proselytorum iustitiae) rigorem iuris naturalis temperavit* (Gn. XVI, 1, sq.; Deuteron. XVII, 17; XXIV, 1, sq)... *At «dispensationes» illae legis naturalis* **per Christum Dominum** *absolute et universaliter fuerunt sublatae...*

En la derogació es veu *clara* la dispensació, la qual, certament, existía.

Diu ib., en nota: *Leitner... dispensationem divinam super polygamia post Noe, saltem «generalem», negat; si praxim polygamiae apud ipsos patriarchas putat sine dispensatione*

divina explicari posse per peccatum «materiale» huiusmodi explicatio certe verbis c. VIII, De Divort. IV, 19, non satisfacit.

I aquesta derogació la féu Crist en Mat. XIX, elevant així el matrimoni a sagrament.

Segueix en el text: *Legislator novi testamenti* (Conc. Trid., Ses. VI, can. 21) *atque redemptor noster Iesus Christus non solum matrimonium ad pristinam puritatem revocavit* (Mat. V, 31-32; XIX, 3. sq.), *sed etiam ad dignitatem sacramenti evexit; loco autem «libelli repudii» in favorem fidei concessit privilegium, quod, a suo praecone, dicitur Paulinum, Romanumque Pontificem instruxit potestate solvendi matrimonium ratum.*

Perquè, *ab initio,* prefigurava *plenament* (no n'era encara signe eficaç) la unió de Crist amb la Iglesia.

V. en la p. 30: *Matrimonium... ab exordio mundi non tantum simplex contractus, sed* signum quoddam sacrum *mysterii Incarnationis atque futurae coniunctionis Christi cum Ecclesia, praeter hanc singularem atque positivam praerogativam, duplicem proprietatem stricti iuris naturalis scl. «unitatem et indissolubilitatem»* (cf. Gn. II, 24) *de iure, saltem usque ad Diluvium, retinuit. Quamvis enim unitas «de facto», v. g. a Lamech iam illo tempore fuerit violata* (Gn. IV, 19), *tamen de iure fuit servata, neque ullum adest vestigium Deum extraordinaria quadam dispensatione duplicem illam obligationem unitatis et indissolubilitatis sive generaliter pro universo genere humano sive pro particulari quadam gente sustulisse. Et profecto Noe et filii eius singuli singulares tantum habuerunt uxores* (Gn. IV, 18; VII, 7).

Mes, no hi ha dubte que s'obscurí aquesta significació sagrada, en perdent la unitat:

«*In statu «Legis Mosaicae» matrimonium retinuit imprimis illam significationem unionis Christi cum Ecclesia, subjectumque mansit sanctionibus iuris naturalis, sed «quoad unitatem» et «indissolubilitatem» matrimonii saltem populo Israelitico* dispensatio divina fuit concessa, *vel potius quod*

partim de iure quoad polygamiam (Gn. XVII, 3; XXII, 24; XXX, 3; XXXVI, 12; Deuter. XVII, 17; XXI, 15 sq.; XXIV, 1), *partim de facto quoad divortium iam exstitit, id expresse a Deo* (Deuter. XXIV, 1 sq.) *pro futuro tempore certis limitationibus adiectis per Moysen est approbatum.*»

La qual unitat recobrà del nou Legislador:

«*Porro Christus Dominus legislator novi testamenti «duas illas dispensationes de polygamia et libello repudii absolute et in perpetuum pro omnibus hominibus sive baptizatis sive non baptizatis omnino abrogavit.*» (Mat. V, 31-32; capít. VIII-X, *De Divort.* IV, 19; Benedic. XIV. *Const.* «*Apostolici*», 16 de sept. 1747.) I en la p. 88: *Cum Christus Dominus novas et naturae corruptae difficiles leges «promulgasset de unitate et indissolubilitate matrimonii...»*, etc.

I en aquesta dispensació hi és comprès Abraham.

Més avall, en el tít. 14, p. 164: *Deus in ipsa creatione protoparentum unitatem matrimonii iure naturali iam constitutam et commendatam, «positiva» quoque lege irritante praecepit.* (Gasparri creu que *a lege naturae* sols és de consell, no de precepte; però sí *ex positiva lege divina.) A primogenia institutione divina, quamvis iam Lamech «de facto» recesserit* (Gn. IV, 23), *cum duas sibi copularet uxores, tamen usque ad diluvium, dispensationem a Deo fuisse concessam minime constat. Post diluvium ad celeriorem et maiorem propagationem «populi electi»,* saltem inde ab antiquis patriarchis *i. e.* ABRAHAM, etc., *polygamia quaedam moderata populo Iudaeorum unice fuit divina concessione permissa. (Quam permissionem* — diu en nota — *alii auctores statim post diluvium Noe ita datam fuisse putant ut illa deinceps saltem indirecte ad gentes quoque infideles extenderetur). Denique in legislatione Mosaica polygamia disertis verbis probatur.* (Deuter. XXV, 5, sq.; Ruth IV.)

I no's tingui massa escrúpol d'atribuir a Deu mateix la introducció de la poligamia: Cf. Schnitzer, *quem severius reprehendit Leitner* — diu Wernz — *gratuitae assertionis de matrimonii leviratus, in quo Deus ipse polygamiam*

causat. Nam ub lex non distinguit, neque nos debemus distinguere. Quare potius Leitner sine sufficiente ratione videtur fratrem «iam uxoratum» excludere a matrimonio leviratus.

Tant és aixi que la permissió mosaica era divina, que sols per Crist és de bell nou vigent la prohibició:

«*Cum venisset plenitudo temporis, Christus Dominus, abrogata permissione veteris testamenti, matrimonium ad primitivam unitatem, ut verus legislator omnium hominum, divina sua auctoritate revocavit pro toto genere humano, ideoque* denuo *viget etiam positiva prohibitio polygamiae iuris divini primigenii.*»

El no haver admesa la dispensació, portà els extrems de Calví i Luter:

P. 166: *Cum Calvinus polygamia a Deo rigorose iure naturae prohibitam esse contenderet, ut vel ipsos sanctos patriarchas veteris Testamenti, propter pluralitatem uxorum diceret adulterii reos, Lutherus polygamiam simultaneam neque praeceptam neque prohibitam esse arbitratus est.*

I no es digui que en Mat. XIX sols es parla de la indissolubilitat, no de la unitat:

P. 170: *Polyandria et «polygamia» simultanea iure divino et naturali et positivo absolute per modum legis irritantis interdicta est... saltem inde a lege nova per Christum promulgata.*

P. 170: *Polygamia... simultanea tum disertis textibus librorum sacrorum* (N. T. v. g. Mat. V, 2-8; XIX, 4 sq. i 1 Cor. VII, 10-11), *tum authentica interpretatione sacrorum canonum tamquam legi evangelicae contraria reprobatur et irritatur.*

Ni es digui tampoc que J.-C. sols derogà un costum o una tolerancia, no una dispensació.

Diu Wernz: Alguns (Durando, Mald. Collet. Schwarz) defensen que no és contra *ius naturae*, sinó que sol *minus congruere* al dret natural. Aquests, certament, defensen que no calía dispensació. «*Qui scriptores catholici profecto non negant*

prohibitionem «positivi» iuris divini a Christo promulgati, atque a difficultate ex «praxi» antiquorum Patriarcharum, Iudaeorum ipsorumque populorum infidelium facile sese expediunt, quod illi «dispensatione non» indiguerunt. Quomodo cum verbis Innocentii III, cap. VIII-X, De Divort., IV, 19, conciliari possit, viris istis doctis enucleandum relinquimus.» (Aquesta opinió, diu Wernz, és *simpliciter improbabilis.)*

P. 171: *At Leiner... minus accurate disserit de dispensatione a Deo in vetere testamento data. Etenim confundit dispensationem cum casu in lege naturali «omnino non contento». Quare exemplum de furto in extrema necessitate non est ad rem. Praeterea non satis distinguere videtur «strictam dispensationem» in lege a «dispensatione sensu latiore accepta... Quod si tandem Leitner putat praxim antiquorum Patriarcharum «absque licentia divina» explicari posse per «peccatum materiale», et dispensationem Dei in dubium vocat vel ad meram tolerantiam, sive dissimulationem divinam (quae liceitatem polygamiae in populo Hebraeorum excludat?) deprimit, defendit propositiones theologicas non satis fundatas.*

P. 176: La justa causa de la dispensació pel S. Pontífex no pot ésser mai un delicte contra llei natural, que allavors fóra premiar el delicte i excitar-hi. No pot, doncs, la llei de la unitat — que és de dret diví — derogar-se pel dret consuetudinari — que és un dret humà. — *Quare polygamia, moribus sive consuetudine apud populum etiam electum recepta, non propter morem vel consuetudinem facta ut licita, sed consuetudines istae iuridicum fundamentum habuerunt in dispensatione divina ad tempus concessa.* (I adueix el testimoni d'Innocenci III.)

Ni aquesta dispensació la féu Moisès com legislador humà, sinó com un legat de Deu:

P. 398: *Moyses tamquam legatus divinus pro Hebraeis dissolutionem matrimonii certis limitibus circumscriptam non solum «licitam», sed etiam ipsam vinculi prioris solutionem novamque validi matrimonii celebrationem ratam habuit.* (Deuter. XXIV, 1, sq.; Mat. XIX, 3,sq.; V, 31-32.) *Quam veteris (T.)*

legislationem Christus Dominus abrogavit atque indissolubilitatem matrimonii in Paradiso statutam restauravit et apertius promulgavit.

Diu Santi, el cl. canonista *(Ius can.*, t. IV, p. 173): *Hanc vero dispensationem sustulit Christus Dominus, cum revocavit matrimonium ad pristinam institutionem, Mat. XIX, 9.* I no és que parli Santi sols del *libellum repudii,* sinó que les paraules citades vénen després i a causa d'haver dit...: *ita loquitur S. Scriptura, ut non solum videatur tolerata inter Hebraeos polygamia sed etiam fuerit plene permissa.*

Tanquerey *(De Matrim.*, p. 659) posa la tesi: *Polygamia simultanea iure divino sub N. Lege prohibita fuit.* L'argument, a més del Tridentí: *Christus enim* (Mat. XIX, 3, sq.) *matrimonium ad primam suam institutionem revocavit.*

I aquesta tesi ve després de l'altra (A): *Polygamia simultanea institutioni primaevae contraria, sed Patriarchis post diluvium permissa, a Christo prohibita est, et legis naturae secundariis praeceptis adversatur.*

(B): *Polygamia tamen, post diluvium, patriarchis et Judaeis sub lege mosaica permissa fuit, imo valde probabiliter ipsis Gentilibus.*

Communiter a theologis traditur dispensationem a lege primitiva de unitate matrimonii nonnisi post diluvium datam fuisse; nil tamen certi hac de re definiri potest. Nec necesse fuit ut dispensatio in scriptis exprimeretur; nam lex de unitate uxoris, ut animadvertit S. Thomas (l. cit.), *non fuerat verbo aut litteris tradita, sed cordi impressa, et ideo dispensatio fieri potuit per inspirationem internam, quae quidem principaliter patribus sanctis facta est, et per eorum exemplum ad alios derivata.*

Bellarmino, S. J. *(De Matrim.* c. II): *Si non fuissent illae verae uxores Patriarcarum* (Sara i Rebeca; Lia i Raquel), *oporteret dicere Patriarchas non tantum semel aut iterum ex humana fragilitate sed toto fere vitae tempore, idque palam et ex professione peccasse.*

Vegi's ara Billot, S. J. *(De Sacr.): Sed contra est, quod*

in prima matrimonii institutione luculenter elucet UNITAS, quam postea, et patriarcharum usu, et ipsius Mosaicae legis sanctione, sine peccato *in populo Iudaeorum videmus praetermissam. Necesse igitur est ut, succedente tempore,* dispensatio *aliqua intervenerit ex parte Dei; et quia quae a Deo sunt, ordinata sunt, sine dubio* dispensatum *est convenienter, immo convenientissime.*

Rationem autem dispensationis assignans Bellarminus, De Matrim., c. XI, dicit: Quia post diluvium homines paucissimi erant, et non diu vivebant ut ante diluvium, idcirco Deus ad faciliorem propagationem generis humani INDULSIT POLYGAMIAM.

Mes, Billot, deixant apart aquesta raó, perquè Abraham dista dèu generacions del diluvi, continúa, dient que: *causam dispensationis fuisse potissimum multiplicationem prolis, non quidem in genere humano absolute, sed in familia Abrahae, quae, corrupto cultu Dei apud gentes caeteras, singulariter eligebatur ad conservationem fidei et promissionum, necnon et ad praeparandum ortum Messiae, totius mundi Salvatoris.* Que per ço — diu — el fa sortir de la seva terra i familia devés una terra que després li mostrarà, prometent-li constituir-lo *in gentem magnam* i beneir-lo, beneint-se alhora en ell totes les gèneres de la terra.

I encara observa Billot, que si el fer-li deixar la seva terra era per treure'l de la idolatría regnant, al constituir-lo *in gentem magnam signatur intentio* corporalis *foecunditatis in hac progenie, idque in ordine ad benedictionem quae per Christum futura erat... Sed ad hoc ut ex unius Abrahae familia oriretur ingens ille populus qui, in Palaestina radicem suam habens, per reliquum mundum posset dispergi, oportebat in ea stirpe maximam esse propaginis foecunditatem. Et sic optime intelligitur ratio* dispensationis *circa unitatem matrimonii; quae quidem* dispensatio *«principaliter Patribus sanctis facta est, et per eorum exemplum ad alios derivata est, eo tempore quo oportebat praedictum naturae praeceptum praetermitti, ut maior esset multiplicatio prolis ad cultum*

Dei educandae... Ita Sanctus Thomas, Suppl., q. 65, art. 2.

Hinc patet responsio ad obiecta, quia ratio et convenientia dispensationis non sumebatur ex multiplicatione prolis absolute, sed ex multiplicatione prolis «in populo electo», quando iam gentes permittebantur suae idololatriae, et cultus veri Dei non tam spirituali quam carnali generatione propagabatur atque conservabatur.

Cert — continúa —, que no manca qui pensa que aquesta dispensació sols al poble hebreu fou concedida, *probabilius tamen dicendum videtur quod per CONCOMITANTIAM, ad gentiles etiam fuit extensa;* per tal com la llei natural ha d'ésser igual per a tots els homes, ni convenía que els pagans fossin més estretament lligats que aquells *quorum erat adoptio, et gloria, et testamentum, et obsequium, et promissa.*

I afegeix: *Sed nunc, de revocatione dispensationis post Christi adventum, paucis agendum est.* § 3: *PRINCIPALIS LOCUS EST MATTH. XIX, 3-10: ubi Christus revocat matrimonium ad eam formam quam habebat ab initio...*

P. 400: *Ideo sublata dispensatione per quam indulta fuerat polygamia...* etc., etc.... *Solos fideles directe respiciebat concessa polygamia...*

P. 396: *Necesse igitur est ut... dispensatio aliqua intervenerit ex parte Dei... et, sine dubio, dispensatum est convenienter...*

Innocenci III (ap. Denzing.) exigeix revelació divina per a la dispensació en la unitat matrimonial: *Nec ulli umquam licuit insimul plures uxores habere nisi cui fuit divina revelatione concessum...*

I afegeix: *Sane veridica haec sententia probatur etiam de testimonio veritatis testantis in Evangelio...* Mat. XIX. *Si ergo uxore dimissa, duci alia non potest, fortius et ipsa retenta.*

Diu Benet XIV (ap. Santi), que la poligamia és prohibida pel dret natural secundari, de manera que en certes circumstancies pot dispensar-se, *tamen a sola auctoritate*

divina, i això és dit a causa de la poligamia dels sants Patriarques.

Corn. a Lap., S. J. *(In Mat. XIX):* Que el matrimoni és insoluble per dret natural, i que el divorci i la poligamia són contra natura, *liquet ex eo* — diu — *quod olim in lege naturae et Mosaica, Deo in iure hoc primitus a se sancito dispensante et novum ius dante, licita fuerit polygamia et libellus repudii. Mox Christus, ut ait hic Matthaeus, vers. 4, primam matrimonii institutionem et insolubilitatem a Deo institutam explicuit...: Dico autem vobis...; id est, edico, et quasi novus novae legis legislator veterisque reformator sancio ac matrimonium originalem suam rectitudinem et firmitatem reduco statuoque ut qui uxorem suam dimiserit et aliam duxerit, habeatur et reipsa sit adulter.*

Diu el P. Murillo: «Estaba entonces permitida la poligamia, concedida por Dios después del diluvio, en gracia de la pronta repoblación de la tierra. Así vemos que proceden luego Jacob y sus mujeres, y así lo reconoce y sanciona como práctica recibida de los antepasados el derecho mosaico». (No obstant, ja hem vist Billot, com, provablement, no és aquesta la raó de la dispensació en els Patriarques.)

És cert el que ell diu que «no existe un documento *positivo* que dé testimonio directo de la concesión divina», però és ben clara la renovació: *Principalis locus*—repetimho — *est Mat. XIX, 3, ubi Christus revocat matrimonium ad eam formam quam habebat ab initio.* Naturalment que no diría l'egregi autor que Jesús revoca, si no hi hagués hagut una dispensació. I ell mateix, Billot, surt al pas dels qui no volen que havés existit cap dispensa.

«*Si eiusmodi actus (generationis)* — diu Billot — *per specialem ac veluti miraculosam dispensationem illius cui tota natura subiecta est, in singularibus quibusdam casibus, ad figuranda mysteria ordinis gratiae, vel iubeatur vel permittatur, eo ipso omni culpa carebit, sed modo altiori atque extraordinario ad ipsum ultimum finem referetur. Dicendum igitur est quod intrinseca peccati ratio tollebatur per dispen-*

sationem et iussionem Dei «per quam, sicut Israelitae a furto, et Samsonem ab homicidio, sic et Patriarchae et alii viri iusti... ab adulterio excusantur», ut Innocentius III dicit in c. VIII De Divortiis.»

A més, s'ha de considerar que en l'A. T. no era un sagrament el matrimoni; era sols una ombra sagramental, i per ço no era sagrat amb aquella inviolabilitat propia de les coses sagrades — diu Billot — i açò feia que, allavors, *lege saltem civili seu politica populi Dei, repudium non prohiberetur.*

Per ço (Thm.) es donava allavors *libellus, quod est contra rationem sacramenti.* El matrimoni, *a principio,* és, certament, una com *adumbratio* de la Encarnació (Encícl. *Arcanum);* mes això — diu Billot — principalment s'ha d'entendre de la institució primitiva, car *in matrimonio sub lege Mosaica, propter uxorum pluralitatem, adumbratio mysterii Incarnationis fuit multum diminuta.*

Noresmenys, deixada la prefiguració típica del primitiu matrimoni, sempre romàn en peu el dret natural sobre la unitat i la indissolubilitat del matrimoni. Mes diu sant Tomàs: *Quaedam sunt lege naturae prohibita... quasi facientia difficilem aut minus decentem perventionem ad finem principalem vel secundarium... Et circa huiusmodi potest a Deo fieri dispensatio etiam communis, nec tantum ex supernaturali causa sed etiam ex naturali. (Post. in Gn.)*

I és que no's tracta dels preceptes *quae continent ipsum ordinem hominis ad bonum summum, quod Deus est... ordo poenitus immobilis adeoque absolute indispensabilis,* sinó d'aquells preceptes *quae immediate ordinant homines inter se, et ista (praecepta) dispensationem patiuntur.* I àdhuc, d'entre aquests preceptes, cal distingir entre *primers* i *segons,* puix mentre dels primers la dispensació es fa quasi *miraculose et respectu singularium personarum tantum,* en canvi, els segons, *ex causa etiam naturali et respectu totius communitatis ad certum tempus dispensabilia sunt; inter quae recensetur naturale praeceptum unitatis matrimonii...* i també *aliquo modo praeceptum de indissolubilitate.*

Sant Tomàs, entre altres raons de la conveniencia de la dispensació *(quod autem tempore Abrahae et veteris legis sit rationabiliter super hoc dispensatum...)*, dóna varies raons: *Quarta ratio est utilitas condescensionis ad infirmos et carnales sub lege, quibus tam ratione infirmitatis quam exempli gentilium, qui tunc communiter plures habebant uxores, fuit expediens quod possent etiam plures habere.*

Tal és la doctrina dels teòlegs sobre la dispensació de la unitat i de la indissolubilitat matrimonial, clara sobre tot en Mat. XIX.

Nomen - omen

11. Aquesta exposició ens la sugerí el Tostado (ap. C. a L.), qui fa observar que Ismael és un dels pocs qui porten un nom imposat per Deu abans del néixer, essent tots ells homes protegits de Deu. A més, el card. Ct. diu que la *exauditio* no sols és en favor d'Agar, sinó encara del fill: *tum quod vitam filii...* Hmm. nota que després d'Adam és Ismael el primer a qui Deu posa nom. — A més, aquest principi o QUASI llei dels noms amb eficacia de missió i de protecció divina és un canon formulat pels SS. PP. i pels teòlegs (v. sant Tomàs, *Postilla, passim)*, sempre que és Deu mateix qui els posa.

12. És de sant Jr., qui diu que amb això es significa que la tribu ismaelita habitarà *in eremo*, assaltant a tots i essent perseguit de tots els qui són aprop del desert. A més, Corn. a Lap. és qui ens féu adoptar la versió: *home ase esquiu*, onagre, en lloc del séu equivalent de la Vulg.: *homo ferus*. Id., tots els comentaristes moderns.

13. Amb Hmm., Hob. i d'altres. Vegi's Corn. a Lap. En quant a la reconstrucció, en parlem en altre lloc.

(C. 17) 15. Ja's compendrà que el nostre intent aquí no és pas negar l'origen diví del canvi onomàstic de Sarai en Sara, del moment estant que afirmem que fa jòc amb la extensió de la

paternitat d'Abraham, deguda a Deu. Aquí l'Autor sagrat té un sentit comprensiu del document, que esdevé, si no ho era, sagrat en la transcripció mosaica, i en aquesta transcripció és natural que els dos noms sonessin encara, a l'orella contemporania de Moisès, en el sentit de la nota; del contrari, el canvi onomàstic no hauría estat regonegut dels contemporanis de Moisès. De passada, noti's que la equivalencia o assonancia dels dos noms és de Corneli a Lapide, sant Jeroni, sant Ambròs i sant Tomàs, el qual diu: La raó *(cuius ratio)* de mudar-li el nom fou, segons sant Jeroni, que Sarai = mare *unius tantum domus;* Sara = *absolute Princeps.* I ho equiparen tot seguit a la extensió de paternitat d'Abraham (ram = *excelsus;* ham = *multarum).*

20. I D'ISMAEL... JÒC DE MOTS... És a dir: Del *Deu-escolta,* també *t'he escoltat...*

Diu el card. Caietano: *Ratio nominis optime quadrat (exauditio): tempore nativitatis Ismael, iam omnis afflictio divinum meruerat AUDITUM... tum quoad vitam filii.* A més, és un canon patrístic la eficacia dels noms posats per Deu. Sant Bernad, parlant del nom de Jesús: *Neque enim ad instar priorum* (dels qui s'havíen dit Jesús) *meus iste Iesus nomen vacuum aut inane portat. Non est in eo magni nominis umbra, sed veritas. CAELITUS siquidem inditum nomen Evangelista testatur...*

El ven. Beda, del nom de sant Joan B.: *Singularis autem meriti indicium datur quoties hominibus a Deo vel imponitur nomen vel mutatur;* així — diu — Abraham, Jacob, etc.

Un text trinitari?

(C. 18) 1. Es sol pendre, generalment, com epígraf o introducció a la escena. Així Murillo, qui, a més, no té dificultat en admetre la perícope com una intercalació d'un fragment monogràfic provinent d'una font escrita o d'una tradició oral independent de tot altre relat. La manera abrupta de

començar, la estructura de la frase com títol de secció, i el pronom «ell» (Llavors que se «li» aparegué...), quan la persona d'Abraham a qui es refereix és tan llunyana, podríen sugerir — diu — aquesta idea.

2. De C. a L.: *Medium qui in persona loquitur vocatur semper Jehovah. Ita S. Augustinus.* La observació i argument filològic és també d'una nota de Corneli a Lapide. Naturalment que no volem dir que Abraham conegués a Deu en el personatge del mig, abans del v. 10; solament es vol dir, amb el P. Murillo, que un d'ells era el Senyor.

Cert, alguns SS. PP. hi veuen la Trinitat, i se'n fa eco el Breviari: *Tres vidit et unum adoravit* (Dom. quinq., resp. 2). «*Attamen* (Tanquerey, *De Deo uno et tr.) quidam alii aliter hunc textum interpretantur: St. Hilarius (De Trin.): Abraham, conspectis tribus, unum adorat et dominum confitetur. Scriptura adstitisse viros tres edidit; sed patriarcha non ignorat quis et adorandus sit et confitendus. Quam interpretationem et St. Ambrosius alibi tradidit» (De fide* I, 13, 80). Lagrange (*Revue bibl.*, 1903, p. 212-225) afirma que, *exegèticament*, no's pot deduir de les teofanies el misteri de la Trinitat.

Secret de rei

17. *Este proceso* (Mrll.) *quiere significar el Señor en la reflexión que se hace.* I, sobre el v. 21: *La reflexión que precede en el 19, representa un monólogo en el que Moisés, por un antropomorfismo o antropopatismo, nos pinta a Dios como deliberando entre sí... Terminado el monólogo se dirige ya al Patriarca...*

19. Murillo: *Ese pueblo conservará en el mundo la verdadera religión revelada por Dios a Abrahán, siendo de este modo el vehículo a través del cual se ha de transmitir... el culto del verdadero Dios y la semilla patriarcal hasta el Mesías.* Diu sant Tomàs *(op. cit.): Unde meritum Abrahae*

habuit quamdam instrumentalem causalitatem respectu fidelium futurorum...

—Sant Tomàs: *Secretum consilium regalis personae* només s'ha de revelar als homes *ad hoc idoneis,* perquè, per ells, passi als altres a l'hora avinenta. *Et hic igitur praemittitur idoneitas Abrahae, tam respectu suae futurae magnificentiae...*

Nec nominetur

(C. 19) 1. Ex Corn. a Lap., i en la nota són citats Homer i Ovidi, com paral·lels de la S. E.

2. Murillo: *Quizá ese pretendido derecho, o mejor abuso sacrílego, no se urgía cuando los peregrinos hallaban domicilio donde albergarse...* Això, responent al per què ell, Lot, no els va prevenir del perill.

4. Així Hummelauer, qui ho pren del Lyranus: *ab honoratissimo ad infimum usque.* El mateix diu Calmet.

8. Així sant Ambròs: *Minus erat secundum naturam coire quam adversum naturam delinquere.* Id. sant Tomàs. I no entenem per què el P. Murillo s'esforça en excusar-lo, com si fos Lot el nostre pare en la fe i costums. No obstant: *no es difícil eximirle, al menos, de culpa grave.* Podía limitar-se a dir, com sant Tomàs: *l'home, pertorbat...* Així Vàzquez, Aug., Tost., Pereira...

12. Ex Corn. a Lap.: *duo angeli.*

La historia - rondalla

26. El lector assenyat ja veurà que precisament nosaltres volem sortir al pas dels racionalistes, afirmant que el fet històric del Gènesi ha passat després, en boca i opinió del poble jueu — i de la nostra gent — a una forma legendaria,

senyalant una determinada figura de les moltes que hi ha, com la muller de Lot.

El nostre intent era el mateix del P. Murillo, *h. l.*, el qual diu, sortint al pas dels exegetes liberals: «La columna de sal en que el texto dice haber convertido la mujer (de Lot), ha dado materia al humor satírico de no pocos críticos, aun católicos». I afegeix tot seguit: «Distinguiendo entre la leyenda que ha querido ver conservado hasta el día de hoy el bloque, y la narración del Génesis, en esta última nada puede descubrirse que no sea verosímil».

Per curiositat, i en comprovació de la existencia i formació de la forma legendaria que ha pres el relat del Gènesi en boca del poble: Josephus (Ant. Iud.) diu que ell encara va veure el bloc de sal de la muller de Lot. Tertul·lià conta que si a l'estatua de sal se li fa una rascada, ella mateixa es refà i s'omple de seguida. Diu, ademés, que si ella es va tornar estatua de sal, és perquè no'n va posar al menjar dels àngels, la nit que s'hostatjaren a casa seva. No obstant, la llegenda es fa també intèrpret de la veritat moral, i d'això ens hem fet ressò, quan en la nota diem que *aquelles figures salinoses diuen mudes a les gents els justos judicis de Deu.*

La bauma de Segor

Certament, la crítica liberal nega la historicitat d'aquest fet; però nosaltres no fem nostra sinó la observació de la nota. A més, la situació d'esperit i la excusa moral dels dos fets és semblant en Noè i en les filles de Lot. I d'aquest cloure en diem nosaltres, en doble sentit, un *pendant*.

El P. Murillo porta igualment dos *pendants:* la ubriagor de Noè i el Protoevangeli. Vegi's sinó: «La historia de la humanidad, después del diluvio, da principio con el episodio de la embriaguez de Noé por haber sido la ocasión

del célebre vaticinio paralelo al Protoevangelio en el Paraíso».

Però hi ha més. Orígenes estableix el mateix canon ap. Corn. a Lap.: *Censet Origenes filias Lot traditionem a patre accepisse mundum, uti olim diluvio perierat, ita secundo periturum incendio; unde timor et horror incendii huius sodomitici impulit eas ut totum orbem conflagrasse putarent, et hic error... impulit eas ad incestum.*

Per últim, *nosaltres i el pare som els únics supervivents de la universal catàstrofe...* és traducció d'un mot que recull Corn. a Lap. dels SS. PP.: *Illae solae cum patre fuissent superstites...*

Murillo parla de *falta de conciencia refleja* i de narcòtics!

Diu sant Agustí: *Nos Scripturas Sanctas, non hominum peccata defendimus. Non sic autem de huius facti purgatione satagimus, quasi hoc Deus noster aut fieri jusserit, aut factum approbaverit; aut ita iusti homines in illis Libris appellentur, ut si voluerint peccare, non possint. Cum ergo in Litteris quas isti reprehendunt, Deus huic facto nullum iustitiae testimonium perhibuerit, qua dementia temeritatis hinc illas Litteras accusare contendunt, cum aliis locis apertissime inveniantur divinis praeceptis ista prohiberi?* (Ap. Vigouroux. Aug. Contra Faustum.)

I en quant a la *segunda noche* i al *como recayó*, diu Crelier: Per excusar-lo, podría al·legar la ubriagor, *mais il faut avouer que cette double ivresse elle même n'est guère excusable.* Cf. *Revue bibl.*, abril de 1904, la recensió crítica que del *Génesis* del P. Murillo fa el P. Dhorme.

L' ἐδίωκεν de sant Pau

(C. 21) 9. Aquesta significació de *gaudir*, és a dir, de compartir amb Isaac la herencia, o, millor, de romandre ell, Ismael, hereu de les promissions, com primogènit que era d'Abraham, aquest sentit, diem, l'entreguarda també el P. Murillo,

quan diu: *la culpa principal no debió ser de Ismael, sino de Agar.* No és estrany — diu — que *creyéndose* (Agar) *ya dueña de la herencia de Abrahán con la prescripción de catorce años, su índole aviesa se rebele de nuevo e imbuya a su hijo en las ideas que llenan su espíritu... Dios hizo conocer a Abrahán que la demanda de Sara era justa; porque, en efecto, de haber continuado Agar y su hijo, eran de temer graves disgustos y tal vez tragedias deplorables. Desde luego, la herencia de Isaac nunca hubiera quedado asegurada, pues Abrahán no se mostraba bastante firme en cortar disputas y deslindar derechos. Y siendo esto así, ¿qué sucedería a la muerte de Abrahán?* «*Sara, indudablemente, tuvo a la vista, con perspicacia de madre, el porvenir y trató de asegurarlo con tiempo, pues siendo ya viejo Abrahán, no podía contarse ni con su vida ni con su energía*». *La razón que Dios propone a Abrahán para que escuche a Sara es que* «*la posteridad de Abrahán por excelencia, la posteridad depositaria y heredera de la semilla y promesa mesiánica, no era la de Ismael, sino la de Isaac; y así convenía que estuvieran deslindadas una y otra*».

Ara, en quant al passatge de sant Pau, creiem que el séu *perseguir* Ismael a Isaac, correspòn a la nostra interpretació filològica, puix, com diu Corn. a Lap.: Jugar és igual a *lluitar*, mólt sovint.: *Sic DUELLUM Ioab cum Abner vocatur LUSUS.* Cf. 2 Rg. II, 14: *Surgant pueri et LUDANT, id est, DUELLENT.*

Sic canes «*ludunt*» *cum felibus, et feles cum muribus.* També en català: *no voler jòcs amb algú,* té un sentit per l'estil. La causa d'aquests jòcs o malicies d'Ismael i d'Agar, al parer de Corn. a Lap., és, segons sant Jeroni: *Haec* (la herencia) *sibi potius, utpote primogenito, et 12 annis seniori, quam Isaac, deberi putabat Ismael.* Amb el qual no's contradeix en rès la aplicació típica que'n fa sant Pau: *nosaltres, els fills de la dòna lliure, som els hereus de la promissió, i els jueus n'han estat exclosos.*

«*La jalousie de Sara à l'égard de sa servante* (Crelier), *si l'on ne peut la justifier pleinement, s'explique du moins sans*

peine: elle est le fruit amer de la polygamie. Sara ne peut souffrir l'esclave qu'elle a donnée, elle-même, pour épouse à son marit, ni le fils de l'esclave. Plus le sentiment maternel est développé en elle, moins elle supporte un égal à côté d'Isaac; elle est aussi impitoyable pour Ismael que tendre pour son propre enfant.»

La llei d'eliminació messiànica

No formulo aquí una llei irreductible i fatal, dono sols expressió a una serie de fets qui mostren una certa tirada de la política divina, si val a parlar així. I aquesta serie de fets o sia d'exclusions dels veritables primogènits *a natura* no só pas jo el primer de formular-la: vegi's sinó Corn. a Lap.

I vegi's sant Tomàs, qui, parlant de la cronología dels Patriarques, diu: *Non hic primogeniti commemorati sunt, sed illi quos successionis ordo poscebat ut veniretur ad Noe et Abraham.* I adueix l'exemple de sant Mateu en la genealogia de Crist: *Ubi primo dicitur: Abraham genuit Isaac, et reliquit Ismael primogenitum. Deinde dicit: Isaac genuit Iacob, qui non fuit primogenitus, «et sic quasi de omnibus, saltem de multis. Eos enim in ordine generationis posuit, per quos ad David et ad Christum perveniret».*

I formulant-ho en llei, diu que Moisès no recompta totes les generacions *quia hoc esset magis historica diligentia quam prophetica praevidentia.*

A més, aquesta serie d'exclusions qui guarden una certa uniformitat, formulada en l'oracle de Jahvè a Sara (el major servirà al menor...); que's repeteix en la benedicció de Jacob sobre Efraïm i Manassés, i en altres indrets del Gènesi, aquesta serie d'exclusions, aquesta *mena* — repetim-ho — de llei d'exclusió messiànica, no contradiu pas el *non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei,* sinó que mes aviat el confirma: Deu compadeix els humils, els segons, i resisteix i desbanca els hereus orgullosos. I del mo-

ment que jo dic: *messiànica,* ja se suposa que aquesta *MENA* de llei no la formulen pas els homes, sinó Deu, i és clar que la estableix amb la seva misericordia pels humils, dò gratuit, naturalment.

A més de que el canon del *non volentis, sed miserentis Dei* també contradiría la formulació de *una especie «de designación»* (Mllo.) a favor de la primogenitura. I noresmenys, veiem que l'esmentat autor no té empatx en formular una *mena de llei d'elecció,* cert, no inalienable ni d'estricte dret: *la prioridad de nacimiento y edad era una condición de elegibilidad que era preferida generalmente.* Ara bé, amb la benedicció de l'hereu sempre veiem vinculada la promissió messiànica.

«...De suyo la transmisión de las prerrogativas patriarcales no estaba vinculada precisamente a la primogenitura, pero ordinariamente... las prerrogativas dichas iban unidas al mayorazgo» (íd., p. 433). I això és formular una mena de llei *positiva,* a la qual nosaltres ajustàrem el revers *negatiu:* una mena de llei d'*eliminació,* la qual, ovirada també del dit autor en varis indrets del séu comentari, sol ésser una causa moral: *si no intervenía en el primogénito algo que disgustara gravemente al padre* (íd.). I el fet és que *ordinariament* veiem intervenir aquest disgust, o la eliminació, doncs, messiànica.

Diu Vigouroux:

«*Ce procédé d'élimination* (de les branques secundaries de les genealogíes) *est très sensible dans toute la suite de la Genèse. L'histoire d'Adam élimine la race de Caïn; l'histoire de Noé élimine la ligne de Seth, Noé excepté; l'histoire des enfants de Noé élimine Cham et Japheth; l'histoire de Sem élimine tous ceux de ses enfants qui ne font pas partie de la famille de Tharé; l'histoire de Tharé élimine tous ceux qui ne font pas partie de la famille d'Abraham; l'histoire d'Ismael élimine la race de cet enfant d'Abraham; l'histoire d'Isaac prépare l'élimination de la race d'Esaü, complétée dans le chapitre qui lui est consacré, et il ne reste plus ainsi que la*

famille de Jacob, dont l'histoire est l'objet des quatre autres livres du Pentateuque et de l'Ancien Testament.

Les promesses de Dieu à Abraham furent renouvelées à Isaac à l'exclusion des autres enfants de son père et avec une allusión distincte au serment divin.

Les tôledôt sont rangées dans l'ordre de leur importance au point de vue de l'histoire d'Israel. Les unes, en effet, sont celles de la ligne directe d'Adam à Jacob, et les autres concernent les branches latérales. Celles-ci au nombre de trois sont consacrées aux peuples descendant des fils de Noé, a la postérité d'Ismaël et à celle d'Esaü... C'est donc intentionnellement qu'elles ont été mises les premières par un procédé d'élimination qui fixe de plus en plus l'attention du lecteur sur la branche principale. De cette sorte, le contenu du livre se restreint continuellement de plus en plus: d'universelle qu'elle était au debut, l'histoire se particularise progressivement pour n'être plus à la fin que l'histoire religieuse d'Israël. Caïn et sa race sont éliminés dans l'histoire d'Adam; les descendants de Seth, hormis Noé, à partir de l'histoire de ce dernier; Cham et Japheth laissent la place à Sem, le fils d'Agar et de Céthura sont exclus de l'histoire d'Abraham; enfin, Ismaël et Esaü, une fois éliminés, n'ont qu'une place accidentalle dans l'histoire d'Isaac et de Jacob, en sorte qu'avec ce patriarche commence l'histoire du peuple de Dieu.» (Mangenot, *Dict. de Théol.*, art. *Genèse.)*

Aquesta llei de selecció messiànica, sant Tomàs la expressa admirablement per un encadenament de mèrits: «*Unde communiter omnes primi sancti aliquam causalem rationem habent secundum quam sunt merita sequentium*». (*Post. in Gn.*, c. XVI: *Benedicentur propter Abraham).*

La raó, diu, d'ésser engendrat primer el Caín dolent que l'Abel bo és, ex Aug., que com en l'home primer s'engendra *quod animale est* després *quod spiritale (per baptismum)*; així també en la elecció, *bonitas motuum non est ex natura vel ex primogenitura, sed ex Dei gratia.*

Mes, aquesta *gracia* es regula per *llei de causalitat.* Així,

sobre l'oracle del c. XXXV, diu S. Tomàs (ib.): «*Duo gentes in utero sunt, id est, duo infantes de quibus duae gentes nascentur. Unde et materialiter «et causaliter» erant ibi duae gentes*». Ara bé, segons l'oracle, la *gens minor* dominarà la *gens maior*, i d'aquesta exegesi típica feta pel mateix Deu bé en podem dir un desbancament *causaliter*, una llei d'eliminació messiànica. I aquesta llei causal és una projecció, una *norma normans* per l'historia del Messianisme, la qual, usant el mot elegant de sant Tomàs, no és *historica diligentia (sed) prophetica praevidentia*. És a dir, que, en cert sentit, Moisès no *historía*, sinó que *profetitza;* els fets li floreixen a les mans, i, just granats, es tornen ambostes de sementera. L'historiador no dóna l'abast al profeta, i, auriga en corcer de foc, fa via enllà deixant a banda i banda selves i aulets que fugen enrera enlluernats dels corns de llum messiànica que brollen del cap del pare de tots els Profetes.

Diu Crelier (XXV, 34): «*Comme Ismael, avait été exclu de la bénédiction promise à Abraham pour sa postérité parce qu'il était né selon la chair* (Gal. IV, 23), *de même Esaü la perd parce qu'il pense et agit selon la chair, que ses sentiments et sa conduite sont charnels*».

* * *

Sigui'ns permès ara confirmar la nostra opinió amb aquest bell passatge, que no té altre mal que l'ésser, avui, d'un apòstata, de Minocchi. Diu així:

«*Al concetto di primogenitura sempre andò unita, agli occhi di un antico orientale, l'idea di aristocratica nobiltà e di preeminenza giuridica, di fronte ai minori fratelli ed ai lor discendenti. Ricondurre perciò in ragione di primogenitura Abramo, patriarca del popolo Ebreo, a Set, terzo figlio di Adamo, che eredito i privilegi di Abele ucciso e di Caino maledetto, equivaleva a riconoscere nel popolo Ebreo, se non la primogenitura ossia la nobiltà fisica,* una primogenitura morale *con la preeminenza giudirica degli Ebrei su tutti gli*

altri popoli, dinanzi a Dio principio di ogni legge e norma di diritto agli uomini.

»Ma questa nobiltà e preeminenza, nel concetto della Bibbia, non si arresta alla persona di Abramo. Per mezzo di Isacco e Giacobe, secondo genito di fatto, *cui vende Esaú la* primogenitura di diritto, *con Giuda e i suoi figliuoli sino a David. et per tutta la dinastia davidica prima e dopo l'esilio di Babilonia, a vicenda regnante o caduta, la Sacra Scrittura, continua la sua dimostrazione fin dove, secondo i profeti, deve necessariamente pervenire, cioè alla persona del Messia.*

»E qui si manifesta l'alto pensiero da cui l'agiografo è stato mosso a(d)... accogliere queste... genealogie delle Genesi. Egli ha voluto, per tanto, riconoscere l'unità fisica, ma sopratutto *religiosa e morale, del genere humano. Tutti siamo fratelli in origine e per natura; tutti figli del medesimo padre, specialmente entro i limiti del mondo* morale; *tutti gia solidali nel peccato, e solidali poi nella redenzione. La perfetta uguaglianza, l'intima comunione,* la solidarità morale *di tutti gli uomini fra loro, nel male come nel bene, ecco quel che vogliono esprimere la nostra genealogie. Esse vogliono dire, cioè, che, sin dall'inizio del mondo, nessun atto morale dell' uomo fu indipendente e solitario mai, rispetto agli atri uomini; chi bene opera, fa la sua propria felicità e l'altrui; chi opera male, è causa non soltanto della propria rovina, ma di quella degli altri. Qui è il grande principio della responsabilità nell' azione morale dell'uomo, di fronte agli uomini.*

»Questo non è, però, che un mezzo termine di passaggio ad affermazioni più alte. Il sacro scrittore offre nelle genealogie come la quintessenza... di tutta la storia, o meglio la vita dell' umanità dalle origini alla nascita di Abramo, patriarca degli Ebrei... Il popolo... Ebreo è l'autocrazia dell'uman genere. La genealogie che precedono la nascite di Abramo non solo hanno lo scopo di affermare la solidarità dei Figli di Israeli e di tutti gli altri popoli con Adamo, il gran peccatore, *ma di far vedere eziandio, che il popolo Ebreo legittimamente ereditò la sua propria nobiltà dei padri, de Abramo a Adamo, per*

diritto di primogenitura. Questo diritto, per sè, non si fonda esclusivamente sulla bruta materia; altrimenti ne goderebbero prima i figli di Caino *e quindi i figli di Ruben. Quel diritto, invece, con tutti i suoi privilegi innanzi agli uomini e a Dio, ha incrollabile fondamento* nello Spirito, *e ha valore sopratutto* nel mondo morale. *Caino primogenito, che a peccato uccidendo il suo fratello Abele, cede tutti i diretti* al terzogenito *Set; cosi pure andranno a Giuda i diritti di Ruben; perché fonte di ogni diritto è il giudizio di Dio, e Dio giudica soltanto il valore morale dello spirito. Adunque, per diritto di Dio, fondato su principi morali, Israele è fra i popoli tutti della terra il più nobile. Ma in che consiste la nobiltà, la primogeniture morale del popolo d'Israele? Appunto, nella grande missione ch'egli ha de compiere nella storia umana come popolo e padre del Messia... Perché qui non si tratta di* primogenitura fisica, *esclusa anzi in Caino ed in Ruben; ma di primogenitura morale per uno scopo religioso. Adamo il primo e il pur nobile degli uomini, peccando rovinò dall' altezza della sua gloria, non solo per sè, ma per Caino, per Ruben, per tutti i lor descendenti, cui altro non rimase che il dolore e la morte. Tutto il genere umano, dopo il grande peccato che ne ha corrotto la primogenitura fisica, non ha diritti di nobiltà che nel campo morale, per cui riacquisterà il paradiso perduto, e fruirà nuovamente della grazia concessagli per redenzione di Dio. Ed a chi mai dopo la rovina di Adamo, può fra gli uomini tutti competere diritto sovrano di primogenito? San Matteo e san Luca lo dicono: a Gesú, Figlio di Abramo e Figlio di Dio.*»

El plor d'Ismael

16. Comencem per dir que nosaltres seguim l'hebreu i la interpretació de la Vulgata, contra els LXX, versió aquesta que suposa un desig d'ordinament del text original, per concordar el v. 16 amb el 17 sintàcticament. Nosaltres

diem: «*No cal ordenar el text hebreu ni el text de la Vulgata: qui plora és Agar; d'Agar es compadeix Deu; Agar ell consola. Què significa, doncs, que's digui ara: Deu ha escoltat (o escolta) la veu del noi allí on és?*»

Explicació nostra: Ismael significa: *Deu-escolta,* i és un nom imposat pel mateix Deu. I aquest nom Deu el fa ara i el farà sempre eficaç, és a dir, Deu sempre escoltarà, sempre ajudarà el noi en tota tribulació i allí on sigui. Per ço allí on és ara, Deu l'escolta, o sia, Deu executa el nom o la veu del noi. El nom d'Ismael és com una veu, com una oració, una deprecació que s'aixeca continuament al cel. És un nom quasi sagramental, i es podría dir que quasi *ex opere operato* produeix efecte. Si *licet parva componere magnis,* és com el nom de Jesús, ço és, Salvador, que en si mateix porta la eficacia de la seva missió redemptora, sense que volguem donar ara a les nostres paraules un sentit exactement tècnic o teològic. El jòc de mots que hi ha aquí, si es pogués traduir al català, diría: No ploris Agar! que Deu ha *ismaelat* Ismael. I no sospitem que ningú pugui dir que aquesta explicació filològica ha de fer difícil i no ha de salvar la veritat de l'afirmació escripturística; mólt més, quan ni les versions ni els comentaristes s'acorden en aquest indret. En el fons, acordem amb Hmm. i Hoberg. Diu Hmm.: Deu escolta la veu del noi, per més que és ella, Agar, la qui plora, *perquè és ell, no ella,* sement d'Abraham, a qui Deu ha promès la protecció. Hoberg diu: Deu escolta la veu del noi, no DEL lloc, sinó, AL lloc on és ara el noi, també Deu l'escolta, així com havía promès. Id. Thm.: *Ipsum autem dicitur Deus exaudisse potius quam matrem, quia erat semen Abrahae, de quo promiserat ei quod faceret illum in gentem magnam.*

Deu, doncs, ha *ismaelat* Ismael. I nosaltres no hem fet sinó fonamentar-ho filològicament amb el jòc de mots usual en les Sagrades Escriptures, seguint a Crampon, qui *h. l.* diu com nosaltres: *Dieu entendit... allusion au nom d'Ismael, c'est-à-dire, Dieu entend...* (cf. XVII, 20).

El trial de la fe

(C. 22) La prova que Deu vol fer d'Abraham és l'objecte primari del sacrifici d'Isaac. Així l'exegeta Bonfrère: *...ut manifestum harum virtutum omnibus hominibus exemplum praeberet et latentem virtutem proderet.* El mateix diu Corn. a Lap.: *Tentavit Deus Abraham dando et obiiciendo illi insigne obiectum et materiam heroicae virtutis et obedientiae, hoc fine, ut eius virtutem in animo latentem ostenderet, acueret, perficeret, ac tandem coronaret.*

Vegi's encara sant Tomàs, en el séu bell comentari d'aquest indret, el qual ens sugerí la nostra explanació: *Ergo hunc filium offerendo offerebat TOTAM FIDEM et spem omnium bonorum quae erant sibi a Deo promissa... Ex ipsa impletione praecepti innotescebat eorum virtus... omnibus hoc audituris... Fuit hoc nobis in maximum exemplum et documentum... Deo in omnibus obsequendi.* Aquest és, doncs, el trial de la fe del pare excels de tots els qui creuràn.

Vigouroux *(M. B.):*

Alors eut lieu la suprême épreuve de sa vertu, le couronnement de sa foi: le sacrifice d'Isaac, qui lui mérite les dernières bénédictions de Dieu. Par ce sacrifice, le père des croyants annonce le sacrifice de la divine victime, en qui seront bénies toutes les nations de la terre...

Quelque important qu'ait été son rôle comme père des peuples, il l'a été bien plus encore comme père des croyants. C'est surtout par la foi qu'il est devenu le père d'une posterité plus nombreuse que les étoiles du ciel. Il est le prototype du chrétien.

Transcripció diplomàtica

(C. 23) Diu Fernández Valbuena: *El Génesis nos ha conservado, si vale la frase, la escritura del contrato, siendo un bellísimo cuadro de costumbres orientales.* — Diu Murillo: *La*

narración constituye una pieza excepcional por los caracteres de su estilo, denunciando una remota antigüedad, que indudablemente se remonta a la época misma del acontecimiento... Moisés debió hallar este documento entre las memorias patriarcales y lo INCORPORO INTACTO a su historia. — Cornely *(Introd. spec.*, t. II, p. 78): *inusitatior quaedam et solemnior, atque forte etiam antiquior, dictio «est» agnoscenda.* Id. Hmm., Hoberg.

3. Amb sant Jeroni; Murillo: *a celebrar los funerales.*

4. Murillo: *Abrahán, como peregrino en Hebrón, carecía de propiedad inmueble.* Id Hmm.

5. Hem fet la correcció amb Murillo, Hmm., Hoberg.

6. Bonfrère: *nolebat suos post mortem misceri incircumcisorum cadaveribus; ipsum locum emere desiderat.*

9. Contra Murillo, i *amb* quasi tots els comentaristes moderns catòlics: Hetz. *(Théol. Bibl.)*

17. Hmm.: *in instrumento iuridico eiusmodi aliqua verborum redundantia admirationem non habet.*

La cambra pairal del Messies

(C. 24) 64. Diu Murillo, de certs indrets que apar no adir-se prou amb la nostra delicadesa moral: que la edat dels Patriarques no és la de l'Evangeli. En quant a la nostra interpretació, seguim a Corneli a Lap.: *Descendit* (Reb.), *suspicata nimirum id quod erat, hunc esse Isaac maritum suum, se ex camelo in terram demisit, honoris sponso suo defferendi causa.*

65. Així Thm.: *pallio CHARITATIS* (amor) *se operit.* I més clar, sant Ambròs: *Descendit, et caput suum pallio obnubere COEPIT* (iniciament) *docens verecundiam NUPTIIS praeesse debere.*

67. Tots els SS. PP. veuen en aquest gest de Moisès un prenunci messiànic. *Vide* en Corn. a Lap., qui se'n fa ressò: *Notat Nannius in Cant. III sponsam olim ductam fuisse in*

tabernaculum vel cubiculum socrus suae, ut significaretur quod novella sponsa esset futura mater familias ex qua liberorum successionis et familiae filum (continuitat de tàlem, que diem nosaltres) *produceretur; quodque ipsa in pari honore et gradu futura esset apud domesticos quam fuerat sponsi mater.* No és altra la visió que en té sant Tomàs, quan diu, parlant del servent d'Abraham: Rebeca és figura de l'ànima o de la Iglesia *Deo desponsata.* I conta les gracies esponsalicies...: *introductio eius in tabernaculum Sarae et nuptialis copulae consummatio.* I continuant la explanació típica: Sara és—diu —la pretèrita Iglesia, dotada de la sapiencia moral i de la gracia i justicia... *et ideo in eius tabernaculum nova et postrema etiam debuit introduci.* És la mateixa continuitat de tàlem aplicada a la nova generació o regeneració, és a dir, continuitat de generació mística de la Iglesia. En aquesta cel·la patriarcal s'actúa la *vis generativa (et) regenerativa Dei Patris...* per ço no hi entra una esposa infidel ni pestífera, *quia hoc non esset facere DEI ECCLESIAM.* La esposa és duta, doncs, *in domum Christi,* o com diem nosaltres: *A LA CAMBRA PAIRAL DELS ASCENDENTS DEL MESSIES.*

Les ermes deslliurants

(C. 25) La introducció és inspirada en les dotze qualitats que regoneix Corn. a Lap. a Jacob *honorabilis apud Deum,* i per lo tant, *amandus et honorandus.*

El caràcter de Jacob, diu Gigot *(The Cathol. Encycl.,* art. *Jacob),* és una mescla de bé i de mal, gradualment depurat *(chastened)* per la experiencia d'una llarga vida, i, en conjunt, no indigne d'ésser emprat per Deu, en el propòsit de sa pietat envers el poble escollit.

21. Corneli a Lap. també observa filològicament el verb: *orar.*

—No hem fet més que glosar un text del Crisòstom (ap.

Corn. a Lap.): *Sanctas mulieres Saram et Rebeccam (uti et Rachel et Annam) Deus ad tempus steriles esse voluit, ut doceret nos semen illud benedictum, puta Christum, ex Sara et Rebecca (uti et viros sanctissimos: Iosephum ex Rachele, Samuelem ex Anna) non naturalibus viribus, sed ex mero Dei dono, per miraculum natum orbique datum esse.* Ja hem donat un text semblant quan hem parlat del fill de velleses, Isaac, prenunci del Fill de virginitats, Jesús.

Allí hi ha un text de la Cat. Cr.: *ea iam generatione praeparari fidem de Christi orti, quia qui sterili partum dat auctor naturae, is virgini quoque tribuere valet.* És sobre el naixement del Baptista, i l'autor en fa aplicació a Abraham i Sara. És, doncs, com un canon exegètic. (Nosaltres en diem d'aquest canon: *aproximacions messiàniques.)* D'aquest canon de l'A. T. *(vide* Kellner) s'origina una llegenda que traspuà en la liturgia oriental, grega, la qual en els séus breviaris porta: Deu trameté el séu àngel als dos devots Joaquim i Anna, que els anunciessin el part de la dòna estèril, per tal de preparar la Concepció de la Verge.

A més, aquestes concepcions d'ermes s'aproximen a la concepció virginal, la qual és com una restauració de les concepcions *sine libidine,* propies, segons sant Tomàs, dels primers pares, si no haguessin pecat. *(Postilla in Gn.,* c. III.)

23. Explanació etnològica: Esaú servirà a Jacob *non in sua persona, sed in suis posteris.* Etnología del beduí: Corn. a Lap.: *ex rapina et praedatione vives, non tam tu quam tua posteritas. Quam rapaces et bellicosi fuerint Idumaei, docet Iosephus, l. de bel. iud. l. IV.* — En quant a la inversió de valors jeràrquics, *vide* Corn. a Lap.: els bons, en el Cristianisme, en el reialme de Deu, dominaràn als mals. Cf. sant Tomàs: els espirituals als carnals, la virtut a la força. A més, aquesta inversió és la evangèlica: Els darrers seràn primers.

27. Thm.: *in tabernaculis scilicet, pastoralibus.* I com que ja hem dit que el mateix text és etnològic, aquest tret individual: la vida pastoral dels Patriarques passarà als séus fills.

La rojor filològica

30. Voldría saber expressar bé el meu pensament, que tal volta, per la seva concisió, no resulta prou clar per tothom. No's parla aquí de fatalitats ni de lleis predeterminants de la vida, sinó de predeterminants filològics, és a dir, que l'Autor escull, per expressar fets històrics de la vida d'Esaú, noms rojos, si se'm permet la frase, noms que podíen haver estat substituits per altres. Mes aquí l'Autor juga amb els mots: Esaú = roig; Edom = roig; Seir = roig. Per dir llentíes, diu: *d'això roig, d'això roig d'aquí. Id circo hagiographus, historiam Esavi scribens, talia vocabula eligere potuit, ut ad alterum nomen (Seir) et habitationem eius alluderet.* (Hetz., *Cmm. in Gn.)*

No és altre el nostre intent: senyalar aquesta rojor verbal que envolta el nom Esaú, tal com d'altres noms de personatges del Gènesi van auriolats verbalment de derivats nominals. Així, si es podía dir com en hebr.: Josep, josepeja; Jacob, jacobeja; Sara, sareja; Ismael, ismaeleja... És la llei de la eficacia quasi sagramental dels noms bíblics, llei que després veiem regnar en el Nou Testament, llei que els SS. PP. han formulat moltes de vegades. Cf. el fatalisme d'Hetz. *(op. cit.*, p. 379): *Toto corpore hispidus natus est, Dei nutu, ut eius agrestis et aspera indoles, mores et* vita futura *praesignaretur.*

El moral dels Patriarques

(C. 27) 5. Diu Hummelauer: *Celebris hic quaestio, an peccaverint Rebecca et Iacob. Sententias bene exponit Lamy. Veteres, secuti imprimis Aug... variis modis illos excusare nituntur. Hodie cum Caietano consentiunt auctores illos sine dubio peccasse.* — Bonfrère: *Neque vero debemus usque adeo esse solliciti, ut omnia sanctorum facta excusemus a peccato ve-*

niali vel etiam a mortali, cum id contextus Scripturae minus patitur, nec aliter nisi valde contorte Scriptura explicari potest; quandoquidem certum sit, homines sanctos ipsosque adeo apostolos absque huiusmodi peccatis non vixisse. — (Ap. Hmm. en nota al XXVII, 5.)

En quant al segón lloc (XXVII, 20) diu Corneli a Lapide: *Verum dico Iacob matris impulsu, veste, et factis, et verbis mentiri, non tantum ius sed et personam Esau... Ita S. Chrysost. Lipanus, Ct., Lipomanus, Pererius et alii. — Dico secundo: mendacium Iacob officiosum fuit ac consequenter veniale peccatum.* — Noti's el nom de Jahvè, usat en mentida.

Vigouroux, en nota a la *Poliglota, h. l.*, diu: *Nous ne sommes nullement tenus de justifier Jacob en cette circonstance de sa vie* (la compra de la primogenitura per un plat de llenties), *pas plus qu'en quelques autres, car il n'était pas impeccable, et la Sainte Ecriture, racontant tout avec impartialité, n'approuve pas les fautes des Patriarches et des Saints de l'Ancien Testament, par le seul fait qu'il les rapporte.* Talment sant Agustí.

Diu sant Joan Crisòst. que Deu *omnia ut sic fierent dispensavisse (Hom. 53 in Gn.)*. Cassià (Coll. 17): *Quod venialiter mendacio, sancti, tamquam elleboro, usi sint,* creu que Jacob mentí, i pretén concloure'n, a tòrt, que és permès el mentir en certs casos.

Crelier *(op. cit.)*:

La benedicció pertanyía a Jacob per l'oracle de Deu i per la venda de la primogenitura: *Ce sont aussi les raisons qui motivent le conseil de sa mère, et si elles ne suffisent pas à faire disparaître entièrement ce qu'a de blâmable en soi l'expedient qu'ils emploient de concert, du moins faut-il avouer qu'elles l'attenuent considérablement...* Sobre v. 19 (mentida de Jacob): *Celà ne suffit pas néanmoins, ce semble, à l'absoudre* (a Jacob) *entièrement de mensonge. Il en paraît même de plusieurs sortes dans tout l'ensemble de sa conduite à cette occasion.*

Il trompe Isaac, dit C. Calmet, par ses paroles, par ses actions et par ses habits. Els SS. PP. — diu — volen eximir-los de mentida i de tot retret. *Nous n'irons pas jusque-là, quoique les raisons sur lesquelles s'appuient... soient incontestablement d'un très grand poids, mais en reconnaissant, comme M. l'abbé Darras, qu'elles «ne sauraient faire disparaître entièrement un caractère de «dol et de fraude» dans le subterfuge dont ont usé envers Isaac», nous ajouterons avec lui: «Il y a donc là un coté «tout humain», nous le reconnaissons sans l'atténuer outre mesure, mais aussi sans permettre qu'on l'exagère au-delà de toute vérite».* — Noti's — afegeix (v. 40) — que *une prompte punition* sobre Isaac i sobre tots els membres de la familia és *la suite des fautes commises par chacun:* Rebeca, amenaçada d'una reproducció del crim de Caín... Jacob, obligat a un exili llarg, ple d'angoixes i decepcions... Isaac, portant la pena d'una predilecció que contrarià les mires de la Providencia, víctima *de la supercherie dont il est dupe et dans les ombres qui en rejaillissent sur son autorité patriarchale.* Esaú, a causa del menyspreu de son dret de primogènit, perdent la benedicció... Id. Hetz., *Cmm. in Gn.*

La lleugeresa (XXV, 34)—continúa el cl. a.—d'Esaú en la venda de la primogenitura, no fa pas sense retrets a Jacob, el qual hauría hagut d'esperar les disposicions de la Divina Providencia *et non de les prévenir d'une manière peu fraternelle.* I ni que la Escriptura no reprova expressament sa conducta, el seguit de la historia apar ésser una desaprovació. — Cert, Corn. a Lap. pretén excusar Isaac, dient que no sabría ell l'oracle de Jahvè, però, quína raó hi ha—diu—per suposar-ho? ni per Rebeca fer-ne un misteri? No aniría pas a consultar l'oracle *à l'insu* d'Isaac; perquè, doncs, li hauría ocultat la resposta?

En quant al XXXIII, 14, diu Tostado, que la dita i la feta de Jacob és *mendacium officiosum.* El meu judici és més bla en la forma: «Per sortir-se del pas és dit això, sense caldre aprimar massa l'exegesi moral d'aquests compli-

ments de Jacob». — Diu el P. Murillo, *h. l.:* «Jacob, aunque ve las buenas disposiciones de su hermano, procura desembarazarse de él proponiendo razones plausibles para no aceptar su compañía. Jacob desea a toda costa no entrar en relaciones con Esaú, cuando menos hasta encontrarse al lado de Isaac».

Diu el P. Murillo, sobre XVIII, 13-15: «La risa de Sara podía proceder de diferentes causas: o de gozo y satisfacción o *de incredulidad y duda;* la reconvención del Señor parece indicar que Sara no dió crédito a la promesa, aunque tampoco se ve con entera claridad; *de todos modos, si hubo falta, fué leve...»*

Sobre la compra astuta de Jacob a Esaú, diu: «Estas observaciones hacen desaparecer de la conducta de Jacob toda suerte de odiosidad, *cuando menos grave»*.

I sobre la subplantació: «Rebeca y Jacob faltaron, objetivamente hablando, en emplear medios ilícitos para un fin lícito y justificado. Sin embargo, subjetivamente, tal vez no descubrieron la ilicitud del medio; *de todos modos, la culpa no fué grave»*.

No obstant, abans fa constar que *no pocos católicos modernos no tienen gran dificultad en asentir...* «en que» *Rebeca y Jacob procedieron con injusticia y cometiendo culpa grave.*

Certament, sant Agustí s'esforça en excusar Jacob, mes el mateix clar autor diu: «En su respuesta, *Jacob falta a la verdad por tres conceptos:* por decir que es Esaú no siéndolo, por añadir que hizo lo que su padre le había mandado y por llamar caza a lo que no era tal». (En aquesta darrera mentida, Jacob és on posa el nom de Jahvè.) «SAN AGUSTÍN SE ESFUERZA por excusar a Jacob diciendo que su respuesta y proceder ante su padre en esta escena, fué un misterio, no una decepción; PERO si bien es verdad que los actos y proceder de Jacob e Isaac representan, en efecto, un misterio de la Providencia divina, que se sirve de estos actos para la ejecución de sus designios en la elección de Jacob para la herencia de las promesas mesiánicas con exclusión de su

hermano Esaú, y en este sentido es verdad que Jacob es el privilegiado para obtener esa prerrogativa, SIN EMBARGO, esa cooperación de Dios no legitima ni aprueba el medio adoptado por Jacob. Una cosa es que Jacob represente, en los derechos, a su hermano Esaú, y otra que se identifique con él en la persona y en la edad: esto segundo es falso e ilegítimo...».

23. Introducció indicativa, o, amb mots de Corn. a Lap.: *Destinans et parans sed ad benedicendum;* el mot *benedicens* significa ara l'acte *non perfectum sed inchoatum et destinatum: non enim hic sed in sequentibus benedicit Isaac Iacobo.*

Erro providencial

27. Diu Corn. a Lap.: *Odoris fragrantia quam vestibus suis spargebat Iacob cerebrum boni senis Isaac ita recreavit et exhilaravit, ut laetitia perfusus et amore filii inardescens in eius benedictionem prorrumperet.*

Diu sant Tomàs: Amb la olor el séu esperit s'extasía *(extaticus)* i, immutat, s'eleva *ad sensum propheticum (occasionaliter)*. — I en quant a la iniciació temàtica, diu: que en les concepcions espirituals dels misteris i en la llur expressió, *valet quaedam conformis affectio et repraesentatio sensibilium*. Així el prof. Amós. — Murillo: *El aroma del campo sugiere a Isaac su primera optación.* La resta és una fórmula litúrgica *consagrada* (Murillo), i per tant, invariable.

33. Diu Clericus, ap. C. a L.: *Quare preces repetere aut revocare in Esau gratiam noluerit Isaacus, duae potissimum causae fuisse videntur. Primum non modo credebant eo aevo, non irritas esse patris morientis preces, sed eas iterari non posse quasi Deus Patri potestatem fecisset, semel tantum liberis precandi quod vellet, si preces ratas esse cuperet; atque iteratas aut immutatas se exauditurum negasset.* El mateix ve

a dir sant Tomàs: *per huiusmodi benedictiones declarabatur et quodammodo sacramentaliter ordinabatur in quo et in cuius semine deberent propriae divinae promissiones ad Abraham factae adimpleri.* I ho equipara a la consagració sacerdotal o episcopal. Id. Murillo: «El acto es *IRREVOCABLE; ¡no es posible deshacer lo hecho! Isaac da a entender con esta respuesta que la bendición dada a Jacob era la propia del mayorazgo*».

(Ib. p. 665). «La fórmula debía ser general, y no se modificaba aunque el caso de aplicación pareciera exigirlo. Jacob, a diferencia de Isaac, no tenía más que un hermano; y sin embargo, la fórmula habla de sus *hermanos* e hijos de su madre. La causa de no variar las expresiones era el respeto a la fórmula consagrada».

39. Nosaltres, contra els crítics, no admetem la benedicció, petita que sia, d'Esaú; per tant, tampoc la versió de la Vulg.: *erit benedictio tua,* per més que s'hi fa en pro Murillo. I és a causa del passatge de sant Pau (Hbr. 12): *Esau cum lacrimis eam requisisse, sed frustra, nec eam impetrasse asserit* (Corn. a Lap.), qui, noresmenys, és partidari d'una petita benedicció temporal, sense la primacía. Corn. a Lap. no admet la versió Vulg. Id. Hmm. Hoberg: *Benedictio scheint eine spätere Änderung für habitatio zu sein.* Vigour.: En realitat, priva Isaac de la benedicció a Esaú: Seïr es una contrada erma. Id. Ct. Per ço també en el verset 40: MES VINDRÀ... creiem millor admetre una glosa, que contradir sant Pau.

Morfología litúrgica

(C. 28) 21. De primer, una aclaració sobre el mot *imatgería* que en l'indret nostre podría ésser un pedra-top a la gent orba.

Noti's, doncs, que nosaltres l'usem en el sentit de simbòlica imaginativa. I no som sols: Si és que podría interpretar-se en el doble significat la *christiany imagery of the*

devil as the dragon (The Cathol. Encycl., art. *Angel)*, vegi's Tyrrell (ap. *Dict. d'Apol.*, art. *Agnosticisme): quelle que soit l'IMAGERIE, la réalité latente qui se révèle* (en el dogma), *est nécessairement la même.*

Pinard (ib., art. *Dogme): Les formules métaphoriques ont une relativité évidente... On a dit pour les déprecier: c'est de l'IMAGERIE pieuse.*

A. Lemonnyer *(Dict d'Apol.*, art. *Apocalypse):*

Si la religion babylonienne a fourni quelque chose à l'eschatologie juive, et il serait en somme peu prudent de le nier, c'est exclusivement, selon la remarque de Bousset, «sa forme extérieure», ses cadres généraux et son IMAGERIE.

Cornely té una frase idèntica a la nostra: *formes d'expressió i imatgería corrents. Prophetae* — diu — *ut a coaevis suis intelligerentur, e rebus suae aetatis «imagines et expressiones» suas desumere coacti sunt.*

Skn. *(op. cit.*, p. 178), diu del mite babilònic del diluvi: *The Babylonian epic is genuine poetry, which appeals to a modern reader in spite of the strangeness of its antique sentiment and IMAGERY.*

La simbòlica humana

Parlant de la liturgia — i aquest és el nostre cas d'ara, puix som davant de la consagració o erecció d'un altar o monument de pedra a Jahvè—, vegi's el que diu Hettinger, en sa obra *Cartes a un jove teòleg, La Liturgia*, ed. Herder, on es parla de la simbòlica humana que es dignà Jesús elevar a sagrament conferidor de la gracia; d'aquesta simbòlica va treure Jesús la materia litúrgica i sagramental: les ablucions, convertides en Baptisme eficaç i regenerador; les uncions, com materia de la consignació en la milicia espiritual; el pa i el vi de Melquisedec — que també es troba com símbol en alguns ritus pagans —, en materia del més august dels sagraments.

Per la substitució litúrgica de certs ritus pagans, *vide* la *Eortalogía* de Kellner; íd. Cabrol *(Dict. d'Apol.*, art. *Culte chrétien): Je ne voudrais pas affirmer qu'aucune pratique, aucune cérémonie ne trouve son* équivalent *dans le paganisme; que lorsque tout danger d'idolâtrie fut passé, on ne put laisser survivre telle coutume désormais inoffensive. Comme on l'a dit justement, «supposé que l'on puisse démontrer l'origine païenne d'un certain nombre de rites chrétiens, ces rites ont cessé d'être païens, lorsqu'ils ont été acceptés et interprétés par l'Eglise».* I és el mot de sant Agustí — diu —: Nosaltres tenim certes coses comunes amb els pagans, el nostre fi, però, és diferent. (Contra Faustum, l. 20, c. XXIII.) — J. Reville escriu també: Als idòlatres pren la Iglesia alguns dels séus tipus i dels séus símbols per donar-los una significació cristiana... s'incorpora ella les pràctiques paganes, en fa carn de sa carn, se les assimila; mes no's triga gaire a no regonèixer el llur origen estranger. *(Les Religions à Rome sous les Sévères*, p. 294.)

I és — diu — la tesi de Newman, responent a la mateixa objecció, amb la seva doctrina del poder assimilador de la Iglesia, la qual purifica i saneja, incorporant-se'ls, els ritus, els usos dels gentils, igualment que els sistemes de la filosofía profana. *(Vide* c. VIII i XII del *Desenrotllament del dogma.)* Mes—observa—aquests fets no passen mai a la essencia de la liturgia, a les parts vitals, sinó a les fronteres. *Vide*, del mateix autor, *Les basiliques romaines et les fêtes locales a Roma.* — Semaine liturgique de Maredsous, 1912; íd. Josep Tarré, pbre., *L'art i la liturgia* (p. 7-12); íd. Casanovas, S. J., *El fet de la Revelació* (p. 101).

Sobre altres simbòliques, vegi's la concepció representativa de Satàn, dins Nikel *(op. cit.*, p. 665). Id. Carnoy, de la Universitat de Lovaina *(La relig. des Perses* dins *Christus*, p. 215):

Condamin *(La relig. des Babyl. et des Assyr.*, p. 536-7): Entre gent d'una mateixa raça — babilonis i hebreus — és natural certa comunitat de pensar i viure. *Les Israelites*

ont pu aussi emprunter tel usage à leur voisins, même en ce qui concérne le culte; les Pères de l'Eglise ont vu là une condescendance de Iahvé, autorisant ou tolérant certains rites moins parfaits... Il faut se garder... de confondre la transcendance de cette religion d'Israël avec une opposition absolue et complète qu'on imaginerait entre elle et toutes les religions viciées par le polythéisme... Dans la littérature babylonienne, qui représente la pensée religieuse de tout de générations, tout n'est pas perversion morale et superstition; loin de là. A travers la forêt des conceptions mytiques et polythéistes, on entrevoit un Dieu créateur, qui gouverne le monde, qui punit ou pardonne les fautes, avec qui l'homme peut entrer en communion par la prière.

Nikel (l. cit., p. 592): *Les idées et les institutions religieuses d'Israël ne sont pas entrées dans le monde toutes faites d'un seul coup, mais sous l'influence de facteurs surnaturels et naturels elles ont suivi un développement organique; nous sommes en mésure de constater un progrès. Un exposé de la religion d'Israël ne peut, donc, pas faire abstraction de la perspective historique.*

Lemonnyer es fa seva aquesta afirmació de Gnk.: L'Apocalipsi és, *dans une large mesure, une édition nouvelle, chrétienne, de l'eschatologie privée traditionnelle. De là viennent les phénomènes signalés: conceptions disparates, application d'un matériel symbolique ancien à signifier des idées nouvelles.*

(Ib.) *Ces éléments, symboles et cadres généraux* (de l'Apocalipsi) *déjà familiers au voyant et à ses futurs lecteurs n'étaient-ils pas... tout indiqués comme «moyens d'expressions» des enseignements nouveaux que Dieu voulait communiquer?... On ne voit en tout cela nulle difficulté.*

Religió integral

El card. Gibbons, en *L'embaixador de Crist* (p. 232), escriu: «Pel cristià cap veritat és estranya o profana. La reli-

gió s'apropía i santifica tota veritat, perquè el séu Autor és la veritat mateixa. Moisès fou instruit en totes les ciencies dels egipcis *(Act.* VII, 22): astronomía, física, literatura, i Daniel (Dn., I, 20) era dèu vegades més savi que tots els adivins i magues de tot el reialme dels caldeus...

I si Moisès i Daniel posseíen els coneixements dels egipcis i caldeus, això ens ensenya a no menysprear, sinó conrear, les arts profanes. Salomó adornà el temple del Senyor amb l'or dels gentils, i Judes Macabeu va penjar en els séus murs els trofeus dels infidels vençuts... Els PP. de la Iglesia declaren que, així com els hebreus, per permissió de Deu, despullaren els egipcis de ses riqueses, així també els cristians havem d'apoderar-nos dels tresors intel·lectuals dels gentils per adornar els ensenyaments de la Iglesia. Avui en dia — afegeix — la eloqüencia antiga de Grecia i Roma són propietat del món cristià, mentre que el paganisme i el mahometisme són en gran decadencia intel·lectual.»

Doncs bé, no tan sols la ciencia i la eloqüencia paganes, tota veritat doctrinal o litúrgica, continguda en la religió natural, o en la pagana (no cal dir la jueva), és digna de figurar — no els sàpiga greu als apologetes, diu Weiss — en el cos de la Iglesia, la qual, com el séu espòs Jesús, assumeix tot ço que és humà, lleu que sigui, santificant-ho i pujant-ho de condició, i fins condescendint amb nostres petiteses i limitacions, excepte el pecat. Per ço mira els nostres gustos i aficions, i amorosament els corregeix i decanta fent-los instrument de santificació. Així transformà els amulets en sacramentals. Com de fet:

Les medalles i objectes beneits són transformació espiritual i cristiana dels amulets *(Dict. d'Archéol. et de Lit.) Le signe sensible n'est ici, pour l'home, qu'un moyen de se rapporter à Dieu. En nous le proposant, l'Eglise catholique satisfait «au besoin instinctif» de notre nature, tout en respectant l'ordre et la vérité (Dict d'Apol.*, de A. Le Roy).

Així s'influirà més tard de la himnografía gnòstica:

On peut concéder, par exemple, que les chants spirituels,

dont les gnostiques abusèrent, ont agi sur l'hymnographie chrétienne, diu Dom Cabrol *(Les origines liturgiques;* París, 1906). I no sols per contra-cop, sinó àdhuc per traspàs positiu: *Réellement, un rite en passant d'une religion à l'autre perd sa signification première: il est baptisé.* (Ib.) La qual cosa no és sinó ço que nosaltres diem: *La religió és integral i accepta les formes d'expressió i imatgería* (ritus) *corrents, omplint-les de nou contingut* amb la seva virtut sagramental.

Tertul·lià: «Som d'ahir i omplim l'Imperi: ciutats, illes, fortaleses, municipis, consells, els camps i les decuries; els palaus, el senat i el forum... no us hem deixat sinó els temples».

Mes no, ni els temples — diem nosaltres —; el Cristianisme se n'ha d'apoderar i, transformats, adorar-hi l'únic Deu i sacrificar-hi el Summe Sacerdot Jesu-Crist.

És també el temple pagà una de «les humanes institucions» (Casanovas, *El fet de la Rev.*, p. 251), que el Cristianisme, jove i ple de vida, havía de regenerar. (Cf. Leclerc, *Dict. Chrét.*, de Dom Cabrol, en curs de publ., art. *Cippe.)*

Les formes d'expressió

Qui tingui escrúpols de veure Jacob consagrant a Deu una *pedra llarga,* a l'estil dels pagans, llegeixi: *On ne prenait pas toujours la peine* — diu Leclerc — *de marteler ou d'épaneler un cippe païen qu'on voulait affecter à sa destination nouvelle.* Vegi's — diu — el cip del Museu del Capitoli: *on s'est contenté de tracer une croix.* I el de *Saint-Zacharie,* amb la inscripció sencera i ben conservada encara IOVI OMX i amb una creu i dos anyells per tota adaptació al servei litúrgic cristià.

Vigouroux *(Les Livres saints.,* t. III, p. 89): *Le tabernacle, dans son ensemble, a la disposition des temples de la vallée du Nil... L'arche est aussi un empreint égyptien,* purifié *avec soin de tout alliage idolâtrique, mais gardant l'empreinte de son origine. De même que les premiers chré-*

tiens n'hésitèrent pas à adopter, en les épurant *et en les sanctifiant, plusieurs pratiques du culte païen, qui étaient bonnes en soi, de même Moïse, par l'inspiration divine, tira de la religion égyptienne quelques pratiques qu'il adapta au culte du Seigneur et dont il se servit avantageusement en faveur de son peuple... Le rational que portait Aaron n'était que le pectoral égyptien, avec les modifications exigées par la religion israélite... Au milieu de cet ornement on remarque parfois les symboles de la lumière, et de la vérité, c'est-a-dire, l'image de Ra, dieu de la lumière, et de Ma, déesse de la vérité...*

Cornely *(Introd. spec.* II-I p. 60): *Cultus quoque aegyptiaci satis frequens est memoria in lege rituali; etenim quum gratia naturam non destruat, sed supponat et elevet, quumque ritus per se indifferentes, etsi ad idololatriam sint adhibiti, ad veri Dei cultum adhiberi aptissime possint, satis facile intelligitur, cur Israelitis non pauci Aegyptiorum ritus ab omni superstitionis specie* mundati *per Moysen sint traditi. Neminem fugit similitudo, quae inter ipsam arcam foederis interque illas arcas intercedit, in quibus Aegyptii idola sua in pompis religiosis circumducebant; atque eius quoque deportandae modus in Exodo* (XXV, 12) *praescriptus ille est, quem in imaginibus aegyptiacis adhuc spectamus; tunica quoque summi sacerdotis in Exodo* (XXVIII, 32) *descripta, qualis fuerit, ex iisdem imaginibus cognoscitur. Summum sacerdotium, teste Herodoto apud Aegyptios haereditarium fuit uti apud Israelitas; sacerdotes aegyptii aeque atque levitae «omnes pilos carnis» suae radere tenebantur et bysso vestiebantur; ante functiones religiosas sacerdotibus aegyptiis, uti aaronitibus, usus vini interdicebatur.*

Smith *(The Pentateuch,* p. 290, sq.): *It is derogatory neither to the holiness of the Almighty nor to the inspiration of his delegate, that the Moses should have borrowed from others rites which were good in themselves, and which become idolatrous only then when employed in the worship of false gods. The most of* external forms *are in themselves indifferent, and receive their determinate value from the feeling that prompts*

them, and the object to which they are directed: when given to god, they are divine worship; when given to idols, they are idolatry. Nor is inspiration jeopardised, because the material details may have come from a human source. Care and study and observation are not dispensed with in the mind that receives the divine communications; and Moses was instructed in all the wisdom and learning of the Egyptians for the very purpose of enabling him to use it to the best advantage.

Knabenbauer (ap. Cornely, *op. cit.*): *Die gnade knüpft stets an das Natürliche an; desshalb darf es uns nicht befremden, dass Gott durch Moses Einrichtungen bei seinen Volke treffen liess, die er bereits in den Verhältnissen Aegyptiens kennen gelernt hatte. «Oft kam es ja nur darauf an, der an und für sich passenden Form den rechten Inhalt zu geben.»* (Compari's l'intercomat amb aquells mots de les meves notes: *La religió és integral i adopta les formes d'expressió i imatgería corrents, omplint-les de nou contingut.)*

El Crisòstom (ap. Cornely): *Deus ad errantium salutem his se passus est coli, quibus gentiles daemones colebant, illo tamen cultu tantisper* (μικρόν) *mutato.*

El Tostado (ap. íd.): *Sciendum quod multae caeremoniae sunt Iudaeis et paganis communes; immo non fuerunt concessae Iudaeis, nisi quia illas habebant pagani. Nam quando Deus dedit legem Iudaeis, erant ipsi consueti in legibus et consuetudinibus gentilium... Ob hoc ergo concessit Deus ea, quibus gentes utebantur, licet non essent omnino bona, solum tollens idololatriam et quae ad illam pertinere poterant.*

Certament, a qui llegeixi les obres i textos citats li semblarà immoderat dir: *Inspiratos auctores in describendis rebus et personis altissimis «imagines et similitudines adhibuisse Babyloniorum... solum ille affirmare potest, cuius mens theoriis atheis praeoccupata est* (!). (Deimel, S. J., *Pantheon Babylonicum,* Roma, 1914.)

Mot final.—Han de caure, cert, els organismes religiosos del paganisme amb les denominacions llurs; deixant, em-

però, petjada en el camí seguit de la evolució històrica en ses últimes formes. Al començ — diu Schanz — no mancaría a Canaàn un sincretisme religiós, amb el perill imminent d'una fusió definitiva... Els usos populars dels israelites i dels canaaneus es confonen en aquell temps; les pedres commemoratives (Gn. XVIII, 18; XXXV, 14) recorden el culte pagà de les pedres ungides i dels betils..., que's faràn tan generals que la Torà els haurà de prohibir (Lv. XXVI, 1; Dt. XVI, 21) i fer enrunar els existents (Ex. XXIII, 24; XXXIV, 13; Dt. XII, 3). I en quant a idolatríes clandestines, el mateix Jacob, abans d'anar-se'n a Betel, fa soterrar tots els déus estrangers i tots els amulets.

Ciril d'Alexandría, comentant Gn. XXVIII, 16, observa (Schanz) que els Patriarques, just convertits de la idolatría, tingueren idees mólt imperfectes de la Divinitat. Ver és que Moisès posseía un coneixement de Deu més elevat i més sòlid a causa de sa educació (Act. VII, 22). La doctrina esotèrica dels sacerdots egipcis, ulterior evolució d'un antic coneixement de la unitat de Deu, sería coneguda de Moisès, en la elevada posició egipcia que ell per força devía ocupar, dada sa figura gegantina en la historia d'Israel; sería coneixedor, igualment, de la doctrina moral egipcia, que avui podem admirar en els vells papirus i en les inscripcions, i ella no dèu ésser estranya a la publicació del Decàleg, el qual, ni que no contingués rès que Moisès mateix no ho pogués manar o prohibir, sempre tindría de nou la formulació precisa, la autoritat divina i la renovació de l'antiga Al·liança que en Egipte s'havía relaxat. El monoteísme (doctrina) i el Decàleg (moral): vet-aquí la gran obra de Moisès, la qual, si no era completament nova, ell la purificà i li donà divinal sanció. Sense Moisès no s'explica la historia d'Israel: ell sol hi impera com un monarca.

(C. 29) 7. Corn. a Lap.: *uti solent cognati flere ex laetitia, dum occurrunt cognatis quos tenere diligunt quosque multo tempore non viderunt.* Sant Tomàs: *vel prae AMORIS teneritudine...* I, figurativament: Crist, abans no's pongui el sol i no arribin les ovelles a la pleta eterna, *propter AMOREM Rachelis,* obrirà el pou, apartarà la pedra i li darà *osculum illud quod sponsa petit in Canticis: Osculetur me osculo charitatis.* I ens sembla aquest el ver sentit del passatge, que nosaltres hem interpretat segons sant Tomàs. Id. Corn. a Lap.: Va remoure la pedra *AMORE Rachelis, suae consobrinae et FUTURAE CONIUGIS.* No cal, doncs, el rubor del P. Murillo: òscul de pau, de salutació; llàgrimes de tendresa. Corn. a Lap. diu que, en arribant Jacob, va parlar ja de relacions amb Raquel: que hi anava per cercar esposa, i que al pou *inciderit in Rachelem.*

10. No sé per què el P. Murillo es fa tan en contra de la bravura de Jacob; serà perquè ho afirmen els racionalistes; però no ens diu que també Corn. a Lap.: *Quod multi pastores simul non poterant, SOLUS efficit Iacob; unde apparet eum INGENTI FUISSE NATURAE ROBORE.*

Un bell cloure. — Diu Orígenes (ap. Billot): *Nusquam receditur a puteis, nunquam desistitur ab aquis. Rebecca invenitur ad puteum. Rursum Rebecca ad puteum invenit Isaac. Ibi primos eius contemplatur aspectus, ibi desilit de camelis, ibi a puero sibi demonstratum vidit Isaac... et Iacob ad puteum venit, et ibi invenit Rachel, et ibi innotescit ei Rachel bona oculis et decora aspectu. Sed et Moyses ad puteum invenit Sefforam filiam Rachel. Nondum, ut haec intelligas spiritaliter dici? Aut putas semper casu contingere, ut patriarchae ad puteos veniant et ad aquas coniugia sortiantur? Qui haec ita putat,* animalis homo *est, et* non percipit quae sint spiritus Dei. *Sed qui vult, maneat in his, maneat anima-*

lis: ego Paulum apostolum sequens, dico haec esse allegorica, sanctorum nuptias coniunctionem dico esse animae cum Verbo Dei. (In Genesim, Hom. X, 5.)

Totemisme onomàstic

16. És clar que nosaltres podríem rebatre'ns amb actitut agressiva contra els exegetes moderns que fan tal suposició. Mes cal observar, d'una banda, que no hem d'ésser massa gelosos de la puritat religiosa de la familia de Labàn, home supersticiós i semi-idòlatra; i d'altra banda, que una cosa és ésser totemista i altra portar deixes verbals i onomàstiques de totemisme.

Que els noms seríen déus mitològics, sia!... Emparentades entre elles les llengües, porten totes un fons comú, un deix de mitología, que es pot considerar (Schanz) com la més antiga capa lingüística, en la qual provablement arrelen els gèrmens del pensar religiós. *Numina sunt nomina.* Cf. Zapletal, *Der Totemismus und die Religion Israels,* Friburg, 1901.

Vegi's, per curiositat, sobre el totemisme, *Historia de los heterodoxos españoles* de Menéndez i Pelayo (segona edició, t. I, Madrid, 1911, Prolegómenos, p. 87). Aquí es pot veure una cita de sant Pacià sobre les deixes de totemisme entre els cristians del séu temps, i una altra sobre la mateixa supervivencia, encara avui, entre els muntanyesos de Santander.

Galanies exegètiques

17. Dels ulls de Raquel dic que seríen parlants i feridors, per fer ressaltar la diferencia exegètica dels de Lia. I semblants calificatius vénen justificats d'austers exegetes, qui igualment cregueren haver-hi de fer comentari.

Diu Crelier: «Li mancava a Lia una condició essencial per a ésser bella. Els orientals, i en particular els àrabs, miren els ulls negres, vius i brillants, que ells comparen als de la daina, com el principal punt de la bellesa en les dònes».

20. Amb aquestes paraules no fem més que remetre'ns a la resposta que dóna sant Agustí als racionalistes del séu temps — i del nostre —, els quals objectaven que: *amor est morae impatiens et paucos dies aestimat plurimos.*

Diu sant Agustí: *Quaerendum quo modo hoc dictum sit, cum magis etiam breve tempus longum esse soleat amantibus. Dictum est ergo propter laborem servitutis, quem facilem et levem amor faciebat. (Quaest. in Hept. 88.)*

* * *

La nostra explanació, galana i tot, convenía, i és completament inspirada en els grans expositors catòlics. *Vide* sant Tomàs, *h. l.:* que també podría servir com un canon exegètic general per l'Antic Testament. Aquí parla l'Angèlic Doctor de la finalitat de la bellesa com estimulant de l'*opus coniugale,* per al qual la gracia de Deu movía en l'A. T. els homes justos, com en el N. T. a la virginitat i castedat absoluta.

«*Opus coniugale est istis* (als sants religiosos del Nou Testament) *ex proprio voto inhibitum, nec sic a lege Christi praeceptum, sicut erat in veteri lege; nec ita congruit perfectioni evangelicae, sicut congruebat perfectioni veteris legis. Rursus Dei gratia non ita movet aut ordinat hominem ad opera sibi illicita et inhibita sicut facit ad opera sibi congrua et iniuncta et communi utilitati expedientia... et ideo non ordinat continentes N. T. ad opus coniugale aut ad imaginationem ipsius sicut ordinabat sanctos prophetas.*» Així — diu — com l'estat de virginitat que aborreix *omnem concubitum* és causa de perfecció, així també *in coniugali propagatione populi Dei moderatissime exercenda, quosdam debuit perficere in veteri legi.*

I respecte al punt present del v. 20, diu: «*Si Iacob ad*

amplexus Rachelis multum voluptuose ferretur, tunc in prima nocte omnino voluisset sensus suos pascere illius decore et alloquiis blandis: et tunc non potuisset falli an alteram, vice illius, ignoranter haberet... Rursus notandum quod si Iacob libidinose dilexisset Rachelem, quando pro ea septem annis servivit, non tantum distulisset illi carnaliter commisceri, saltem per dolos et vias occultas. Non enim difficile fuit captare ad hoc horas et modos... Unde et quod dicitur: videbantur illi pauci dies prae amoris magnitudine, si amor iste fuisset libidinosus, potius deberet contrarium dici, eo quod talis amor est impatiens morae nec rationem attendit quamvis post factum multus labor pro amasia iam impensus videatur paucus etiam libidinosi amori».

I observa Crelier: «*Avec cela néanmoins il se trouvait heureux auprès de Rachel, et pour qui est heureux le temps passe vite*». Mes no vol dir això *que ce temps ne lui ait paru long sous un autre rapport et qu'il n'ait soupiré plus d'une fois d'en voir arriver la fin.*

Id. Murillo: «*No le parecían los años breves días por poseer ya a Raquel, sino por la esperanza de poseerla; esa esperanza junta con la presencia de Raquel en la misma casa y familia, le hacía dichoso*».

* * *

27. Corn. a Lap.: *Imple hebdomadam dierum quibus Liae matrimonio et affectu maritali copularis: nam prima copula adulterina fuit, non maritalis.* I és la opinió de sant Jeroni.

28. Jacob, *ut pudori et honori Liae consuleret* (C. a L.)... *Turpe enim esset et probosum Liae, si intra dies eius nuptiales, sororem eius superinduceres coniugem.* Thm.: *Ne illa ex hoc vituperetur et ne illam ludibrio habuisse videretur.* — Wernz: *Ante legem mosaicam, cum polygamia iam vigeret apud antiquos patriarchas, matrimonium cum sorore uxoris adhuc viventis non fuit interdictum, ut patet exemplo Iacobi, qui duas sorores scl. Liam et Rachelem simul habuit uxores. Quod matrimonium simultaneum cum duabus sororibus in*

lege mosaica (cf. Levit. XVIII, 18) *non amplius fuit permissum; at mortua uxore licuit ducere illius sororem. Similiter extra controversiam est fratrem saltem nondum uni uxori iunctum, ex lege leviratus* (cf. Deuter., l. c.) *debuisse ducere uxorem fratris sui defuncti, ut eidem excitaret prolem. Quam obligationem fratris superstitis complures viri docti negant vel in dubium vocant, si is ante mortem fratris sui defuncti aliam iam duxisset uxorem... Cui sententiae alii «merito» contradicunt, et illam obligationem ad fratrem alio matrimonio ligatum pariter extensam fuisse tenent.* (Cf. Hmm. In Deuter., p. 416 sq.)

Filologíes femenínes

32-35. No sols Hmm., sinó Hoberg, opinen que les etimologíes són majorment per assonancia i mnemonèutiques; opinió menys dificultosa que la explicació del P. Murillo, el qual, davant la doble i triple etimología d'alguns noms, multiplica les al·lusions dels elements components onomàstics.

A més, sant Tomàs, sense grans escrúpols, ve a dir ço mateix, quan accepta una explanació etimològica de san Jeroni, sobre la imposició de nom a Bersabee, després que ja li havía estat imposat: *tamen nunc ex eo quod aqua inventa est, Isaac, ad praeimpositum nomen urbis alludens, declinavit paululum litteram, et pro stridulo Hebraeorum 'sin' a quo* sabe *incipitur, graecum 'sigma', id est hebraeum 'samech' posuit.* I així, diu, va mudar la significació del nom.

Hetz. (p. 429): *Quod ad declarationem nominum attinet, scriptor inspiratus testatur quidem, uxores Iacobi ita ut sequitur nomina filiorum declarasse; at nihil omnino dicit, utrum istae declarationes rectae sint necne. Si declarationes quaedam cum praeceptis philologiae non conveniant, non mirandum est; uxores Iacobi non e numero philologorum fuerunt.* I encara: Gunkel (p. 301) *asserit* scriptorem *nomina filiorum*

Iacobi declarare voluisse. Hoc falsum est. Scriptor solummodo narrat, quomodo uxores *Iacobi nomina declaraverint, quin ipse declarationes earum approbet.*

I hi torna (ps. 434-435): Gunkel... *de simplicitate talis* (de Issacar) *etymologiae conqueritur! Respondemus: nomen* Issacar *non a scriptore inspirato sed a Lia declaratum est, quae non e numero philologorum erat, quare non mirandum esset, si etymologia minus accurata esset. (Cmm. in Gn.)*

Diu Vigouroux *(M. B.*, p. 62): No s'ha de mirar, per exemple, com una veritat revelada que la cigonya és *tendre ou pieuse* envers els séus petits, perquè la Escriptura la nomena *hesida* i *aimant* «ses petits». L'Autor sagrat ha emprat el mot usat a Palestina per designar la cigonya, *sans que Dieu se soit prononcé pour cela sur la vérité de l'etymologie. Or ne peut pas dire davantage que le siège de la stupidité est dans les reins, parce que la langue hébraïque se sert du mot* késel, *reins pour désigner la stupidité, la folie,* etc.

Mot final.—No són racionalistes sols a dir que les etimologíes b bliques són *interpretations forgées après coup* (Maury, *R vue de Deux-Mondes*, 15 de març, 1868), sinó amb exegetes de provada ortodoxia, com l'il·lustre Hoberg i Hummelauer; i si Cornely *(op. cit.*, p. 79) diu: *minus, opinor, accurate de Hummelauer,* vegi's Schanz, el qual *(Apol.*, pt. 2.ª, t. I, p. 260) dóna de Babel la etimología ideogràfica o cuneiforme: Bab-ilu = *porta Dei,* que tant astora a Cornely.

A més, que no és Deu mateix qui la major part de les vegades posa els noms, sinó els homes... i les dònes, de les quals no'n sabem pas cap títol acadèmic, ni n'hem de suposar cap dilettantisme filològic. Però, ni dels mateixos noms posats per Deu, ens fa avinent Vigouroux no esprémer-ne massa el sentit: *Encore, dans ces passages, ne faut-il pas trop presser les mots (M. B.*, t. I, p. 62). I és que, si com diu mólt bé Crets *(De div. Bibl. insp.)*, Deu no fa de geòleg en l'Hexàmeron ni de tocòleg en Sap. VII, 1-2,

tampoc fa ell de filòleg. Mes encara cal observar un fet, que no's té sovint prou en compte. S'ha dit: si vols desconèixer una paraula, sapigues-ne la etimología, i és cert, perquè es deixen la biología; les paraules són vivents, i en llur evolució històrica no sempre segueixen elles la trajectoria d'origen, sinó que, perduda l'esma en el rodar de la vida instintiva popular, es deixen dur com un palet, i s'hi fan estrats geològics del pas de les generacions que, en el torrent circulatori, poc es deturen a esbrinar la íntima natura dels mots, sinó que substitueixen, a la primigenia significança, aproximacions cada dia més aventurades, fins a mudar-ne el sentit i deixar-li sols l'assonancia d'abans. D'aquí ve el relativisme de les etimologíes, no sols populars, sinó fins savies, sien profanes o sagrades, puix Deu es plega humil a aquesta llei biològica, que, al cap-davall, no és pas tant humiliar-se com l'haver-se plegat a altres lleis i condicions de la naturalesa humana.

Enginys de caritat

(C. 30) 1. Raquel *necdum erat sancta; imo, necdum fidelis: colebat enim adhuc idola* (Corn. a Lap.). Id. Thm.: *aliqua passio deordinatae invidiae fuit adiuncta.*

8. La observació filològica i, per tant, la interpretació consegüent és ex Corneli a Lapide: *Sed plane ad verbum veritas: colluctationibus Dei: callide colluctata sum et praevalui.* La vernal florida de tàlem és la traducció literaria de: *Ego cum Lia pro foecunditate et prolis gloria quasi contendi et vici.* Raquel cedeix el marit a Lia *ad mostrandum sanctum desiderium Liae ad prolem divino cultui pariendam.* (Thm., *Post. in Gn.)*

14. Les mandràgores, *pomes* d'amor. Murillo: *poma amatoria.* Crelier (p. 295): *Pomes d'amor...* que els antics miraven com un medi propi de procurar-se la fecunditat. (Vegi's sant Francisco de Sales, *Amor de Deu,* l. X, cap. IX.)

Per més que el P. Mrll., després de seguir la opinió general sobre l'ús de les mandràgores per Lia i Raquel, digui que el text no ho diu, i que potser eren per una altra cosa que no sabem, el cert és que Corn. a Lap., Vigour., Hoberg i sant Tomàs, tothom, diu el mateix, i ho interpreten en sentit d'emenagog, segons la creença popular, la qual no té rès que veure amb la inspiració. (Vigour., *Polygl.*)

L'Autor conta un fet i no'l baixa pas del cel. Així Corn. a Lap.: *A multis dicuntur vim philtri habere, inquit Dioscorides et Theophrastes* (afrodisíac); *iuvat foecunditatem, cient enim menstrua* (emenagog) *itaque matricem purgant et praeparant ad conceptum, ait Aristoteles. — Radices humano similes cadaveri; unde a Pithagora antropomorphon* (aparienciа antropomòrfica), *a Colummela, vocatur haec radix.* I continúa Corn. a Lap.: *Forte etiam tempore Rachelis erant impostores similes nostris, qui ex radice mandragorae..., ut ex hac persuasione eas tantopere expetierit Rachel.* No obstant, la mateixa S. E. cuida fer quedar malament la pòcima, car Raquel triga tres anys a ésser deslliuranta.

El reialme de Deu

(C. 31) 52. Corn. a Lap. creu que seríen dos els monuments: l'un mirant a la Aramea (el de Labàn); l'altre mirant a Canaàn (el de Jacob): *ut hi duo lapides essent quasi columnae et termini quos neutri ad nocendum alteri transire licet.* Deixant apart la opinió de la duplicitat dels monuments, sembla indicar aquí una explanació etnològica, la qual no és incompatible amb la individual.

La nostra explanació, sospitant aquí reminiscencies etnogràfiques representades en el fet històric dels dos caps de tribu, no està pas renyida amb la interpretació tradicional. El mateix text ens fa avinent que la familia de Jacob era nombrosa i el poder fort gran. A més, alguns exegetes catòlics (v. Corn. a Lap.) en la gesta de Macanaim, en la

visió dels dos campaments, hi veuen, capitanejant-los, l'àngel de la Mesopotamia, l'un, i el de Canaàn, l'altre. En aquesta visió exegètica s'hi ovira, doncs, una significació tribal, nacional, d'epopeia. D'aquesta opinió és Corn. a Lap. *Vide* Dan. X, 10 sqq. on els dos àngels, el de Persia i el de Israel, lluiten, el primer contra el segón, perquè no porti a Daniel un missatge, qui tenía caràcter i trascendencia nacional. I diu Crampon, *h. l.*: Cada reialme té un àngel qui el guarda i inspira *sa política* i presideix son desenrotllament. Ara bé, Jacob, qui és la cèl·lula germinal del poble escollit, qui té la promesa d'ésser un gran poble, qui ha de fundar el reialme messiànic, com un príncep estranger, diu Corn. a Lap., és acomiadat de l'àngel de la Aramea fins a trobar-se amb l'altre àngel, el de la Canaanea, qui el reb com al presignat fundador, en la seva terra, del nou reialme.

L'heros messiànic

C. 32) Introducció. Murillo: Els àngels apareixen aquí en actitut de guerra i en formació militar, i això significa la protecció divina. Corn. a Lap.: *hic enim* (l'àngel sant Miquel) *constitutus est a Deo princeps posterorum Iacob, puta populi Dei, omnium scilicet Israelitarum.* I diu Corn. a Lap., que la lluita nocturna de Fanuel figurava *statum Israelitarum usque adventum Christi,* dels quals, pels séus pecats, Deu volía sovint apartar-se, a no ésser Jacob i altres varons justos qui l'en deteníen. Tot pren, doncs, a judici de Corn. a Lap., caràcter nacional de reialme de Deu. *Deus certamen forte dedit illi ut vinceret,* diu el Llibre de la Sabiduría, on, a més, llegim que Deu conduí a Jacob per dreta via, mostrant-li, en fugint ell de la furia de son germà, *el reialme de Deu...* donant-li la victoria per ensenyar-li que la justicia és més forta que tot.

Ara bé, *en la hipòtesi* que això sigui un encetall, un frag-

ment èpic d'una llegenda nacional, diem nosaltres que, en tot cas, Moisès la *depuraría* i la reduiría al séu just històric. (Recordi's el que diu Hetzenauer, i d'altres, sobre la utilització, per l'Autor inspirat, de documents que podíen contenir coses falses.)

24. Thm. (C. a L.) creu aquesta lluita *imaginaria: Unde licet D. Thomas et Rupertus hanc luctam dicant imaginariam, verius tamen est eam realem et corpoream fuisse in corpore ab angelo assumpto.* Hoberg també es de la opinió de sant Tomàs. Aquesta lluita — diu — és, generalment, estimada una *pugna realis et corporea, es steht aber nichts im Wege, eine pugna imaginaria d. h. eine Vision, anzunehmen* (cf. v. 30: *Vidi Deum*). En la *Summa* es veu encara més clar que en la *Postilla,* el sentit exegètic del Doctor Angèlic. Hoberg, en el supost que es tracta d'una lluita per visió, imaginaria, diu que els dos primers vv. d'aquest capítol no són més que *eine Überschrift zu diesem Kapitel... auf die in den Verse 24-36 erzählte übernaturliche Offenbarung.* I més enllà, en l'indret del v. 23 sqq., és on subscriu la opinió de sant Tomàs, i diu que no s'oposa a aquesta exegesi la coixera real de Jacob; car — afegeix — si els estats d'esperit, naturals que siguin, poden tenir un ressò en l'organisme, quant més una visió sobrenatural!

Ct. diu que aquesta lluita *nihil aliud quam quaedam Dei revelatio fuit:* la seva victoria en terra de Canaàn.

Moisès crític

25. Nosaltres, en el supost de la crítica liberal: que Moisès s'hagués servit de documents anteriors, cosa que fins la Comissió Bíblica deixa admetre, diem que si abans de la depuració mosaica contenien ells algún error, l'Autor inspirat el rectificaría. Si, doncs, volen els crítics que abans fos Jacob el subjecte del verb, nosaltres diem que, segons la depuració històrica hipotètica, ara el subjecte és l'àngel; és

a dir, segons el text actual inspirat, és l'àngel qui venç Jacob, no Jacob qui venç l'àngel. I aquesta depuració històrica hipotètica és la honor de l'Autor inspirat, predecessor august de l'alta crítica i model de prov it. t literaria. D'aquesta guisa nosaltres fem Moisès, tal com diu la Sagrada Escriptura, home savi en tota ciencia d'Egipte, i per tant, bon historiador crític del séu poble. Vegi's, a més, o recordi's ço que, sobre documentació humana, diuen Hetzenauer i el mateix P. Murillo, i d'altres, els quals convenen en que si hi havía errors, l'Autor sagrat els *depuraría*.

El nostre agnosticisme

26. Aquí el mot *agnosticisme* el prenem en sentit etimològic, no en el filosòfic; per més que, ni que així el prenguéssim, la malicia del nom romandría neutralitzada pels adjectius: *sà, prudent.* Cert, no el mot, pero sí el pensament és de doctors catòlics. Diu Corn. a Lap.: *Petit angelus missionem, quia illucescente die, nolebat se in corpore assumpto, clare ostendere Iacobo, inquit Oleaster, et multo minus famulis Iacobo iamiam ad eum venturis, ait S. Thomas: quae enim divina sunt et spiritualia, uti est angelus, haec ARCANA sunt, et supra hominum captum, ideoque oculos hominum fugiunt.*

René-Marie de la Broise, S. J. *(La religion et les religions,* dins «*Un siècle*», *mouvement du monde de 1800 a 1900,* París): «*La seconde méthode est celle des «Agnostiques». Le mot vient d'Athènes, où saint Paul rencontra un autel «au Dieu inconnu» — agnostos —. Plus tard encore, en plein christianisme, saint Grégoire de Nazianze chantait à Dieu: Seul vous demeurez inconnaissable — agnostos — après avoir fait tout ce que nous connaissons.*

»*Si l'on admet le Dieu personne, la voie est ouverte à toutes ces manifestations divines. Stuart Mill le reconnaissait hautement. Et nous voilà ainsi ramenés sur le grand chemin de la démonstration chrétienne.*»

Que és sà un prudent agn., ho ve a dir sant Tomàs quan diu que fou millor la participació o sumpció de la Eucaristía sota les especies de pa i de vi, que no *sub specie propria;* i en dóna una raó *estètica* i una de *teològica:* sería un horror pendre el cos i sang *sub specie propria;* sería més exposat el sagrament a la irrisió impía, i en canvi, la sumpció sota les especies és més meritoria: *ut dum invisibiliter corpus et sanguinem Domini nostri sumimus, hoc proficiat ad meritum fidei. (Summa.)*

Així, doncs, podríem dir que l'agnosticisme, sensible en la Sagrada Eucaristía, és per nosaltres cosa tan sana, que és font de mèrit i de salut eterna. Doncs bé; Jacob pogué guanyar també com el séu pare Abraham, fent mèrit de fe en creure haver vist, de nit, la faç de Deu, sense haverne pogut heure representació sensible.

Mot final.—Diem *agnosticisme*, tal com avui el mot evolucionisme és circulant en el llenguatge corrent. Ja S. Vicens de Lérins: *Consequens est... cum aliquid ex illis minimis primordiis «evolvatur...», nihil tamen de germinis proprietate mutetur.* Així Vigour., parla d'evolucionisme o transformisme moderat. Així ha passat amb el mot: *selecció, lluita per la vida, llei d'herencia...* (és incontestable que hi ha una llei d'herencia en varietats accidentals, una lluita per la existencia... Vigour.); perillós fou i és encara el positivisme, i se'ns recomana ésser *positivistes, no imaginatius ni apassionats* (Casanovas, *El fet de la Rev.);* ridícol és el *superhome,* i s'ha aplicat a Jesu-Crist (ib.); germà de l'agnosticisme és l'immanentisme, i el jesuíta Le Bachelet *(Dict. Apol.,* art. *Apologétique)* ens parla d'una *immanence de Dieu en nous, très juste en un sens;* i així igual el mot *inconnaissable, inconnu, n'a rien qui nous étonne* (ib. Agnosticisme); i en teología, que conserva encara el llenguatge patrístic, la nostra visió intuitiva, en vist el coneixement comprensiu que Deu es té, s'anomena *ignorancia,* i la essencia de Deu, *incognoscible,* i es parla de la nostra unió amb Deu,

per la gracia, *tamquam ignoto* (ib.); l'home, en altíssima contemplació, *ducitur nihil cognoscendo supra mentem cognoscere* (Dion. Areop.), que sant Tomás comenta dient que *in fine nostrae cognitionis Deum tamquam ignotum cognoscere, quia tunc maxime mens in Dei cognitione perfectissime invenitur, quando cognoscit eius essentiam esse supra omne id quod apprehendere potest in statu huius vitae*, o, com diem nosaltres: *l'home viador*, que per ço diem que *és sà per ell un prudent agnosticisme*, amb el qual no fèiem sinó donar la *fides saluberrima quae ad beatitudinem ducit*, de sant Agustí (*De Trin*, XIV, 1); jo no sé si era o no sospitós el mot *gnosis*, en temps de Clement d'Alexandría, però veiem (ap. Newman) que ell anomena gnòstic el perfecte cristià; i si és sospitosa la referencia de l'autor del *Desenrotllament del dogma*, podem llegir-ho en Hettinger (*op. cit.*), qui es fa séu el mot de Clement, per dir-nos que en la direcció de la Iglesia trobarà el veritable *Gnòstic* el canon de la fe salvadora; i sinó, en un deixeble de Macari i Gregori Naciancè, Evagri, qui (ap. Weiss, *Apol.* V. 1, p. 372, ed. Gili) compongué dos tractats ascètics, l'un pràctic: *El monaquisme*, l'altre contemplatiu: *El gnosticisme;* i per últim, no ens hem pas inventat el pecat ni hem seguit camins perdedors darrera Huxley, l'inventor del mot, o darrera Mansel, o Spencer, o del mateix Romanes, ni tan sols de Max Müller, qui es deia *agnòstic* en rectíssim i ben ortodoxe sentit, sinó del P. Hewit: *L'agnòstic cristià i el cristià gnóstic*, i sobre tot del Rvt. P. Zahm, qui, en sa obra *La evolució i el dogma*, ens parla extensament i bellíssima de que hi ha un *agnosticisme cristià* que, a diferencia de l'escèptic, sab marcar la linia entre el conegut i el desconegut, i sab conèixer que no és igual *incognoscible* que *incomprensible*, que no és altre que la doctrina del card. Nic. de Cusa (ap. Franzelin): *In rebus divinis scire est scire, nos ignorare... Et haec est illa «docta ignorantia», per quam tantum ad infinitae bonitatis Deum maximum accedere posse explicavimus. (De docta ignor.)* Vegi's encara Sanseverino (*Phil. Christ. cum Ant. et nova*

comparata, vol. VII), on defensa a Clement d' Alexandría de la nota de *Gnosticisme* i d'*Agnosticisme*, per haver usat mots *(verbo cum Plotino consensit, re autem valde ab eo discrepat)*: ignot (Deu), *gnosis*, qui deriven del plotinisme. (Cf. també l'art. *Agnosticism*, de *The Cathol. Encycl.)*

Elegancia divina

Sant Tomàs: *Loquitur (Dominus) ad modum alicuius domini seu viri maturi et honesti, qui ERUBESCIT videri luctari, vel aliqua sibi non condigna agere.*

— *Deu, l'Inefable, l'Invisible*, etc. El nom de Deu (Thm.) és incomprensible, és a dir, Deu no pot ésser comprès de nosaltres sinó per un super-excés de la seva sobreadmirable trascendencia. Doncs, a donar això a entendre, abans no's faci de día, vol Deu desaparèixer. Clement d'Alex.: Deu és ἀνονωμάστον.

L'ésser misteriós (Crelier) qui ha lluitat amb Jacob, no vol ésser vist d'ell a plena llum. Les aparicions (Calmet) solen ésser de nit i s'esvaeixen al de dia. — No li diu el nom (Crelier), perquè és una meravella que sobrepassa la intel·ligencia d'un mortal, *mais plus encore, selon Keil, afin de laisser l'âme de Jacob sous l'impression du mysterieux de cet événement et de l'exciter à en faire l'objet de profondes réflexions...*

La visió artística

Hem de fer encara una segona observació, i és sobre el mot «visió artística»: No podem negar a Deu ço que no tenim inconvenient en concedir a un trist home d'art per inspiració humana. Els profetes són també artistes i, a ve-

gades, fins retòrics. Vegi's sinó Jeremíes fent veritables acròstics. I sense moure's del *Gn.*, vegi's el que diu Murillo: «Descúbrese en ella (en la cosmogonía de Moisés) indicios de que ni en sí ni en la intención del Autor es una sección histórica, rigurosamente histórica en todos sus detalles; lo es, sin duda, en el fondo... Pero la forma no tiene tal vez ese valor. En primer lugar, la estructura es pronunciadamente *artística* y presenta una simetría *sistemática* que parece dar a entender en la mente de su Autor un fin *artístico* al lado del fin histórico. Distribuye la obra en seis días; al fin de cada obra se hace terminar el cuadro con el estribillo: *y sobrevino la tarde y sobrevino la aurora, día primero, segundo,* etc. Ni se acaba con esto lo *sistemático* y *simétrico* de la disposición: en cada obra se guarda también constantemente un formulario *esquemático*... Además, y esto hace resaltar todavía más el fin *artístico*, manifestando que, en parte, se ha SUBORDINADO a él el fondo y el fin histórico... La distribución de la obra creadora en seis días representa simplemente un espacio... repartido en seis o siete porciones sucesivas, quizá por razones artísticas de *simetría...*» En la pàgina 242, nota, diu: *que el periodisme cosmogònic de Moisès és un periodisme metafòric.* I més avall, en la mateixa nota, diu que la forma del Hexàmeron mosaic la limita ell (Murillo) *a la simple estructura o disposición literaria del argumento o materia.*

I en la qüestió cronològica no's mira de parlar igual de omissions de membres en les genealogíes *para dar al conjunto una estructura simétrica... para fines artísticos o literarios.* (Mrll., *El Génesis.)*

El Jacob guerrer

Que el Jacob guerrer es desavé tots-temps amb el concepte del Jacob pacífic, que sempre—a excepció d'aquest lloc misteriós—ens mostren el *Gènesi* i tots els altres llibres de la Sa-

grada Escriptura, ho prova una gran part de la tradició jueva i de la tradició patrística. Així el *Targum Onkelos,* entre els jueus: Aquella peça de terra *quam tuli gladio, id est oratione et precibus... Haec enim sunt arma et gladii piorum sanctorum qualis erat Iacob,* diu l'Abulense, ap. Corneli a Lapide.

I sant Jeroni diu: *In gladio et arcu, id est, fortitudine, puta in pecunia, quam multo labore et sudore acquisivi.* Tot perquè no s'avé gaire amb el Jacob pacífic. I nosaltres no hem fet més que seguir el príncep dels exegetes. Comparin-se sinó las nostres paraules del XXXII, 28: *armes d'esperit: l'enginy i l'oració, úniques armes, el glavi i l'arc d'aquest Patriarca de la pau* (Jacob), amb les de sant Jeroni ja citades, i amb aquestes altres del mateix sant Doctor: *Arma viri pacifici fuisse mercedem hanc et pretium centum agnorum.* (Es que sant Jeroni veu la mateixa rel dels dos mots hebraics: *Agna i arcum.*) El P. Hummelauer segueix el mateix camí, mes per altre procediment.

De tal manera ens érem adherit a sant Jeroni, que de primer cop anàvem a interpretar aquell mot *gladio et arcu* com una fórmula jurídica de la propietat estereotipada en la vida hebraica, amb la qual cosa no hauriem fet més que traduir aquell mot séu: *in gladio et arcu, id est fortitudine in pecunia, quam multo et labore et sudore acquisivi.*

«*Dicit etiam* (Hier.) *arcum et gladium Iacob vocat hic iustitiam, per quam ipse, peregrinus et advena, meruit, interfecto Sichem et Hemor, de periculo liberari. Vel secundum eumdem, per arcum intelligit fortitudinem suam, id est, pecuniam multo labore ac sudore acquisitam... per quam Sichem emit.*» (Sant Tomàs, *Post. in Gn.)*

I per últim, no diem que Jacob pacífic repugni amb una lluita contra l'Amorreu, sinó amb un Jacob *tot ell* guerrer, com voldríen els crítics.

Diu Crelier: Comença per Jacob una nova vida amb el nom nou, enunciant-se-li la nova posició davant Deu, representada com fruit del séu combat. Els dos noms romanen perquè, a la inversa de Sara i Abraham, ell mantindrà la nova relació espiritual, sense deixar el caràcter natural de carn i sang.

Deixant-se vèncer Deu per Jacob, li dava Ell la més alta i la més palpable penyora de que cap hom el podría vèncer. No és per una força material com l'ha vençut, sinó per la força de la fe i de la oració. Tal és la veritable manera de combatre amb Deu i d'obtenir-ne victories, sobre enemics interiors i exteriors, i benediccions. Al mateix temps, li dóna una lliçó de la impotencia de la carn (fent-lo coix) i reb el nom d'Israel com a preu de son combat i penyora de nous triomfs a l'avenir.

(Ib., p. 438): «*Avec une élasticité admirable, il plie sous le poids de la souffrance, mais pour se relever toujours. Il ne combat pas violemment, il ne résiste pas dans les différentes traverses de sa vie, et cependant il triomphe par sa résignation, par sa soumission à la volonté de Dieu.*

Les traditions arabes le représentent comme un modèle de religion, comme un juste inspiré par la grâce, pour faire de bonnes œuvres: prier et donner l'aumône... Le caractère de Jacob rappelle la patience et la mansuétude de son père Isaac.»

— *Jacob vol fer casa i omplir ell sol, amb la virior dels séus lloms, el reialme messiànic... Vide* sant Tomàs quan, per excusar a Jacob de la aparent immoderació en el séu *opus coniugale* amb les dúes mullers i amb les serventes, diu que ho va fer sols *propter amorem prolis* i per revelació: «*Quid autem mirum si a sancto viro edoctae, quod Deus sibi et patribus suis infallibiliter promiserat, populum innumerabilem ex ipso propagandum et tandem Christum in quo Dei*

cultus fundaretur et in omnes gentes diffunderetur: quid, inquam, mirum si hoc edoctae (les mullers i les serventes), *pia charitate inardescebant ad prolem ex ipso habendam, cuius fidem et sanctitatem tanta et tam assidua experientia comprobabant, quod de ea dubitare non poterant nec debebant? Quid etiam mirum si vir sanctus haec sciens et docens, soli charitati earum condescendebat?»*

Diplomacies

(C. 33) A més de Murillo *(Jacob hombre práctico y previsor... ingeniosa industria)*, hi ha els SS. PP. i Doctors de la Iglesia i exegetes catòlics moderns, qui diuen, mica ençà mica enllà, el mateix que nosaltres. Corn. a Lap.: *Disce hic superbiam et iram ferocem non alia re magis frangi quam supplici submissione,* i cita uns versos d'Ovidi. Sant Tomàs diu que els mots i la presentació de Jacob davant Esaú són adulació: *Dicendum quod tam humanae quam divinae prudentiae est scire se humiliare pro loco et tempore;* així s'aplaca la ira llur i s'esquiven mólts de mals. I afegeix que, al menys en apariencia, *quamdam speciem doli et iniuriae contra Esau praetenderat* (Jacob). És una semblança hiperbòlica, quan li diu: *He vist la teva cara com qui veu la faç de Deu...* etc., etc.

10. Sant Tomàs entreguarda la impleció del pas de Fanuel quan, parlant del salut: *he vist ta faç* com qui veu la faç de Deu, continúa: *Dixit autem veraciter... quia sensibiliter occurrerat ei, et admirabiliter timendus et reverendus.* Doncs, era un semblant, diu.

14. La nostra nòtula sobre les paraules polides de Jacob, és inspirada en el Tostado: *Iacob adstruit mendacium officiosum. Vide* Murillo: «*Jacob, aunque ve las buenas disposiciones de su hermano, procura desembarazarse de él proponiendo razones plausibles para no aceptar su compañía. Jacob desea a toda costa no entrar en relación con Esaú, cuan-*

do menos hasta no encontrarse al lado de Isaac». (Sigui com vulgui, ara no hi va pas.)

Una frase semblant de Crampon, sobre 2 Rg., XVIII, 5: *itaque post eum* (Ezequíes) *non fuit similis ei de cunctis regibus Iuda, sed neque in his, qui ante eum fuerunt,* repetida més enllà, de Josíes (c. XXIII, 25), *et dont il ne faut pas presser le sens.* (Schanz: una contradicció lleu derivada de la documentació.) Vigouroux *(M. B.),* parlant d'etimologíes populars, inspirades per Deu (Abraham, Sara, *Ego sum qui sum),* diu: *Encore, dans ces passages, ne faut il pas trop presser les mots.*

Un doblet?

(C. 35) 9. *Vide* en Murillo la confessió de les grans dificultats en la distinció llur. A més, no dóna l'Autor els motius del canvi de nom, diu Hoberg, perquè ja els ha dat abans; però es estrany que l'Autor els suprimeixi, donada la reverencia amb què constata sempre les paraules divines; mólt més si, com diuen els expositors antics, ara Deu fa una confirmació de XXXII, 24-30. Hoberg suprimeix la gesta dels dos campaments de Macanaim, dient que és una rotulació de l'aparició de Fanuel. Com les versions, els comentaristes varíen en la explanació.

Diu Mangenot *(Dict. de Théol.,* art. *Genèse):*

«En faveur de la pluralité des sources du Pentateuque, on a depuis longtemps fait valoir les doubles récits des mêmes événements qui apparaissent combinés dans le texte actuel. Or, ils sont surtout nombreux dans la Genèse, et M. A. Schulz les a récemment étudiés d'une façon très complète dans una monographie: Doppelberichte im Pentateuch, dans le «Biblische Studien» (Friburg en Brisgau, 1908, t. XIII, fasc. 1, on escriuen exegetes com Schanz). Així, entre altres: c. I, 1, c. II, 4^{a} i II, 4^{b} - 25=dos relats de la creació.—VI, 5; IX,

17 = dos relats del Diluvi *. Tal volta XI, 1-9 = dos relats de la torre de Babel. — XVII, 24-25; XXI, 5 = dos relats del llençament d'Ismael (en el 1.er): *Ismaël avait quatorze ans à la naissance d'Isaac; or, il ne paraît être qu'un enfant. Gn. 21, 8, 14, 15, 18, 20, quand il est expulsé avec sa mère, alors qu'il avait dix-sept ans d'après le premier récit; deux sources différentes ont fourni les données du récit actuel de la visite de Dieu ou de ses anges chez Abraham et Lot avant le ruine de Sodome, XVIII, XXI;* dos documents son també combinats en la historia de Jacob, XXVII, 2, i XXVIII, 9; en la de Josep, XXXVII, 25-30-39, i XXXIX, 1; XLI, 10; XLII, 7; XLIII, 7; XLII, 25-35; XLIII, 25; XLV, 9; XLVII, 12.

«Nous pourrions concéder à M. Schulz l'existance de ces doubles récits des la Genèse, qui prouverait seulement que Moïse a consulté des sources différentes et leur a emprunté ce qui lui convenait. «Il n'y a là rien de contraire à l'authenticité mosaïque de la Genèse». Mais M. Schulz a forcé la note, en prétendant que ces récits étaient non seulement divergents, mais contraires l'un à l'autre sur certains points. Il a exagéré à plaisir les divergences pour en faire des contradictions. On ne comprend pas que Moïse, ou même un rédacteur quelconque qui lui serait de beaucoup postérieur, n'aurait pas remarqué ces contradictions et ne les aurait pas fait disparaître dans sa combinaison de deux sources consultées. Il a utilisé des documents divergents, qui ne lui ont pas paru inconciliables, parce qu'ils ne l'étaient pas en effet, et il les a conciliés parfaitement dans une unique narration suffisamment cohérente, surtout si on tient compte de la manière de raconter proprie aux Sémites et en particulier aux Hebreux. Son travail de rédaction, nous le reconnaissons, a laissé de traces de la diversité des do-

(*) Hetzenauer, sobre la narració del Diluvi, observa: *Repetitiones adesse, quilibet videt. Si quis propter has dixerit, scriptorem Genesis Deo movente et illustrante duo documenta litterarum in unam narrationem redegisse et quidem ita ut verba eorum religiose servaret, non est quidem cur reprehendatur.* (*Cmm. in Gn.*, p. 182.)

cuments utilisés, mais il n'a pas gardé d'indices de leur contradiction. Sour ce rapport, M. A. Allgeier a ramené à ces justes proportions les doublets récits de la Genèse. (Ueber Doppelberichte im der Genesis, Friburg en Brisgau, 1911.) *Il y a des doublets dans la Genèse, c'est entendu; mais cela prouve seulement que Moïse, ou ses sécrétaires, ont consulté sur plusieurs événements de l'histoire primitive et de l'histoire patriarchale des traditions différentes ou même des documents écrits différents, rien de plus.»* Cf., a més de la obra esmentada d'A. Allgeier, Huvelin, *Etudes,* 1912, t. 130, p. 79-84; *Les doubles récits et la vérité historique de la Genèse; Etudes,* 1910, t. 121, p. 163-186.

Alfred Durand, S. J. *(Dict. d'Apol.,* art. *Critique biblique):* L'Autor (sagrat) haurà repetit dúes voltes un mateix fet. *Ce fait ou ces paroles, l'hagiographe les aurait rencontrés deux fois dans ces sources, «mais différemment encadrés».* En compte d'identificar-los, com ho faría avui un historiador crític, *il les rapporte séparément ou encore les combine dans un seul et même récit. C'est la théorie dite des doublets...* Tots els crítics — i alguns catòlics — estimen que aquest procediment redaccional *court d'un bout à l'autre du Pentateuque.* Així un professor catòlic alemany, Alfons Schulz *(Doppelberichte im Pentateuch, Biblische Studien,* 13[1], 1908), troba una vintena de narracions, més o menys llargues, composades d'aquesta faiçó. — Pel N. T., un petit nombre de catòlics li ha fet bona acollida a la teoría. Així Batiffol *(Six leçons sur les Evangiles,* 1897, p. 67). — M. Girodon *(Cmm. crit. et moral sur l'Evang. selon S. Luc,* 1903, p. 66): *en parte comme d'une chose qui va de soi. A priori,* es pot dir que eren inevitables, dat el mètode de composició dels Evang. — El P. Prat s'hi fa en contra, però admetr'a gustós un procediment literari anàleg: *qui en a les avantages, sans les inconvénients. Quelques doublets, surtout dans saint Mathieu, autorisent une autre hypothèse. L'écrivain sacré aurait rapporté une parole de Jésu-Christ à sa place chronologique, ensuite il l'aurait repetée à un autre endroit, dans un*

cadre artificiel, pour éclairer et compléter un corps de doctrine (p. 553). Cf. Mangenot (*Authenticité du Pentateuque*, 1907.) — Cf. Cornely (*Introd. spec. in U. T. libros*, 1887, 2, 1, p. 264): *ne s'oppose pas en principe à l'hypothèse de doublets.*

Schanz (*op. cit.*) admet doblets: en el relat del diluvi, en el rapte de Sara, en l'aigua de la roca (Ex. 17, Nm. 20), en la denominació de Bersabee, en la caiguda d'Israel (4 Rg.), etc...

La gran interpolació

(C. 36) 31. Glosa, amb Vigour., Hoberg i sant Tomàs: *Quidam volunt... Non est autem verisimile quod Moyse prophetice per modum historiae praedixerit futura tamquam praeterita historice narrans: tum etiam quia recte de Paralipomenon primo videtur assumpta.* Realment, devía pensar sant Tomàs com Vigouroux: *no perjudica això a la unitat substancial del Gènesi.* Corn. a Lap.: *Haec verba videntur addita post Mosen ab eo qui Mosis diaria digessit; tempore enim Mosis nulla regis mentio.*

Hetz. (*Cmm. in Gn.*): *Patet versus 31-43* (c. XXXVI) *non a Moyse scriptos, sed tempore regum Israel adiectos esse* (cf. Strack).

Diu Crelier (*op. cit., h. l.*):

«*Rien n'empêche, du reste, d'admettre que certainnes additions de ce genre aient été faites au Pentateuque dans la suite des temps pour le compléter. Bien plus, dans cette hypothèse, des documents de ce genre confirment l'antiquité du Pentateuque, car s'il était aussi récent que l'affirment les rationalistes, la liste des rois d'Idumée aurait été continuée plus loin. On reconnaitra d'ailleurs sans peine que, ces mots fussent-ils une interpolation, cette interpolation serait inoffensive et n'altérerait nullement l'intégrité substantielle de la Genèse.*»

Però, a més, Hoberg i Bonfrère creuen que els vv. 31-39

i 40-43 són un afegit del temps davídic o salomònic, amb el qual un altre autor sagrat demostraría als jueus del séu temps el compliment de la profecía (XXV, 23): *Maior serviet minori. Malim tamen dicere,* diu Bonfr., *aliquem alterum Scriptorem Hagiographum nonnulla postea addidisse, quam Moysi Prophetam agenti omnia adscribere.* Hoberg afegeix que el text del c. XXXVI: *ist sehr corrumpiert,* i que per ço ell, en la seva edició textual, l'ha esmenat perquè fos més conforme a la veritat històrica. Diu Murillo: *De esta expresión, en que parece suponer haber sido escrita la sección cuando Israel se gobernaba por reyes, del número tan crecido de éstos, de ver entre ellos a Job y a Addad contemporáneo de Salomón, infirieron algunos intérpretes, entre ellos Bonfrère, e infieren hoy* casi todos, *aun excelentes católicos y de probada ortodoxia, como Hoberg, que, en efecto, la sección 31-43 representa una adición hecha al texto del Génesis después de Moisés.*

La Vulgata harmonista

(C. 37) 35. En el passatge citat diu el text hebreu: *Prou s'alçaren a consolar Jacob sos fills i ses filles.* Ara bé, nosaltres no li'n sabem més que una: Dina. Ver és que podem fer com d'altres expositors, i dir que per filles s'ha d'entendre les nétes, les filles de sos fills; mes amb això anem més en perill d'errar que no posant un simple interrogant, que, en tot cas, pot voler indicar una petita qüestió, avui per avui insoluble: una qüestió petita, insignificant, en la qual no val la pena d'esversar massa temps. No creiem ésser obligats a més, dada la concisió de les nostres notes, quasi esquemàtiques, la incertitut de les solucions i la accidentalitat del passatge.

Amb sentit harmonista, la Vulg. ho ha suprimit perquè no's vegi un petit desacord textual, una aparent contradicció; perquè, sense que fés mal als ulls, pogués llegir-se. El mot harmonista, cert, solen usar-lo els crítics quan cullen al-

guna cosa per les seves teoríes i preconceptes; mes ja es pot suposar que no són tals nostres esguards.

Vigouroux té un mot per l'estil del nostre *(M. B.)*: Els LXX ometen el v. 1 del c. XIII de 1 Rg. *à cause de la difficulté qu'il présente.* El text hebreu — afegeix — no diu de Saúl: *filius unius anni,* sinó: *filius... anni,* i les notes massorètiques indiquen aquí una llacuna. Les versions es veuen embarraçades. *No's tracta, doncs, d'harmonismes d'indrets contradictoris, sinó d'harmonismes d'obscuritats, tal volta de pretericions...*

La mort simptomàtica

(C. 38) 7. Comencem per dir que Corn. a Lap. observa un jòc de mots entre *Her* i *rah,* és a dir, entre *vigilant* i *malvat.* — Mes anant a la qüestió, tots els exegetes, vells i d'ara, citen aquí les paraules dels Prov., a què nosaltres fem referencia: «El temor de Deu allarga la vida; els dies dels malvats són curts». El text dóna a entendre que Deu el féu morir jove. Sant Tomás: per onanisme, *sive alio genere nequitiae.* A més, Corn. a Lap. el fa morir a mans d'Asmodeu, el qui més tard matarà els marits de Sara, la esposa, després, del fill de Tobíes. La qual cosa, naturalment, fa creure que's tracta d'una verificació o compliment de la dita dels Prov. citada, d'una inducció *Deo revelante,* de la mort prematura, senyal clàssic de nequicia.

Doble frau

26. Diem nosaltres: *La conducta de Tamar és justificada pel tòrt que ell li ha fet...* Diu Mrll.: *Judas reconoce que Tamar queda mejor justificada que él, por no cumplir (él) con un deber sagrado.* No's tracta, doncs, precisament de pecat major o menor en la conciencia (en aquest sentit Tamar

és més pecadora que Judà), sinó davant la llei, devant l'autoritat civil (*aliqua auctoritas civilis ibi interfuit*, diu sant Tomàs... *Iudas requirens iustitiam ab his quorum intererat)*, la qual hauría regonegut que Judà *eam fraudabat coniugali copula filii sui*, i que ella *in solam compensationem eius... hoc fecit*. En quant al moral de conciencia, no al legal, ella és més pecadora que Judà, diu sant Tomàs, car ella *scienter cum socero*, ell *non scienter cum nuru concubuit*. No's tracta del *minus malum fecit*, que diu Hmm., sinó del desventatge que portaría ell en el banc dels acusats. *Non ait, sanctior me est vel castior*, diu Corn. a Lap., *sed iustior; quia gravius peccavit Thamar quam Iudas. Iustior tamen fuit, id est magis aeque ac iuste egit Thamar cum Iuda, quam Iudas cum Thamar...* etc. Sant Tomàs verteix com nosaltres: (Tamar) *iustificata est ex me*. I (ap. Corn. a Lap.) afegeix: *Dicit hoc Iudas (ut combureretur Thamar) quasi accusaturus Thamar in publico iudicio, ursurusque, ut iudex eam adiudicet. Thamar coram Deo iniquior, sed coram Iuda iustior exstitit*. Tot gira, doncs, al voltant del tribunal, qui, judicada ara Tamar, podría judicar a Judà, si ell per endavant no's donés: ella està en dret contra mi (perquè ha trencat la llei del levirat, la qual era tan sagrada, que, exclòs Sela, la descendencia de Judà i la ascendencia de Crist ve per Tamar).

El fil carmesí

27. La relació entre aquest part geminat i el d'Esaú i Jacob l'entreguarda també Corn. a Lap.: *Obstetrix manu ad uterum admota, cognovit duos intus motitari et quasi luctari, uter prior exiret*. I en la nota: *Quanti momenti essent apud illius aevi homines* πρωτοτόκια, *exemplo Iacobi et Esavi aliorumque satis notum est. Vide*. Murillo: *ese trastorno no se verificó sin alguna violencia y como atropello de la matriz por parte del segundo...* Corneli a Lapide, igual: *...ne haec vio-*

lenta colluctatio... etc. El procediment del lligall... era — i és encara avui — per ajudar el naixement, que's preveia destorbat per la procidencia d'algún membre, com en aquest cas: *la mà*.

Sant Tomàs, qui troba més la veritat tot fent la explanació mística que no fent la literal de les SS. EE., entreguarda la raó d'aquest procediment quan diu que el fil carmesí (la sang del sacrifici) lligat a la mà era perquè el poble jueu *per adiutorium legis, prior ad opera moralia egrederetur*.

Refinament hagiogràfic

(C. 42) 23. La observació de Gnk. per mi recollida és: *Que el tret que Josep parlés egipci i es valgués d'intèrpret, és una prova del progressiu refinament de l'Autor en l'art de narrar, cosa que no's troba en les més antigues narracions, on la gent se suposa entendre's tots en hebreu.*

Ara bé, si, com la Comissió Bíblica deixa lliurement opinar, l'Autor sagrat es va valdre de documents i de la tradició oral i va trobar, per tant, consignada aquesta observació, és clar que ella representa un progrés en l'art de narrar. A més, cap inconvenient hi ha en suposar en un mateix autor, ni que sigui inspirat, un avenç literari. «*Evidens est* (Franz.) *in libris sacris elocutionis et styli diversitas respondens diversae indoli et eruditioni scriptorum.*» Sant Jeroni fa aplicació d'aquest canon, comparant Isaíes *vir nobilis et urbanae eloquentiae* amb Jeremíes *rusticior*. Doncs, si l'Esperit Sant s'acomoda a les diversitats subjectives de diferents autors, d'igual guisa s'acomodarà a les subjectivitats temporals i progressives d'un mateix autor, el qual durant el temps de preparació documental de l'Autor inspirat, bé progressa ell en erudició. Recordi's el *negotium plenum vigiliarum et sudoris* que's va pendre l'Autor sagrat del llibre dels Macb. en la empresa de compendiar en un volum els cinc llibres de Iasòn de Cirene.

«La description des objets sacrés que nous lisons dans le Pentateuque trahit la main d'un homme habitué en Egypte à apprecier les œuvres d'art, sachant bien les décrire.» Apliqui's aquest mot de Vigouroux *(Les Livres saints,* t. III, p. 97) a l'art de narrar i es veurà allavors la justesa de l'afirmació de Gnk., que jo em faig meva sense por de rebaixar en rès l'acció inspiradora.

Cert que l'Esperit Sant quan inspira fa dir a l'instrument viu humà tot el substancial que ell vol que digui, ni que l'Autor no'n sàpiga abans rès; mes, en la forma, aprofita i utilitza tot l'enginy i preparació literaria i avenços de cultura del narrador. No's va aprofitar de la preparació i refinament literari de sant Lluc i de la major cultura de sant Pau?

La fossa vivent

(C. 46) 4. Amb C. a Lap.: *Ego ducam te tuosque in Aegyptum, indeque suo tempore reducam te mortuum, tuos vero posteros vivos...* I és el desig de Jacob, *non ex aliqua carnali cura* (Thm.), *sive, post mortem, gloriae temporalis, sed ex devotione ad sanctos Patres suos et ad Christum in terra illa venturum, ad cultum Dei ibi in suo populo faciendum; et ad firmius monstrandum et testificandum, quia certum erat de terra illa in brevi danda stirpi suae. Hoc etiam valebat ad hoc, quod fortius animarentur redire ad illam tempore suo, et ad illam semper maiori devotione flagrarent.* El mateix defensa eloqüentment Corn. a Lap., in c. XLVII, 29-30, quan Jacob conjura el séu fill Josep a que, mort, el portarà a Canaàn, a la fossa dels séus... *ut suorum posterorum animos ab Aegypti opibus et vitiis avelleret eisque firmam reditus et liberationis ex Aegypto atque adipiscendae terrae promissae spem faceret... id voluit ut apud posteros suos in Chananaea habitaturos, haec sua et patrum sepulcra essent viva fidei pietatis et virtutis eorum monumenta... Jacob (inquit Rupertus)*

exemplum vivis mortuus dedit ut in spe patriae caelestis pignus amarent aeternae haereditatis. Jacob sepeliri voluit in Chanaan, ut posteri anhelarent ad caelum, cuius typus erat Chanaan.

Incorporació tardana

8. Tal sembla ésser el parer del P. Murillo: *Con ocasión de la entrada en Egipto propone Moisés en este lugar una catalogación de la familia de Jacob.* I diu més: que el còmput dels LXX *es producto evidente de adiciones posteriores;* que els fills de Benjamí són fills de la posteritat: néts o renéts; que s'han d'eliminar del text massorètic set dels fills de Benjamí; que en el llibre dels Paralipòmenon, el text hebr., ll. i gr., és mólt corromput; que el problema és difícil i sense solució satisfactoria. En resum, no altra cosa diuen els crítics de la moderna exegesi. — Hoberg diu que el nombre 70 del v. 27 fa sospitar que és el producte de la posterior simbòlica judaica, o amb paraules de sant Tomàs: *Secundo, ratio est mystica: propter mysterium septenarii et senarii, sive septem decadum et sex decadum, quarum mysterium ex aliis locis satis apparet.* — En fi, que la computació és esquemàtica i que havía estat elaborada independentment de la emigració a Egipte, sense fer-hi acabadament el treball d'adaptació orgànica, cosa que no afecta per rès a la unitat substancial del Gènesi. Raó tenía sant Tomás de dir: *Augustinus salvat hoc per alium modum...* i és que no té salvació, o com diu el P. Murillo: *no té solució.*

Un cas de diversitat modal

(C. 47) 31. Amb Mrll. (el qual no es serveix pas de la exegesi de sant Pau). Sant Tomàs cita les dúes interpretacions i de totes dugues treu profit. Mes Franzelin judica aquestes

discordancies entre sant Pau exegeta i l'hebreu, *diversitats modals*. El P. Murillo segueix, com hem dit, l'hebreu: *Jacob se prosterna hacia la cabecera del lecho, donde estaba, como en otro tiempo su padre Isaac, en acción de gracias al Dios que acababa José de invocar.*

Després d'això, sense formular judici i sense cap llei de prevencions, constata la diferencia entre els LXX i sant Pau.

* * *

(C. 48) 7. Amb C. a Lap.: *Dixi de filiis tuis, eos me adoptare in meos: nam quod ad Rachelem matrem tuam attinet, illa mihi praemature erepta et mortua est cum adhuc plures mihi parere potuisset filios, ideoque eorum loco filios tuos in meos mihi illique adopto.* Diu sant Tomàs: *Posset fortasse dici quod* (Jacob) *interfecit ad monstrandum quamdam sensibilem rationem quare volebat quod Ioseph faceret duas tribus: quia scilicet Rachel, tamquam praeventa morte, paucos filios habuerat. Qui tamen de morte huius occasione egerat, subiecit et de sepultura ipsius...*

Encara la llei d'eliminació

19. Sant Tomàs torna a formular la *MENA de llei d'eliminació messiànica* que ja en altre indret deixem ben aclarida. Diu sant Tomàs: *Pro mysteriis nota primo, quare ita saepe postremi primogenitis praeferuntur. Et quidem supra ubi de Abel et Cain agitur...*

I després de parlar de la benedicció d'Efraïm i Manassés, tracta de la quàdruple traslació: en la primogenitura, en el sacerdoci, en el soli i en les noces o connubi, i diu que aquestes traslacions són *in commendationem electionis divinae gratiae;* i en quant a la traslació de la primogenitura, dóna quatre raons: *ut primatus seu electio gratiae non attribuatur a naturali principio; ut non adscribatur tempori seu*

merito praecedenti; ut non praesumatur de gratiae privilegio abusive tractato: ideo enim propter gulae vitium est translatum ab Esau ad Iacob castissimum; a Cain ad Abel propter vitium malignitatis et duritiei indevotae.—Parla després d'un altre canon d'eliminació, que és la inversió de valors jeràrquics que veiem formulada més clarament per Jesús en l'Evangeli: *els primers seràn els darrers...;* la categoría secundaria de les sol·licituts i afeccions de carn i sang, etc. Així diu que en el fet o gest de Jacob encreuant les mans per beneir, s'hi signifiquen tres cosas: Que Crist *in cruce crucifigendo litteram carnalem, affectum et sensum postponendum docet et aperit; secundum est quod Dei dextera dirigitur ad illum qui exterius est in eius sinistra et in adversitatum sufferentia pro ipso suscepta. Eius autem sinistra ad eos qui secundum exterius sunt in dextera, id est, in prosperitate temporalis primatus. Tertium quod Iacob per hoc conformavit manus suas exteriori propositioni Ioseph, quia dexteram suam posuit super eum qui a sinistris erat; Ioseph enim e contrario fecerat, quia sinistram respectu sui posuit ad dexteram Iacob. Quod enim est ultimum respectu naturalis principii, videtur minus; quamvis respectu causae finalis, quam Deus praedestinans praeintendit, sit maius: et ideo naturalis affectus hic quodammodo remittitur ordini praedestinationis divinae...* Ara bé, en sant Tomàs és tan constant, que fins cerca eliminacions en la elecció de Set i en la minoría de Cam *(filius suus minor vel dicitur minor valore et dignitate).*

L'«ex eventu» d'una profecía

(C. 49) La major precisió verbal *ex eventu* no fóra admissible si enteníem dir que ella afegeix alguna modificació al contingut; però cap modificació hi ha d'haver en el contingut si sols es fa alguna modificació de la forma, que necessariament ha de consistir en una renovació verbal. Ara bé, re-

novació, feta *post eventum*, és clar que serà mes precisa, sense que per ço representi cap innovació substancial.

Ja no és Lagrange qui ho afirma; és el professor illustre de Friburg, Hoberg, qui *h. l.* diu: *Es ist die Möglichkeit vorhanden, dass die ursprüngliche Fassung, ähnlich wie manche Psalmen, später Zusätze erhalten hat, die auf stattgehabte Ereignisse anspielen* (z. B. v. 15); *aber* — afegeix — *mit Sicherkeit lasst sich kein Vers als nachmosaich erweisen.* I traduit, diu: «Es possible que la composició primitiva, tal com ha passat en mólts salms, hagi rebut *posteriors addicions amb referencia a fets que han tingut lloc després;* amb seguretat, però, no's pot demostrar de cap vers que sigui postmosaic». I afegeix Hoberg: «El contingut substancial no ha variat amb la nova forma. Els elements textuals diuen més en contra que no en favor d'un millorament substancial de les paraules de Jacob, puix les gestes posteriors a Jacob mai són esmentades amb expressions concrètes».—I en la nota al v. 15 diu: «El darrer hemistiqui apar ésser *eine stehende Redensart*». Ara noti's que el P. Murillo cita l'indret de Hoberg sense contradir-hi. «Los católicos — diu — en su casi totalidad, no sólo entre los antiguos, sino entre los contemporáneos, reconocen y vindican el valor profético y el origen histórico atribuído al documento...; únicamente advierte Hoberg que no es preciso admitir pronunciara Jacob o dictara su razonamiento en la forma poética que hoy presenta; basta que los conceptos sean del Patriarca, aunque más tarde un escritor redujera el contenido a forma poética.»

Hetz., en cas semblant *(Cmm. in Gn.*, nota al c. XXVI, v. 5): *...quod Deus verbis paulo diversis sed sensu iisdem edixisset. Vel etiam traditio oralis, antequam haec scriptis primum mandarentur, expressiones immutavit sensu servato intacto.* Encara d'Hetz.: *Secundum praecepta logica summum concludere licet, praesentem formam linguisticam Pentateuchi non Mosaicam esse.*

N. B. — Per últim, la Comissió Bíblica permet *(fas sit, ad normas artis criticae disquirere et iudicare)* les modificacions, les addicions, fetes després de la mort de Moisès, per un autor inspirat, o gloses i explicacions insertes en el text, renovació de paraules i formes antiquades, etc., *salvo iudicio Ecclesiae,* o, com diu el P. Murillo: *quedan sujetas a caución y reservándose la Iglesia el juicio sobre su legitimidad.* I fins ara no sabem que s'hagi fet cap observació concreta per la Comissió Bíblica.

* * *

La versió Vulgata

S'és acabada ja la hiperestesia dels incondicionals de la Vulgata, i és cert el mot de Cornely: *non eadem hodie viget contentio;* així, doncs, si tornava el P. Mariana no sentiría ja, certament, *probra et contumelia, quibus se mutuo foedabant adversarii,* ni cap teòleg o exegeta dut *ad tribunal* ni obligat, *e vinculis* com allavors, a defensar-se.

Per sort avui ja no'ns cal escriure com el P. Bàñez, O. P.: *Scio quidem, si ab Ecclesia interrogarer, quid viva voce responderem: interim pio iustoque silentio me contineo.* — Una interpretació més equitativa del decret *Insuper* preval ara (Durand, S. J., *Dict. Apol.*, art. *Critique Biblique*), i sense témer ha pogut escriure Cornely *(Introd. spec.,* t. I, p. 444-5), que sant Jeroni «*aliquando sensum suum privatum sensui sacri scriptoris substituere vel inserere non dubitaverit*»; i això, no ja en indrets accidentals, sinó en textos *maioris momenti... qui dogma et morum regulam attingunt,* vertint a voltes de manera que *in sensum messianicum trahi possint.*

I si algú es pensés, diu Cornely, que *haec menda iam nunc esse ablata, atque ideo authentiam etiam ad minutiora illa extendi debere putaret, gravissimo in errore versaretur...;*

nostrae clementinae praefatio asserit quaedam, quae mutanda videbantur, immutata esse relicta ob populi offensionem vitandam... Unde merito concludendum — continúa Cornely — *menda illa consulto relicta non esse quaerenda in vocabulorum synonymorum permutatione (ergo* pro *igitur, etc.) sed multo graviora esse.*

Cert, diu Vercellone *(Var. lect. Vulg. lat.)*, no fou l'intent del Tridentí declarar impecable la versió Vulg. ni posar-la al damunt del text hebreu, sinó *substancialment* autenticar-la en coses de dogma i moral.—No que sigui ella *tamquam a caelo delapsa* (Vega), ni tan perfeta (Franzelin) que, en tot ço que no és de fe i costums, *ubique cum originalibus conformis credi iubeatur.*

Es pot sostenir, diu Vigouroux, que la Vulgata, en l'estat actual, conté interpolacions *même de textes dogmatiques,* malgrat el *cum omnibus suis partibus* del Tridentí. — I si Franzelin s'hi fa en contra, no passem alta la qüestió, candent encara, del text trinitari de 1 Jn. V, 7, el qual, ni després del decret del S. O. de 1897, s'ha pogut aixecar del taulell de dissecció, puix el card. Vauhgan (ap. Tanquerey, Schanz, *Revue bibl.*, 1898, p. 149) ha públicament testificat que sabía cert *from an excellent source* que aquest decret *is not intended to close the discussion on the authenticity of that text, the field of Biblical criticism is not touched by this decree.*

No és fàcil, doncs, veure ara, entre nosaltres, homes de mijana il·lustració exegètica, escandalitzar-se de preferencies del text hebreu sobre la Vulgata; quan ja el mateix sant Jeroni declarava que *in V. T., si quando inter Graecos Latinosque diversitas est, ad Hebraicam confugimus veritatem.* — Per ço, i més en una versió no litúrgica com aquesta, som seguidors nosaltres del canon jeronimià: *sic psallendum, ut nos interpretati sumus, et tamen sciendum quid Hebraica veritas habeat... propter notitiam Scripturarum.* — I en això hem seguit Salmeròn, teòleg del Concili: *modo latinam interpretationem non respuamus nec contemnamus, licet nobis...*

verum Bibliorum textum expendere et enarrare; nec tantum bonos mores per «eum» aedificare, verum etiam fidei dogmata comprobare et stabilire. Ita enim saepe Hier. facere consuevit... Hoc a plerisque catholicis scriptoribus, qui post C. Trd. aliquid scripto obsignarunt, observatum video. — Els textos originals romanen en tota la externa autoritat, diu Franzelin, i ni que per cap decret no és declarada la autencia llur, *quoad rei summam, etiam dogmatice... constat.* — Ment Calví, diu Bellarmino, si afirma que els PP. Trid. no deixen treure *ex fonte ipso purum liquorem;* sempre en cas d'errors editorials, de variants, de ambigüetats en la expressió llatina, *licet recurrere ad fontes,* com també *ad energiam et proprietatem vocabulorum intelligendam.*

Sigui aquest advertiment la nostra justificació, cada cop que el lector noti que ens apartem de la versió llatina, cosa ja de preveure del moment que traduim de l'hebreu, no que hi hagi diferencies substancials, sinó mólt accidentals, que si tenen alguna importancia en la versió, no pas gaire en la interpretació.

Les interpolacions

En les notes, no en la versió, apuntem algunes lleus interpolacions que unanimement hi senyala la crítica textual. Són elles mólt explicables i no perjudiquen en rès el contingut, ans bé, elles donen fe de la vitalitat orgànica d'aquest codi que fou la cèl·lula estructurant del poble de Deu. Per ço s'ha pogut dar, sense temeritat, el canon d'aquesta renovació.

Diu Hoberg que en el Pentateuc hi ha aquelles mutacions que no es poden evitar mai en les transcripcions manuscrites, i en el traspàs hereditari de generació en generació per mijà d'una llengua vivent, que per força ha de progressar o variar; per la renovació verbal de paraules anti-

quades, que no sempre es fa d'una manera conseqüent, com es veu en les addicions aclaratories, en l'ús prolèptic dels noms propis, assenyaladament noms de lloc, el qual porta aparents anacronismes. I això — diu — és regonegut de la mateixa Com. Bibl. (1906. *De Mosaica authentica Pentateuchi*, Qu. 4.)

Altres causes — diu — *von Textes veränderungen war die liturgische Verwendung des Pentateuchs. Denn hierbei wurden bestimmte Teile ausgewählt, denen entsprechende Anfangs- und Schlussformeln gegeben wurden.* Aquestes fórmules, les finals sobre tot, fàcilment podíen passar al text, tal com ho veiem en els Salms.

A més: *Andächtiger Gottesdienst ruft von selbst das Wechselgebet hervor.* D'aquí ve que versos del Pentateuc, que servíen d'oracions públiques, fossin en igual o semblant forma repetits, quan ells conteníen una veritat fonda i podíen fer forta impressió. D'aquesta mena de responsoris — diu — són, de segur, Gn. XVII, 27; Ex. XII, 51.

El mateix passà a la edat mitja amb les Biblies manuscrites; v. gr., el verset i responsori: *Benedicamus Patrem et Filium et Spiritum Sanctum; laudem dicamus et superexaltemus eum in saecula,* el trobem afegit *in den Schluss des Lobgesanges,* al final del càntic dels tres joves. — Una influencia semblant de la liturgia sobre el text bíblic trobem igualment en els nostres missals impresos; v. gr., en la Epístola del quart diumenge de Pascua, Rm. VIII, 18-23, on després del v. 23 hi ha la conclusió: *in Christo Iesu Domino nostro,* que en el text sols és després del v. 39; ço que, posats abans de la Impremta, hauría fet que, en missals privats, s'hi trobés la fórmula dúes vegades. — A l'ús liturgic és provable es degui la doble menció d'un mateix fet en Nm. XX, 22-29; 33, 38 sq.

Per últim: *Das religiöse Nachdenken der Iuden hat den Text des Pentateuchs ebenfalls ausserordentlich beeinflusst; oder wir könnten dieses auch so ausdrücken: die theologische Lehrentwicklung ist im Pentateuch sehr deutlich sichtbar.*

Denn die Religion ist ein Bedürfniss des Menschen; sein religiöses Denken muss sich erweitern und vertiefen, wenn er einen ganz bestimmten Gottesbegriff und eine Reihe übernatürlicher religiöses Begriffe und Vorstellungen besitzt. Diese sind enthalten im Pentateuch. Den besten Beweis aber, dass die fortschreitende religiöse Bildung ihre Spuren dem Pentateuch tief eingeprägt hat, liefert der abwechselnde Gebrauch der Gottesnamen Elohim und Jahve in der Genesis.

— Mangenot *(Dict. de Théol.*, art. *Genèse):*

Nous ne prétendons pas... que Moïse a écrit lui-même le livre de la Genèse, de la première à la dernière ligne. (Gloses, explicacions verbals, transcripcions defectuoses.) *Le nombre des additions et des modifications, quoique relativement peu considérable, au sentiment de la Commission Biblique, n'est pas fixé, et puisque le principe est légitime, il peut être étendu autant que l'exigera une étude critique, à la fois savante et prudente.* Cf. Hoberg, *Über negative und positive Pentateuckritik*, dins *Biblische Studien.*

Creu el P. Brücker que es pot llegítimament pensar que Moisès va escriure separadament mólts escrits, amb llur objecte i unitat propies. Els tres o quatre documents que la crítica veu en el Gènesi, seríen obra de Moisès, i recollits mes tard, després de l'exili, per Esdres (?). En l'entremig, s'hi faríen aquelles modificacions accidentals, i el renovellament de la llengua *et les adaptations à d'autres époques.* (Cf. Touzard: *Où en est l'histoire des religions?* París, 1911; t. II, p. 23.) Rès s'oposa—diu Mangenot—a aquesta hipòtesi, la qual, mantenint l'autenticitat substancial del Gènesi, com obra de Moisès, dóna, d'altra banda, satisfacció a una notable part de les observacions dels crítics sobre documentació. — *Pour la part de modifications «et d'adaptations» reconnues, elle explique les données relevées au sujet des dates tardives et diverses de ces documents séparés, celles-ci s'applicant aux éditions successives des documents.* Així — diu — es poden conciliar les llegítimes exigencies de la crítica amb la doctrina tradicional de la autenticitat subs-

tancial mosaica. (Cf., de passada, les proves d'activitat literaria de Moisès, clares en l'Exod. i Deuteronomi, compendi aquest darrer del Pentateuc. — Sant Jeroni diu que: *usque in hodiernum diem,* són d'Esdres.)—*On ne peut, donc, pas suivre aveuglément le texte massorétique comme s'il n'avait pu être altéré, et il est nécessaire de le comparer avec les autres témoins du texte de la Genèse...*

Vegi's ara la justificació de mutacions textuals admeses o sospitades en les notes d'aquesta versió:

VI. 7. *De l'home fins a la bestia...* Hetz. *(Cmm. in l. Genesis):* Dlm., Gnk., Holzinger, Strack *cum Budde censent, verba* quem creavi *atque* ab homine usque ad animantia, a reptili usque ad volucres caeli *esse glossam ex sequentibus formatam et hic insertam. Reapse* — diu — *enumeratio brutorum cum sententia* Delebo hominem *non bene congruere videtur. Tales glossas etiam in authentica versione adesse, quin fidelitatem eius laedant, epilogus criticus (num. III) ad meam editionem Vulgatae commonstrat.*

XII, 6. *El Canaaneu habitava allavors la terra.* Creu Caminero que és una glosa històrica, posterior. Id. Julian: *Il semble que «ces» paroles n'aient pu être écrites qu'après le rentrée des Israélites dans la terre promisse.*

XIII, 7. Hetz. *(Cmm. in Gn.): Chananaeus tunc... ultro admitti potest* (glosa). Id. Julian.

XIV, 14. Ús prolèptic de Dan, per Lais. És comú. Id. Julian, p. 21. Id. Hetz.: *Dan, antea Lais...* d'un redactor posterior.

XV, 2-3. *Contra els crítics, que hi voldrien veure un paral·lelisme degut al doble element jahvista i elohista, nosaltres preferim la explicació d'Hummelauer qui suposa el verset 3 una reconstrucció del v. 2, corromput, però jaquit per reverencia, en el text inspirat.* Aquesta mateixa reconstrucció del P. Hummelauer és admesa del professor Hoberg. I Murillo, per no gosar admetre-la, fa uns grans equilibris i no s'allibera d'haver d'admetre, petita o grossa, una *esmena* del

text hbr., després de moltes suposicions i d'haver de confessar que: «Evidentemente los dos versos dicen *lo mismo*» i que la Vulg. ha traduit *malament*.

XVI, 13. Dic en la nota: *V. en Hmm. la reconstrucció del text, que tothom creu corromput. (Textus certe est corruptus,* diu Hmm.) En part, el mateix Murillo ho accepta, perquè no tradueix pas com el text massorètic ni LXX ni Vulg. I és que les traduccions clàssiques totes varíen, i els comentaristes encara és l'hora aquesta que s'han de posar d'acord. V. Corn. a Lap., *h. l.* Hoberg diu que la versió de la Vulg. està influída de Ex. XXXIII, 23.

XXIII, 2; XXXV, 27. *Hebrón*... Gloses, segons Julian i Hetz. *(op. cit.)*: després de la ocupació.

XXIV, 62. Diem: *Amb Hummelauer esmenem el mot hebreu, seguint els LXX i el Samarità. El text pateix, de segur, qualque llacuna o desorde, que fa no fàcil l'esclariment.* Comencem per dir que el P. Murillo no s'acorda amb la Vulg.: *ad meditandum;* Murillo: «A explayarse», que no és pas el mateix, em sembla. No obstant, aquesta observació és per al v. 63. Mes, tornant al v. 62, no hi ha cap versió ni cap comentarista, quasi, que interpretin igual. V. Corn. a Lap. i Hmm.

XXIV, 67. *De Sara mare seva... Alguns moderns crítics creuen aquests mots una glosa (honesta?). De fet, el «Targum On elos» els omet.* I ara afegirem que els LXX ometen el nom de Sara. D'aquestes omissions n'hi ha prou per citar, *sen e admetre-la,* una glosa que s'apunten els crítics.

XXVI, 15. *Els crítics — el mateix Hummelauer — estimen aquest verset glosa marginal passada al text, en corroboració impacient — diem nosaltres — de la enveja dels de Gerara.* Així diu Hummelauer, apoiant-se en Drusius. I, realment, és mólt estrany que, amb la sola intermediació d'un verset, es repeteixin les mateixes paraules i els mateixos conceptes amb les mateixes persones i el mateix lloc. Malgrat tot, per la manera de redactar nosaltres la nota precedent, es pot veure que acceptem a precari la afirmació dels

crítics i del mateix Hummelauer. I, per últim, la cosa no val gaire la pena.

XXVII, 38. *I rompé Esaú el senglot... Gr. abans afegeix... i la Vulgata «motus», ço que fa sospitar si, per temps, hi hauria aquí una benedicció secundaria. Gunkel admet la addició: I Isaac es va commoure, o s'esbalaí, segons alguns manuscrits. Com reliquia d'aquesta benedicció secundaria, indiquen els dos versets finals de la desecració d'Esaú.* Malgrat la sospita, doncs, i malgrat la addició d'alguns còdixs hebr., no hem admès de pla la llacuna, per respecte a sant Pau, qui, en Hebr. XII, 17, nega a Esaú tota benedicció. Però, d'altra banda, si hem acotat la sospita, és per respecte als LXX i a la Vulgata i a alguns manuscrits hebr., que mig abonen una llacuna.

XXVII, 40. *Mes vindrà... Hmm. s'esforça en convertir en interrogant — i per tant, negativa — la darrera frase, per concordar-la amb el passatge paulinià esmentat suara. Mes no contradiu a sant Pau el suposar en aquesta resquicia de bon averany per Esaú una escrupulosa afegitor d'algún glosaire, davant les curtes emancipacions edomítiques del jou d'Israel.* Aquesta suposició, nosaltres la fem per la mateixa raó suara dita: el respecte a sant Pau, qui nega tota benedicció al fill desheretat. A més, les versions i els comentaristes no's troben pas d'acord en aquest indret. *Vide* la *Políglota londinense*. El P. Murillo no ho veu pas tan clar, quan suposa una *esmena* del text hebraic: «En lugar de habitación, la Vulgata leyó bendición; y aunque comúnmente se supone ser esta lectura (la de la Vulgata) substitución posterior, no es eso lo probable, sino lo contrario; pues a las lágrimas de Esaú era natural que Isaac respondiese con una bendición. Como, por otra parte, las palabras contienen tan poco de bendición, ésta debió ser la causa de substituir a la voz bendición la de habitación» (en el text hebreu). Pel cas, tant és admetre esmenes com addicions; tot vol dir que hi ha aquí algún misteri del temps erosiu.

XXX, 38. *Dins els abeuradors... D'ençà de Wellhausen, tots els crítics ho estimen interpolació. No hi fa cap nosa.* Aquí no admeto la interpolació o glosa, i fins m'hi descomponc una mica contra la deria de les interpolacions. I això que aquest capítol XXX és de lo més embullat i confós, tant, que el mateix sant Jeroni diu que no'n va poder heure l'entrellat, i tots els exegetes hi veuen arreu corrupteles textuals i desperfectes del temps. El P. Murillo, el primer.

XXXI, 25. *El mateix Hmm. s'acorda amb els crítics que manca ací el nom de la muntanya... Nosaltres, com tot això ès qüestionable,* i tan accidental — afegim ara —. *La expressió textual: «fixit fratres suos» és dura. Tot fa creure que «textus nonnihil claudicat», diu Hummelauer.* En quant a la primera petita insignificant llacuna, cal notar que Hummelauer la suposa, contra els crítics, qui, davant la estranya — realment ho és — construcció, hi veuen, a tòrt, barreja de documents i documentacions o agençaments redaccionals.

XXXI, 45. *I prenent... Labàn, amb la opinió general i contra el text hebreu; Vulg.: Jacob, interpolació d'algún jueu massa gelós del gran Patriarca.* Així Hummelauer: *Neque Astruc displicet opinio, subiectum primitus ex v. 44 intelligendum fuisse Laban...* El fonament d'Astruc i d'Hummelauer i de tots els crítics és el v. 51: *Dixitque rursus* (Labàn) *ad Iacob: En tumulus hic et lapis quem erexi...* Naturalment que també es podría, amb Hoberg, suposar que Labàn és sols als *intellektueller Urheber,* l'autor intel·lectual, de la idea, i, en canvi, Jacob posar la primera pedra, *der erste Stein,* d'aquest monument commemoratiu; però això és rebuscat i adobat. Encara que veiem a Jacob alçar-ne un de monument, però ens sembla que més aficionat hi sería un semi-idòlatra, de religió més material, que la d'un creient monoteísta. A més, el text d'aquests versets 44-sqq. està una mica marejat, la qual cosa es veu per les petites discordancies i omissions

que es noten entre l'hebr. i la Vulg. *V de* Murillo, *h. l.*: «El autor de la Vulg. no leyó en su códice las palabras: y la atalaya, porque se dijo; sino que empieza el v. 49 por la cláusula: vea el Señor... El texto hebreo es claro... Al principio del v. 50 el intérprete latino, en lugar de *mira*, leyó... etc.». En el v. 48, Hoberg diu que *hodie*, etc., fou afegit més tard *(ein Späterer)* en el text hebreu. El v. 49 provablement és una afegitor (Hoberg) d'un altre autor.

XXXI, 53. «*Deus patris eorum*», *segons l'hebreu, mes, amb Hmm. i d'altres, creiem interpolació aquest mot desconegut dels LXX i de mal jaent en les versions. V de* la *Poliglota londinense* i Hummelauer. Alguns còd. hebr., en lloc de *eorum*, diuen *nostrorum;* d'altres còd. ignoren el mot, com els LXX; d'altres: *Deus Abraham;* d'altres: *vestrorum*. Realment, amb Hmm. i Houbigan, *interpolatum censemus*.

XXXIV, 27. Constato solament la suposició dels crítics, per la molta similitut entre vv. 27-29 i Nm. XXX, 1-9-11: «*Balam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntque mulieres eorum et parvulos omniaque pecora et cunctam supellectilem: quidquid habere potuerant depopulati sunt. Tam urbes quam vinculos et castella flamma consumpsit. Et tulerunt praedam et universa quae ceperant tam ex hominibus quam ex iumentis*». En el nostre lloc, diu: «*Hemor et Siquem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam. Quibus egressis... et depopulati sunt urbem... Oves eorum et armenta et asinos cunctaque vastantes quae in domibus et in agris erant. Parvulos quoque eorum et uxores duxerunt captivas...*» Però, com ja insinuem en el text, això és dit solament per la identitat o similitut verbal, que nosaltres creiem fortuita, o a causa de certes fórmules generals de la literatura bèl·lica amb les quals sempre es solen descriure les accions de guerra. No hem de negar, no obstant, que en aquests vv. 25-26-27 hi ha un bon xic de desorde sintàctic, de construcció, el qual ha estat causa d'aquesta interpolació sospitada.

XXXV, 13. Diem aquí: *El segón membre de 13b és estimat una repetició caiguda, per dittografia, del verset 15*

(Skn.) o del 14 (Dlm.). De fet, sant Jeroni, en la Vulg., hi acorda, car ho suprimeix elegantment en vv. 13 i 15. Diu Hoberg: El final de la visió és com XVII, 22; la segona part d'aquest verset en els Massoretes es troba també en el verset següent, i per ço tal vegada en el primer lloc és superflu *(überflüssig),* com també la Vulg. el passa per alt *(übergeht);* els mots que se suposen caiguts per dittografía, són: *del lloc on li parlà Deu;* mots que, repetits en tres versets en rengle, són realment bastant superflus, i d'altra banda, la supressió que n'ha fet la Vulg. no és pas per desfer cap nus.

XXXV, 19. *Ço és Betlem...* glosa. Amb Hoberg. (Caminero concedeix que és addició posterior, també, el v. 20: *encara avui dia.)*

XXXV, 22. *La qual cosa... Liter.: I oí Israel* (així, sense complement). *Es natural que els crítics hi ovirin aquí qualque llacuna. Nosaltres som temptats a acordar-hi*—diem—, *puix sembla que hi manca la apòdosi a aquesta, provablement, clàusula temporal. Es creu, generalment, que seguiria aquí la maledicció de XLIX, 4, qui llevava a Rubèn la seva primogenicia.* Com de fet, després d'un crim tan gros, dir solament per tota reprovació: *I oí Israel* (!). Sembla, doncs, més aviat una clàusula temporal, com és ara: I en sabent-ho Rubèn, el va maleir, dient...

Diu Murillo: «No se dice que Jacob se diese por entendido (!) ante Rubén, y a lo que parece, temía a sus hijos por la índole feroz que iban manifestando». Però, en la suposició del P. Murillo, és prou calma la de Jacob. Passen anys i temps, i s'ho guarda per l'hora de morir, i en el llit de mort esclata en indignació. Nosaltres comprenem la sentencia solemne del desheretatge a l'hora del testament, però que es guardés ell el sentiment de indignació i la reprensió moral del séu fill, sense dir rès fins a l'hora de la mort...! Ni quín mal hi ha que l'Autor sagrat, per finalitats artístiques, que diu en altres indrets el P. Murillo, suprimís aquí la reprimenda de Jacob sobre Rubèn, per deixar en

tota sa eficacia exemplar la condemna final? La razzia de Siquem era prou justa, i veiem Jacob deplorar-la sense esperar la darrera hora.

La llacuna, al nostre parer, volguda, es veu més clara en la versió siríaca *(Políg. lond.): Contigitque ut dum moraretur Israel in terra illa, abiret Ruben dormiretque com Belha concubina patris sui: audissetque hoc Israel* (sic.) *Generationes Iacob,* etc. No és veritat que fa sospitar això una clàusula temporal truncada? D'aquí ve que les versions clàssiques s'afanyen a adobar-ho, i no pas d'igual manera. La Vulg.: *quod illum minime latuit.* Els LXX: *et malum apparuit coram eo,* que Hoberg passa al text hebreu, traduint-ho de XXXVIII, 10. El Siríac (ben cru): *audissetque hoc Israel,* sense cloure la clàusula. El *Targum Onk.,* literalment: *et audivit Israel.* Id. Sm. i Arab. Ver és que els nous traductors procuren, com nosaltres, arrodonir la clàusula: «Y llegó a oídos de Israel». (Murillo.)

XXXVI, 2. *S'havía preses mullers...* Tots els exegetes i crítics moderns, liberals o conservadors, conclouen igual. El P. Murillo diu: «Es un problema de difícil solución; pero perteneciente a las copias, no a los autógrafos». D'aquesta fugida ja en parlem, amb Schanz, en altre lloc.

XXXVI, 16. *Cap Corè...* Tothom diu el mateix. El P. Murillo posa simplement: *Sobra Corè.* Nosaltres, en la nota: *El text hebr., abans d'aquest cap Corè, glosa treta, de segur, del v. 18 i omesa en el còd. Samarità...* En el Siríac ve després de Gatam.

XXXVI, 31. *Abans de dominar-hi reis... La crítica hi veu una glosa, no rebujada de Vigour., per inofensiva i no alteradora de «l'unité substantielle de la Génèse».* Murillo, de la Comissió Bíblica, més ortodoxe que Vigouroux, no ho creu així, i s'inventa una suposició i pregunta ignocentment: «Y esta suposición ¿qué tiene que no sea sumamente natural?» De segur que els escrupulosos en materia de insignificants interpolacions no s'han adonat que sant Tomàs, en

la seva assenyada *Postilla in librum Geneseos,* diu, per tot comentari d'aquest verset: «*Quidam volunt quod totum illud, quod de regibus et ducibus Edom subditur, fuerit additum ab Esdra vel ab eo qui librum Paralipomenum edidit; tum quia Moyses non potuit historice omnia ista ita narrare, quia duces qui post reges hic subduntur, fuerunt post omnes istos reges, sicut in primo Paralipomenon dicitur. Non est autem verisimile, quod Moyses, prophetice, per modum historiae praedixerit futura, tamquam praeterita historice narrans: tum etiam quia recte de Paralipomenon primo videtur assumpta*».

Caminero concedeix que, de segur, és aquest verset una glosa. Id. Hanneberg *(op. cit.)*. Id. Julian *(op. cit.*, p. 19): Aquest verset — diu — apar no haver-se pogut escriure *qu'après l'avénement de la royauté.* I afegeix: Per mólt nombrosos i respectables que siguin els partidaris de la predicció, *il ne nous semble pas que leur interprétation soit obligatoire, et nous serions plutôt porté à voir dans ce passage et dans plusieurs autres de rares gloses ajoutées tardivement au texte primitif. Nous admettons d'ailleurs volontiers avec Pérérius, Bonfrère, Cornélius à Lapide, Richard Simon et les autres partisans de cette oppinion que ces notes ont été ajoutées par un auteur inspiré, comme le serait Esdras, par exemple*... Els exegetes — diu — s'han esforçat per explicar aquestes dificultats, mes s'ha de confessar que moltes d'aquestes explicacions són *un peu forcées, celles surtout où l'on est obligé de recourir au don de prophétie dont était favorisé Moïse.* (Igual que sant Tomàs.)

XXXVI, 43. *Hiram... El Grec, en lloc d'aquest: Sefo* (cf. v. 11). *De segur, primitivament, hi eren tots dos, formant Esaú dotze tribus, com Ismael i Israel.* Com que no estem posseits de cap prevenció contra la versió dels LXX, acceptem aquí la variant, i com que no tenim cap prevenció contra el text hebreu, el deixem intacte, més que més per la raó donada.

XXXVII, 10. *Com a sos germans... Interpolació (?), que Grec omet o avença.* Per l'interrogant al costat, volem

denotar que dubtem que sigui una interpolació, que no gosem afirmar-ho rodonament. No obstant, la causa de sospitar és la omissió dels LXX. És a dir, omissió... Els LXX, en el verset 9, diuen: *narravit illud patri suo et fratribus suis.* Les demés versions, en el v. 9, diuen tan sols: *fratribus suis;* així, doncs, els LXX guanyen aventatge, afegint en el v. 9, abans de *fratribus,* el pare, *patri suo,* omitint-ho en el v. 10, i per ço diem: omet o avença.

No obstant, amb franquesa hem de dir que, al nostre parer, la omissió dels LXX ho creiem ordinació posterior, i que la mica de desorde del text hebreu es dèu deure a negligencia literaria o a mala soldadura (literariament) de dúes fonts documentals de que l'Autor sagrat es serviría.

XL, 15. *De la terra dels Hebreus... Interpolació (?) i, si es vol, anacronisme del mateix Autor sagrat, narrador relativament modern, en vist el temps del fet, i parlant amb mots del séu temps.* No admetem rodonament la interpolació, sinó que, com es pot veure en la nota, ens inclinem a la explicació d'un anacronisme comprensible, i és la solució que dóna Hmm.: *Adverte etiam illud, etsi ipse Ioseph non usus sit expressione 'terra Hebraeorum', at potuisse ea certe uti auctorem Genesis Iosepho longe recentiorem.*

XL, 19. *Tant per deslliurar de mort al mestre coper com per matar al mestre flequer, usa l'Autor del mateix mot: «alçar el cap», i per tant, estimem interpolació el mot «de sobre teu», provinent, de segur, del v. 16.* La Vulg. així ho ha entès, i ha suprimit aquell mot: *de sobre teu.* Naturalment que no falta qui hi veu un jòc verbal, significant el primer: llibertar de la presò; el segòn: llibertar també de la presó, mes ai! per anar al pal, com qui diu. Sigui com vulgui, la Vulg. ho suprimeix, i amb això hem demostrat una vegada més la estima que'n tenim.

XLI, 35. *I apleguin el blat... Per interpolació o corrupció del text, és aquest verset de difícil esclariment i objecte de diferents solucions dels analistes. Per no inquietar massa el text, llevant o posant, ens hem estimat més dissociar aquell*

membre del següent, afegint-hi el «vau»: I sota la mà... Vide *la diversitat en les versions de la «Políglota londinense».* Diu Hmm.: El Samarità, LXX, Siríac: *copulam,* ignorant en el verb *(et) servent, quo utique constructio fit planior.* A més, en el v. 36 hi ha una notable diferencia entre l'hebreu i la Vulg. Diu el primer: *Et sit cibus in deposito ipsi terrae...* Diu la Vulg.: *Et praeparetur futurae septem annorum fami.,* la qual cosa, a més d'altres diferencies textuals, és una prova de ço que diem de interpolació o corrupció de l'original. És clar que aquestes diferencies notables no muden substancialment el sentit, però sí donen dret a sospites de lleus mutacions.

XLI, 56. *Tots els graners... Amb Vulg., interpretem així el text hebreu: tot ço que en ells..., frase evidentment manca i no fàcil de completar.* Així fem honor a la Vulg. Murillo diu: «El texto masorético omite alguna voz que expresan los Alejandrinos i la Vulgata: *los graneros.* La corrección más sencilla del texto es: *y abrió José todo aquello donde había pan...»*

XLV, 19. *Diràs... Afegitor nostra per ordinar aquest verset, que, per la seva inconexió sintàctica, estimem nota redaccional.* Per la inconexió sintàctica, vegi's la mostra que'n dóna Murillo, el qual es veu obligat a mudar el text hebreu. A més, la Vulg. té una variant notable. Mirin-se també les versions clàssiques en la *Políglota londinense,* les quals totes adoben el text a la seva manera.

XLVIII, 4. *Afegiren ells... Literalment diu el text: I digueren... la qual cosa fa dir als crítics haver-hi omissió, entre 3 i 4, d'alguna nova enquesta del Faraó.* El text pateix una mica. Vegi's sinó com els LXX i el Sr. ho adoben suprimint qualque paraula. Mes això és del v. 1. En quant al v. 4, la Vulg. també ho ha adobat suprimint algún mot, precisament el de la nota. En el text es repeteix *dixerunt,* que nosaltres, amb el P. Murillo, hem dissimulat traduint: *Afegiren ells.*

XLIX, 4. *Del final del verset, es diu que, de segur, el*

text és corromput. Les versions antigues i modernes varien. Alguns exegetes moderns fan esmenes. Murillo, en la seva *senzillesa,* diu: «...la más *sencilla* (de las muchas explicaciones) es tomarla como pretérito perfecto», i el que falta de mots en el text, ell ho supleix amb un gest de la mà: «subió... monólogo cortado en la primera palabra, acompañándola de un ademán y gesto de execración del crimen de Rubén». Naturalment, sant Jeroni no s'hi avé, i «parece haber leído esa voz en infinitivo, pues traslada: *in ascensu,* es decir, ascendiendo». Hoberg tampoc s'hi avé, i canvía un mot del text. La Vulg. no s'entén de coses, i més s'estima suprimir el mot final. Les demés versions clàssiques se'n surten com poden, fent que romangui bé i de bon entendre.

Mot final.—No ens cal l'estrep del nostre Raimond Martí en el *Pugio Fidei* (ap. Cornely, *Introd. in utr. T. Libros,* I, p. 272): *Suis testantibus Scripturis multa reperiuntur (Iudaei) nobis fecisse furta valde sacrilega et valde criminosa contra praeceptum Dei, idque dein probat ex correctionibus scribarum quibus enumeratis addit: Per ista quidem satis patet Iudaeos esse falsigraphos, fures atque mendaces.* Ens és prou que assenyats exegetes moderns ens diguin, com Vigouroux, que, de poca importancia elles, són possibles addicions i explicacions arqueològiques, gloses *ajoutées après coup, sans que l'intégrité substantielle du Pentateuque en soit nullément alterée (M. B.,* t. I, p. 350); que Lamy *(Cmm. in l. Gn.,* t. I, p. 37) concedeixi *glossemata aut additamenta recentiori tempore ab aliquo hagiographo vel ab Esdra... inserta. Etenim non est quin negemus de libris sacris quod de libris profanis saepius factum est: annotationes scilicet quasdam margini appositas quandoque in textum irrepsisse. Sicut enim talia librorum profanorum auctoritatem non tollunt, sic nec Scripturis sacris nocere debent;* que Pereira *(Cmm. in Gn.)* cregui que el Pentateuc, *longo post Mosen tempore,* ha estat interpolat: *multifariam verborum et sententiarum clausulis*

veluti sarcitum et explicatius redditum et ad confirmandam historiae seriem melius esse dispositum; que Corneli a Lap. afirmi que Moisès *simpliciter conscripsisse per modum diarii vel annalium, Iosue tamen, vel quem similem, eosdem hos Mosis annales in ordinem digessisse, distinxisse, et sententias nonnullas addidisse et intexuisse.* I assenyaladament, ens és prou la opinió de Hbg. i la de Mangenot, del P. Brucker i la de Touzard, i la dita de sant Jeroni (!): *Sive Mosen dicere volueris auctorem Pentateuchi sive Esdram eiusdem instauratorem, non recuso.* Per ço és que, amb Hanneberg (*Historia de la Revelació bíblica,* ap. Julian), repetirem: No ens sabem explicar el per què certs defensors de l'autenticitat del Pentateuc tenen tanta dificultat d'admetre addicions o mutacions d'aquesta mena.

Filología bíblica

Abans de nosaltres parlar, no serà per demés encapçalar la autoapología amb uns mots d'un vell monjo, exegeta del segle novè, Druthmar de Corbia, qui, en el pròleg de sa *Expositio in Mt.,* diu així: *Studui plus historicum sensum sequi quam spiritalem, quia irrationabile mihi videtur spiritalem intelligentiam in libro aliquo quaerere et historicam penitus ignorare: cum historia fundamentum omnis intelligentiae sit, et ipsa primitus quaerenda et amplectenda, et sine ipsa perfecte ad aliam non possit transiri* (ap. Vigouroux, *M. B.,* p. 300).

No voldríem que se'ns fés retret, exagerant-ho, d'un exclusivisme filològic, perquè això sería oblidar el sentit comprensiu de la filología, que no és ja sols un estudi atòmic de paraules, sinó una missió exploradora de la historia del pensament; una excavació en els estrats lingüístics per trobar i estudiar les relacions entre la paraula i l'esperit, assenyaladament en la vida religiosa: *numina sunt nomina.* El llen-

guatge és una cristal·lització espiritual, i, en cert sentit, té més valor i és més pregón que la mateixa idea, car la paraula és un testimoni institucional de la idea feta carn; és la floració esplèndida d'una correntía espiritual; testament perenne, projecció eficaç del pensament. És la paraula el gran orgull i rumbeig de la humanitat, la qual hi ha passat, fent-la, angunies com de deslliuranta. No és, doncs, micrología anar-hi en seguiment, sinó hermenèutica i exegesi solemne.

La teología del Messianisme és tocològica i filològica: donzelles i paraules, tot és a Israel turgent i dalerós de deslliurança; tot sent enveges i presagis d'eclosió definitiva d'un Verb que porta dins i que, no-nat encara, ja rumbeja pel món, i, esporadiç, s'encomana. — En aquest sentit, ja no ens temem dir, girant-ho a la inversa: *nomina sunt numina*, ni ens cou que ens facin retret de deries filològiques: Bab-El i Bet-El són porta i maisó de Deu, de on vindrà l'Emmanu-El.

Les qüestions clàssiques

Sobre la universalitat del diluvi, ens hauríem estimat més callar. Què en treiem de explanar teoríes i sistemes, si al capdavall no havem de resoldre-ho? S'escateix sobre la universalitat geogràfica, sobre la universalitat zoològica, sobre la antropològica, sobre si va ésser un fet geològic, o si solament un fet històric.

La finalitat de Deu en la constatació d'aquell gran cataclisme fou la de presentar-lo com un càstic exemplar de sa justicia irada davant la universal corrupció, amb el sentit típic, naturalment, de la prefiguració de la Iglesia, arca única, fòra de la qual no hi ha salvació.

D'aquí ve que nosaltres preferíssim sugerir l'esperit de la exegesi tradicional i escripturística dins mateix de la nostra

versió i — perquè es vegés ben clar — en la titulació dels capítols. Una simple llegida del text ho palesa i una mirada a l'índex convenç: *Caín i Abel* (Set), que, en la visió de sant Agustí, prefiguren les dúes ciutats: *Els fills dels hòmens* i *els fills de Deu* es barregen en *La corrupció* nefanda, la qual és tan gran, que Deu els esvaeix enviant-los *El diluvi*, que cobreix la terra i fa desésser tota carn que havía corromput els séus camins, fins que, compadit Deu de Noè, varó just, detura's la pluja, i *El brot d'olivera* del colom li senyala la nova terra purificada, recreada, per dir-ho així, i es fan *Les paus* per sempre més entre Deu i l'home.

Així nosaltres, sobre la claredat objectiva del text mosaic, escrit amb estil popular i entenedor, hi hem projectat la claror exegètica tradicional, sense caldre donar un tast de qüestions que són classiques, cert, però secundaries, en les quals (Enc cl. *Providentissimus): licuit sanctis diversimode opinari, sicut et nobis.* I per ço *circa mundi principium* ens hem concretat a ço que *ad substantiam fidei pertinet, scilicet mundum incepisse creatum, et hoc omnes sancti concorditer credunt,* puix en el demés — diu sant Tomàs — *diversa tradiderunt. (In II l. Sentent. dist.* XII, q. 1, a. 2, *in c.)*

La historicitat del Gènesi

Chauvin *(op. cit.*, p. 155-6): *Remarquons d'abord que nombre de ces passages où l'on signale des erreurs, des contradictions, et des allusions à la mythologie païenne, demandent avant tout à être bien expliqués.* Aquests textos — diu —, interpretats com cal, en definitiva no tenen tant per objecte la veritat real com la veritat aparent de les coses narrades (Chauvin dèu comentar aquí aquells mots de sant Jeroni, ap. Cornely: *multa in Scripturis sacris dicuntur iuxta opinionem illius temporis quo gesta referuntur, et non iuxta quod rei veritas*

continebat. Ell cita en confirmació *Summa Theol.*, 1ª 1ªᵉ, q. 60, art. 1 ad 3) i la redacció o inserció llur en la Biblia, llibre de Deu... *Or, comme l'observe justement le P. Lagrange (Rev. Bibl.*, oct. 1896), *la parole humaine étant impuissante à faire revivre un fait, l'historien le plus soigneux et le mieux informé n'entend jamais reproduire les paroles ou les faits avec la dernière acribie. Il y aura toujours dans son récit de détails destinés à reproduire la physionomie d'un événement, qui ne seront pas affirmés. C'est la loi de l'histoire... qui exige non pas l'exactitude minutieuse qu'on pourrait nommer matérielle, mais seulement l'exactitude formelle, celle qui reproduit la vérité substantielle des paroles et des faits. Qu'une contradiction d'ordre historique ou d'ordre dogmatique* (¡?) *vienne, donc, à être signalée, soit entre deux écrivains sacrés, soit entre un écrivain sacré et un auteur profane, l'inspiration ne sera point, de ce chef, mise en cause. La contradiction prétendue n'existe qu'en apparence, et les énantiophanies, si graves qu'elles soient, ne sont plus que de simples divergences à expliquer par la liberté que possède tout auteur, même inspiré, ou par la diversité du but, des informations,* etc.

Llibertat exegètica

Schanz, en sa *Apología* (2-2, p. 381), limita el vell concepte d'inspiració: «indicacions positives de les fonts, no rares en els llibres històrics; mes si encara podríen aquestes fonts comptar-se entre els Llibres Sagrats, vegi's 2 Mcb. II, 24-27; XV, 39, i el pròleg del llibre de l'Eclesiàstic. L'intent de conciliar el passatge final del 2 Mcb. amb un concepte rígid de la inspiració, és bo per desacreditar la inspiració mateixa. Únicament es pot dir que el passatge no exclou la inspiració. — En quant al segón, a l'Eccl., totes les conjectures anteriors dels exegetes són romases sens efecte, després de trobats els textos hebreus, en que s'és vista la

molta llibertat del traductor. — En el N. T. tenim el pròleg de sant Lluc. Difícil és—segueix Schanz—decidir si sant Lluc deixa de citar, a dretes, la inspiració o si ella no li era coneguda... Sigui com vulgui, resulta d'això que no es percebía pas amb evidencia la inspiració com formal sugeriment o impuls, ni es considerava ella indispensable. Per aquesta raó — afegeix —, el fet de que no hi mancava la conciencia de la inspiració, no es pot ell demostrar per mijà de consideracions abstractes.

»A més, arguments indirectes: l'estil, la disposició i l'orde de la obra; la manera de veure els fets, sovint diversa entre ells; cites aplicades en variats sentits; fets històrics considerats sota diferents aspectes; cronologíes inharmòniques; el discurs de sant Esteve, apartant-se bastant de les narracions; la conversió de Saule en tres relats diferents... tot demana un concepte ample de l'acció inspiradora.

»S'ha mirat de limitar massa parcialment les doctrines d'alguns *escriptors;* però, cert, és incontestable la existencia de diferentes maneres d'ensenyar.

»Es podrà dir que la inspiració no uniforma grisament la individualitat, sinó que àdhuc eleva els escriptors, però això es dirà a costa de la llur innegable propia activitat... Així i tot, es veu que l'activitat individual no sofreix la mateixa mena d'inspiració en les formes que en la materia. Ara bé, la forma de l'estil té igualment una influencia en la concepció del pensament. Si s'haguessin d'explicar didàcticament Job, Judit, Tobíes i Ester, llibres difícils per temps a la interpretació històrica, s'hauría d'estendre encara més la formulació aquesta. Els antics, especialment els hebreus, teníen de la exactitut històrica idees distintes de les que té la crítica moderna. Els diversos genres literaris aplicaven la forma històrica a fins instructius (midrac, romanç, poesia, paràbola, al·legoría).

»La inspiració deixava als escriptors el camp lliure en les parts accessories: nombres genèrics en lloc d'específics, resúmens, ampliacions, aplicacions morals i religio-

ses, es consideraven en tot escrit cosa permesa i natural.

»Així feren els Apòstols segons el fi, respecte el V. T., tal com ho testifica sant Jeroni qui, fent distinció en sant Pau entre materia discutible i dogmàtica, diu encara que ell es mostra hàbil en les cites i les maneja discretament, per més que en l'A. T. tenen aspecte distint de l'ús que ell en fa. — Si els òrguens de la Revelació tingueren treball per rebre i entendre una revelació, també els escriptors degueren apropiar-se la materia i exposar-la segons el fi que ells volíen. Sant Pau no té escrúpol de citar poetes pagans, ni Judes de valdre's d'escriptors apòcrifs (Assumptio Mosis, Henoch).

»Melcior Cano parla d'exegetes qui referint-se a II Tm. IV, 10 i 1 Crt. VII, 10, sosteníen que no tot era inspirat en les SS. EE.; i savis catòlics d'ara creuen el mateix d'alguns passatges secundaris: els *obiter dicta* de Newman.

»Teòricament és mólt fàcil dir que tot té conexió amb la fe i el moral, però no hi ha més remei que distingir entre Revelació i Biblia, entre contingut i forma. No altre és l'intent del C. Trid., i Vat. A dretes va posar-se el mot: *en coses de fe i moral.* Cert que Lleó XIII ha resolt la qüestió; mes resta encara, si mal no ve, un camp més vast: es deixa Franzelin i es torna a Suàrez, fent ressaltar les causes racionals. Després de la Encícl., a França s'és atenuat el concepte d'inspiració, i d'Hulst, si tornava, veuría que els séus contraris són ja més enllà que ell. Hummelauer ha pogut afirmar que el texte i el contingut *no és fixe, sinó fluctuant;* d'ell s'és dit que R. Simón no s'hauría expressat amb tanta força, i que no movent-se dels justos límits de la ortodoxia, s'acosta, tant com ella permet, a les opinions del racionalisme modern. Aquest és el pas a una exegesi purament crítica. En canvi — remarca Schanz —, un company d'orde *(Razón y Fe,* octubre de 1903, n. 208) conclou la seva crítica lamentant la lleugeresa i superficialitat, indignes d'un veritable crític catòlic!

»Cal, doncs, establir bé el punt de la qüestió.

»No és lícit dir que els escriptors sagrats erraren en coses secundaries, sinó que, *com compiladors,* en coses científiques profanes, principalment històriques i físiques, deixen sovint la responsabilitat a les fonts i que pogueren i degueren escriure segons la manera de veure del poble... Així ja sant Jeroni, sinó que la exegesi moderna no ho té prou present; sense aquesta distinció, és absolutament impossible explicar els llibres històrics, la relació llur amb les fonts, i resoldre les dificultats de la crítica sobre les redaccions posteriors. La contradicció entre 2 Rg. XVIII, 5, i XXIII, 25, s'ha d'explicar per la conservació de les paraules dels documents originals. — *El fi religiós* — continúa —, *única cosa que importa als escriptors sagrats, podría haver-se assolit amb la sola assistencia.* Es tracta d'un problema d'exegesi, no de teología. Pels temps antics no eren errades aquelles claricies, i avui ens les sabem explicar per la intenció dels escriptors. La llei de la historia no exigeix exactitut material, sinó formal. Les aparents antilogíes són degudes a la llibertat de l'escriptor. Aquí si que té sentit la distinció entre veritat absoluta i relativa: Tot ço que és revelat és ver, perquè ve de Deu; mes no tota proposició inspirada és confirmada per Deu, diu Lagrange. Sols així s'expliquen els *doblets* del V. i del N. Test.; v. gr.: el doble rapte de Sara (Gn. XII, 11-20), l'aigua de la roca (Ex., 17; Nm. 20), la denominació de Bersabee (Gn. XX, XXVI), de Betel (ib. i XVI, XVII), la caiguda d'Israel (4 Rg. XVII, XVIII), etcètera. Aquest fóra el punt de partida de la exegesi del demà. *Vide* en *La Civiltà cattolica* (1.er de juliol, 16 d'agost de 1902; 12 de gener i 21 de febrer de 1903), proposicions notablement més amples. El concordisme, fins allavors tan acreditat, ha fet decididament fallida; en ciencies naturals, s'ha dat la raó a sant Agustí; en historia, el valor documental es pren de la diversa forma de la seva expressió. Tot ha de jutjar-se segons l'esperit d'aquells temps. Sols quan en la Sagrada Escriptura hi hagués una claricia positiva d'aquesta mena, ella sería històrica (Hummelauer!). A la

Biblia no hi ha veritats científiques. Delattre ha escrit contra Lagrange, *pare de la nova exegesi*, i no es manté ell en el just; Hummelauer diu que, així en les idees sobre la naturalesa com en els conceptes històrics i literaris, l'escriptor inspirat és, en tot i per tot, fill del séu temps. — Ja sant Agustí deia que l'Esperit Sant no volgué pas fer matemàtics, sinó cristians, i sant Tomàs en donà una formulació més precisa encara, i ni altra és la opinió de Lleó XIII Poc importen en historia les discrepancies d'exactitut cronològiques; els SS. PP. prou cregueren harmonitzar-les, mes ningú serà tan ingenu que els cregui haver en tot acertat. Aiximateix els Evangelistes, els quals cuidaren remetre's, per tota garantía, a la tradició de la respectiva comunitat. — Invocar la perdua dels autògrafs no resol rès.

»Aquests principis són vers, mes l'aplicació, cert, és difícil; s'ha de procedir amb tot esguard. Per ço fa bé la teología de donar-se poc a poc. La Iglesia en fuig, i ni ella ni la Comissió Bíblica voldràn dir-hi la darrera paraula. — Bel·larmino reconeixía la necessitat de mudar la exegesi, bon punt la opinió contraria a la tradició restés científicament indubtable. *No demanem pas més nosaltres* — diu Schanz. Però les ciencies han progressat mólt ara, i el cas és distint d'allavors. Ha passat ja el temps del concordisme, i hem d'atendre'ns al concepte antic de la naturalesa i al fi religiós. El pensament de sant Jeroni és en això mólt ample. L'escriptor inspirat no s'expressa sempre en rigor de veritat física o històrica, sinó que es conforma a la tradició popular, la qual no sempre correspòn a la realitat dels fets.» — I Schanz conclou fent-se seves les paraules de Lagrange: «La Biblia no conté cap instrucció científica. Quan els escriptors al·ludeixen a aquestes teoríes, ho fan seguint els fenòmens. Els fenòmens! aquesta és la paraula redemptora».

La numeració que es troba al començ de cada nota correspòn a la distribució de versets dels textos originals.

Cert que la Postilla in Genesim — *inclosa, d'altra banda, en totes les edicions de l'ingent* Opus *tomístic — és tinguda, i no sense fonament, per apòcrifa. Malgrat açò, se'n fa continua citació en el Documental, perquè la doctrina és de sant Tomás i pot sofrir el control de la* Summa.

Sia honrat agraiment de l'autor, i un deute, l'esmentar, a la fi del present llibre, la mólt il·lustrada ajudantia que ens ha dat, lexicogràfica i exegètica, el jove orientalista doctor Jaume Bages, prevere.

FONTS D'INFORMACIÓ

c. **Abadal:** *La Cosmogonía mosaica.*
c. **Agustí** (sant): *De Genesi ad litteram,* libri XII.
c. **Allioli:** *Die heilige Schrift.*
c. **Arintero:** *El Hexamerón y la Ciencia moderna,*
c. **Arndt:** *Die Heilige Schrift.*
L. **Bachmann:** *Präparation und Commentar zur Genesis.*
Bädeker: *Palästina und Syrien.*
L. **Ball:** *The Book of Genesis.*
c. **Bardenhewer:** *Geschichte der altkirchlischen Litteratur.*
Bauhin: *Historia plantarum universalis.*
L. **Benzinger:** *Geschichte Israels bis auf die griechische Zeit.*
Biblische Studien.
c. **Billot:** *Theol. dogmàtica, de Matrim.*
c. **Bordoy i Torrents:** *Aplec d'estudis bíblics i orientals.*
c. **Brucker:** *L'Eglise et la critique biblique.*
c. **Cabrol:** *Les origines liturgiques.*
c. **Caietano** (Card.): *In quinque Libros Mosis.*
P. **Calvi:** *In librum Geneseos commentarius.*
c. **Corneli a Lapide:** *Cmm. a la Sagrada Escr.*
c. **Cornely:** *Introd. in V. T. libros Sacros.*
c. **Costa i Llobera:** *Visions de Palestina.*
c. **Crampon:** *La Sainte Bible.*
c. **Crelier:** *La Genèse.*

C. **Crets:** *De div. Bibl. insp.*
C. **Chauvin:** *L'inspiration des div. Ecrit.*
L. **Cheyne:** *Traditions and Beliefs of Ancient Israel.*
C. **Deimel:** *Pantheon babylonicum.*
— *Enuma Elis, sive Epos babylon. de creatione.*
C. **Delattre:** *Le plan de la Genèse.*
L. **Delitzsch** (Franz): *Messianische Weissagungen.*
— *Neuer Commentar über die Genesis.*
L. — (Friedrich): *Babel und Bibel.*
C. **Denzinger:** *Enchiridion Symbolorum.*
Dict. d'Apologétique.
Dic. d'Archéol. chrét.
L. **Dillmann:** *Die Genesis.*
C. **Dhorme:** *Choix de textes assyro-babyloniens.*
— *Crít. del «Gènesi» del P. Murillo.*
L. **Driver:** *The Book of Genesis.*
C. **Dufourcq:** *Histoire comparée des religions payennes et de la religion juive.*
C. **Fillion:** *La Sainte Bible.*
C. **Font i Saguer:** *El diluvi bíblic segons la Geologia.*
Fossey: *La Magie assyrienne.*
C. **Franzelin:** *Tractatus de divina Traditione et Scriptura.*
Fuchs: *Historia Stirpium.*
L. **Funck:** *Die Entstehung des Talmuds.*
L. **Fürst:** *Hebräisches Handwörterbuch.*
L. **Gesenius:** *Lexicon Hebraicum et Chald.*
L. **Gesenius-Buhl:** *Hebräisches Handwörterbuch.*
L. **Gesenius-Kautzsch:** *Hebräische Grammatik.*
J. **Ginsburg:** *Biblia hebraica.*
C. **Glaire-Vigouroux:** *La sainte Bible.*
C. **Gómez:** *El Génesis,* Madrid, 1893.
L. **Gordon:** *The Early Traditions of Genesis.*
L. **Gressmann:** *Texte und Bilder zum alte Testamente.*
— *Ursprung der israelitisch-jüdischen Eschatologie.*
— *Die Anfänge Israels.*

L. **Gunkel:** *Genesis.*
— *Schöpfung und Chaos.*
C. **Hagen:** *Lex. bibl.*
J. **Halévy:** *L'Histoire des origines d'après la Genèse.*
L. **Hall:** *The ancient History of the Near East.*
L. **Hastings:** *Dict. of the Bible.*
C. **Hettinger:** *Cartes a un jove teòleg,* ed. cast. Herder.
C. **Hetzenauer:** *Cmm. in l. Genesis.*
— *Theologia biblica.*
L. **Hölscher:** *Landes-und Volkskunde Palästinas.*
C. **Hoberg:** *Die Genesis.*
C. **Hummelauer:** *Commentarius in Genesim.*
Institut d'E. C.: *Biblia catalana,* de Londres, en premsa.
Jaussen: *Coutumes des Arabes au pays de Moab.*
L. **Jeremías** (Alfr.): *Das alte Testament im Lichte des alten Orients.*
C. **Jeroni** (sant): *Liber hebr. quaest. in Genesim.*
J. **Josephus:** *Antiq. jud.*
C. **Julian:** *Etude critique sur le composition de la Genèse.*
L. **Kahle:** *Textkritische und Lexikalische Bemerkungen zum samaritanischen Pentateuchtargum.*
L. **Kautzsch:** *Das erste Buch Mose.*
L. **Kautzsch-Veizsäcker:** *Textbibel des alten und neuen Testaments.*
— *Geschichte des Volkes Israel.*
L. **Kittel:** *Die alttestamentische Wissenschaft.*
C. **Knabenbauer:** *Cmm. in Mt.*
L. **König:** *Geschichte des Reiches Gottes.*
L. **Kohn:** *Die samaritanische Pentateuchübersetzung.*
C. **Lagrange:** *Le Messianisme.*
— *Héxaméron,* Rev. bibl., juliol, 1896.
— *La Prophetie de Jacob,* Rev. bibl., 1898.
— *La méthode historique.*
— *L'innocence et le péché,* Rev. bibl., juliol, 1897.
C. **Lamy:** *Cmm. in l. Geneseos.*
L. **Ledrain:** *La Bible.*

c. **Lévesque:** *Les mots égyptiens dans l'histoire de Joseph,* Rev. bibl., 1899.

L. **Loisy:** *Les mythes babyloniens.*

Löw: *Aramäische Pflanzennamen.*

c. **Lotz:** *Das alte Testament und die Wissenschaft.*

P. **Luther:** *Enarrationes in Genesim.*

c. **Maas:** *Pentateuch Catholic Encyclopedia.*

c. **Mangenot:** *Genèse (Dict. de Theol. Cathol.).*

— *L'authenticité mosaïque du Pentateuque.*

L. **Marti:** *Die Religion des alten Testaments.*

c. **Martini:** Versió italiana de la Vulgata, 1782.

Maspero: *Les Contes de l'Egypte ancienne.*

c. **Méchineau:** *L'origine mosaïque du Pentateuque.*

c. **Meistermann:** *Nueva Guia de Tierra Santa.*

c. **Menéndez i Pelayo:** *Historia de los Heterodoxos Españoles,* 2.ª ed. Prolegómenos.

c. **Mestres:** *¿ Fué universal el diluvio?*

c. **Meyenberg:** *Homiletische und catechetische Studien.*

c. **Minocchi:** *La Genesi.*

— *L'Enigma della Genesi.*

c. **Mistral:** *La Genèse.*

c. **Murillo:** *El Génesis.*

— *El progreso en la Rev. crist.*

— *El Protoevangelio. (Razón y Fe.)*

— *Jesucristo y la Iglesia Romana.*

c. **Palmieri:** *De Deo creante et elevante.*

c. **Pelt:** *Histoire de l'Ancienne Testament.*

Petermann: *Pentateuchus Samaritanus.*

c. **Pesch:** *De inspiratione S. S.*

c. **Peultier:** *Concordantiarum thesaurus.*

c. **Prat:** *Le nom divin est-il intensif en hébreu?* Rev. bibl., octubre 1901.

c. **René Marie de la Broise:** *La religion et les religions,* dins *Un siècle.*

Riess: *Atlas Scripturae sacrae.*

Rev. Bibliq. (Lagrange, Dhorme...).

Sanson (André): *Traité de Zootechnie.*
C. **Santi:** *Praelectiones iuris canonici.*
C. **Schanz:** *Apologie des Christentums.*
— *Das Alter des Menschengeschlechts.*
L. **Schürer:** *Geschichte des jüdischen Volkes.*
C. **Schwalm:** *La Vie Privée du peuple juif.*
C. **Serra** (Mn. Guillem): *Genesi de Scriptura.* (Bibl. Aguiló).
L. **Sievers:** *Metrische Studien.*
L. **Skinner:** *Commentary on Genesis.*
L. **Steuernagel:** *Einleitung in das Alte Testament.*
L. **Strack:** *Die Genesis.*
C. **Tanquerey:** *Teología dogmàtica.*
The Cathol. Encycl.
C. **Tomás** (sant): *Summa Theol.*
— *Postilla in Gn.*
C. **Touzard:** *Où en est l'histoire des religions?*
L. **Tuch:** *Commentar über die Genesis.*
Unger: *Die Pflanze als Zaubermittel.*
— *Die Pflanze als Erregungs und Betäuberungsmittel.*
C. **Valbuena:** *Egipto y Asiria resucitados.*
C. **Verdaguer:** *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* (obres completes).
C. **Vigouroux:** *Biblia políglota.*
— *La Bible et les découvertes modernes.*
— *Manuel Biblique.*
— *Dict. de la Bible.*
— *Les Livres saints et la Critique rationaliste.*
C. **Vincent:** *Canaan d'après l'exploration récente.*
C. **Vives** (Lluis): *Comentaris al «De Civitate Dei» de sant Agustí.*
P. **Walton:** *Políglota londinense.*
L. **Welhausen:** *Die Composition des Exateuchs.*
C. **Wernz:** *Ius matrimoniale.*
L. **Wünsche:** *Die Bildersprache des alten Testaments.*
— *Die Schönheit der Bibel.*
C. **Zahm:** *La Evolución y el Dogma.*

c. **Zanecchia:** *Scriptor sacer sub divina inspiratione.*
c. **Zapletal:** *Der Schöpfunsbericht.*
— *Der Totemismus.*
L. **Zimmern:** *Biblische und babylonische Urgeschichte.*

ABREVIATURES

Act. Actes o Fets dels Apòstols.
Ag. Ageu, profeta.
Agst. Sant Agustí.
All. Aliança.
Am. Amós, profeta.
Ap. Apud.
Apc. Apocalipsi de sant Joan.
Aq. Aquil·la (versió grega).
Arb. Arab.
Arm. Arameu.
Bchm. Bachmann.
Bibl. polígl. Biblia políglota.
Bll. Ball.
Bonfr. Bonfrère.
Br. Baruc, profeta.
C. Catòlic.
Cd. Codi.
Cf. Confert.
Cl. Colossenses.
Cnt. Càntic dels càntics.
Conc. Trid. Concili Tridentí.
Corn. a Lap. Corneli a Lapide.
Cr. Cròniques o Paralipòmens.
Cris. Sant Crisòstom.
Crnt. Corintis.
Ct. Caietano, cardenal.
Dlm. Dillman.
Dlt. Delitzsch.
Dn. Daniel.
Drus. Drussius.
Drv. Driver.
Dt. Deuteronomi.
Ecl. Llibre de l'Eclesiàstic.
Ef. Efesians.
Esd. Esdras.
Est. Ester.
Ex. Exode.
Ez. Ezequiel, profeta.
Flp. Filipenses.
Franz. Franzelin.
Gl. Galates.
Gn. Gènesi.
Gnk. Gunkel.
Gr. Versió grega dels LXX.
Grssm. Gressman.
Gsn.-Bhl. Gesenius-Buhl.
Hamm. Hammurabi.
Hast. Hastings.
Hbc. Habacuc, profeta.
Hbg. Hoberg.
Hbr. Hebreu i Carta als hebreus.
Hetz. Hetzenauer.
Hfm. Hofmann.
Hier. Hieronimus.
Hmm. Hummelauer.
Htz. Hitzig.

Is. Isaíes.
J. Jueu.
Jb. Job.
Jcb. Jacobus, sant Jaume.
Jc. Judicum.
Jns. Jonàs.
Jn. Evangeli de sant Joan.
Jn. (I-II-III). Cartes de sant Joan.
Jr. Jeremíes, profeta.
Jrm. Alfr. Jeremías Alfred.
Js. Josuè.
Kts. Kautzsch.
Ktt. Kittel.
L. Liberal.
Lc. Evangeli de sant Lluc.
Lgr. Lagrange.
Lv. Levític.
Mc. (I-II). Macabeus.
Mc. Evangeli de sant Marc.
Ml. Malaquíes, profeta.
Mq. Miquees.
Mrll. Murillo.
Mt. Evangeli de sant Mateu.
Nm. Nombres.
Os. Osees.
P. Protestant.
Pv. Proverbis.
Ps. Salms.
Pt. Sant Pere.
Reb. Rebeca.
Rev. Bibl. Revue Biblique.
Rg. Regum, llibre dels Reis.
Rm. Romans.
Rt. Llibre de Rut.
Sf. Sofoníes.
Skn. Skinner.
Sm. Samarità.
Sm. (I-II). Samuel.
Smm. Símmac (versió grega).
Sr. Versió Siríaca.
SS. PP. Els Sants Pares.
Str. Strack.
Tanq. Tanquerey.
T°. Targum Onkelos.
Tb. Tobíes.
T. B. Texte und Bilder.
Tch. Tuch.
Tert. Tertul·lià.
Thm. Sant Tomàs.
TM. Text massorètic.
Tost. Tostado.
Ts. Tessalonicenses.
Vigour. Vigouroux.
Vr. Variant.
Vulg. Vulgata.
Wlh. Welhausen.
Wnch. Wünsche.
Wlt. Walton.
Zc. Zacaríes.
Zmm. Zimmern.

Errades importants

Pàg.	35,	linia	12,	on diu:	*Mesraim,*	llegeixi's	*Mısraīm.*
—	41,	—	6,	—	*Aram,*	—	*Aràn.*
—	45,	—	10,	—	*Aram,*	—	*Aràn.*
—	117,	—	2,	—	*Aram,*	—	*Haràn.*

TAULA GENERAL

Pàgs.

FINÍ LA IMPRESSIÓ D'AQUEST LLIBRE EN
ELS OBRADORS TIPOGRÁFICS DE MA-
RIÁN GALVE, A BARCELONA,
EL DIA DE SANT JORDI,
XXIII D'ABRIL DE
MCMXV